

Arbeidskraft og kompetanse for verdiskaping

– FINNMARK

Stig Karlstad

Prosjekttittel: Kartlegge forholdet mellom tilbud og etterspørsel av ulike typer arbeidskraft i det regionale arbeidsmarkedet

Prosjektnummer: 102071

Institusjon: NORCE Norwegian Research Centre

Oppdragsgiver(e): Finnmark fylkeskommune / Troms og Finnmark fylkeskommune

Gradering: Åpen

Rapportnr.: 20-2020

ISBN: 978-82-8408-099-4

Antall sider: 110

Publiseringsmnd.: August 2020

Forord

NORCE fikk i slutten av 2019 i oppdrag fra daværende Finnmark fylkeskommune, basert på siste tilgjengelige data som eksisterer for den geografiske regionen Finnmark, å «Kartlegge forholdet mellom tilbud og etterspørsel av ulike typer arbeidskraft i det regionale arbeidsmarkedet». Fra 1.1.2020 ble de administrative regionene Finnmark fylkeskommune og Troms fylkeskommune sammenslått til «Troms og Finnmark fylkeskommune». Det nye «storfylket» innebærer en betydelig økning i areal, antall kommuner samt har en noe annerledes nærings- og befolkningsstruktur.

Analysene og dataene her er i hovedsak et utviklings- og situasjonsbilde *fram til* perioden før korona utbruddet slo inn i Norge og endret situasjonen dramatisk for arbeidsmarked, næringsliv og befolkning. Det er stor grunn til å tro at dette bildet og utfordringene vil være vesentlig annerledes enn før en god stund framover, selv etter at en mer normal situasjon gjenoppstår i samfunnet. Analysene er basert på tilgjengelige eksisterende data. Selv om det er utenfor mandatet, har vi imidlertid ikke kunnet unnlate også å omtale og vurdere korona tiltakene og -virkninger på deler av samfunnet fra de første månedene med myndighetstiltak – tiltak som i en periode resulterte i delvis nedstenging av samfunnet for å hindre en uheldig og rask spredning av viruset. Vi løfter også fram den usikkerhet man står foran og peker på noen utfordrende utviklingstrekk å måtte forholde seg til framover.

Rapporten er utarbeidet av seniorforsker Stig Karlstad hos NORCE. Kontaktperson hos fylkeskommunen har vært seniorrådgiver Csilla Timea Kacso.

Vi takker fylkeskommunen for samarbeidet og et interessant prosjekt.

Alta/Tromsø, 1.8.2020

Stig Karlstad
Prosjektleder

May-Britt Ellingsen
Forskningsleder NORCE/Regional utvikling

Innhold

Forord	2
Innhold	3
Figurfortegnelse	5
Tabellfortegnelse	7
Sammendrag	8
1 Innledning – bakgrunn, problemstillinger, avgrensning og datagrunnlag	9
2 Befolkningsutviklingen – indikasjon på næringenes utvikling og arbeidskrafttilgang	12
2.1 Befolkningsgrunnlag for arbeid og lokalsamfunn – lite stabilitet i fylkets samlede befolkningsutvikling 1986–2020	12
2.1.1 Endring i alderssammensetning og betydning for tilgang på arbeidskraft	14
2.2 Befolkningsutvikling er veldig ulik i fylkets kommuneregioner, særlig på kysten – nå sliter også tradisjonelle vekstkommuner	15
3 Sysselsettingsutvikling i Finnmark, fylkets kommuneregioner og landet ellers	17
4 Næringsstruktur og trender – utfordringer for lokalsamfunnene	21
4.1 Næringsstruktur – særtrekk og utviklingstrekk.....	21
4.2 Nærmere om petroleumssektorens utvikling og arbeidskraftbehov – utvinning og leverandørnæringer	24
5 Arbeidskraft til næringene – lokale yrkesaktive, pendling, utlands korttids personell og arbeidsledige	30
5.1 Arbeidsmarkedsbalansen i Finnmark – har vi underdekning av arbeidsplasser, er det for få sysselsatte bosatt lokalt til å fylle jobbene, eller bare «mismatch».....	30
5.2 Arbeidsplassene i Finnmark – betydningen av sysselsatte bosatt lokalt, pendling innlands og korttidssysselsatte fra utlandet for å kompensere for mismatch.....	32
5.2.1 Bosatte innvandrere utgjør et betydelig og økende bidrag til fylkets arbeidsstyrke og sysselsetting	35
5.2.2 Innlands pendling og utenlandske på korttidsopphold betydning for de ulike næringene	37
5.3 Arbeidsledighet og tilgang stillinger – Finnmark, Nord-Norge og landet	39
5.3.1 Arbeidsledighetsutvikling i Nord-Norge 2009–2019	39
5.3.2 Arbeidsledige og tilgang stillinger fordelt på kommuner i Finnmark	40
5.3.3 Arbeidsledige og tilgang stillinger fordelt på yrke i Finnmark	43
5.4 KORONA konsekvenser og erfaringer	44
5.4.1 KORONA – konsekvenser for arbeidsledighet (og næringsliv) i første fase	44
5.4.2 Korona – erfaringer og konsekvenser hos NHO medlemsbedrifters etter seks uker med lock-down	47
5.4.3 Oppdaterte korona-erfaringer og framtidsperspektiver om mulige langtidseffekter av korona	48
6 Kompetansetilgjengelighet i næringer pga. ubalanse i sysselsattes arbeids- og bosted	49
7 Kompetanse, utdanning og rekruttering	51
7.1 Utdanningsnivå og fordeling på fagretninger – Finnmark	51
7.1.1 Utdanningsnivå og utvikling for personer 16 år og over i Finnmark	51
7.1.2 Frafallet i videregående skole i Finnmark og Nord-Norge ellers	53
7.2 Ubalanse i lokalt arbeidsmarkeds kompetanse	54
7.2.1 De største fagretningene i arbeidslivet i Finnmark	54

7.2.2	Fagretninger som vokser eller er nedadgående i arbeidslivet i Finnmark	55
7.2.3	Balanse tilbud og etterspørsel utdanning Finnmark – innbyggernes utdanningsnivå og fagretninger ift. behovet virksomheter i Finnmark	56
7.2.4	Hva om utdanningsnivået i eksisterende næringer i Finnmark hadde vært som landets (ekskl. Oslo). Underrepresentasjon av høyere utdanning.	58
7.3	Kompetansebehov – bedriftenes vurderinger av eget behov	60
7.3.1	Kompetanse- og arbeidskraftbehov Finnmark – NAV bedriftsundersøkelser	60
7.3.2	NHO kompetansebarometer regioner og landet	71
7.3.3	NHO kompetansebarometer Finnmark	77
7.3.4	Kompetansebehov leverandørnæringer til petroleumssektoren – fordelt på utdanningsnivå og fagretninger – Case: Barentshavet sørøst	79
7.4	Utdanningsvalg UoH, fagskoler og videregående skole – førstevalg søknader V2020.....	83
7.4.1	UoH utdanninger – førstevalg søknader	83
7.4.2	Fagskoleutdanninger – førstevalg søknader	84
7.4.3	Videregående skole (VGS) – førstevalg søknader	86
7.4.4	Utdanningssøking og behov for styrking utdanningstilbud – noen eksempler på fagretninger som er etterspurt, uansett utdanningsnivå	90
8	Sammenfatning: kompetanseutfordringer, framtidsperspektiv, metodiske anbefalinger	92
8.1	Oppsummering funn arbeidsmarked – kompetanseutfordringer	92
8.1.1	Balanserer befolkningsutviklingen med arbeidsplassstilgangen i Finnmarks regioner og totalt	92
8.1.2	Næringsstruktur og endring – næringenes betydning hittil og endring framover	93
8.1.3	Arbeidsstyrken og arbeidsplassene i Finnmark i balanse? Hvor stor betydning utgjør lokalbefolkning, pendlere og bosatte innvandrere som arbeidskraft i fylkets næringer?	94
8.1.4	Arbeidsledige og tilgang stillinger	95
8.1.5	Utdanningsnivå, utdanningssøking UoH/Fagskoler/VGS og netto pendling etter utdanning/fagretning	95
8.1.6	Bedriftenes vurderinger av kompetansebehov – til hvilke næringer, utdanninger og yrker?	97
8.2	Noen framtidsperspektiv etter korona, oljekrise og globale kriser med usikkerhet	99
8.3	Noen systemiske og metodiske utfordringer og strategier i arbeidet med regional kompetanseutvikling.....	103
8.3.1	Strategisk tilnærming til regionalt samarbeid om omstillingsutfordringer i fylkenes arbeid med kompetanseutvikling	103
8.3.2	Noen metodiske og datamessige utfordringer for planlegging og vurdering av kompetansebehov i regionalt arbeidsmarked	105
9	Referanser	107
10	Appendiks – figur/tabell vedlegg.	109

Figurfortegnelse

Figur 1: Finnmarks historiske befolkningsutvikling 1986–2020 gjennom konjunkturer, ressurskriser og migrasjon. Per 1. januar.	13
Figur 2: Befolkningsutvikling Finnmark, Nord-Norge, landet 2008–2019, 4. kv. Indeks, 2008=100.	14
Figur 3: Fem aldersgrupper som andeler av befolkningen. Framskrivninger fra 2016 til år 2100. Prosent. Landet.	15
Figur 4: Befolkningsutvikling regioner/byer i Finnmark 2008–2019 (31. des.). 2008=100.	16
Figur 5: Sysselsatte etter arbeidssted Nord-Norge 2008–2019, per 4. kv. Index 2008=100.	18
Figur 6: Sysselsatte etter arbeidssted. Regioner Finnmark og landet. 2000K4–2019K4. Indeks, 2000=100.	19
Figur 7: Sysselsatte etter arbeidssted. Regioner Finnmark og landet. 2015K4–2019K4. Indeks, 2015=100.	20
Figur 8: Næringsers andel (%) av sysselsetting etter arbeidssted Finnmark og N-Norge. 2019 (4. kv.).	23
Figur 9: Sysselsatte etter arbeidssted, fordelt på næring. Finnmark 2008–2019 (4.kvartal).....	24
Figur 10: Sysselsatte utvinning olje og gass + leverandørindustrien, arbeidssted Nord-Norge. Ekskl. sokkelen. 2008–2018.	25
Figur 11: Sysselsatte utvinning olje/gass og leverandørindustrien. Arbeidssted Finnmark, 2008–2019. Ekskl. sokkelen.	25
Figur 12: Gasstransportalternativer i Barentshavet sør, tidslinje for når PUD er planlagt for tidligere og nye aktuelle kjente feltutviklingsprosjekt i Barentshavet.....	29
Figur 13: Arbeidsplasser i Finnmark minus sysselsatte bosatt i Finnmark (negativ tall = netto utpendling til andre norske regioner). Sysselsatte 15–74 år.	32
Figur 14: Antall innpendlere til Finnmark fra utlandet (korttidsopphold) og fra andre fylker, og utpendling til andre fylker fra Finnmark. Sysselsatte 20–66 år. 2008–2019.....	34
Figur 15: Sysselsatte 20–66 år bosatt i Finnmark for hhv. alle bosatte og bosatte innvandrere. 2005 – 2019. Antall og prosent.	36
Figur 16: Sysselsatte innvandrere bosatt i Finnmark etter landbakgrunn. 20–66 år.	36
Figur 17: Innpendling til Finnmark fra andre fylker, innpendling utlands bosatte (korttidsopphold) og utpendling til andre fylker, fordelt på næring. Sysselsatte 20–66 år. 2019Kv.4.	37
Figur 18: Innpendling fra utlands-bosatte på korttidsopphold i Finnmark, 2019 reg. 4. kv. 20–66 år 39	39
Figur 19: Helt arbeidsledige i Finnmark, Troms, Nordland og landet 2009-2019. Prosent av arbeidsstyrken. Årsgjennomsnitt.....	40
Figur 20: Registrerte helt arbeidsledige i kommuner i Finnmark. 2014 (nov.) – 2019 (nov.). Prosent.	41
Figur 21: Helt arbeidsledige og tilgang registrerte ledige stillinger. Kommuner, Nov. 2019. Antall.	42
Figur 22: Tilgang registrerte ledige stillinger i Finnmark i % av arbeidsledige. Nov. 2019 43	43
Figur 23: Tilgang registrerte ledige stillinger og helt arbeidsledige, fordelt på yrker. Finnmark, november 2019.....	44
Figur 24: Kartillustrasjon over brutto arbeidsledighet i kommuner seks uker etter koronatiltak. Ledighet per 21.4.2020.....	45
Figur 25: Utvikling i koronaledighet (brutto) i Finnmarkskommuner 28.2.2020 – 21.4.2020.	46
Figur 26: Utdanningsnivå blant nordmenn over 16 år. 1980–2015. Prosent.	51
Figur 27: Utdanningsnivå Finnmark og landet, personer 16 år og over. 2000, 2010 og 2018 52	52
Figur 28: Andel elever i videregående opplæring som har sluttet underveis i Finnmark, Nord-Norge ellers og landet. 2009-2018.	54
Figur 29: Virksomheter som har mislyktes i å rekruttere arbeidskraft eller måttet ansette noen med annen eller lavere formell kompetanse enn man søkte etter, etter fylke. 2018. Prosent.	61

Figur 30: Virksomheter som har mislyktes i å rekruttere arbeidskraft eller måttet ansette noen med annen formell kompetanse enn man søkte etter, etter næring. Landet, 2018. Prosent.	62
Figur 31: Estimert arbeidskraftbehov i NAV bedriftsundersøkelsene for Finnmark 2015–2018.....	63
Figur 32: Forventet arbeidskraftbehov fordelt på næring. Finnmark 2018	65
Figur 33: Bedriftenes uttalte arbeidskraft- og kompetansebehov, fordelt på næring. Årlig gjennomsnitt Finnmark 2009–2013.	66
Figur 34: Ord sky – illustrasjon av arbeidskraftsbehovet etter yrke Finnmark 2018.....	71
Figur 35: Andel virksomheter med udekket kompetansebehov siste fem år. 2016–2018. Prosent. .	72
Figur 36: NHO-bedriftenes vurdering av i hvilken grad de har et udekket kompetansebehov i 2019, etter NHO-region (N=6996).	73
Figur 37: Andel NHO-bedrifter som i stor eller noen grad har behov for ulike typer fagkompetanse de neste fem år (N=6996). Landet, 2019.....	74
Figur 38: Andel NHO-bedrifter som i stor eller noen grad har behov for følgende utdanningsnivå de neste fem årene (N=6996). Landet, 2019.	75
Figur 39: Andel bedrifter som ikke får tak i lærlinger til tross for behov, etter utdanningsprogram (N=879). Landet, 2019.	76
Figur 40: Kompetansebehov etter utdanningsnivå (N=130), Finnmark 2017.....	77
Figur 41: Behov for yrkesfag etter type (N=80), Finnmark 2017. NHO kompetansebarometer.	78
Figur 42: Behov for ingeniørtyper (N=53), Finnmark 2017. NHO kompetansebarometer	78
Figur 43: Endret behov for kompetanse etter utdanningsnivå som følge av digitalisering. Finnmark 2017.....	79
Figur 44: Utdanningsområder UoH – endring i søknader med førstevalg fra V2019 til V2020. Norge.	84
Figur 45: Førstevalgsøkere utdanning ved UoH etter utdanningsområde, våren 2020. Norge.....	84
Figur 46: Fagskoler – antall førstevalgsøkere etter utdanningsområde, våren 2020. Norge.....	85
Figur 47: Behov for yrkesfag etter type (N=80), Finnmark 2017. NHO kompetansebarometer.	99
Figur 48: Strategier for kompetanseutvikling i regionale Norge.....	105
Figur 49: Innpendling til Finnmark fra utlandet og fra andre fylker, og utpendling til andre fylker fra Finnmark, fordelt på hovednæringer, 4. kvartal 2012. Finnmark.	109
Figur 50: Viktigste næringer i Nord-Norge, 2010 og 2019. Sysselsatte etter arbeidssted, andel av sysselsatte totalt.....	110

Tabellfortegnelse

Tabell 1: Oversikt over pågående og framtidige feltutbygginger i Barentshavet, pr 5.11.2019.	28
Tabell 2: Sysselsatte 20–66 år bosatt i Finnmark for hhv. alle bosatte og bosatte innvandrere, samt sysselsatte etter arbeidssted. 2005 – 2019. Per 4. kvartal. Antall og prosent.	31
Tabell 3: Sysselsetting etter hhv. bosted og arbeidssted, og netto innpendling, fordelt på næring. Finnmark, 2018 og 2019. (syssels. bosatt i Norge, arbeidsst. Norge inkl. sokkel, Svalbard o.l.).	50
Tabell 4: Utdanningsnivå 2000–2018 personer 16 år og over. Prosent av utdannede i alt. Finnmark.	52
Tabell 5: Utdanning: Sysselsatte etter bosted og arbeidssted fordelt på utdanningsnivå og fagretning. Finnmark, 2018 og 2019.	56
Tabell 6: Underrepresentasjon av utdanning ved virksomheter i Finnmark sammenlignet med et scenario der næringene har sysselsatte med samme utdanningsnivå som landet utenom Oslo. 2011.	59
Tabell 7: Underrepresentasjon av høyere utdanning i ulike næringer i Finnmark sammenlignet med et scenario der næringene har sysselsatte med samme utdanningsnivå som landet utenom Oslo. 2011.	59
Tabell 8: Mangel arbeidskraft fordelt på næringer og regioner. 2018.	67
Tabell 9: Mangel på arbeidskraft fordelt på yrker og arbeidsledige. Finnmark 2018.	68
Tabell 10: Antall personer av ulike yrker det er estimert behov for basert på NAV bedriftsundersøkelse for Finnmark i 2018, og kontrollert for beregnet gjennomsnitt behov 2015–2018.	69
Tabell 11: Sysselsettingen hos leverandører og underleverandører til petroleumsvirksomheten i Barentshavet sørøst, fordelt på utdanningsgrupper. Gjennomsnitt perioden 2025–2030.	81
Tabell 12: Fagskoler, antall studier, studieplasser og søkere i Troms og Finnmark, april 2020.	85
Tabell 13: Antall søkere til videregående opplæring (skole- og læreplasser), 1. mars, 2018–2020. Landet.	87
Tabell 14: Tabell: Antall søkere til videregående opplæring (skole- og læreplasser), per 1. mars, 2018–2020. Troms og Finnmark fylke.	89
Tabell 15: Antall søkere videregående opplæring (skole- og læreplasser). Per 1. mars, 2018–2020. Finnmark.	89
Tabell 16: Antall personer av ulike yrker det er estimert behov for basert på NAV bedriftsundersøkelse for Finnmark i 2018, og kontrollert for beregnet gjennomsnitt behov 2015–2018.	98

Sammendrag

Hovedformålet med prosjektet har vært å styrke kunnskapsgrunnlaget om forholdet mellom tilbud og etterspørsel av ulike typer arbeidskraft i det regionale arbeidsmarkedet og se på noen strategiske tilnærminger i arbeidet framover.

I de første kapitlene har vi analysert befolkningsgrunnlag, sysselsetting og næringsstruktur for å belyse utfordringer i dag og framover mht. regionens egen arbeidskrafttilgang på den ene siden og hvilke næringer som utgjør kompetanseetterspørselen. Videre analyserer vi dynamikken i arbeidsmarkedet der fylket dels har avgang på arbeidskraft gjennom utpendling og arbeidsledige og på den andre siden tilgang av arbeidskraft som viser avhengighet både av lokalt bosatt arbeidskraft – med hhv. norsk og utenlandsk opphav, innpendlere fra andre fylker i landet og korttids innpendling av arbeidskraft bosatt i utlandet.

Videre analyserer vi hvordan ubalansen i arbeidskraft fordeler seg på næringer, yrker og type kompetanse. Som en del av dette har vi også analysert status og utvikling av utdanningsnivå hos voksne finnmarkinger, og hvilke fagretninger som vokser eller er nedadgående i arbeidslivet i fylket. Ettersom både korona og krise i oljemarkedet påvirket hele nasjonen underveis i arbeidet, har vi også sett på effekter i arbeidsmarkedet av dette og drøftet noen relevante scenarier og utfordringer dette kan gi en periode framover.

Mens forannevnte er analyser basert på registerdata, samt koblet til en del erfaringer fra litteraturen, har vi komplettert innsikten dette gir med resultater fra analyser av data fra undersøkelser der private og offentlige virksomheter har svart på utfordringer mht. rekruttering av arbeidskraft. Resultatene viser bedriftenes opplevelser av omfanget av rekrutteringsutfordringer i ulike næringer, og hvordan utfordringene fordeler seg på ulike utdanningsnivå, fagretninger og yrker.

I siste kapittel oppsummerer vi og ser framover. For det ene løfter vi fram utviklingstrekk, etter de seneste globale og nasjonale utfordringer, som regionen kan forvente og må håndtere gitt den næringsstruktur og de arbeidsmarkedsutfordringer vi har analysert foran. For det andre foreslår vi noen hovedstrategier de regionale arbeidsmarkedsaktørene kan anvende i kompetanseutviklingsarbeidet og utfordringene med å skaffe tilstrekkelig og riktig kompetanse til regionens virksomheter. For det tredje påpeker vi noen metodiske- og datamessige begrensninger for å kunne ha et bedre og oppdatert kunnskapsgrunnlag i arbeidet med å sette inn tiltak rettet mot utdanningstilbud og rekruttering av arbeidskraft. Og for det fjerde oppsummerer vi også i siste kapittel de viktigste resultater og funn fra de øvrige kapitlene i rapporten – herunder om utfordringer i arbeidsmarkedet og kompetansebehov bl.a. i kapittel 8.1, og har derfor ikke tatt det med her i sammendraget.

1 Innledning – bakgrunn, problemstillinger, avgrensning og datagrunnlag

Bakteppet for dette prosjektet er fylkeskommunenes utvidede strategisk ansvar for den regionale kompetansepolicyen med sikte på å bidra til økt sysselsetting og lavere arbeidsledighet. Målet er å bidra til bedre samsvar mellom etterspørsel etter arbeidskraft i arbeidslivet og den enkeltes bruk av egen kompetanse. Fylkeskommunens rolle vil blant annet omhandle kartlegging av regionale kompetansebehov, formidle behovene til tilbydere og tilrettelegge for etterspurte opplærings- og utdanningstiltak. Et viktig virkemiddel i denne sammenheng er de regionale kompetansestrategiene. Fylkeskommunen har allerede et utstrakt ansvar innenfor den videregående opplæringen, voksenopplæringen og fagskolene hvor de i dag både har drifts og finansieringsansvar. Bedre samsvar mellom tilbud og etterspørsel etter kompetanse regionalt, og nasjonalt, er et kjennetegn ved samfunnsutviklingen det vil være relevant for fylkeskommunen å følge med på. Bedre samsvar mellom tilbud og etterspørsel etter kompetanse regionalt bør over tid gi utslag i relevante indikatorer som blant annet framgår av NAVs løpende dokumentasjon av utviklingen i arbeidsmarkedet.

Bakgrunn og formål

Formålet med prosjektet er å styrke kunnskapsgrunnlaget for fylkeskommunenes rolle som kompetansepolicy regional aktør. Arbeidet er knyttet til Nasjonal kompetansepolicy strategi (NKPS) for perioden 2017–2021, og skal bidra til at enkeltmennesker og virksomheter i Norge har en kompetanse som gir et konkurransedyktig næringsliv, en effektiv og god offentlig sektor, samtidig som færrest mulig står utenfor arbeidslivet.

Parallelt med oppstarten av arbeidet med Nasjonal kompetansepolicy strategi ble det igangsatt et arbeid med å legge til rette for at fylkeskommunene, som del av samfunnsutviklerrollen, skal styrke sitt planarbeid for å bedre balansen mellom tilbud og etterspørsel etter ulike typer arbeidskraft i sine regionale arbeidsmarkeder.

Utgangspunktet er at arbeidsmarkedet ikke har god nok tilgang til rett kompetanse. Arbeidsmarkedet og den teknologiske utviklingen er i rask endring. Det er derfor vanskelig å planlegge for framtiden.

Bakgrunnen for NKPS var «OECD Skills Strategy Diagnostic Report Norway» (2014). OECD-rapporten vektlegger behovet for fleksibilitet og omstillingsevne. Der ble det bl.a. påpekt at Norge har 12 hovedutfordringer på kompetansefeltet. I OECD prosjektets sluttrapport, «*OECD Skills Strategy Action Report*» kom det noen anbefalinger på hvordan Norge på en bedre måte kan utvikle og bruke befolkningens kompetanse i arbeidslivet framover. Det kommer vi tilbake til.

Et viktig mål for det kompetansepolicy arbeidet er å sikre bedre tilgang på arbeidskraft som møter kompetansebehovene i det regionale arbeidsmarkedet. For fylkeskommunene er det viktig å etablere strukturer eller mekanismer som kan bedre fylkets omstillingsevne, og dermed gjøre at de kan justere tilbud og etterspørsel etter kompetanse. Vi håper rapporten kan benyttes til å gi fylkeskommunen bedre forutsetninger til å ta strategiske valg. Utredningen er ment å danne et kunnskapsgrunnlag som skal benyttes til utvikling av det *kompetansepolicy strategiske arbeidet* i fylkeskommunen, men at det også er aktuelt å benytte kunnskapsgrunnlaget innen andre tjenesteområder fylkeskommunen har ansvar – f.eks. næringspolicy.

Selv om noe av bakteppet for NKPS er nasjonal og internasjonal forståelse av hvordan arbeidsmarkedene fungerer, er det viktig å sette dette inn i en regional forståelsesramme og virkelighet – og basert på fylkets egenart samt at utviklingen og utfordringene i Finnmark på mange områder også er ganske forskjellig fra andre deler av landet.

Hovedproblemstillinger og avgrensinger

Hovedspørsmålene, vi innenfor tilgjengelige data og ressursrammer har forsøkt å belyse i rapporten, er:

1. Kartlegge arbeidslivets etterspørsel etter kompetanse i Finnmark i både offentlig og privat sektor, både på kort og mellomlang sikt.
2. Vurdere hvilke trender som i særlig grad kan påvirke arbeidsmarked og kompetansebehov i Finnmark.
3. Identifisere gapet mellom tilbud og etterspørsel på kompetanse/arbeidskraft på utvalgte satsingsområder som er viktig for Finnmarkssamfunnet.
4. Kommentere forhold eller tiltak som kan bedre balansen mellom tilbud og etterspørsel av kompetent arbeidskraft (både på kort og mellomlang sikt) – herunder forhold som krever:
  - godt samarbeid mellom relevante samarbeidsparter
  - god omstillingsevne i regionen

Vektleggingen av tema og dybden i delanalysene er underveis i arbeidet tilpasset det som har vist seg faktisk tilgjengelig av data, og hensiktsmessig ressursbruk på de ulike delanalysene er vurdert ut fra helheten i arbeidet. Rapporten har likevel dekt de ulike hovedtemaene i et omfang som gir et godt bilde mht. utvikling og status samt utfordringer og muligheter. Sentrale tema som er relativt omfattende belyst er situasjonen i arbeidsmarkedet – herunder tilgang på arbeidskraft ved utvikling i befolkningsgrunnlaget, rekruttering, pendling og arbeidsledighet. Videre har vi sett på befolkningens og arbeidskraftens kompetanse i ulike næringer, og om denne skaffes ved lokalt bosatte eller pendling fra landet ellers eller fra utlandet. Basert på ulike undersøkelser har vi også dokumentert hvordan næringslivet selv vurderer behovet for arbeidskraft og hva som er rekrutteringsutfordringer mht. relevant kompetanse. Når det gjelder detaljert dokumentasjon av utdanningstilbudene og -produksjonen ved utdanningsinstitusjonene i regionen har vi funnet det riktig å prioritere å få fram data fra noen andre deltema i stedet, bl.a. fordi det er noe fylkesmyndighetene allerede bra oversikt over og det krever en del ressurser å utføre. Vi har likevel gjort oppsummerende vurderinger av utdanning og kompetansesituasjonen hos arbeidskraften og befolkningen i fylket i lys av kompetanseutfordringene i offentlig og privat sektor. Vi har også sett på utviklingen i søkertall til ulike utdanningsretninger.

Analyseperiode og analyseregion

To sentrale forutsetninger som ligger til grunn for arbeidet er:

Prosjektet var tydelig spesifisert skulle ta utgangspunkt i regionen Finnmark. En del viktige data som tidligere ble utarbeidet for denne geografiske regionen er av ulike årsaker ikke utarbeidet for Finnmark etter 2017 og dels 2018. En av utfordringene har derfor vært å utnytte siste versjoner av ikke helt oppdaterte data og kombinere med nyere oppdaterte data der det finnes for den gamle fylkesinndelingen, og slik speile et mest mulig oppdatert situasjonsbilde for Finnmark før overgangen til det nye storfylket.

Prosjektets mandat har utgangspunkt i situasjonen før *Korona-pandemien*. Det er fordi pandemien kom for seint ift. prosjektarbeidet og videre at datatilgangen om den geografiske regionen Finnmark er mangelfull for den aktuelle perioden. Vi har likevel i rapporten gitt et oppdatert situasjonsbilde og hovedtendenser basert på tilgjengelige fakta og vurderinger i månedene etter myndighetenes nedstenging av deler av samfunnet den 13. mars 2020.

Datagrunnlag for analysene – muligheter og begrensninger

I analysene er det benyttet data fra en rekke tilgjengelige kilder, herunder åpne eller abonnementsbaserte registerdata, tidligere utredninger og litteratur samt tidligere prosjekt utført ved NORCE. Arbeidet er ikke utformet med sikte på innsamling av nye primærdata til prosjektet. Flere av datasettene har brudd i tidsserien og finnes ikke med oppdaterte årganger eller for regionen vi analyserer, og en del aktuelle undersøkelser er bare utført noen få ganger. Ytterligere er det datasett som i ulike sammenhenger omtales og trekkes konklusjoner fra, men som brukt alene her vil bli litt lite representativ fordi de omfatter få virksomheter, dekker en mye større geografisk region enn analysen gjelder, eller bare dekker segmenter som privat sektor eller offentlig sektor alene. Av mer kjente datakilder som er benyttet i analysene kan eksempelvis nevnes registerdata fra Statistisk sentralbyrå, NAV bedriftsundersøkelser (nasjonalt og regionalt), NAV arbeidsmarkedsdata, NHO kompetansebarometer (nasjonalt og regionalt), Kommunesektorens arbeidsgivermonitor m.fl. Ved å kombinere og bearbeide ulike datakilder mener vi å ha fått framstilt en helhetlig innsikt om status, utvikling og sammenhenger så langt det både teknisk og ressursmessig har vært mulig. Underveis i rapporten har vi henvist til de datakilder som er benyttet.

2 Befolkningsutviklingen – indikasjon på næringenes utvikling og arbeidskrafttilgang

2.1 Befolkningsgrunnlag for arbeid og lokalsamfunn – lite stabilitet i fylkets samlede befolkningsutvikling 1986–2020

Bosettingen av Finnmark er en fortelling om folkevandring til en region der rike naturressurser har gitt gode muligheter for familier til å skaffe seg et utkomme og bygge gode lokalsamfunn. Utviklingen har vært preget av oppturer og nedturer. Hoveddriverne for befolkningsøkningen har vært tilgang på arbeidsplasser i industri- og ressursbaserte næringer samt i offentlig sektor. Styrken i veksten har gjerne vært knyttet til om det nasjonale arbeidsmarkedet samtidig har vært slakt og dermed med større vilje til mobilitet hos arbeidskraften. Oppgangstider i regionalt næringsliv innebærer ikke alltid tilsvarende befolkningsvekst i perioder nasjonen generelt har lav arbeidsledighet. Uten en befolkningsstruktur som gir en reproduserbar og robust befolkningsutvikling, med stabile fødselsoverskudd, vil det kunne bremse næringsutviklingen – særlig i regioner der ungdommen må flytte ut for å ta utdanning. Distriktssamfunn mange steder har da vært avhengig av innvandring fra utlandet til flere næringer. Det er både avhengig av at norsk innvandringspolitikk åpner for det og at det er land på kontinentet med betydelig lavere lønnsnivå og tilgjengelig kompetent arbeidskraft.

Motsatt vil nedgang i regionalt næringsliv, som følge av sentralisering av offentlige arbeidsplasser og råstoff- eller markedsutfordringer for næringslivet, oppleve at forventet utflytting og befolkningsnedgang bremses når situasjonen nasjonalt og internasjonalt preges av arbeidsledighet og mangel på jobber. Slik påvirker flytting og befolkningsutvikling tilgangen på arbeidskraft i et samspill mellom lokalt entreprenørskap, nasjonal ressurs- og næringspolitikk og nasjonale og internasjonale arbeidsmarkeder.

Figuren nedenfor illustrerer hvordan forannevnte prosesser har resultert i perioder med opp- og nedturer i Finnmarks befolkning og arbeidskraftgrunnlag. Her framgår to oppgangsperioder for befolkningen i Finnmark de siste tretti årene, den første i perioden årene 1990-1995 med en befolkningstopp i 1995 på 76 629 innbyggere. Det skjedde i en periode der nasjonen opplevde finanskrisen¹ som ikke slo inn umiddelbart i Finnmark, bl.a. fordi det var vanskeligere å finne jobber andre deler av landet. I Finnmark fulgte senere en lang periode fra 1995 – 2008 med sammenhengende befolkningsnedgang, 6 prosent samlet for perioden, og vesentlig mer i en del kystkommuner. I denne nedgangsperioden gjennomgikk fylket bl.a. stans i gruvevirksomhet, krise i fiskeriressursene og at fiskeflåte og fiskeindustri gikk over på nødbluss. Mens man ventet på oppbygging av fiskebestandene og restart av gruvedrift, og mens den tidligere oppbyggingen av offentlig sektor var bremsset og innhentet av en sentraliseringsfase, gjennomgikk fylket en betydelig nettoutflytting da folk manglet arbeid, solgte husene og flyttet. Bare få steder i fylket opplevde positive impulser i perioden. Alta hadde en relativt stabil utvikling, men fra 2002 endret det spesielt befolkningsutviklingen i Hammerfest da vedtaket og oppstart av gassutbygging skjedde. Umiddelbart førte de nye arbeidsplassene til betydelig økt tilflytting av yngre til

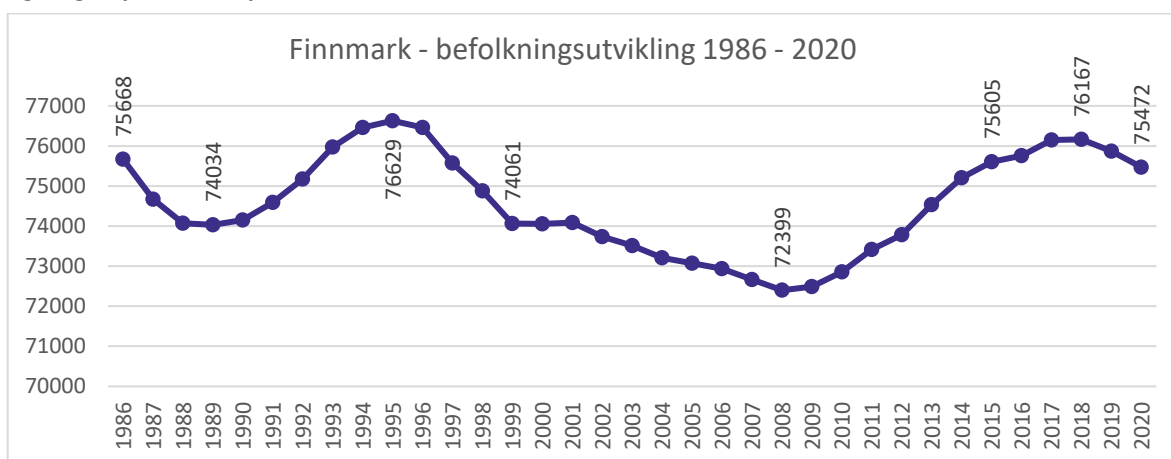
---

¹ Nasjonalt hadde Norge sin første finanskrisen perioden 1988-1993, seksti år etter forrige. Etter en lang periode med økonomisk vekst, ble en rekke av reguleringene opphevet på 1980-tallet. Låneveksten tiltok kraftig og i årene 1987 til 1993 hadde norske banker store tap. Krisen nådde et toppunkt i 1991 og 1992 da staten overtok aksjene i landets tre største forretningsbanker – DnB, Fokus Bank og Kredittkassen. Da den neste finanskrisen rammet hele verden i 2008, og kollapsen i Lehman Brothers sendte sjokkbølger gjennom finansverdenen, hadde Norge et bedre utgangspunkt enn andre land med gode statsfinanser.

Hammerfest, men dessuten ga det arbeidsmuligheter for yrkesaktive fra hele landet, herunder arbeidsledige i fylket, i en periode da mange finnmarkinger manglet arbeid og derfor begynte å pendle til godt betalte jobber i Hammerfest.

De demografiske faktorene bak den negative befolkningsutviklingen i Finnmark generelt i perioden 1986–2008, var en betydelig nettoutflytting og en befolkningsstruktur med for få unge familier og for lave fødselstall. Men det var altså unntak, og tilfellet med Snøhvit-utbyggingen illustrer samspillet mellom etablering av arbeidsplasser, økt tilflytting og pendling, befolkningsutvikling og tilførsel av arbeidskraft og kompetanse.

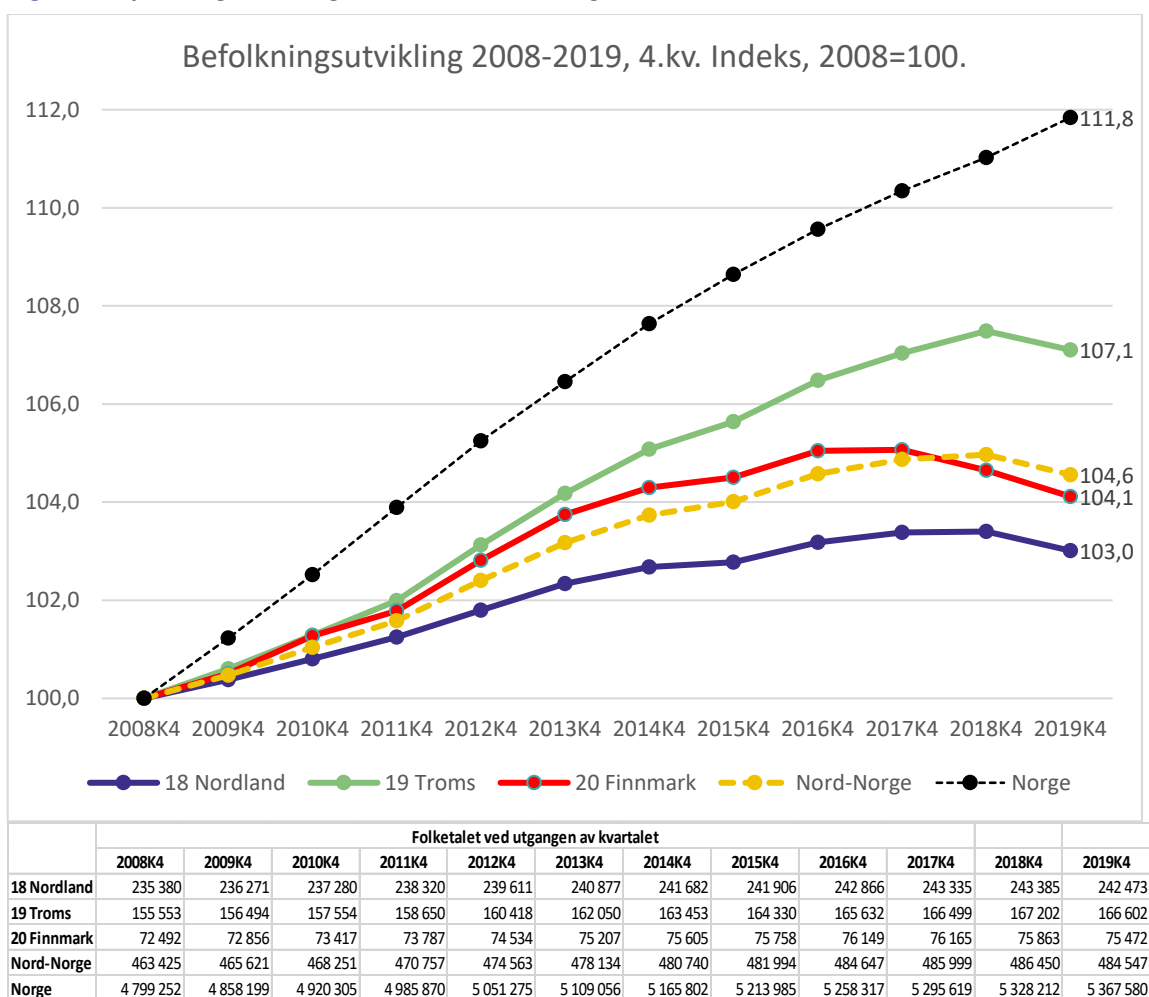
Figur 1: Finnmarks historiske befolkningsutvikling 1986–2020 gjennom konjunkturer, ressurskriser og migrasjon. Per 1. januar.

Kilde: SSB. Grafikk NORCE.

Etter at Finnmark nådde sitt bunnivå i folketallet i 2008 med vel 72.000 innbygger, snudde utviklingen i 2008. Fra da hadde fylket sin andre periode med befolkningsvekst i de siste 35 årene og vokste til utgangen av 2016 med 5 pst. til vel 76.000 innbyggere. Dette var en periode med høy innvandring og flyktninger som bidro til at flere distriktskommuner i Finnmark med nedadgående befolkningsutvikling nå fikk noen år med stabilitet eller vekst. Etter 2016 har imidlertid utviklingen stagnert og folketallet igjen gått ned de siste to–tre årene fram til 2020. Innvandringen var nå redusert og ikke tilstrekkelig til å oppveie for lav fødselstilvekst og netto innlands utflytting. *Folketallet i 2020 er dermed tilbake til nivået i 2013.* Det gir for de fleste kommunene i Finnmark ikke et godt utgangspunkt for å håndtere eventuell økt arbeidskraftetterspørsel basert på eget befolkningsgrunnlag.

Ser vi på landsdelen samlet så vokste befolkningen perioden 2008 og fram til 2017. Deretter stagnerte folketallet og har gått betydelig ned t.o.m. første kvartal 2020. Årsakene til utviklingen er mye de samme i hele landsdelen, som beskrevet for Finnmark. Men det er store geografiske forskjeller innad i Nord-Norge. Tromsø, Bodø, Alta, men også Hammerfest, har stått for veksten i fylkene de siste 10–12 årene. Uten vekstbyene ville alle tre fylkene hatt svak utvikling eller nedgang, men også byene har de siste årene opplevd utflating eller kortere perioder med nedgang. Samlet perioden 2008–2020 vokste folketallet med 4,6 pst. i landsdelen, men vesentlig lavere enn utviklingen for landet der veksten var på hele 12 pst.

Figur 2: Befolkningsutvikling Finnmark, Nord-Norge, landet 2008–2019, 4. kv. Indeks, 2008=100.

Kilde: SSB, grafikk: NORCE.

I nord var det Troms fylke som de siste 10–12 årene hadde størst befolkningsvekst, med 7 pst., Finnmark 4 pst. og Nordland 3 pst. Felles er at alle fylkene hadde stagnasjon og nedgang fra 2017–2020. I første kvartal 2020 fortsatte nedgangen i nord, betydelig nedgang i Nordland, noe ned i Finnmark (–166, de fleste kommuner noe ned, ingen med vesentlig vekst), og noe økning i Troms (hele økningen pga. Tromsø).

Hovedmønsteret er at det foregår *sentralisering* både internt i Nord-Norge og nasjonalt i retning storby-regionene i sør. En endring av *aldersstrukturen* med mange eldre yrkesaktive som snart går ut av arbeidslivet, tilsier alene behov tilgang ny arbeidskraft som erstatter disse. Ytterligere bidrar økt levealder til *behov for mer arbeidskraft* til å dekke økt etterspørsel etter *aldersrelaterte helse-/sosialtjenester*.

2.1.1 Endring i alderssammensetning og betydning for tilgang på arbeidskraft

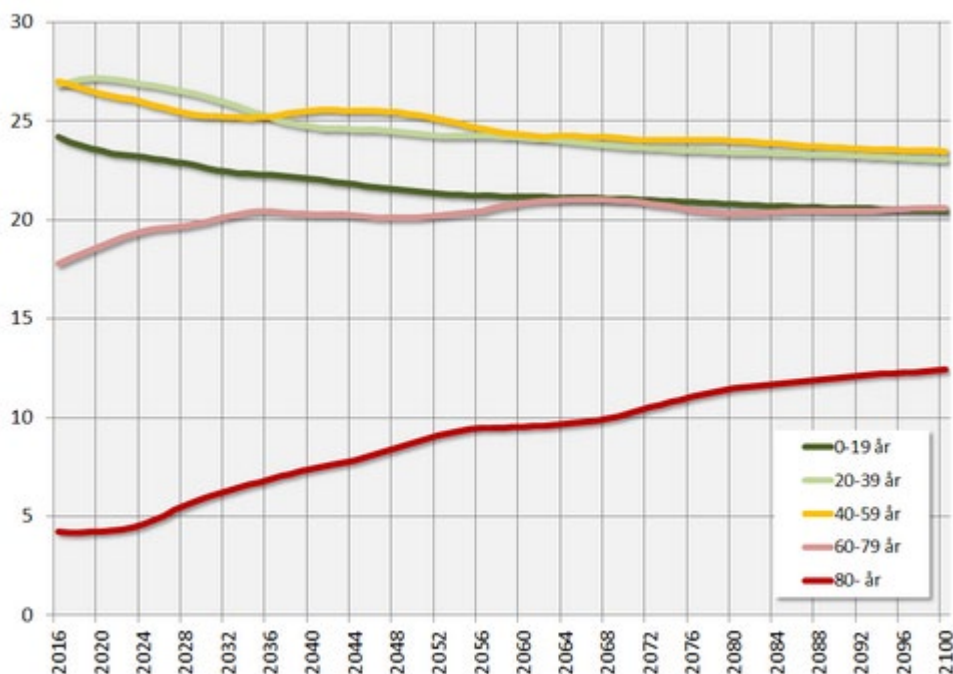
Forannevnte demografiske utfordring framgår tydelig av nasjonale beregninger. Arbeidsmarkedet drives rundt av mennesker, og i en rekke land i den vestlige verden slår «eldrebølgen» inn i økende grad. For tiden *fødes det færre barn enn mennesker dør* i Norge. Dette kunne for så vidt ha vært et kortvarig «problem», om det ikke var for at levealderen samtidig øker jevnt og trutt i takt med bedre helse og medisinsk apparat. Dette øker presset på velferdsstaten, som ventelig vil måtte stå for kraftig økte utgifter innen velferdstilbud og pensjoner.

SSB har derfor flere ulike beregninger for utviklingen fra 2016 til 2100. Her har vi brukt det såkalte hovedalternativet. Dette er det mest moderate anslaget mellom lav og høy vekst, innvandring, levealder og fruktbarhet. Å beregne anslag for utviklingen de framover har usikkerhetslementer. Eldrebølgen vil kunne både svekkes og styrkes og brå endringer i inn- og utvandring vil kunne påvirke forholdet mellom yngre og eldre borgere.

Hovedalternativet i SSB sin *framskriving* tilsier at gruppen 80+ vil utgjøre en tre ganger så stor del av befolkningen som helhet, nærmere bestemt vokse fra 4,2 til 12,4 prosent. De to alders gruppene i figuren under som er 60 år eller eldre vil til sammen øke fra 22 prosent til 33 prosent.²

Med en *forventet større andel eldre i distriktsregioner* enn landet totalt kan en forvente at utfordringene med tilstrekkelig tilgang til yrkesaktive for å holde oppe arbeidslivet, og samtidig yte tjenester til økende andel eldre, vil bli *minst like utfordrende som i landet generelt*.

Figur 3: Fem aldersgrupper som andeler av befolkningen. Framskrivninger fra 2016 til år 2100. Prosent. Landet.³

Kilde: Arbeidslivet.no / SSB

2.2 Befolkningsutvikling er veldig ulik i fylkets kommuneregioner, særlig på kysten – nå sliter også tradisjonelle vekstkommuner

Avgjørende for å forstå dynamikken i utviklingen i en stor region som Finnmark, er å erkjenne de store ulikhetene med kyst og innland, by og distrikt samt de store avstandenes betydning. Avstandene gjør at innbyggerne i mindre grad har daglig kommuneoverskridende ferdsel til jobb og hverdagstjenester. Kommunene må i vesentlig grad være selvforsynte i det daglige. Er man

² SSB kom med nyeste nasjonale befolkningsprognoser 3.6.2020. Disse bekrefter hovedtendensen presentert her. Oppdaterte regionale prognoser kommer senere og har vi derfor ikke fått med.

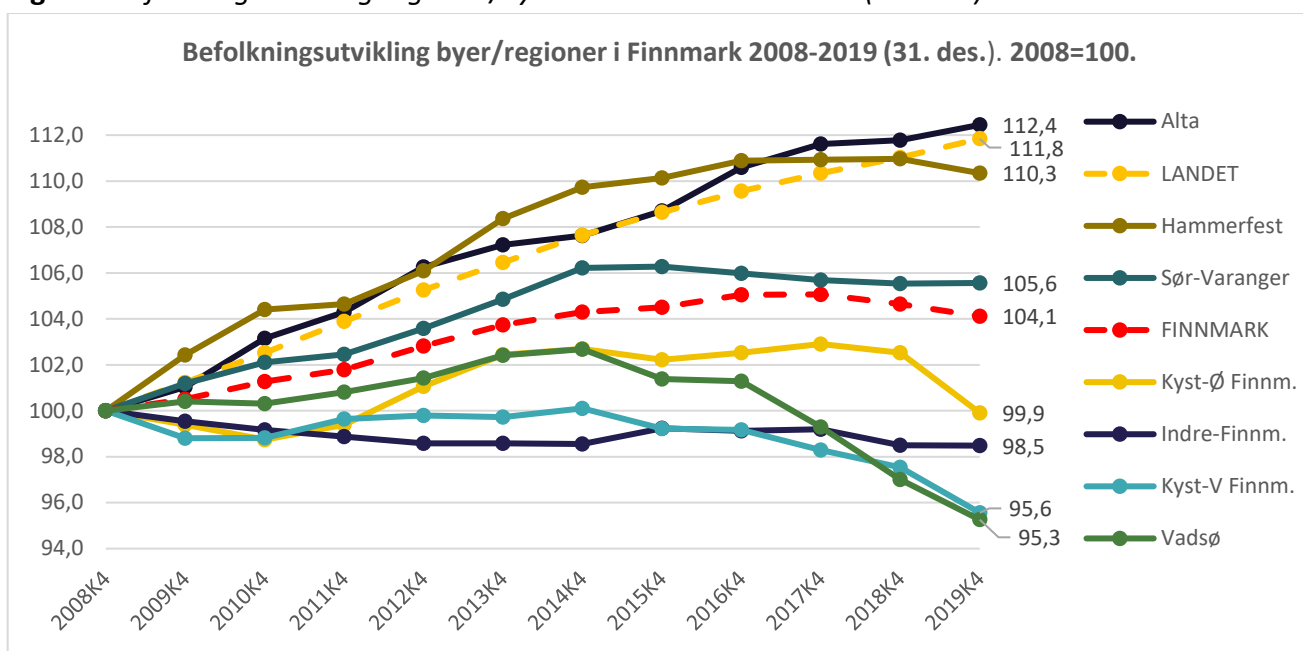
³ <https://arbeidslivet.no/Arbeid1/Arbeidsmarkedet/Arbeidsmarkedet-i-tall-og-fakta/>

uten jobb på hjemmeplassen er ofte vanskelig å bli boende fordi dagpendling blir for langt. Dette utgangspunktet har historisk vært løst med lokale tilpasninger og der barna gikk inn i foreldrenes yrker, men er sårbart når opprinnelige næringsgrunnlaget svikter og forsterkes av at flere ungdommer tar utdanning og da må reise bort.

Vi ser dermed også hvor forskjellig befolkningen i ulike deler av Finnmark har utviklet seg de siste 10–12 årene. Til tross for at dette er en oppgangsperiode for det samlede folketallet i fylket, er utviklingen veldig forskjellig i de ulike kommuneregionene. Alta og Hammerfest skilte seg ut i perioden 2008–2020 med en lengre befolkningsvekst, omtrent som landet ellers (10–12 pst.), dog avbrutt av en utflating av folketallet i Hammerfest f.o.m. 2017. I resten av fylket var befolkningsutviklingen ganske annerledes, dels med unntak av Sør-Varanger som hadde en vekst på 5,6 pst., noe over fylkesgjennomsnittet. Økningen i Sør-Varanger skjedde hovedsakelig perioden 2008–2015, men flatet deretter ut og med en liten nedgang etter 2015. Resten av fylket har hatt en langt svakere utvikling, og det er særlig perioden etter 2014 at utviklingen der har vært negativ. Likevel har regionene Kyst-Øst Finnmark og Indre-Finnmark nesten opprettholdt folketallet perioden 2009–2020, med den forskjell at Indre-Finnmark har hatt en helt jevn og svakt nedadgående folketall på tilsammen 1,5%. Kyst-Øst Finnmark hadde en noe mer ujevn utvikling med opptur årene 2010–2015, deretter utflating og så en klar nedgang etter 2018 slik at befolkning var tilbake på samme nivå som ved utgangen av 2008. En mer dramatisk utvikling ser vi for Kyst-Vest Finnmark og Vadsø som i perioden 2008–2020 ble redusert med om lag 5 pst. Det er særlig årene 2015–2020 som har rammet disse regionene mye, og i særdeleshet Vadsø der folketallet disse årene gikk ned med 7 prosentpoeng. Til å være en bykommune, og inntil nylig fylkeshovedstad i tidligere Finnmark fylkeskommune, er dette en foruroligende og spesiell utvikling.

Figur 4: Befolkningsutvikling regioner/byer i Finnmark 2008–2019 (31. des.). 2008=100.

Kilde: NORCE: databearbeiding og grafikk. Datagrunnlag: SSB.

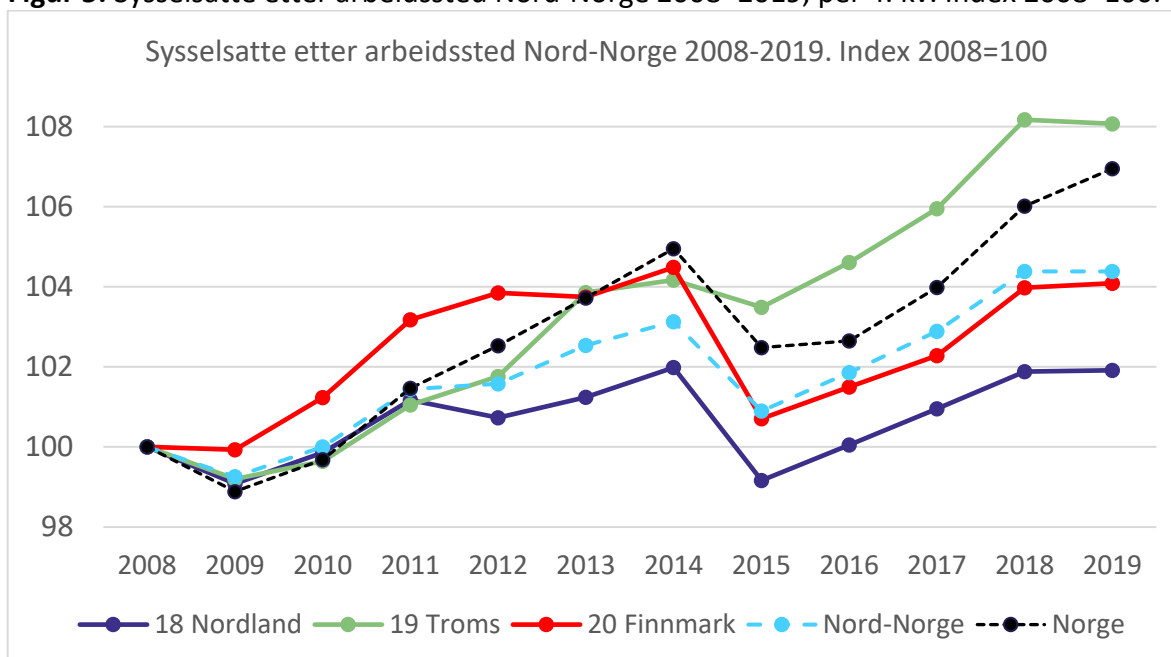
3 Sysselsettingsutvikling i Finnmark, fylkets kommuneregioner og landet ellers

Fylkets behov for arbeidskraft og kompetanse vil gjenspeiles i hvordan den samlede sysselsettingen i næringsliv og offentlig sektor utvikler seg. Hvilken type arbeidskraft og kompetanse det er behov for vil i vesentlig grad framgå av næringsstrukturen.

Perioden 2000 – 2020 har sysselsatte etter arbeidssted økt ca. 13 pst. til 38.000 ved utgangen av 2019, mens økningen i landet var en del høyere med ca. 22 pst. Utviklingen i ulike deler av fylket har variert med konjunktorene i de toneangivende næringene i de enkelte kommuneregionene, men samlet har sysselsettingen økt ganske jevnt hele perioden. Bankkrisen i 2008 kom både fylket og landet seg gjennom, med en kort utflating omkring 2009, deretter jevn «forsiktig» vekst fram til 2014 da fallet i oljeprisene også bremsset utviklingen i Finnmark i 2015 noe (men mest på Vestlandet). Deretter økte sysselsettingen 3–4 prosentpoeng årene 2016–2018, men siste halvannet år har utviklingen stagnert. Den mest dramatiske delen av de siste tjue årene var 2000–2005 da råstoffkrisa i fiskeriene, eller «forvaltningskrisa», slo inn for fullt og rammet mange kystkommuner kraftig, med en konsekvens at mange tapte arbeidsplasser ble borte for godt årene framover, et tap av antall arbeidsplasser som heller ikke er gjenopprettet med annen sysselsetting.

En sammenligning viser at *sysselsettingen i Nord-Norge har hatt omtrent samme utvikling og vekst som Finnmark de siste ti årene fra 2008 til utgangen av 2019. Troms har imidlertid hatt en høyere vekst de siste ti årene enn både landet og Nord-Norge totalt, særlig etter 2012. Nordland har hatt svakest sysselsettingsutvikling i nord, og det skyldes hovedsakelig perioden 2009–2016, men deretter samme utvikling som Finnmark.*

Den merkbare reaksjonen i arbeidsmarkedet nasjonalt fra slutten av 2014 til ca. 2016, som følge av bl.a. nedgang i oljeutviklingen, ga heller ikke store utslag i resten av Nord-Norge da de fleste utbyggingskontraktene håndteres av verksted- og engineeringforetak i sør. En betydelig offentlig sektor, stimulans fra statsbudsjettet til høy aktivitet i kommunesektoren og økte offentlige investeringer holdt oppe sysselsettingen generelt i denne kortere lavkonjunktoren.

Figur 5: Sysselsatte etter arbeidssted Nord-Norge 2008–2019, per 4. kv. Index 2008=100.

Merknad: Kilde: SSB, grafikk: NORCE. Fra og med **2015 bygger statistikken på nye datakilder** (a-ordningen). Årgangene fra og med 2015 blir følgelig ikke sammenlignbare med tidligere årganger. ⁴

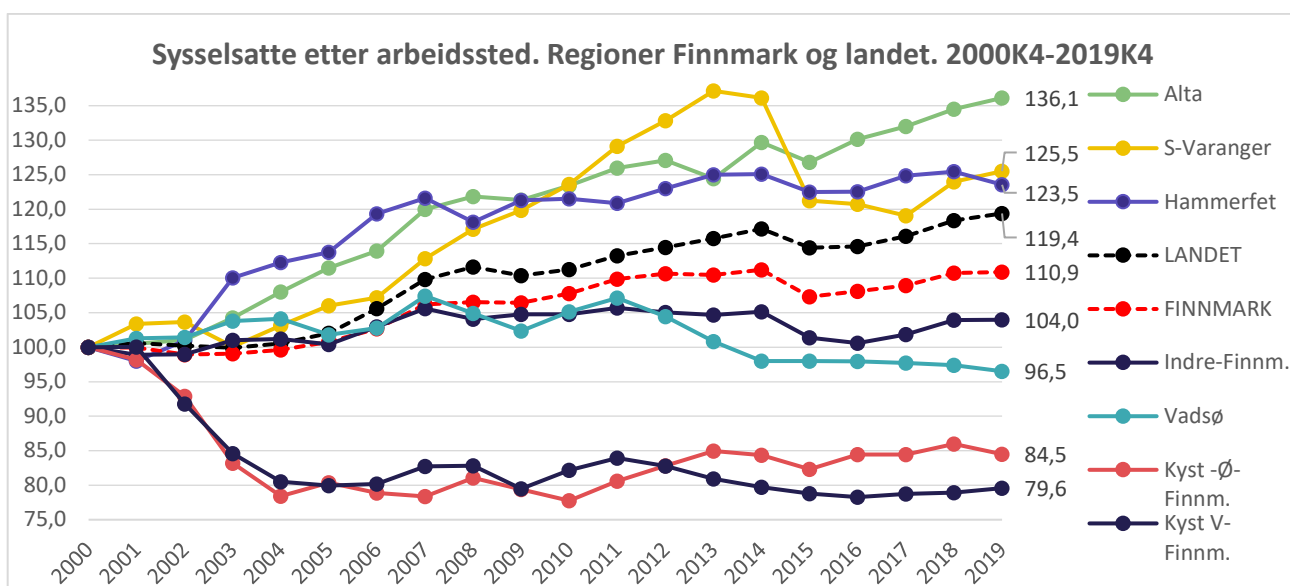
Sysselsatte etter arbeidssted 2008–2019 4. kv. (se figur over):

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
18 Nordland	114924	113870	114763	116266	115769	116354	117203	113964	114987	116021	117 087	117 128
19 Troms	79785	79147	79501	80625	81190	82863	83111	82567	83464	84536	86 305	86 222
20 Finnmark	36316	36291	36764	37469	37713	37677	37945	36574	36861	37145	37 760	37 802
Nord-Norge	231025	229308	231028	234360	234672	236894	238259	233105	235312	237702	241152	241152

Mens vi ovenfor har sett på utviklingen for Finnmark totalt over perioden 2008–2019, og sammenlignet med andre landsdeler, har vi nedenfor inndelt fylket i syv regioner som vi først viser en langsiktig utviklingsbane for sysselsettingen de siste tjue år, perioden 2000–2019 (4. kvartal). Vi ser tydelig hvordan *sysselsettingen har økt jevnt over tid for de tre største bykommunene*, og faktisk mer enn landsgjennomsnittet. Men som vi skal si mer om, har veksten ikke vedvart like entydig de siste fem årene selv for alle bykommunene. Videre ser vi markert at de *mindre kommunene på kysten, både i øst og vest har en betydelig reduksjon* i sysselsatte etter 2000, men det framgår også tydelig at *mesteparten* av nedgangen for disse kommunene skjedde i perioden 2000–2005.

⁴ Fordi dataregistrering endret f.o.m. 2015, er tall før 2015 ikke sammenlignbar med tall f.o.m. 2015 og senere. Tall for 2015 er anslått til 2,7 pst. lavere nasjonalt pga. endret registreringsmetode. I tillegg var det en reell nedgang fra 2014 til 2015 som kompliserer analysen av utviklingen fra 2014 til 2015.

Figur 6: Sysselsatte etter arbeidssted. Regioner Finnmark og landet. 2000K4–2019K4. Indeks, 2000=100.

Kilde: SSB, grafikk NORCE.

Merknad: Ny registreringsmetode sysselsatte f.o.m. 2015. Det er anslått at antall sysselsatte nasjonalt i 2015 var 2,7 pst. lavere enn med metoden brukt før 2015. I tillegg var det en reell nedgang fra 2014 til 2015.

I figuren under har vi sett spesielt på utviklingen de siste fire–fem årene for de samme regionene⁵. Pga. brudd i dataserien ser vi først på perioden 2000–2014. Det første å bemerke er ulikheten i regionenes utvikling. Utviklingen i både Kyst Vest-Finnmark og Kyst Øst-Finnmark skiller seg ut og er fortsatt rammet av næringskrisen som skjedde i perioden 2000–2005 da de mistet hele 20 pst. av arbeidsplassene. Senere, perioden 2005–2014 bar preg av jevne variasjoner fra år til år, men med omtrent samme antall arbeidsplasser hele perioden, dog en økning på 5 pst, men fortsatt nærmere 20 pst. under nivået i 2000. Det andre utviklingsmønsteret er representert ved Indre-Finnmark og Vadsø som begge vokser jevnt perioden 2000–2012 (+7 pst.), men mens Indre-Finnmark deretter flater ut fram mot 2015, så reduseres antall arbeidsplasser i Vadsø med 9 pst. perioden 2011–2015, noe under antall arbeidsplasser kommunen hadde i 2000. Det tredje utviklingsforløpet finner vi i kommunene Alta, Hammerfest og Sør-Varanger der kommunene hadde en sterk økning i arbeidsplasser (sysselsatte etter arbeidssted) på over 25 pst. perioden 2000–2014/2015.

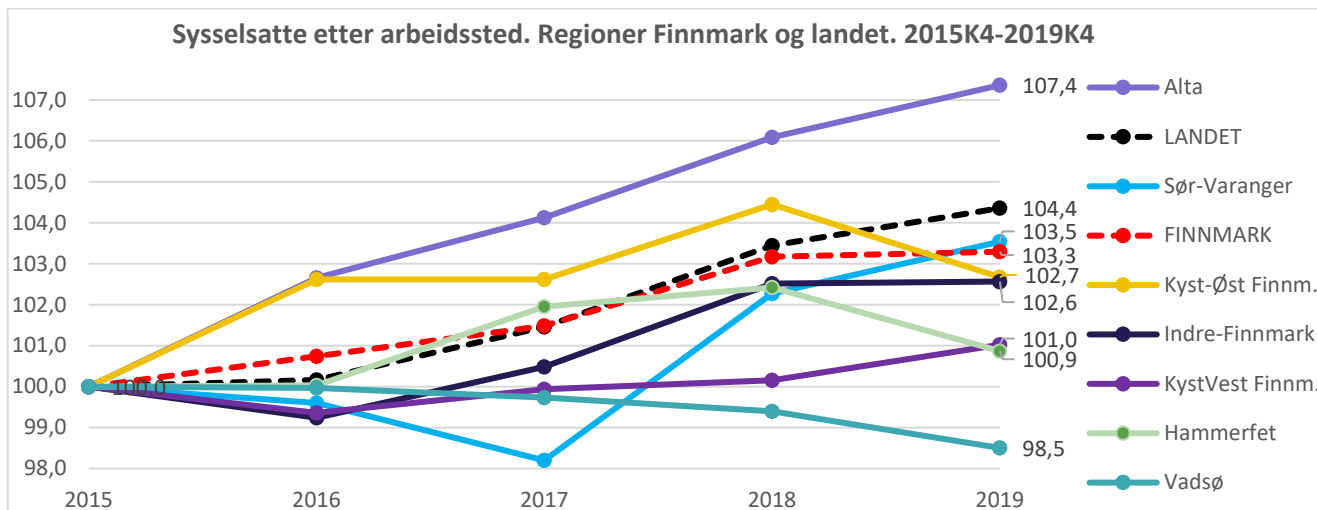
Utviklingen for kommuneregionene i perioden 2015–2019 viser en vekst på 1–3 pst., unntaket er Alta som vokser en god del mer, mens Vadsø fortsetter en langvarig reduksjon i arbeidsplasser med ytterligere ca. 2 pst. En generell tendens etter 2018 er at den positive utviklingen er bremset opp og med nedgang både i Kyst Øst-Finnmark og Hammerfest, fortsatt nedgang i Vadsø, men økning i Alta.

Et sentralt spørsmål er om befolkningsutviklingen de siste fire årene har fulgt utviklingen i arbeidsplasser? Her viser dataene vi har sett på at folketallet har gått litt ned (–0,4 pst.) i Finnmark mens antall arbeidsplasser har økt med 3,4 pst. Betraktet over de siste ti-årene har folketallet vokst ca. 4 pst. mens antall arbeidsplasser har vokst vel 6 pst. (korrigert for endret

⁵ De syv regionene er Alta, Hammerfest, Vadsø, Kirkenes, Indre-Finnmark, Kyst-Vest Finnmark og Kyst-Øst Finnmark. Disse regionene består av følgende kommune: Indre-Finnmark: Kautokeino, Karasjok, Porsanger, Tana og Nesseby. Kyst-Vest Finnmark: Nordkapp, Måsøy, Kvalsund, Hasvik og Loppa. Kyst-Øst Finnmark: Vardø, Berlevåg, Båtsfjord, Gamvik og Lebesby.

sysselsettingsregistrering i 2015). Denne tilsier at antall arbeidsplasser har vokst noe mer enn folketallet i nevnte perioder. Hvor mye dette betyr mht. en knappere lokal arbeidskrafttilgang, avhenger bl.a. av utviklingen i den yrkesaktive aldersgruppen av befolkningen.

Figur 7: Sysselsatte etter arbeidssted. Regioner Finnmark og landet. 2015K4–2019K4. Indeks, 2015=100.⁶

Kilde: SSB, grafikk: NORCE.

⁶ Vi har brukt 2015 som **referanseår** fordi dataregistreringsmetoden er endret f.o.m. 2015. Tall før 2015 er derfor ikke sammenlignbar med tall f.o.m. 2015. Det er anslått at sysselsatte nasjonalt i 2015 var 2,7 pst. lavere enn med metoden brukt for tallene før 2015. I tillegg var det en reell nedgang fra 2014 til 2015.

4 Næringsstruktur og trender – utfordringer for lokalsamfunnene

4.1 Næringsstruktur – særtrekk og utviklingstrekk

Næringsutvikling og endringer i næringsstruktur vil definere mye av det framtidige behovet for arbeidskraft og type kompetanse. I tillegg vil ny teknologi med mer datastyrt automatisering og overvåking endre produksjonssystem og arbeidsorganisering. Det vil i flere næringer forsterke tempo og graden av endringer, og der det vil være mindre behov for ansatte i tidligere tradisjonelle arbeidsoperasjoner. Det vil kreve at lokal ungdom må tilpasse sine utdanningsstrategier til et framtidig yrkesliv. Og de som allerede er yrkesaktive må oppgradere sin kompetanse dersom de ikke vil bli overflødige til arbeidsoppgaver det blir færre av og risikere at ny-rekruttert arbeidskraft kommer inn og overtar de nye jobbene.

Hoveddrivere bak regional næringsutvikling finner vi ofte blant det vi kaller «*basisnæringer*». Basisnæringer trenger ikke være størst, men disse genererer gjerne betydelig lokal etterspørsel etter varer og tjenester fra andre sektorer. Utenom offentlig sektor regnes bl.a. fiskeri/oppdrett, industri, petroleum, reiseliv og mineralutvinning som typiske basisnæringer. I nord er følgende blant viktige basisnæringer:

- **Fiskerier/fiskeindustri/havbruk:** vekst er basert på (jevn) *tilgang ressurser, høye kvoter og gode priser*. Dyre kvoter er problem for ungdom og lokal rekruttering. Kvotefordeling påvirker hvilke næringsaktører og regioner som får leveranser, aktivitet og lønnsomhet.
- **Olje/gass/mineraler** – utviklingen avgjøres av markedspriser, utbyggingskost og utbyggingslisenser. Vekst kommer fra nye utbygginger og genererer etterspørsel hos leverandørindustri og inntekter for offentlig sektor.
- **Industri** – skaper direkte sysselsetting og etterspør varer og tjenester lokalt.
- **Reiseliv:** Genererer lokal etterspørsel og aktivitet; men internasjonal stabilitet og vekst, kostnadsnivå/valutakurs og gode opplevelser er avgjørende for reiselivets utvikling.
- **Offentlig sektor:** *har stor sysselsetting* og omfordeler inntekter til andre. Inntektene er avhengig av global stabilitet og markedsutvikling. Herunder er avkastning i oljefondet avhengig av utviklingen i aksjemarkedet.

Den desidert største «næringen» i Finnmark, som ellers i landet, er *Helse- og sosial*. Her var det 8531 som hadde arbeidssted Finnmark ved utgangen av 2019, 23 prosent av arbeidsplasser totalt. Deretter følger de fire desidert neststørste næringene med ca. 10 pst. hver av arbeidsplassene – *Varehandel, Offentlig administrasjon/forsvar*⁷, *Undervisning* samt *Bygg- og anlegg*. Tre av disse – Helse/sosial, Off. adm./forsvar og Undervisning omfatter hovedsakelig arbeidsplasser i offentlig sektor. Disse utgjør til sammen 42 pst. av arbeidsplassene i regionen, stabile arbeidsplasser der mange har høyere utdanning som lærere, leger, sykepleiere, fysio-/biokjemikere, økonomer mv. Dette er å anse som basisnæringer i et regionalt perspektiv, samtidig som skatt og avgifter fra øvrige næringer er viktig for finansieringen av sektoren. Ansatte innen varehandel og bygg-/anlegg er store næringer der relativt færre har høyere utdanning, men mange har fagutdanning fra videregående skole og en del er ufaglærte. Bygg- og anlegg er en, av flere, sektorer der deler av

---

⁷ Ansatte i forsvaret og sjøfolk er registrert med bostedskommune som arbeidsstedskommune.

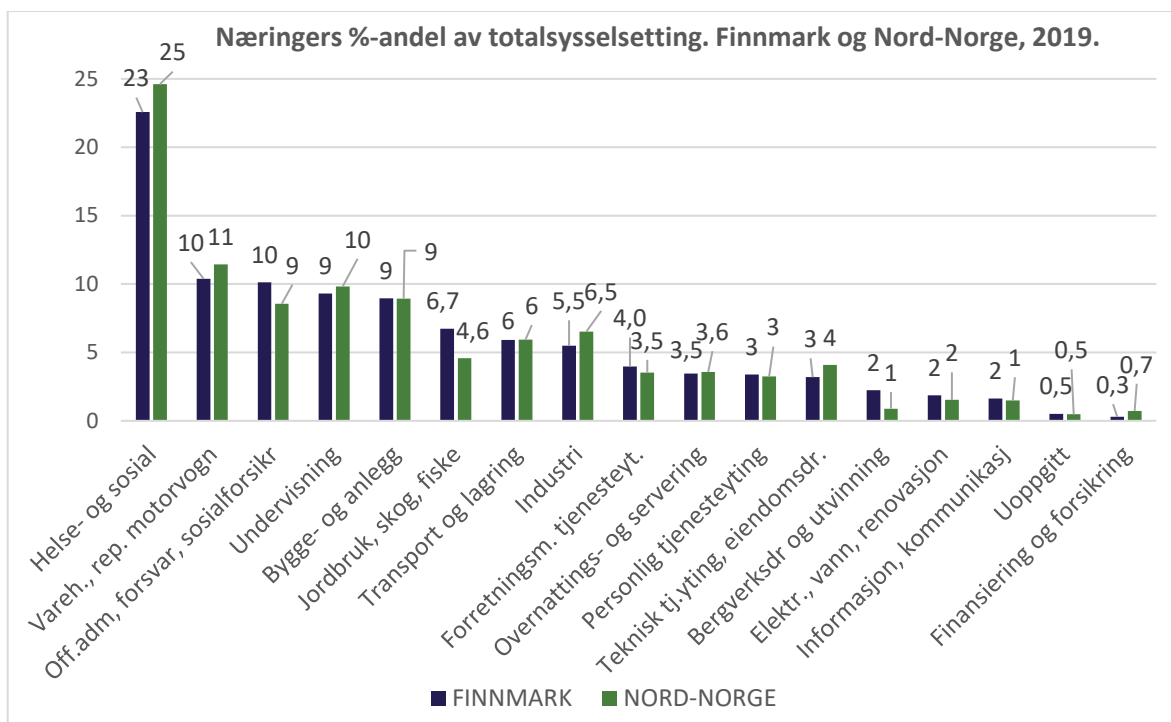
aktiviteten utføres av arbeidskraft fra andre land på korttidsoppdrag i Norge, og disse er ikke med i de ordinære sysselsettingstallene der bare bosatte i Norge omfattes.

Jordbruk/fiske/havbruk (2548 sysselsatte/7 pst. av sysselsatte totalt)⁸ og industri (2076 sysselsatte, 6 pst. av total) er også blant de større næringene. Øvrige næringer framgår av figurene under med antall sysselsatte og andel av totalsysselsatte i regionen. Næringene med 3–4 pst. av sysselsatte i Finnmark er Forretningsmessig tjenesteyting og Teknisk tjenesteyting som samlet utgjør 7 pst., overnatting/servering (3,5 pst.), Personlig tjenesteyting (3,4 pst.), Elektrisitetsforsyning/ Renovasjon (2 pst.), Utvinning bergverk/O&G (2,2 pst., hovedsakelig o&g) og IT/kommunikasjon (1,6 pst.). Petroleumssektoren og reiseliv er ikke definert som egne næringer, men samlebetegnelser for aktivitet som skjer i deler av andre næringer. For reiseliv omfatter det gjerne overnatting og restaurant, transport o.l. For petroleumssektoren gjelder det utvinning av olje og gass, samt tilhørende spesialiserte leverandørbedrifter i ulike andre næringer, og det kommer vi tilbake i senere underkapittel. ***Samlet gjenspeiler den presenterte næringsstrukturen en god del om hvilke utdanninger og yrker Finnmark har behov for i de nærmeste årene***, men vi kommer nærmere tilbake til det etter hvert.

En sammenligning med næringsstrukturen i Nord-Norge totalt viser at det er de samme næringene som er dominerende. Vi ser imidlertid at fiskeri/havbruk og olje-/gassutvinning er av næringer som er *viktigere i Finnmark*, mens en noe mindre næring som finans/forsikring er relativt vesentlig større i Nord-Norge samlet. Vi må imidlertid da presisere at Nord-Norge består av aggregerte tall for Nordland, Troms og Finnmark, og dermed vil gjennomsnittstall av de tre fylkene tilsløre en del merkbart større ulikheter mellom hver av de tre tidligere fylkesregionene enn en sammenligning av Finnmark med hele Nord-Norge klarer å framstille. F.eks. har Troms en høyere andel sysselsatte innen helse-/sosial og undervisning enn Finnmark og Nordland, og høyere andel Varehandel og Finans/forsikring enn Finnmark, men markert lavere andel enn Finnmark innen fiskeri/havbruk og Utvinning olje-gass/bergverk. Siden det blir for omfattende å foreta en gjennomgående sammenligning av de ulike regionene i Nord-Norge på alle emner i rapporten, fortsetter vi med hovedfokus på Finnmark.

---

⁸ Data i teksten har SSB som kilde. Men basert på annen kilde (Panda) har vi splittet tallene opp i følgende: **Fiskeoppdrett: 585, fiske og fangst: 1303; landbruk: 682.** Vedrørende fiskeoppdrett har vi ikke informasjon om slakteri og evt. fryseri kommer i tillegg. Det kan være noe avvik mellom SSB og Panda data. Dessuten, mens SSB er 2019-tall, gjelder Panda tallene for 2018, begge per 4. kvartal.

Figur 8: Næringers andel (%) av sysselsetting etter arbeidssted Finnmark og N-Norge. 2019 (4. kv.).

Kilde: SSB. Grafikk og bearbeiding: NORCE.

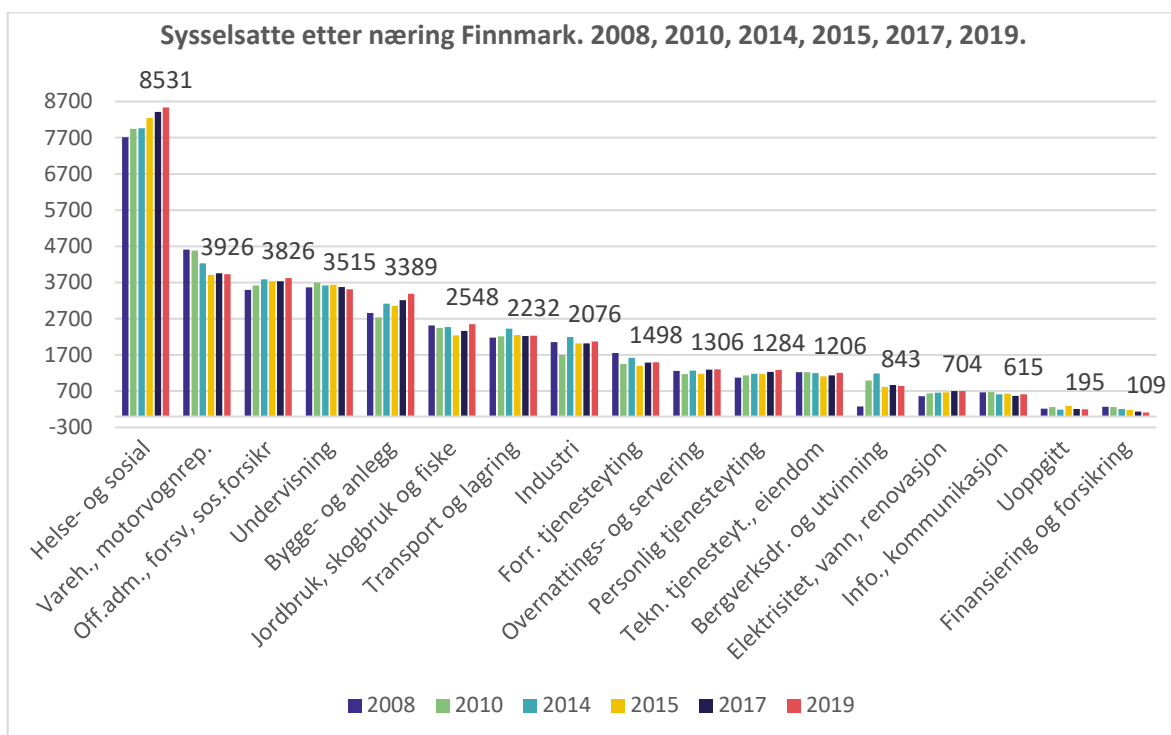
Når det gjelder hvordan de ulike næringene i **Finnmark** har endret seg i perioden 2010–2019 (4. kv.) framgår det av figuren under. Desidert størst prosentvis nedgang i sysselsettingen har vært innen Finans/forsikring (–58%, –153 sysselsatte), dernest Varehandel (–14%, –657 sysselsatte), Bergverksdrift/utvinning olje og gass (–15%, –147), IT/kommunikasjon (–9%, –62) og Undervisning (–5%, –185). I *antall* er det altså Varehandel som har desidert størst nedgang og deretter Undervisning.

Størst relativ økning i sysselsettingen finner vi innen Bygg- og anlegg (24%, 650 sysselsatte), Industri (22%, 377), Personlig tjenesteyting (13%, 152), Overnatting/servering (11%, 131) og Helse- og sosial (7,4%, 591). I *antall* framgår av ovennevnte at den klart største økningen har vært innen Helse- og sosial (591) og Bygg- og anlegg (651) og Industri (377), men også bra økning innen Personlig tjenesteyting (152) og Overnatting/servering (131).

For **Nord-Norge**⁹ totalt har den største prosentvise nedgangen i perioden 2010–2019 vært med nedgang i sysselsettingen innen *Finans/forsikring* (–28%, –684 sysselsatte) og *Landbruk/fiske* (–11%,). Størst nedgang i antall finner vi innen *varehandel/motorvognreparasjon* (–1.804, –6%), *Landbruk/fiske* (–1.329) og *Transport/lagring* (–1.155), men klart størst økning i antall sysselsatte i *Helse/omsorg* (4.663, 8,5%), *Bygg/anlegg* (3.651, 20%), *Overnatting/servering* (1426, 20%) *Offentlig adm./forsvar* (1.321, 7%) og *Teknisk tjenesteyting/eiendomsdrift* (+1.037, 12%).

⁹ Jf. også lignende figur i **appendiks** om næringsstruktur i Nord-Norge, viktigste næringer i 2010 og 2019.

Figur 9: Sysselsatte¹⁰ etter arbeidssted, fordelt på næring. Finnmark 2008–2019 (4.kvartal)

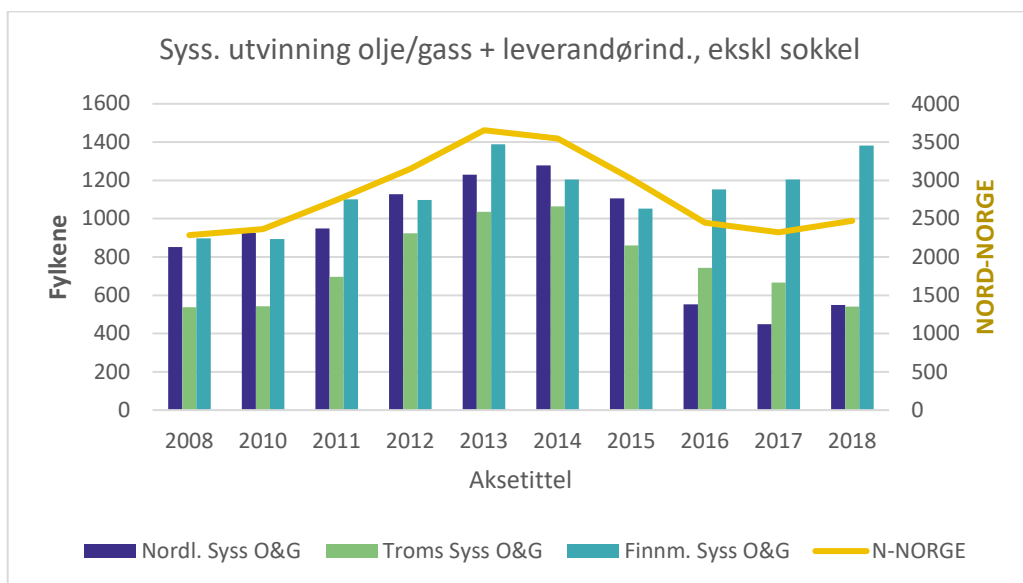
Merknad1: Tallet over søylene for hver næring gjelder antall sysselsatte i 2019.

4.2 Nærmere om petroleumssektorens utvikling og arbeidskraftbehov – utvinning og leverandørnæringer

Som nevnt foran er noen næringer såkalte basisnæringer som har stor betydning for andre næringers aktivitet. Dermed har de også desto større betydning regioner og lokalsamfunn der de er etablert enn næringen i seg selv framstår. Fiskerinæringene, gruve- og reiseliv er eksempler på dette i privat sektor. I Finnmark har også petroleumsnæringen blitt viktigere, både direkte og ved at de utgjør stor kjøpekraft fra andre næringer. De har arbeidsplasser som krever høy kompetanse innen ulike fagretninger og gir ungdom som reiser bort for å ta utdanning noe å komme tilbake til. Næringen innebærer usikkerhet mht. hvor langt utviklingsperspektiv den vil ha – dels ut fra omfang av nye lønnsomme feltutbygginger, men også dreining mot økende etterspørsel etter fornybar energi og styrken i miljødiskusjonene. At fornybar energi selv med veldig stor vekst vil ta flere ti-år for å kompensere for den samlede energietterspørselen, at ressurstilveksten i sør vil avta og deises nordover, kan innebære at særlig de felt som allerede er avdekt i Barentshavet kan forventes å bli utbygget og ha behov for kompetent arbeidskraft. Hovedbildet er *usikkerhet*, men at brems i større grad vil skje i sør og at der så langt synes å være en viss oppside og *forskyvning mot nord* på mellomlang sikt er ikke usannsynlig.

¹⁰ Brudd i metode for registrering sysselsatte innebærer at tall f.o.m. 2015 burde vært oppjustert noe for å være sammenlignbar med tall før 2015. Avviket vil variere for ulike regioner og næringer, men anslag for hele landet antyder at for 2015 ville antall sysselsatte vært 2,7% høyere med registreringsmetoden 2015.

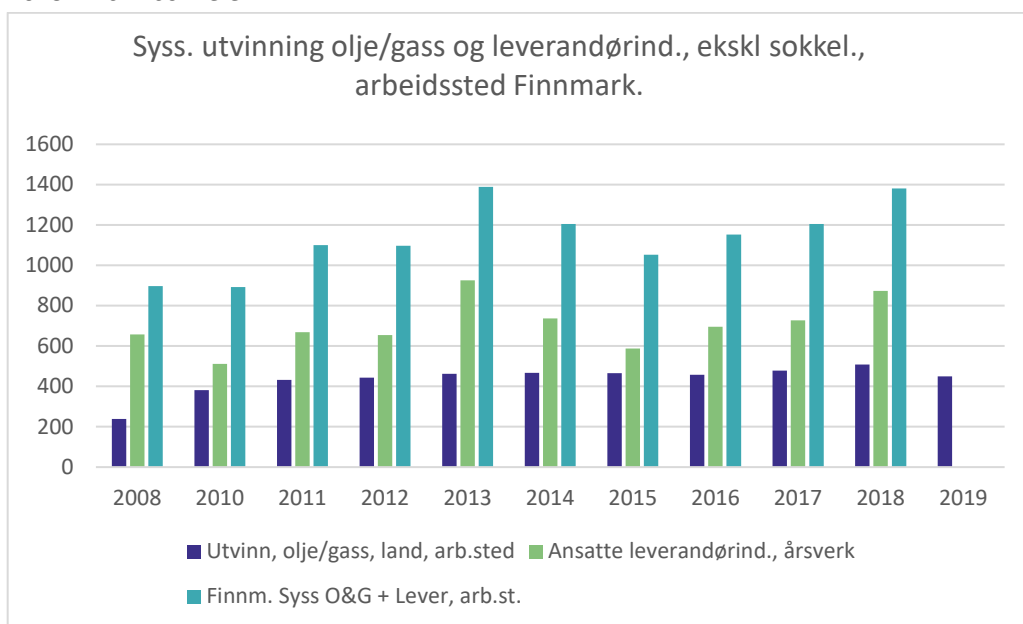
Figur 10: Sysselsatte utvinning olje og gass + leverandørindustrien, arbeidssted Nord-Norge. Ekskl. sokkelen. 2008–2018.

Kilde: SSB og Levert.

Samlet antall sysselsatte innen olje- og gassutvinning og leverandørnæringene, med arbeidssted Nord-Norge, utgjorde 2472 i 2018¹¹, herav 1382 i Finnmark.

Figur 11: Sysselsatte utvinning olje/gass og leverandørindustrien. Arbeidssted Finnmark, 2008–2019. Ekskl. sokkelen.¹²

Kilde: SSB og Levert.

¹¹ F.o.m. 2018 sluttet SSB å registrere leverandøransatte som jobber offshore som offshoreansatte. Dvs. at de f.o.m. 2018 registreres som sysselsatt på land hos SSB (berører særlig oljeservicenæringene, men også catering), antagelig etter arbeidsstedskommune (der arbeidssted lar seg definere)? Vi er usikker hvordan dette gjøres i Levert-undersøkelsen.

¹² Ringvirkninger hos øvrige bedrifter og offentlig sektor kommer i tillegg til sysselsatte her i leverandørnæringene.

Av de petroleumssysselsatte med *arbeidssted* Finnmark arbeidet 509 hos operatørselskapene i 2018, de fleste av disse bosatt i Hammerfest (SSB). I 2019 var det en nedgang på 59 til 450, men samtidig økte sysselsatte innen olje- og gassutvinning for bosatte i Finnmark med 49 til 509¹³. Endringen i tallene fra 2018 til 2019 kan tyde på endring i måten tallene er registrert på fra 2018 til 2019?¹⁴

Hos leverandørnæringene ble det utført 873 årsverk i 2018 med arbeidssted Finnmark, en økning på 146 årsverk fra 2017, og av de sysselsatte var 398 pendlere. De største leveransene var innen vedlikehold og modifikasjon, dernest base, logistikk og transport. Nord-Norges klart største leverandørregion Hammerfest utførte 814 av disse årsverkene, herav 380 pendlere og 434 lokale¹⁵. Økningen fra 2017 til 2018 var på 134 sysselsatte, herav 35 flere lokale og 99 flere pendlere. Fra leverandørnæringene i Kirkenes ble det i 2018 utført 50 årsverk (20 flere enn 2017) og Alta 9 (8 færre). På undersøkelsestidspunktet 2. kvartal 2018 forventet leverandørene i Finnmark samme leveranser i 2019 som i 2018.

I tillegg til ovennevnte kommer ringvirkninger i andre næringer som leverer til leverandørnæringer, konsumeffekter fra ansattes lokale kjøp av varer og tjenester samt virkninger av skatt og avgifter særlig til vertskommuner og stat. Petroleumsutvinning er derfor en typisk *basisnæring*, som genererer aktivitet og inntekt i øvrig næringsliv og offentlig sektor.

Innpendling – arbeidsplasser med potensiale for lokal arbeidskraft, eller uttrykk for rekrutteringsutfordringer:

En bekymring som flere av leverandørene har hatt foregående år er en hardere kamp om de rette folkene. Etter samtaler med til sammen 244 faktiske eller potensielle leverandører til petroleumsnæringen¹⁶ er inntrykket at arbeidsmarkedet var i ferd med å stramme seg til. I 2014 og 2015 var leverandørindustrien nasjonalt igjennom en stor omstilling, med betydelig nedbemanning som konsekvens. Mange ansatte fant seg jobb utenfor petroleumsnæringens verdikjede, og har siden blitt værende der. I tillegg blir ungdomskullene i Nord-Norge stadig mindre. Allerede i 2024 vil flere nordlendinger være på vei ut av arbeidslivet enn de som skal inn. Selv om ikke alle oppfatter det som en utfordring nå, så vil kampen om kompetansen tilta ytterligere fremover dersom avdekkede petroleumsressurser Barentshavet blir utbygd slik selskapene har planer for.

Innpendlingen av arbeidstakere til Hammerfest er fortsatt stor, mest på leverandørsiden. Det bør legges til rette for flere årsverk utført av lokale arbeidstakere. Tallene fra NAV høsten 2019 viser at Finnmark har en arbeidsledighet på under 3 pst. Det er begrensede arbeidskraftreserver å ta av, og man må derfor ha en bevisst strategi for rekruttering av ung arbeidskraft og rekruttering utenfra regionen. Sysselsettingsveksten har vært positiv, men det er nødvendig å utvikle egen kunnskap og tiltrekke seg utdannet arbeidskraft slik at stadig flere av arbeidstakerne hos operatørene og leverandørene i Nord-Norge kommer fra, eller bosetter seg i landsdelen.

Nasjonalt problematiseres hvor robust arbeidsplassene i petroleumssektoren er framover. I sør er mye mer av aktiviteten knyttet til planlegging og utbygging av felt, som involverer store engineering firmaer og fabrikasjon av utstyr og moduler. I tillegg tilsier ressursituasjonen at produksjonen uansett vil avta i sør. I nord, særlig i Finnmark, er aktiviteten i større grad knyttet til

---

¹³ I tall for sysselsatte innen olje- og gassutvinning etter bostedskommune inkluderes imidlertid også de som arbeider på hele den norske sokkelen, og er dermed ikke sammenlignbar med sysselsatte etter arbeidssted.

¹⁴ Det må sjekkes nærmere om dette er en reell utviklingstendens med nedgang i den stedsnære sysselsettingen hos operatørene, eller bare en registreringsfeil?

¹⁵ Levert (2017 og 2018), og levertrapporten.no.

¹⁶ Levert 2018

mer langsiktige aktiviteter som *driftsoperasjoner og vedlikehold*. Den siste vedtatte nye utbyggingen Johan Castberg gjennomføres som planlagt og vil tilføre mer ny aktivitet. Nordland har opplevd til dels store svingninger fra år til år fordi der har vært mer leveranser knyttet opp til tidsavgrensede prosjekt i forbindelse med utbygginger og fabrikasjon. Nylig, i april 2020, vedtok Aker Solutions å nedlegge selskapets fabrikkasjonsverksted¹⁷ i Sandnessjøen med 40 ansatte, inkl. ni lærlinger, et anlegg der det har vært påkostet store investeringer. Årsaken var mangel på oppdrag, som forsterket seg med koronakrisen da potensielle kunder har redusert investeringsbudsjettene på kort sikt. Overkapasitet i sør ved nedgang i petroleumsrelatert aktivitet nasjonalt er et usikkerhetsmoment som kan trekke deler av nåværende og eventuell ny petroleumsrelatert i nord sørover. Særlig leverandørnæringene har mye pendling av arbeidskraft nordover til aktivitet relatert utvinning og drift, leting og vedlikehold i Barentshavet.

Offshoresysselsatte:

Ansatte som jobber innen olje- og gassutvinning på offshoreinstallasjoner er hos SSB registrert som sysselsatt med arbeidssted i «ekstrafylke» norsk sokkel, og ikke registrert etter arbeidsstedskommune på land. Vi er litt usikre i hvilken grad tallmaterialet fra Levert følger SSB sin systematikk, og dermed i hovedsak representerer tall for sysselsatte på land i Finnmark. Uansett vil vi framheve at et betydelig antall ansatte, som ofte ikke er med i statistikken, arbeider på plattform utenfor Finnmark. Med nye offshore felt i produksjon, men også leterigger og borerigger, vil dette øke en god del. Disse riggene/plattformene har hittil i hovedsak vært bemannet med arbeidskraft fra andre deler av landet og relativt liten andel fra nord, og veldig få fra Finnmark. Tilsvarende gjelder for standby- og supplybåter. Her ligger et *betydelig potensial* for godt betalte arbeidsplasser for finnmarkinger, men forutsetter at de har riktig *kompetanse/utdanning* og at det *tilrettelegges* for utdanning og gis tydelige signal at disse vil prioriteres ved rekruttering, slik at ungdom tør satse på disse yrkene.

F.eks. har Goliat hatt 300 personer (100 på hver rotasjon) hittil, og bare en mindre andel av disse er bosatt lokalt i Finnmark. Ved flere plattformer i produksjon vil dette antallet øke. Samlet er her mange arbeidsplasser der det vil være knapphet på finnmarkinger med riktig erfaring og kompetanse, noe som både *stiller krav til tilbudte utdanningsretninger*, at ungdom velger disse utdanningene og tilgang på lærlingeplasser.

Perspektiver på aktuelle framtidige olje- og gassutbygginger:

Framover forventes nye feltutbygginger, og i 2022/2023 forventes Johan Castberg oppstart av produksjon. Videre pågår store investeringer i videreutvikling og innfasing av felt til Snøhvit-prosjektene.

Øvrige aktuelle feltutbygginger nærmeste årene, bl.a. Wisting, Alta/Gotha¹⁸ og Alke, framgår av tabell og figur under. Planlagt *oppstart av konseptstudiene*¹⁹ for Wisting er allerede 1. juni 2020.

---

¹⁷ Kilde: <https://e24.no/naeringsliv/i/50gzMX/aker-solutions-fabrikkasjonsverksted-i-sandnessjoen-legges-ned> og <https://www.nrk.no/nordland/aker-solutions-legger-ned-drift-i-sandnessjoen-pa-helgeland--blant-annet-pa-grunn-av-koronavirus-1.14983650>.

¹⁸ Det har i senere tid være usikkerhet om ressursene her er tilstrekkelig for selvstendig utbygging, eller «bare» i tilknytning til et av de andre feltene (tie-back), men to nye lovende og betydelige prospekt, Bask og Polmak, håper Lundin at letekampanjen i nord i 2020 skal revitalisere planene i nord i det lovende området Loppahøgden, i nærheten av Alta/Gotha (energi24.no, 29.5.2020).

¹⁹ Møtereferat 27.3.2020 fra nylig avholdt møte 20.2.2020 mellom OD og operatør for utbyggingsfasen (Equinor). Konseptstudiene skal gi et godt grunnlag for å velge konsept. Deretter vil konseptet bli videre

Utviklingen i olje- og gassmarkedene, herunder korona, har skapt usikkerhet, men en nylig vedtatt skattepakke våren 2020 rettet mot sektoren har bedret rammebetingelsene for fortsatte investeringer og utbygging. Om disse aktuelle utbyggingene vil resultere i vesentlig sysselsettingsøkning i Finnmark avhenger av type utbyggingsløsninger som velges og ikke minst om operatørselskapene velger å etablere viktige operative og kompetanseintensive funksjoner til Finnmark. Eksempler på meget positive utbygginger i så måte er både Snøhvitutbyggingen og Goliat-utbyggingen, mens Johan Castberg har organisert driftsorganiseringen på en klart mindre gunstig måte for Finnmark med verken driftsorganisasjon eller ilandføring.

Tabell 1: Oversikt²⁰ over pågående og framtidige feltutbygginger i Barentshavet, pr 5.11.2019.

Navn	Operatør	Status	Ressurser ²¹		Lokasjon
			Mill. Sm3	Oppstart	
Snøhvit Future fase 2	Equinor	Fremtidig ²²		2023	Barentshavet
Goliat West	Vår Energi	Fremtidig	2	2021	Barentshavet
Kramsnø	Equinor	Fremtidig	2,3	2044	Barentshavet
Snøhvit Beta	Equinor	Fremtidig	2,42	2030	Barentshavet
Skruis	Equinor	Fremtidig	3	2028	Barentshavet
Skavl	Equinor	Fremtidig	3,5	2028	Barentshavet
Tornerose	Equinor	Fremtidig	3,8	2030	Barentshavet
Sputnik	Equinor	Fremtidig	6,5		Barentshavet
Alke	Vår Energi	Fremtidig	14,8	2025	Barentshavet
Alta/Gohta	Lundin	Fremtidig	30,5 ²³	2027	Barentshavet
Wisting	Equinor	Fremtidig	69,6	2026	Barentshavet
Johan Castberg	Equinor	Pågående	88,9	2022	Barentshavet

Kilde: Petro Database. Mesteparten basert på offentlig kommunikasjon mellom operatør og myndighetene (søknad/brev e.l.) eller presentasjoner/pressemelding fra operatørselskap. Norce har oppdatert ressursanslag per 31.12.2018 for Wisting og Alta/Gohta iht. OD sine faktasider (npd.no).

I forbindelse med Gasscos nylige rapport om aktuelle gassdistribusjonsløsninger for felt i Barentshavet sør, presenteres i figuren under en mulig tidslinje for når PUD er planlagt for gassdistribusjonsløsninger til felt der gassdistribusjon er aktuelt.

modnet frem mot DG2. Vurdering av alternativer for eventuell elektrifisering er igangsatt. Områdestudiet vil inkludere screening av funn og prospekter i HOOP området og vurdere tilknytnings- og prosesseringsmuligheter på Wisting. Resultatet vil gi input til opsjoner for fleksibilitet til konseptstudiene.

²⁰ Tidspunkt for produksjonsstart er basert på myndighetenes eller selskapenes egne opplysninger eller journalistiske (Petro Database) vurderinger.

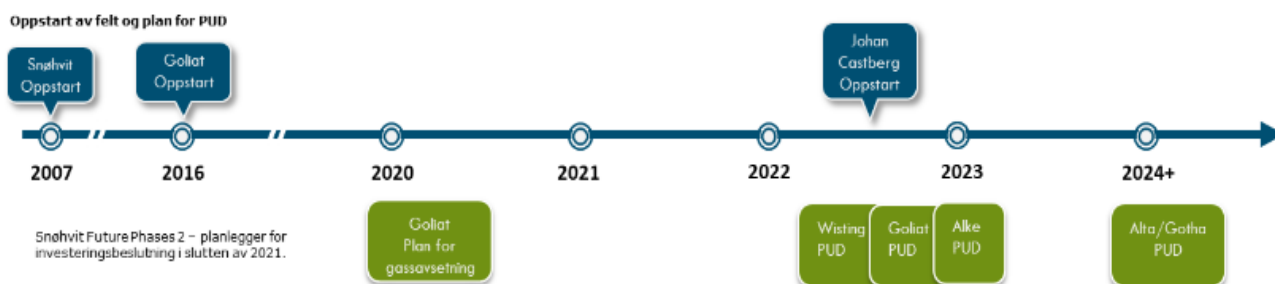
²¹ Ressursanslag er innenfor et intervall med både lavere og høyere minimum/maksimum verdier.

Erfaringsvis finner man i feltets levetid tilleggsressurser også i nærliggende områder. Sm3 o.e.=6,2898 fat.

²² . Snøhvit-utbyggingen omfatter funnene Snøhvit, Albatross og Askeladd. Produksjon av Snøhvit startet i 2007 og Albatross i 2010. Askeladd bygges ut i flere trinn etter hvert som det blir ledig kapasitet i LNG-anlegget på Melkøya. Askeladd er neste trinn, og fase 1 starter Q4 i 2020. «Snøhvit Future Phases 2 består av flere byggeblokker – innfasing av nye brønner, onshorekompresjon, offshorekompresjon og en mulig ekstra rørledning til land». Prosjektet omfatter mulige tiltak for å opprettholde platåproduksjonen på Hammerfest LNG etter første utbyggingstrinn av Askeladd. Investeringsbeslutning desember 2020, produksjonsstart Q4 2023. <https://petro.no/nyheter/snohvit-future-fase-2-er-ett-skrutt-naermere-utbygging>

²³ Ressurs Alta/Gohta er i Lundin presentasjon Nov. 2019 (https://www.lundin-petroleum.com/Documents/ot_co_presentation_e.pdf) estimert til 115-390 MMboe (18,3-62 MSm3).

Figur 12: Gasstransportalternativer i Barentshavet sør, tidslinje for når PUD er planlagt for tidligere og nye aktuelle kjente feltutviklingsprosjekt i Barentshavet.

Kilde: Gassco (januar 2020): Vurdering av gasstransportalternativer i Barentshavet sør

Korona-pandemiens inntreden første kvartal 2020 bidro til redusert etterspørsel, økt lageroppbygging og reduserte oljepriser. For Finnmark slår dette ikke inn like mye som i sør fordi førstkomende nye feltutbygging Johan Castberg ikke lar seg stanse og pågående feltproduksjon går sin gang. Kortsiktig innvirkning er antagelig mest på utsettelse av planlagt leteaktivitet og vedlikeholdskampanjer e.l. som kan utsettes. F.eks. er det bestemt utsettelse av boreaktivitet på letebrønnene Stangnestind (Aker BP/Barentshavet øst) og Schenzou (Equinor/i sentrale Barentshavet, vest av Wisting)²⁴. Boringen skulle utføres i 2020 av riggen Deepsea Nordkapp, men brønnene skal etter revidert plan bores i 2021. Forventet økning i ledig kapasitet hos operatører og leverandører i sør som følge av et nervøst marked, f.eks. hos leverandører som Aker²⁵, kan trekke arbeidsoppgaver fra nord til avdelinger og mannskap i sør.

²⁴ Kilde: Petrodatabase Energi24 (abonnement), mai 2020.

²⁵ <https://www.nrk.no/norge/aker-sjefen-varsler-at-inntil-3-av-4-kan-miste-jobben-1.15009948>

5 Arbeidskraft til næringene – lokale yrkesaktive, pendling, utlands korttids personell og arbeidsledige

5.1 Arbeidsmarkedsbalansen i Finnmark – har vi underdekning av arbeidsplasser, er det for få sysselsatte bosatt lokalt til å fylle jobbene, eller bare «mismatch»

I ulike sammenhenger problematiseres om regionene i landet har tilstrekkelig arbeidskraft til eksisterende private og offentlige virksomheter, eller omvendt, om det er nok jobber til regionens yrkesaktive? Svaret avhenger i vesentlig grad av hvilke næringer, kommuner og yrkesaktive man spør, og over tid har arbeidsmarkedet endret seg. I første omgang vil vi se på dette i makro, dvs. sysselsatte og arbeidsplasser totalt i Finnmark.

Til tross for jevnlige bekymringer om mangel på arbeidskraft, er *Finnmark* totalt sett *netto eksportør av arbeidskraft til andre fylker i Norge*, og slik har det vært lenge. Det betyr at det er flere sysselsatte med bosted Finnmark enn det er arbeidsplasser lokalisert i Finnmark. Resultatet er dermed at det pendler mer arbeidskraft ut av Finnmark enn innpendling fra andre deler av landet (netto innlands utpendling).

Vi har sett nærmere på datagrunnlaget for de siste 10–15 årene. Nettopendlingen framkommer som differansen mellom sysselsatte med arbeidssted Finnmark og sysselsatte bosatt i *Finnmark*, jf. tabellen under. Negativt tall innebærer *netto utpendling*. Mens netto utpendlingen i 2005 var på 1419, er den over blitt *reduert* slik at det i 2019 bare var 554²⁶ flere som pendlet ut av Finnmark enn inn i regionen. Dette kan tolkes som at det er bedre balanse enn før mellom arbeidsplasser i Finnmark og antall sysselsatte finnmaringer, og at Finnmark har økt sin egendeckning av arbeidsplasser og dermed blitt mindre avhengig av arbeidsplasser i andre regioner. Imidlertid, at netto pendlingen er redusert *trenger imidlertid ikke bety at innpendling og utpendling hver for seg er blitt mindre, bare at differansen (netto) er blitt mindre*. Det skal vi se nærmere på etter hvert.

---

²⁶ Netto utpendling 2019 framkommer ved at det var 34.472 sysselsatte med arbeidssted Finnmark mens det var 35.026 sysselsatte bosatt i Finnmark der noen jobbet lokalt og noen pendlet ut av fylket. Differansen $34.472 - 35.026 = - 554$.

Tabell 2: Sysselsatte 20–66 år bosatt i Finnmark for hhv. alle bosatte og bosatte innvandrere, samt sysselsatte etter arbeidssted. 2005 – 2019. Per 4. kvartal. Antall og prosent.

	2005	2007	2009	2011	2013	2015	2017	2019
Sysselsatte bosatte i Finnmark	33389	34054	34122	34694	35329	34147	34551	35026
Syssels. innvandrere bosatt i Finnmark	2195	2610	3194	3980	4891	5123	5415	5602
Bosatte innvandreres andel av alle sysselsatte bosatt i Finnmark	6,6 %	7,7 %	9,4 %	11,5 %	13,8 %	15,0 %	15,7 %	16,0 %
Sysselsatte med arbeidssted Finnm.	31970	32891	33232	34107	34595	33517	33981	34472
Nto. utpendl. Finnm. (Syssels. etter arb.sted minus syssels. etter bosted.)	-1419	-1163	-890	-587	-734	-630	-570	-554

Kilde: SSB

Overtallighet i sysselsatte, sammenlignet med antall arbeidsplasser i eget fylke, gjelder egentlig *hele Nord-Norge*. Denne underdekningen av arbeidsplasser innebærer at det har vært netto utpendling fra hele landsdelen i lang tid.

Av figuren under framgår at netto utpendlingen fra Nord-Norge er redusert gradvis fra 7.300 i 2008 til bare 3.400 i 2019. Dermed har hele *landsdelen økt sin egendekning* av arbeidsplasser og totalt sett potensiale for å være mindre avhengig av arbeidsplasser i andre regioner.²⁷

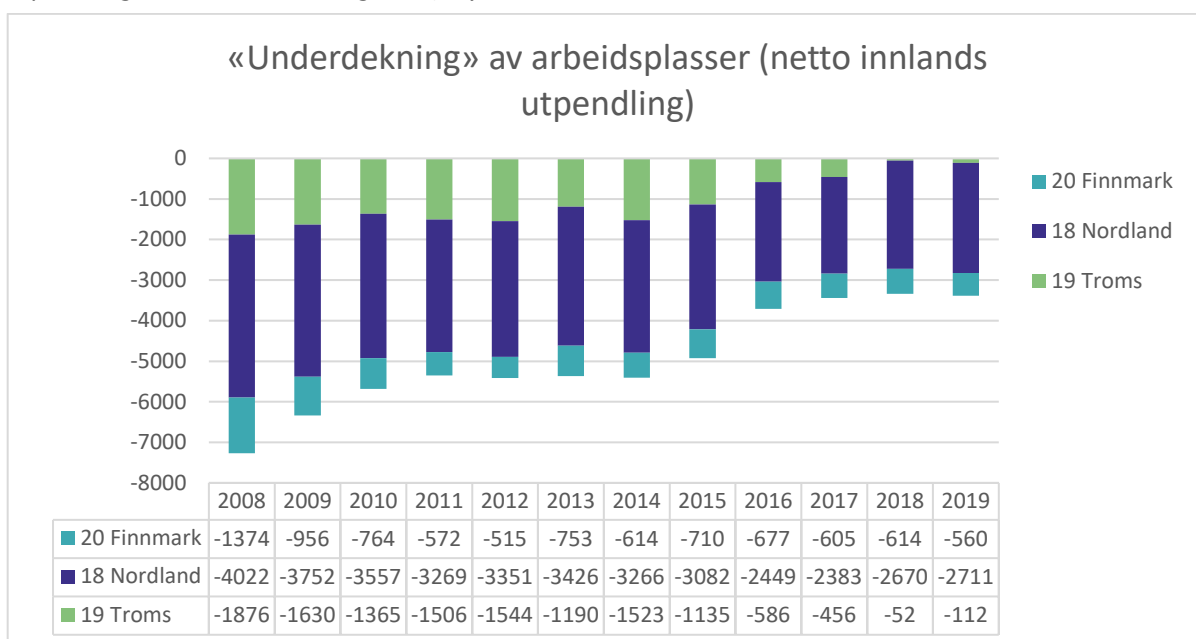
Det er imidlertid forskjeller mellom fylkene i nord. Nordland har klart størst underdekning av egne arbeidsplasser, selv om dette har bedret seg ved at underdekningen nesten er halvert de siste ti årene. *Troms* har i løpet av perioden gått fra betydelig netto innlands utpendling til *nesten balanse* mellom innlands inn- og utpendling.

Underdekningen av arbeidsplasser gjelder imidlertid de fleste landsdeler i Norge. Det er stort sett netto utpendling fra alle regioner til den store arbeidsplass-konsentrasjonen i Oslo-regionen.

²⁷ Vi har her sett bort fra intern pendling mellom fylkene i Nord-Norge.

Figur 13: Arbeidsplasser i Finnmark minus sysselsatte bosatt i Finnmark (negativ tall = netto utpendling til andre norske regioner). Sysselsatte 15–74 år.

Kilde: SSB, grafikk: Norce.

«Mismatch» i arbeidsmarkedet, f.eks. at utdanning ikke samsvarer med arbeidsplassene i den enkelte hjemkommune eller fylke, vil imidlertid uansett kunne innebære *pendling selv om antall arbeidsplasser totalt samsvarer* med antall sysselsatte bosatt i et fylke. Den samme «mismatch» kan gjelde at næringsstrukturen ikke passer til befolkningens kompetanse, eller at arbeidsplassene finnes utenfor dagpendlingsavstand i eget fylke. Konsekvensen kan da bli flytting eller «uke»pendling ut av fylket- eventuelt til en annen del av fylket (hvordan netto-pendling er fordelt på inn- og utpendling kommer vi tilbake til). *Like relevante som balansen mellom antall arbeidsplasser og yrkesaktive i et fylke er derfor: har vi de riktige arbeidsplassene, har folk den riktige kompetansen og er arbeidsplasser og folks kompetanse geografisk lokalisert slik at de «matcher» og er tilgjengelig for hverandre?*

5.2 Arbeidsplassene i Finnmark – betydningen av sysselsatte bosatt lokalt, pendling innlands og korttidssysselsatte fra utlandet for å kompensere for mismatch

Nedenfor framgår hvordan innpendling fra utenlands bosatte²⁸ og innpendling fra bosatte i andre fylker, samt utpendling fra Finnmark til andre fylker, klarer arbeidsmarkedet og kompetansebehovene.

²⁸ Dette tilsvarer «sysselsatte på korttidsopphold» hos SSB, og er bosatte i utlandet som per definisjon oppholder seg inntil 6 måneder på arbeid i Norge. Disse inngår ikke i den ordinære registerbaserte sysselsettingsstatistikken for hhv. «sysselsatte etter bosted» eller «sysselsatte etter arbeidssted», som bare omfatter bosatte i Norge (både utenlandske statsborgere og norske statsborgere bosatt i Norge).

Pendlingen innlands til og fra Finnmark har i perioden 2008–2019 berørt om lag 3.500 pendlere årlig til sammen begge veier. De fleste årene har antallet vært 3600–3800, men noe lavere pendling perioden 2015–2017. I 2019 fordelte pendlingen seg på 1551 innpendlere fra andre fylker og 2105 som utpendlet til andre fylker. Sett i et ti-års perspektiv har pendlingen vært forholdsvis stabil, men med noen variasjoner i kortere perioder (jf. figuren under).

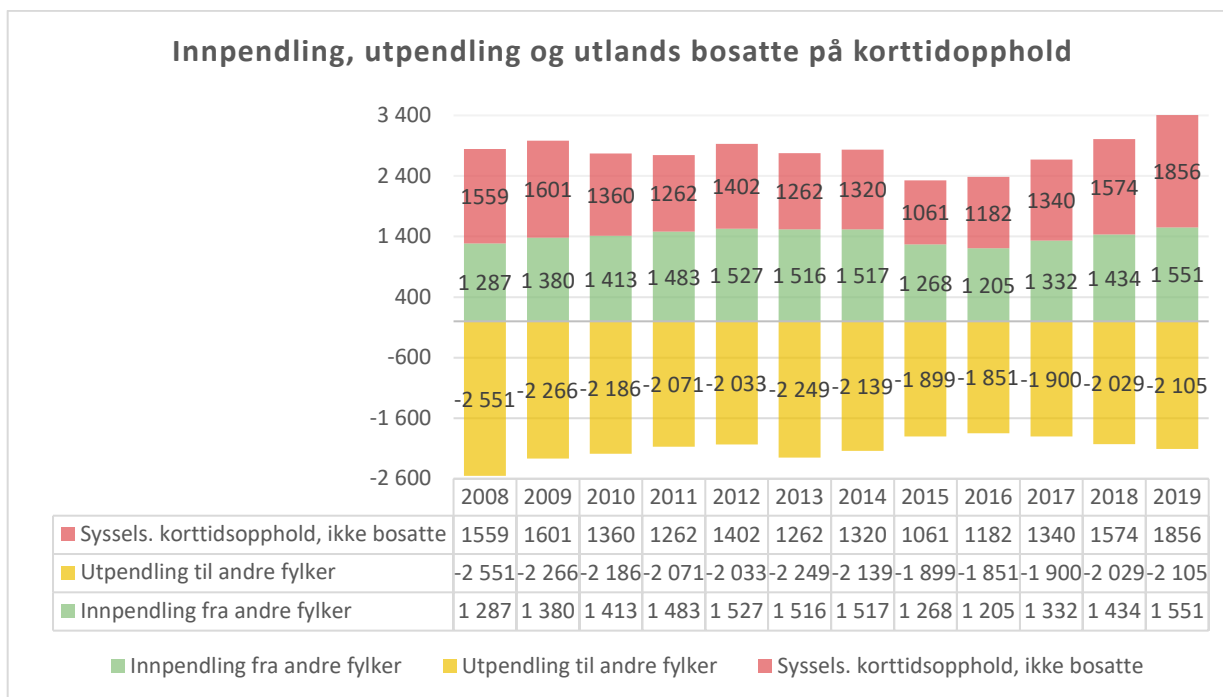
Som tidligere vist har vi altså en ubalanse i pendlingsmønsteret der *Finnmark er netto eksportør av arbeidskraft til resten av landet*, en ubalanse som riktig nok er blitt noe mindre utover i perioden. Imidlertid tilslører den noe lavere netto utpendlingen at *både innpendlingen og utpendlingen har økt de siste tre årene* med hhv. 350 flere innpendlere og 250 flere utpendlere. Det kan være en indikasjon på økende knapphet på arbeidskraft, men også **økende mismatch** i hvilken type/kompetanse arbeidskraft som er tilgjengelig i regionen ettersom utpendlingen samtidig har vokst. Imidlertid har Finnmark de *senere år fått flere konserneide virksomheter, og offentlige etater har opplevd regionalisering med mer sentraliserte ledelsesfunksjoner*, der ansatte fra opprinnelig andre deler av organisasjonen har sitt arbeidssted i et annet fylke enn de bor. Store organisasjoner med hovedkontor og store avdelinger andre deler av landet vil særlig etter lavkonjunktur, eller omorganiseringer, kunne utnytte muligheten til å plassere erfarne ledige dyktige folk til ledelses- eller spesialistfunksjoner i Finnmark uten at familien melder flytting. Eksempler fra bl.a. petroleumsnæringen, men også offentlig sektor og andre næringer, viser da at i stedet for å anvende lokalt personell, eventuelt etter oppkvalifisering hvis det trengs, så benytter man i stedet fly-in/fly-out som rekrutteringsløsning.

Innretningen av ordningen med redusert eller ingen *arbeidsgiveravgift i Finnmark og Nord-Troms kan påvirke bruk av lokalt bosatt arbeidskraft*, og være incentiv til innflytting, versus *pendlere*. Hovedregelen er at det er der bedriften er registrert i Enhetsregisteret som avgjør arbeidsgiveravgiftsonen for ansatte og at hoveddelen av arbeidet reelt utføres der.²⁹ Innretningen muliggjør dermed å få *tilgang til arbeidsgiveravgiftfordelen i Finnmark også med bruk av pendlere fra andre steder i Norge*, f.eks. hvis en opprinnelig hovedkontoransatt registreres ved og «reelt» utfører mer en halvparten av arbeidet ved underenheten i Finnmark.

---

²⁹ Hvis foretaket har økonomisk aktivitet på flere steder, skal det normalt opprettes underenheter på hvert enkelt sted. Dersom hoveddelen av en arbeidstakers arbeid utføres i en sone med *lavere* sats enn i sonen der virksomheten er registrert, er det fra 2016 ikke lenger anledning til å benytte lavere avgiftssats enn den som gjelder der virksomheten er registrert i Enhetsregisteret. Med hoveddelen av arbeidet menes mer enn halvparten av antall arbeidsdager (eller arbeidstimer) arbeidstakeren har gjennomført for arbeidsgiver i løpet av kalendermåneden. <https://www.skatteetaten.no/bedrift-og-organisasjon/arbeidsgiver/arbeidsgiveravgift/soner-beregningskoder-og-satser-for-arbeidsgiveravgift/soneplassering/>

Figur 14: Antall innpendlere til Finnmark fra utlandet (korttidsopphold) ³⁰ og fra andre fylker, og utpendling til andre fylker fra Finnmark. Sysselsatte 20–66 år. 2008–2019.³¹

Det betyr at av 34.472 sysselsatte med arbeidssted Finnmark i 2019 (alder 20–66 år), så var det **32.921³² (95 pst.) lokalt bosatte** mens 1.551 (5 pst.) var innpendlet arbeidskraft fra andre fylker i Norge. Andelen av lokalt ansatte ved arbeidsplasser i Finnmark har vært ganske stabil de senere årene. Til sammenligning med 2009 da det var 33.232 sysselsatte (alder 20–66 år) med arbeidssted Finnmark, og herav var det 31.856 (96 pst.) bosatte i Finnmark som arbeidet og 1.380 (4 pst.) innpendlere fra andre fylker. *Bosatte i utlandet* på korttidsarbeid i Finnmark er *ikke medregnet* i disse tallene som kun omfatter registrerte sysselsatte bosatt i Norge.

Utenom ovennevnte, arbeider også et *betydelig antall utenlandsk bosatte på korttidsoppdrag³³* (per 4. kvartal)³⁴ i Norge. Disse kan på den ene side oppfattes å fortrenge muligheter for lokal sysselsetting, men bidrar imidlertid samtidig til å bedre arbeidskrafttilgangen til Finnmark, særlig på tidsbegrensede prosjekt og der tilgang på spesialkompetanse er utfordrende også nasjonalt. Av de *1856 utlendinger som innpendlet* til Finnmark i 2019 for korttidsoppdrag, er det særlig arbeidskraft fra to landregioner som dominerer, først og fremst *EU-land i Øst-Europa* (1157, klart flest fra Polen og Litauen) og dernest fra Norden ellers (506). Mens «innpendlingen» av korttidsarbeidskraft fra førstnevnte gruppe har vokst i mange år, så har antallet fra Norden ellers

³⁰ SSB.

³¹ Endring i metodikken for registrering av sysselsatte f.o.m. 2015 innebærer et brudd statistikken der data før 2015 ikke er helt sammenlignbar med tall i 2015 og senere. Nasjonalt anslås at den nye metoden resulterte i 2,7 % færre sysselsatte, men der det vil variere mellom regioner og mellom næringer. Dette sammenfalt med nedgang i norsk økonomi som begynte sent høsten 2014 etter krise i oljesektoren, tiltok og spredte seg til andre næringer i 2015 og varte godt ut i 2016. Det er vanskelig å anslå effekten for Finnmark og i hvilken grad endring i registreringsmetodikken for data er hovedårsaken ettersom utslaget på petroleumssektoren i Finnmark i den perioden ikke synes å ha vært like utslagsgivende som nasjonalt.

³² 35.026 (antall sysselsatte bosatt i Finnmark) – 2.105 (antall finnmæringer som pendler til andre fylker).

³³ Disse på korttidsoppdrag må ikke forveksles med sysselsatte innvandrere bosatt i Finnmark, men kommer i tillegg. Disse regnes heller ikke med blant ordinære registerbaserte sysselsatte som gjelder bosatte i Norge.

³⁴ At de på korttidsopphold bare registreres per 4. kvartal, innebærer at de som jobber andre sesonger ikke blir registrert i dataene. Det betyr at denne gruppen er undervurdert i datamaterialet.

gått gradvis noe nedover. **Når man inkluderer innpendling fra utenlandsk bosatte (korttidsopphold), og legger det til innlands innpendling, så er det en betydelig samlet innpendling av arbeidskraft, og netto innpendling, til Finnmark, og som har økt de siste årene.**

Når vi omtaler utenlandsk arbeidskraft i Norge, så viser forskningen at den er *mer konjunkturutsatt* enn annen sysselsetting (SSB Analyse 2018/03).³⁵ Tilstrømningen av utenlandsk arbeidskraft, særlig etter utvidelsen av EU østover i 2004 og 2007, er påvirket av den økonomiske utviklingen både i Norge og i de utenlandske arbeidernes hjemland. Særlig tydelig er dette for dem som jobber her kortere enn seks måneder. Når det norske stramme arbeidsmarkedet har gjort seg veldig **avhengig av den utenlandske arbeidskraften**, og særlig i distriktskommuner, blir arbeidskrafttilbudet lite robust. Det fordrer tiltak for å gjøre seg selvforsynt med egen lokal kvalifisert arbeidskraft, eller gjøre seg attraktiv for rekruttering av arbeidskraft fra inn eller utland.

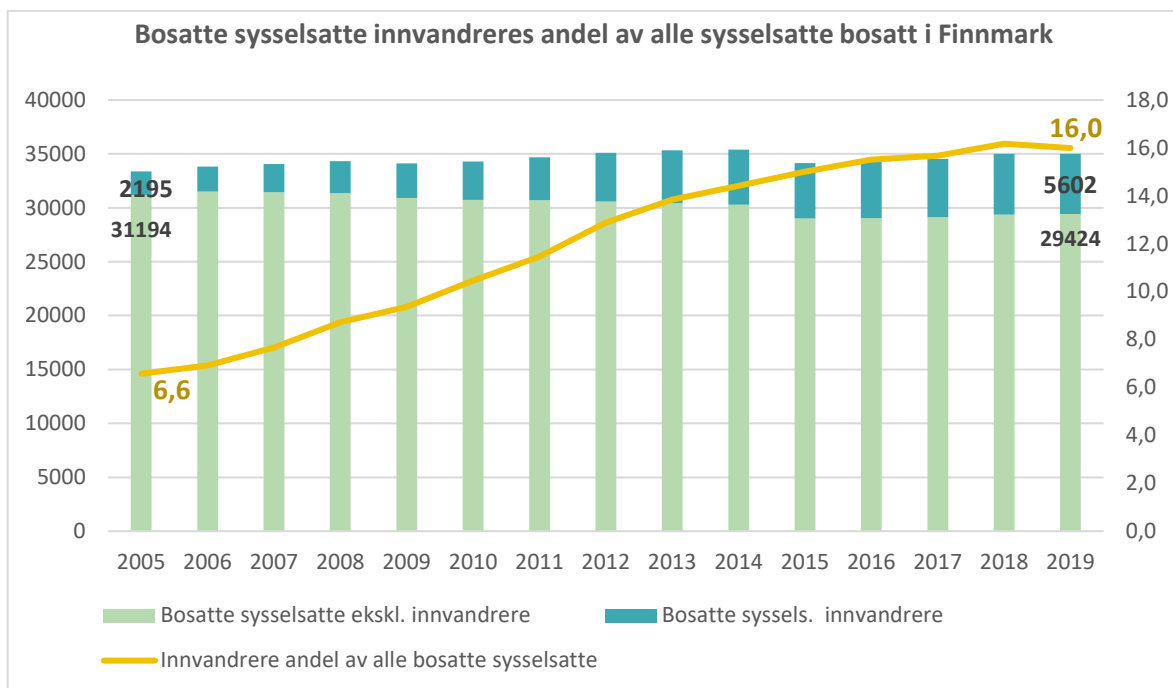
5.2.1 Bosatte innvandrere utgjør et betydelig og økende bidrag til fylkets arbeidsstyrke og sysselsetting

*Bosatte innvandrere i Norge bidrar i økende grad til arbeidsstyrken i Finnmark. Av totalt 35.000 sysselsatte bosatt i Finnmark i 2019 utgjorde bosatte innvandrere 5.600 sysselsatte, eller **16 prosent**. Dette er en betydelig økning fra 2005 da de utgjorde vel 2.100 eller 6,6 prosent av alle sysselsatte. Dette har skjedd i en periode det har vært knapphet på arbeidskraft i flere kommuner og næringer. Om lag 70 prosent av alle bosatte innvandrere i aldersgruppen 20–66 år var i 2019 sysselsatt, og andelen har over tid variert fra 69–76 prosent. Det er nesten på samme nivå som befolkningen ellers.*

---

³⁵ SSB: <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/lonnstakerne-pa-korttidsopphold-mer-konjunkturutsatt> Vi kan tilføye at, ifølge samme kilde, utgjør norske statsborgere bosatt i utlandet 5 prosent av disse utenlands bosatte lønnstakere på korttidsopphold i Norge.

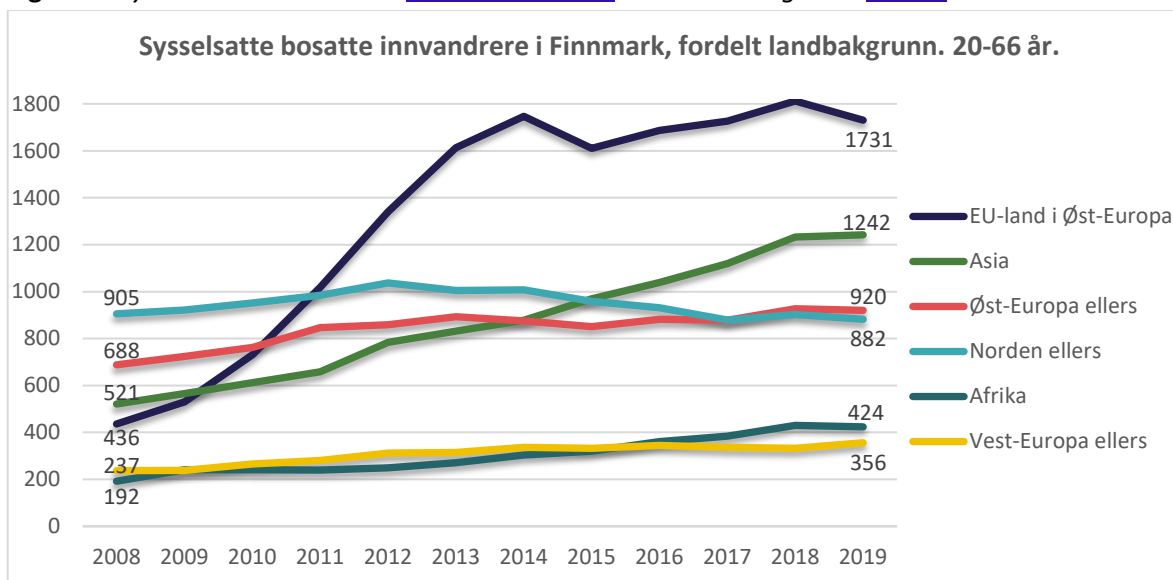
Figur 15: Sysselsatte 20–66 år bosatt i Finnmark for hhv. alle bosatte og bosatte innvandrere. 2005 – 2019. Antall og prosent.

Kilde: SSB, grafikk: NORCE.

Av de 5602 sysselsatte innvandrere bosatt i Finnmark i 2019, besto de *klart største* gruppene av innvandrere fra EU-land i Øst-Europa (1731, særlig Polen og Litauen), Asia (1242), Øst-Europa ellers (920, bl.a. fra Russland) og Norden ellers (882), Afrika (424) og Vest-Europa ellers (356). Det er særlig økning i sysselsatte fra EU-land i Øst-Europa som har vokst jevnt og mye de siste 10–15 årene, men også fra Asia, og dernest fra Afrika og delvis fra Øst-Europa ellers.³⁶

Figur 16: Sysselsatte innvandrere bosatt i Finnmark etter landbakgrunn. 20–66 år.

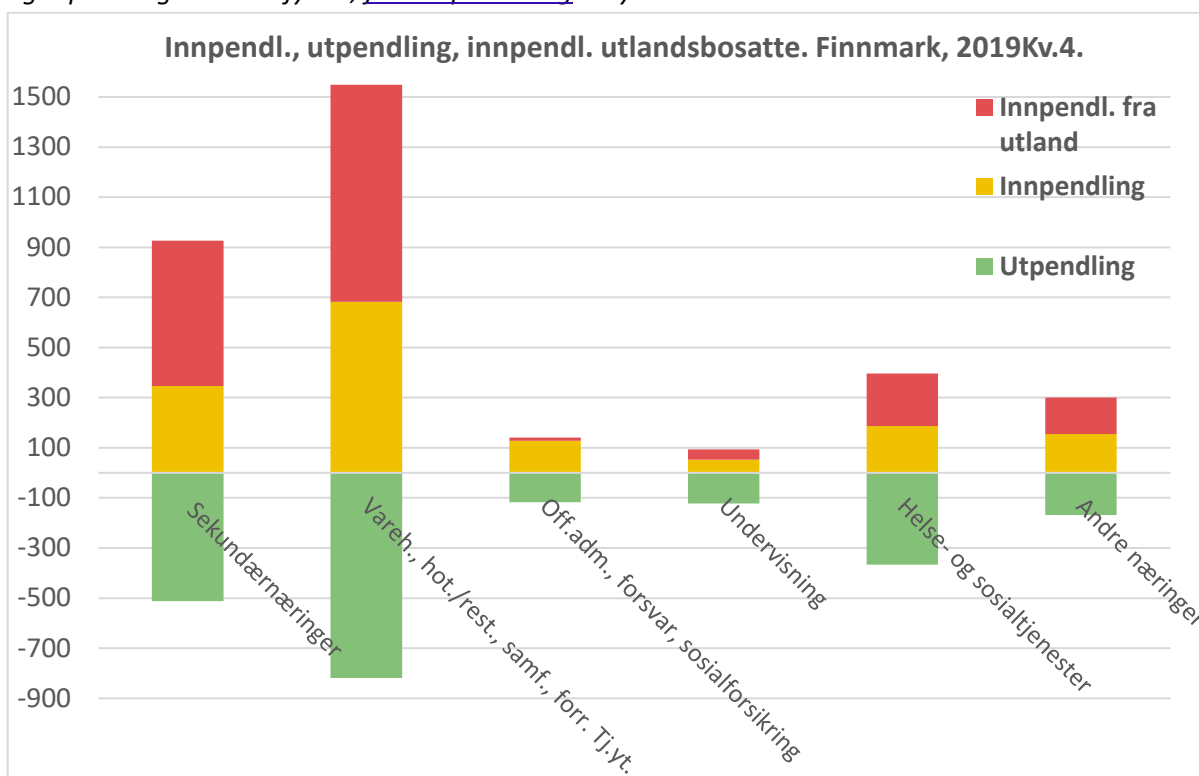
Kilde: SSB. Grafikk: NORCE.

³⁶ SSB.

5.2.2 Innlands pendling og utenlandske på korttidsopphold betydning for de ulike næringene

Her framgår hvilke næringsgrupper som har høy innpendling og til hvilke næringer finnmarkinger pendlet ut av fylket i 2019. Næringsinndelingen er nå blitt litt grov for bosatte i Norge i det nye datagrunnlaget fra SSB for inn- og utpendling slik at pendlingsdata fordelt på grupper av næringer blir lite detaljert. Som supplement for tolkningen av figuren under viser vi til Appendix der det er vist en tilsvarende pendlingsfigur fra noen år tilbake³⁷, men med en vesentlig mer detaljert næringsinndeling enn her. Størst **innpendling fra andre fylker** i landet til Finnmark i 2019 var det til næringsgruppen «*Varehandel/overnatting/forretningsmessig tjenesteyting mv.*», og der utgjør nok utleie/formidling av arbeidskraft en stor andel sammen med overnatting/servering og transport. Nest størst gruppering er gruppen «*sekundærnæringer*», og der er det særlig til bygg/anlegg mange innpendlere, videre industri (oljeservice og fiskeindustri) og utvinning petroleum/bergverk. Av enkelt næringer er *helse- og sosial* av de som har flest innpendlere. Flere av disse næringsgruppene har vi tilsvarende **utpendling til andre fylker** i landet, og f.eks. helse- og sosial er utpendlingen større enn innpendlingen.

Figur 17: Innpendling til Finnmark fra andre fylker, innpendling utlands bosatte (korttidsopphold) og utpendling til andre fylker, fordelt på næring³⁸. Sysselsatte 20–66 år. 2019Kv.4.

Kilde: SSB. Bearbeiding og grafikk: NORCE.

³⁷ Næringer som i 2012 (4. kv.) hadde **høyest innpendling** utenfra (totalt fra andre fylker og utland) til Finnmark var *bygg- og anlegg*, *forretningsmessig tjenesteyting* (mye *utleie* av arbeidskraft) samt *helse- og sosial*. Dernest kommer *petroleum/mineral*, *industri* og *transport*. Det var også en god del innpendling til teknisk tjenesteyting og undervisning.

³⁸ **Sekundærnæring** (her NACE næringene 05-43): Bergverksdrift og utvinning, Industri (også fiskeindustri), Bygge- og anleggsvirksomhet og Elektrisitet, Vann og renovasjon. **Varehandel, hotell/restaurant, samferdsel, forretningsmessig tjenesteyting mv.** (her NACE 45-82): inneholder også *utleie av arbeidskraft*,

«**Utleie av arbeidskraft**» er en betydelig bransje innen næringen Forretningsmessig tjenesteyting og kan variere såpass mye i perioder eller år at de gir unormale variasjoner sysselsatte etter arbeidssted i enkelte kommuner.³⁹ Flere foretak som driver utleie av arbeidskraft⁴⁰ er registrert som selskap i Finnmark, og dermed blir arbeidssted Finnmark dersom tilknytningen har en viss varighet⁴¹. Dette gjelder bl.a. i Sør-Varanger, der det bl.a. formidles arbeidskraft til helsesektoren for store beløp. Der disse utleiefirmaene er lokalisert kan det gi betydelig utslag på antall sysselsatte, og oftest også på innpendling dersom de ansetter folk bosatt i andre fylker. Dels oppstår slike firma for å supplere manglende kompetanse, dels til manglende kapasitet på prosjekt i kortere perioder og dels som vikarløsninger. I noen kommuner arbeides det med typen *bemanningspool* i egen kommunal regi, f.eks. Sør-Varanger⁴², og tilby fulle/større stillingsandeler for å kunne rekruttere bedre til faste ansatte og til vesentlig reduserte kostnader. Det ville ført til mer stabil sysselsetting lokalt.

Nedenfor vises utenlandsk arbeidskraft på *korttidsopphold* i Finnmark, her etter en mer detaljert næringsinndeling enn ovenfor.

---

finans og eiendomsdrift. **Andre næringer** (her NACE næringene 01-03 og 90-99): Primærnæringer (fiskerier, fiskeoppdrett, landbruk mv.) og personlig tjenesteyting.

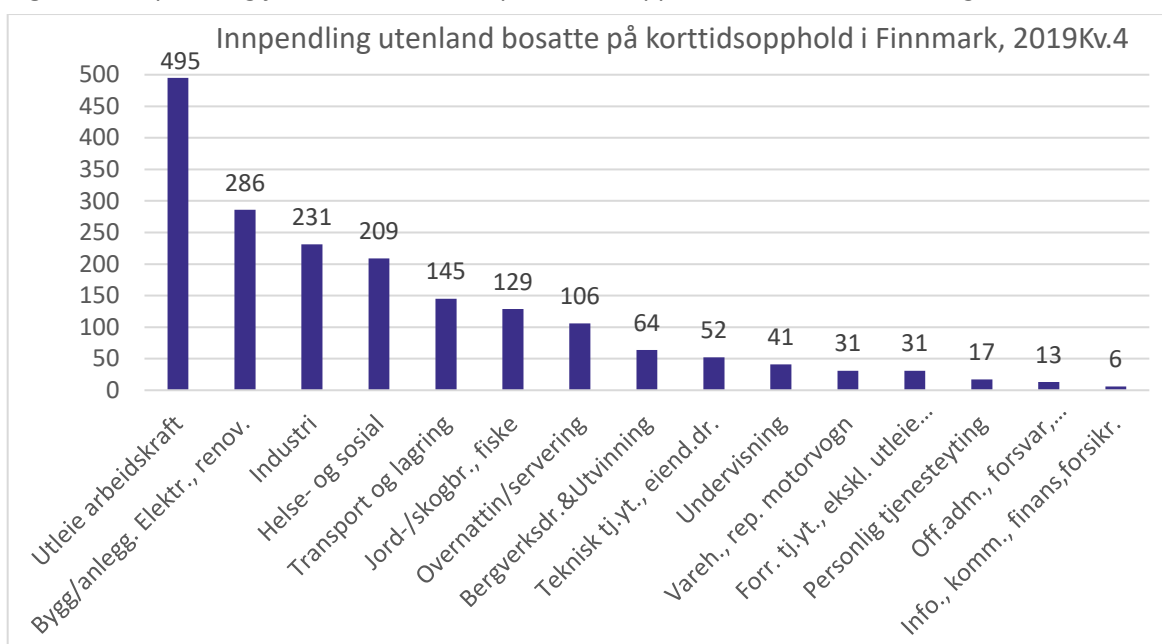
...

³⁹ Hvor mange av de ansatte i firma som driver arbeidskraftutleie eller formidling, og som reelt arbeider eller pendler til arbeidssted der utleiefirmaet er registrert, er vanskelig å ha oversikt over. Hvor mange som er lokalt bosatt og jobber i næringen arbeidskraftutleie framgår av registrene. Av de som formidles gjennom utleie/vikarbyrå, vil både være personer bosatt lokalt, innpendlet fra landet ellers eller fra utlandet. Men de som er med i SSB sin ordinære registerbaserte sysselsettingsstatistikk omfatter per definisjon kun personer bosatt i Norge (inkl. utlendinger bosatt i Norge over 6 mnd.).

⁴⁰ Tilbyr: arbeidskrafttjenester og vikartjenester.

⁴¹ Registrert arbeidssted er den kommune der sysselsatte har sitt hovedarbeid på registreringstidspunktet.

⁴² <https://www.kirkenesby.no/kommunen-har-brukt-22-mill-pa-vikarutgifter-det-vil-yasmin-29-endre-pa/s/5-112-13776?access=granted> . I foretaksregisteret var bl.a. disse helse- og omsorgsrelaterte utleiefirmaene registrert i Sør-Varanger: Focus Care Norge AS, Vacant Helse AS Avd. Kirkenes, Läkärjouren AS. Begge de to førstnevnte var våren 2020 registrert med godt over 100 ansatte. Hurtigruten Sjø AS er også registrert i Kirkenes med sjøfolk fra 2013, og våren 2020 registrert med 1491 ansatte, men arbeidssted for sjøfolk er ikke reelt og registreres etter bosted. Kirkenes Offshore AS er også en virksomhet som har utleie personell til kanskje særlig petroleumssektoren til prosjekt ulike steder i landet, basert på personell fra ulike lokaliteter, men dette er ikke tradisjonelle utleieforetak og er registrert i bransjen «Tjenester til olje- og gassnæringen».

Figur 18: Innpendling fra utlands-bosatte på korttidsopphold i Finnmark, 2019 reg. 4. kv. 20–66 år

Kilde: SSB. Bearbeiding og grafikk: NORCE.

Innpendlingen fra utenlandsk bosatte på tidsavgrensede oppdrag⁴³ utgjorde 1856 sysselsatte i 2019, og vi ser at den utenlandske innpendlingen er særlig stor innen bygg/anlegg, utleie av arbeidskraft (mye bygg/anleggsfolk der også), industri (inkl. fiskeindustri) og helse-/sosial.

Høy innpendling til en næring *indikerer udekket arbeidskraft- og kompetansebehov fra fylkets egen befolkning*, mens høy utpendling innebærer at en del ikke finner høvelig jobb i egen kommune eller fylke, f.eks. pga. *mismatch* ift. kompetanse eller ambisjoner. Noen velger å pendle ut av fylket hvis de likevel må langpendle ut av hjemkommunen til jobb i annen del av fylket da fylket har store avstander.

5.3 Arbeidsledighet og tilgang stillinger – Finnmark, Nord-Norge og landet

5.3.1 Arbeidsledighetsutvikling i Nord-Norge 2009–2019

Langvarig synkende ledighet de siste ti årene i Finnmark, med under 3 prosent ledighet de siste tre årene, innebærer at det har vært et stramt arbeidsmarked generelt i fylket. Det er bare minimalt høyere enn landet ellers. For Finnmark, med store avstander til andre arbeidsmarkedsregioner både i og utenfor eget «fylke», tilsier det manglende ledig kapasitet til å dekke vekst uten befolkningsøkning eller rekruttering utenfra.

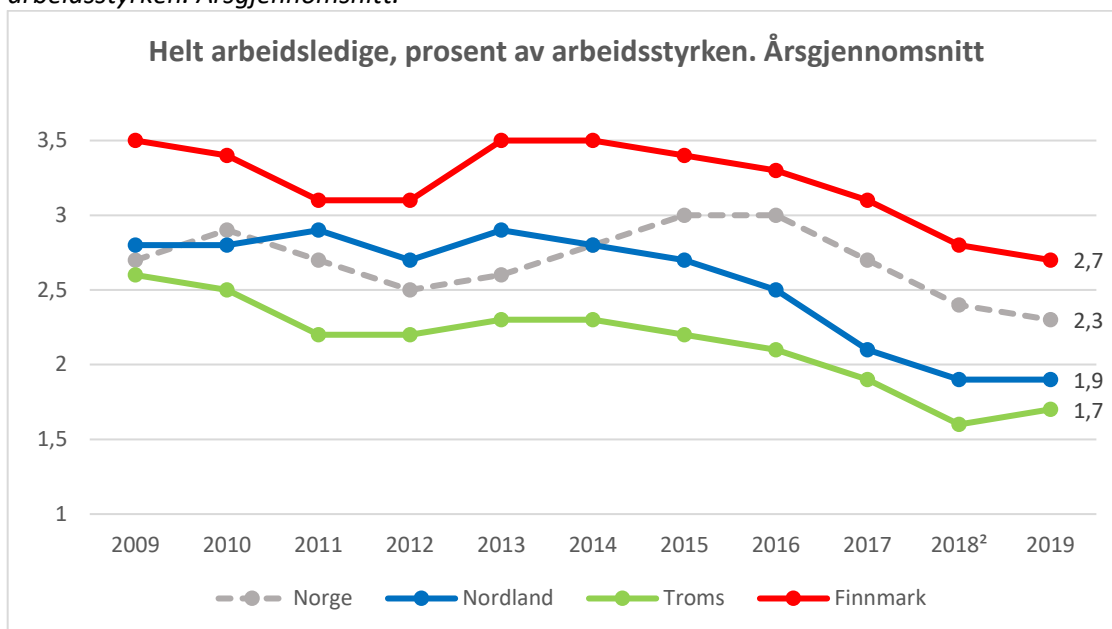
For Nord-Norge totalt var det bare omkring 2013/2014 at nedgangen i ledighet ble brutt. Nabofylkene Troms og Nordland, særlig Troms, har de siste ti årene hatt enda lavere ledighet enn

⁴³ Utenlandske korttidsopphold kan vare ganske lenge hvis arbeidsgiver har lange kontrakter eller oppdrag som gjentas flere ganger.

Finnmark med i underkant av 2 prosent ledige de siste årene. For Troms har ledigheten faktisk vært lavere enn landsnivået hele perioden 2010–2019, mens Nordland har ligget under landsgjennomsnittet i ledighet særlig de siste fem årene.

Figur 19: Helt arbeidsledige i Finnmark, Troms, Nordland og landet 2009–2019⁴⁴. Prosent av arbeidsstyrken. Årsgjennomsnitt.

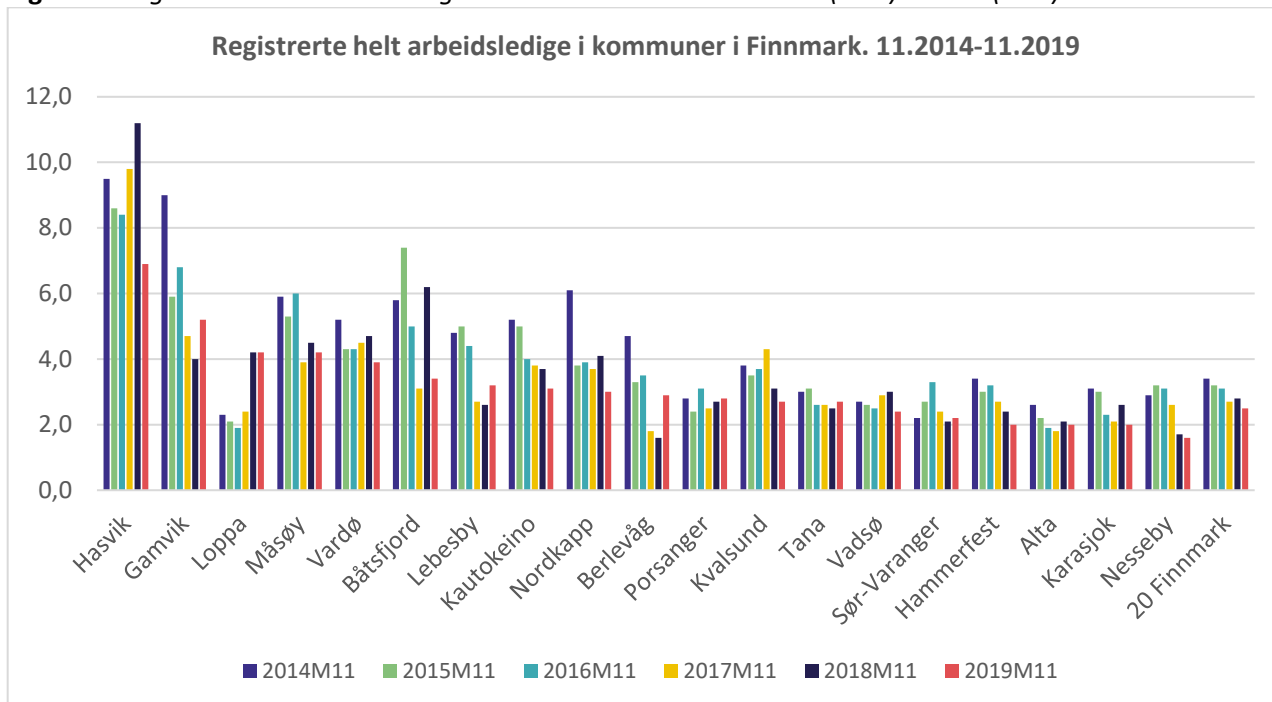
Kilde: NAV. Grafikk: Norce.

5.3.2 Arbeidsledige og tilgang stillinger fordelt på kommuner i Finnmark

Nedenfor har vi vist utviklingen i registrert arbeidsledighet for alle kommunene i Finnmark over perioden 2014–2019.⁴⁵ Generelt har flertallet av kommunene hatt ganske lav ledighet i perioden, men med flere unntak. Det framgår ganske entydig at det er Indre-Finnmark og de fire største bykommunene som hadde lavest ledighet ved inngangen til 2020 med mellom to og tre prosent ledighet, og grovt sett gjelder det hele perioden fra 2014 fram til 2020. Noen unntak er bl.a. kommuner som Lebesby, og til dels Berlevåg og Båtsfjord, som i flere av de siste årene også har hatt lav ledighet. Høy ledighet over tid gjelder ikke minst Hasvik der ledigheten har ligget mellom 7–10 prosent, og de første årene i perioden også bl.a. Gamvik, Måsøy og Båtsfjord med ca. 6 pst. ledige, og dernest Lebesby og Kautokeino noe lavere ledighet.

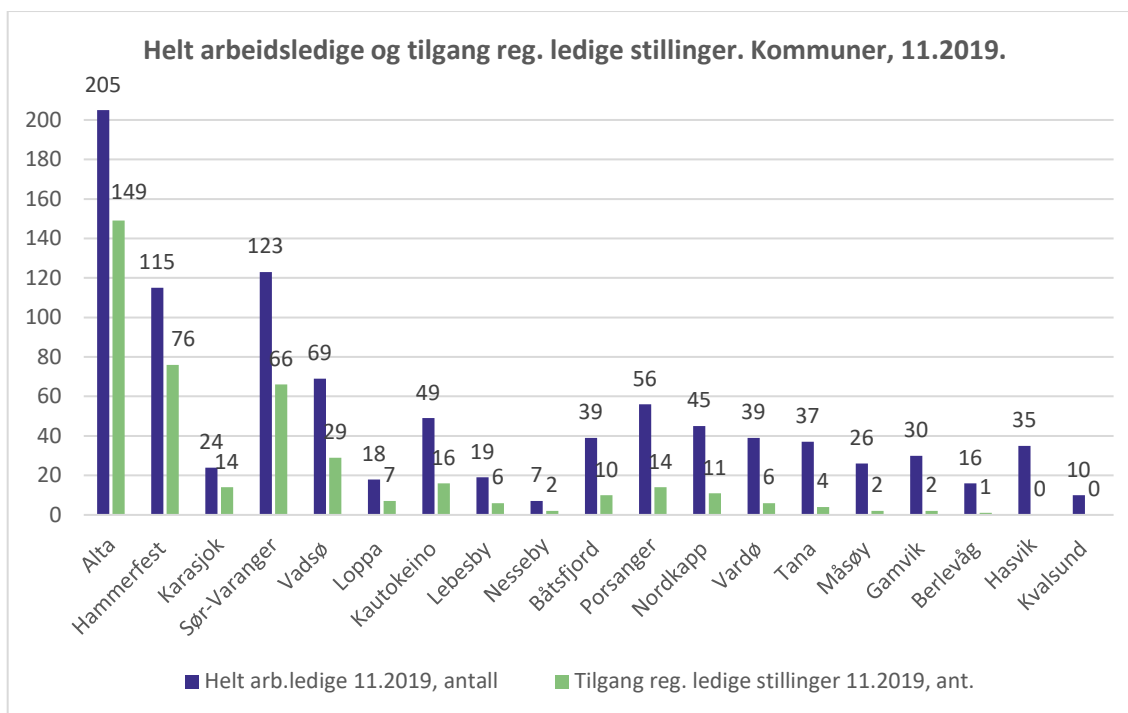
⁴⁴ NAV: Det er brudd i statistikk over antall arbeidsledige f.o.m. november 2018 pga. ny registreringsmetode

⁴⁵ Ledighetstallene her er registrert ledighet samme måned over flere år. At november er benyttet er av praktiske årsaker: datatilgjengelighet og siste tidspunkt med fylkestall for Finnmark totalt. November var tilstrekkelig representativt for årsgjennomsnittet for nesten alle kommunene i Finnmark siste år, i 2019. Gj.sn. ledighet i 2019 var 2,7 for hele Finnmark (2,4 i november 2019 hos NAV og 2,5 hos SSB). Det var første tertial som lå litt over årsgjennomsnittet. For enkelte kommuner var november 2019 noe lavt, hovedsakelig for Kautokeino, Karasjok og Båtsfjord der ledigheta da var ca. 1,5 prosent under årsgjennomsnittet.

Figur 20: Registrerte helt arbeidsledige i kommuner i Finnmark. 2014 (nov.) – 2019 (nov.). Prosent.

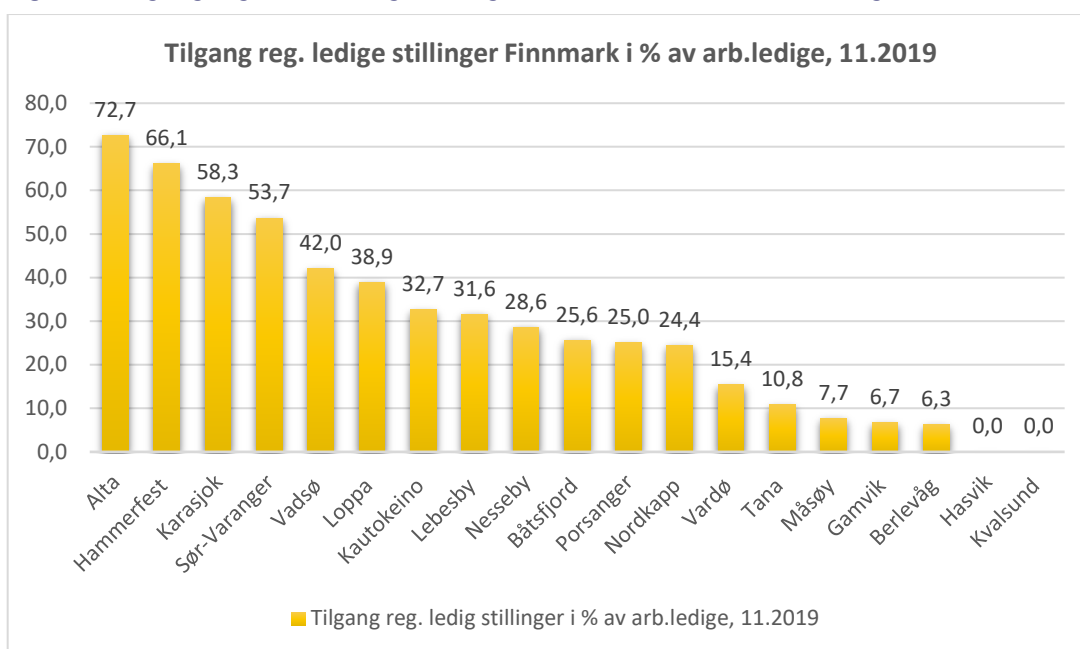
Kilde: SSB, grafikk: NORCE.

Nedenfor har vi vist også tilgangen på registrerte ledige stillinger i alle Finnmarks-kommunene ved inngangen til 2020, og sammenlignet det med antall helt arbeidsledige. Siden måleenheten er antall stillinger og ledige, så vil naturligvis de største kommunene komme ut med størst tall. Samtidig viser kommuner med de høyeste søylene hva som er de største arbeidsmarkedene i fylket og har størst tilgang til ledige stillinger, nemlig Alta, Hammerfest, Sør-Varanger og Vadsø. I forhold til kommunestørrelse har også kommuner som Karasjok og Kautokeino samt Porsanger, Nordkapp og Båtsfjord en viss tilgang på ledige stillinger, for øvrig var tilgangen til ledige stillinger minimal eller fraværende. Et par kommuner som Kvalsund og Nesseby, de eneste i Finnmark med en nabokommune som er innenfor samme arbeidsmarkedsregion (iht. SSB kriterier for arbeidsmarkedsregion), har muligheter for dagpendling til arbeidsplasser i nærliggende kommuner og dermed ikke like avhengig av jobbtilbudet i egen kommune.

Figur 21: Helt arbeidsledige og tilgang registrerte ledige stillinger. Kommuner, Nov. 2019. Antall.

Kilde: NAV, grafikk: NORCE.

Mens vi foran sammenlignet *antall* ledige og antall tilbudte jobber, ser vi her på hvilke kommuner som har størst tilgang på stillinger i prosent av arbeidsledige i kommunen, jf. figuren under. Vi ser en klar tendens også relativt sett, at de de fire største bykommunene og samiske kjernekommunene Karasjok og Kautokeino er de som har best tilgang av nye stillinger sammenlignet med antall helt arbeidsledige. For Alta, Hammerfest, Karasjok og Sør-Varanger kommuner utgjør tilgangen på ledige stillinger hele 55–70 pst. av antall arbeidsledige, mens for Vadsø og Loppa lå andelen på ca. 40 pst. Med få unntak, som Loppa i 2019, var mindre kystkommuner de som generelt kom svakest ut i en situasjon med ledighet fordi tilgangen av ledige stillinger er begrenset. I 2019 gjaldt det kommuner som tidligere Kvalsund kommune, Hasvik, Berlevåg, Gamvik og Måsøy. Dette er kommuner som er sårbare for svingninger i fiskerinæringen og i tillegg må håndtere sesongvariasjoner i aktiviteten.

Figur 22: Tilgang registrerte ledige stillinger i Finnmark i % av arbeidsledige. Nov. 2019

Kilde: NAV, grafikk: NORCE.

Usikre data tilgang stillinger: Bare knapt 10 pst. (33 av 415) av **registrerte ledige stillinger** i Finnmark var i november 2019 meldt til NAV, resten er stort sett overført fra PAM annonsemottak. Av registrerte ledige stillinger var 0 innmeldt på nav.no og 0 offentlig utlyst.⁴⁶ Det er grunn til å tro at de fleste ledige stillinger fra offentlige virksomheter (stat, fylkeskommune, offentlig eide selskap/institusjoner) er utlyst slik at de er med i NAV sin statistikk, mens en del private næringer, særlig de som er sesongpreget, konjunkturfølsomme eller rekrutterer utenlands, tradisjonelt ikke utlyser ledige jobber slik flere ikke fanges opp i NAV sin statistikk. Enkelte næringer har «tradisjon» for å rekruttere basert på uformelle nettverk eller bemanningsbyrå. Derfor må tallene tolkes med varsomhet, særlig kommuner med liten offentlig virksomhet og antagelig kommuner med næringer med store sesongvariasjoner.

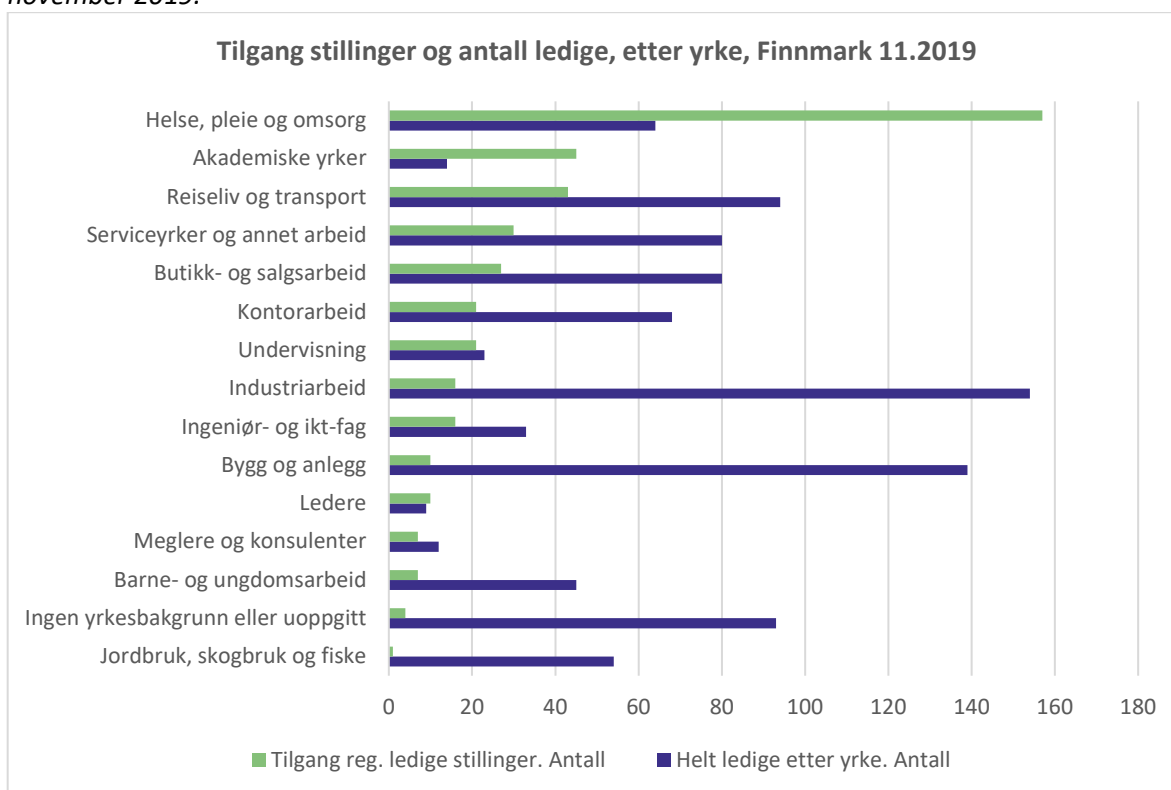
5.3.3 Arbeidsledige og tilgang stillinger fordelt på yrke i Finnmark

Det er til dels store forskjeller hvilke yrkesgrupper det finnes mange ledige jobber å søke på og hvilke yrkesgrupper som har mange registrerte ledige.

Det er særlig innen helse-, pleie- og omsorgssektoren at det synes å være stor knapphet på arbeidskraft med relevant kompetanse. Her var det ved utgangen av 2019 ca. 160 ledige stillinger. Riktig nok er det samtidig mange arbeidsledige innen helse- og omsorg (ca. 60), men disse har antagelig ikke riktig utdanning eller bor annet sted i Finnmark enn der de ledige jobbene er. Den andre «yrkesgruppen» det synes å være stor knapphet på er akademiske yrker, dvs. arbeidsplasser lang høyere utdanning. Her er det få arbeidsledige og tilgang på langt flere ledige stillinger der det etterspørres høyt utdannet arbeidskraft.

⁴⁶ Kilde: NAV Hovedtall arbeidsmarkedet hhv. Troms og Finnmark for november 2019.

Figur 23: Tilgang registrerte ledige stillinger og helt arbeidsledige, fordelt på yrker. Finnmark, november 2019.

Kilde: NAV. Grafikk: NORCE.

For de fleste andre yrkesgrupper er det langt flere ledige enn tilgangen på stillinger. Desidert flest arbeidsledige finner vi innen industriarbeid og bygg- og anlegg som hver hadde ca. 150 helt ledige, men vi antar at det særlig for bygg/anlegg er noe sesongbetont ledighet. Derrest er det også mange ledige innen reiseliv/transport, butikk/salgsarbeid, kontorarbeid samt andre serviceyrker. Hos disse næringene finnes det imidlertid samtidig en del ledige jobber i fylket, bl.a. innen transport/reiseliv, butikkarbeid, kontor og service. Også barne-/ungdomsarbeidere og innen fiskeri var en god del ledige og som hadde få jobber tilgjengelig å søke på, førstnevnte muligens personer med lavere utdanning og sistnevnte antagelig sesongledighet.

Til sist trekker vi fram at arbeidsledige med «ingen yrkesbakgrunn» utgjør en stor gruppe arbeidsledige, muligens personer med lite utdanning.

5.4 KORONA konsekvenser og erfaringer

5.4.1 KORONA – konsekvenser for arbeidsledighet (og næringsliv) i første fase

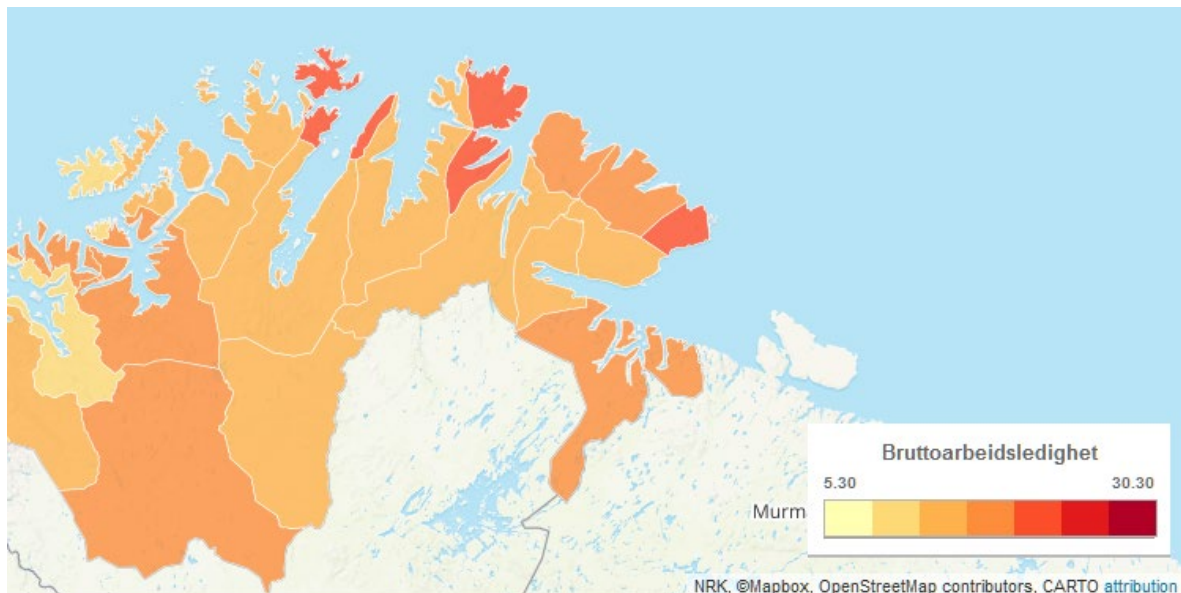
13. mars 2020 innførte regjeringa de [mest inngripende tiltakene siden krigen](#) som følge av koronapandemien.⁴⁷ Arbeidsløsheten *nasjonalt* økte raskt og var høyest innen reiseliv og

⁴⁷ Kilde: <https://www.nrk.no/vestland/sja-korleis-arbeidsloysa-har-auka-i-din-kommune-1.14986170>

transport, med 28 prosent av arbeidsstyrken registrert som ledige per 21.4.2020. Koronakrisa har ramma kommune-Norge svært ulikt og turistkommuner er hardest rammet.

Arbeidsledigheten i kommuner i Finnmark var pr. 21.4.2020 er til sammenligning illustrert i kartfiguren nedenfor.

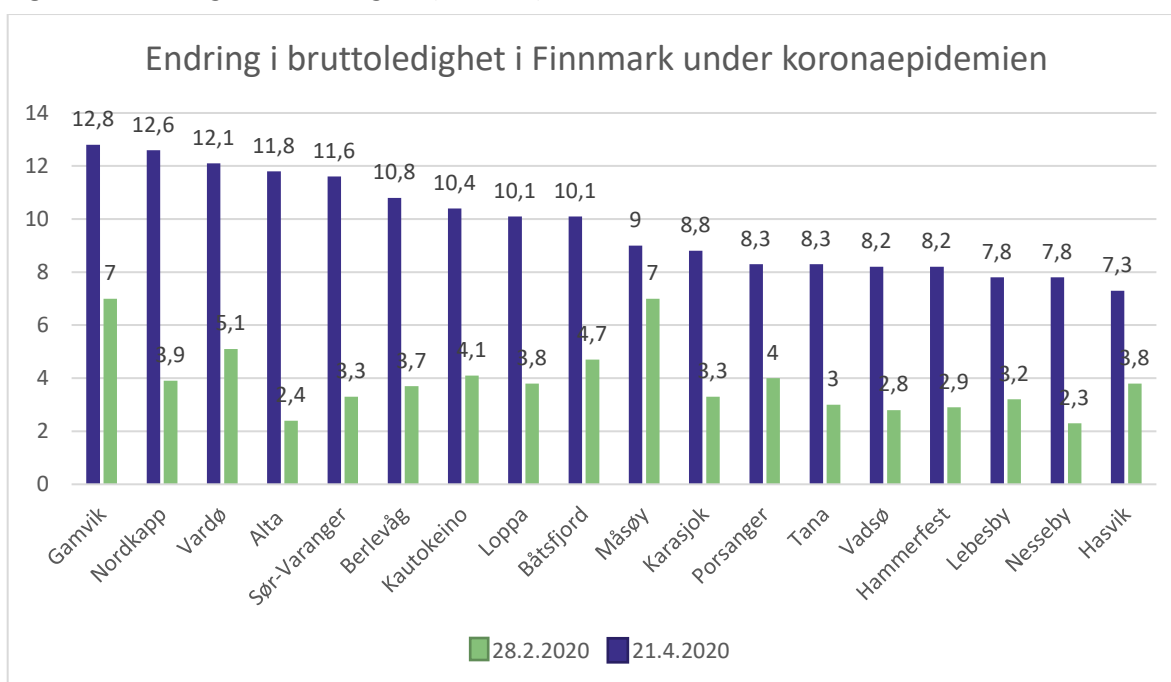
Figur 24: Kartillustrasjon over brutto arbeidsledighet i kommuner seks uker etter koronatiltak. Ledighet per 21.4.2020.

Kilde: NRK/NAV, grafikk NRK.

Fargeskalaen i kartet over illustrerer at kommuner med lyseste farge har lavest bruttoledighet til mørkeste farge med høyest ledighet. Kommunene i Finnmark har farger som representerer at laveste bruttoledighet blant finnmarkskommuner var 7% (Hasvik) til kommuner med høyest ledighet på 12–13% (Nordkapp, Gamvik og Vardø) pr. 21.4.2020.

I figuren nedenfor har vi også sammenlignet *bruttoledigheten* i alle kommunene per 28.2.2020, dvs. før koronatiltakene, med utviklingen 8 uker senere, den 21.4.2020.

Figur 25: Utvikling i koronaledighet (*brutto*⁴⁸) i Finnmarkskommuner 28.2.2020 – 21.4.2020.

Kilde: NAV, tilrettelagt av NRK. Grafikk: NORCE.

Her framgår veldig tydelig hvordan alle kommuner i Finnmark hadde fått en kraftig økning i koronaperioden fra lav ledighet til veldig høy ledighet. For halvparten av kommunene, ni kommuner, var ledigheten 21.4.2020 økt til et ledighetsnivå på mellom 10–13 prosent. Det gjelder bl.a. kommuner som Gamvik, Nordkapp og Varøy. De resterende ni kommunene hadde en ledighet mellom 7,5 – 9 prosent. Samlet for landet var ledigheten 10,2 pst. og Troms og Finnmark 9,3 pst. Lavest ledighet hadde Nordland med 8,3 pst. og høyest i Oslo med 13,1 pst.

Kommuner som merket konsekvensene av korona mest fram til slutten av april var Alta, Nordkapp og Sør-Varanger med en økning på 8–9 prosentpoeng i arbeidsledighet. De fleste øvrige kommuner har en økning på 5–6 prosentpoeng. Måsøy, og dels Hasvik, skiller seg ut med økning på hhv. bare 2 og 3,5 prosentpoeng.

I **juni 2020 var helt arbeidsledige** i Finnmark⁴⁹ **redusert** en god del sammenlignet med 2–3 månedene før, **men fortsatt klart høyere** enn før korona. Helt ledige var i bykommunene Alta, Hammerfest og Vadsø, samt Porsanger og Lebesby nede i ca. 4 prosent, men for flertallet av kommune var den omkring 5,5–8 prosent. Særlig en del mindre kystkommuner hadde fortsatt høy ledighet, selv om den var redusert. De fleste yrkesgrupper⁵⁰ hadde fortsatt betydelig forhøyet ledighet, særlig transport-/reiseliv, dernest diverse private service-/butikk/kontoryrker.

Kultursektoren, med tilhørende verdikjede, er også betydelig rammet av korona mange steder i landet som følge av begrensinger i antall tillatte publikummere på forestillinger. Dette fikk økende fokus utover sommeren med en rekke kulturarrangement og festivaler som måtte avlyses. Det samme gjelder idretten med tilhørende verdikjede som både har rammet utøveres mulighet for aktivitet og tapte inntekter.

⁴⁸ «**Bruttoledighet**» er: helt ledige + arbeidssøkere på tiltak

⁴⁹ Tall for prosent helt ledige i regionen Finnmark presenteres ikke lengre, bare Troms og Finnmark samlet.

⁵⁰ Vurderingen av situasjonen for yrkesgrupper gjelder samlet for Troms og Finnmark da data for dette i 2020 ikke lenger er splittet opp på tidligere hhv. Troms og Finnmark, og ikke er publisert på kommunenivå.

Per august 2020 var situasjonen i Finnmark, og ellers, fortsatt forhøyet ledighet. Uroen for framtida gjelder særlig i noen næringer der situasjonen fortsatt er preget av lav etterspørsel og høyst usikre markeder mange måneder framover. Der statlige støtteordninger fortsatt på høsten holder liv i mange bedrifter med svak likviditet, vil disse ordningene før eller senere ta slutt og føre til ytterligere oppsigelser eller konkurser dersom ikke markedene normaliserer seg.

5.4.2 Korona – erfaringer og konsekvenser hos NHO medlemsbedrifters etter seks uker med lock-down

NHO Arktis uttrykte tidlig alvorlig bekymring for næringslivet i Troms og Finnmark etter at koronapandemien skyllet inn over landet i februar/mars og med de påfølgende myndighetstiltakene for å begrense virus-spredningen. Utviklingen blant medlemsbedriftene i regionen ble fulgt i flere spørreundersøkelser, og resultatene fra bedriftsundersøkelsen gjennomført 16. og 17.4.2020, seks uker etter iverksettingen av myndighetstiltakene i mars, viste en bekymringsfull omsetningssvikt i regionen på 78 prosent sammenlignet med foregående år. Mest rammet var den store reiselivsnæringen der 89 prosent hadde permittert ansatte.

«Det positive er at de statlige krisepakkene til bedriftene ser ut til å ha truffet best for bedriftene i NHO Arktis sin region. Nå blir det imidlertid viktig å få til et taktskifte fra krisepakke til gjenreisning», uttalte NHO Arktis.⁵¹ Blant tiltakene man mente var til stor hjelp for bedriften svarte 55 prosent at det gjaldt redusert arbeidsgiverperiode for permittering, 39 prosent angående syke- og omsorgspenger og 24 prosent angående kompensasjonsordningen i stor grad vil hjelpe dem. *Garantilån er det tiltaket som færrest mente var til god hjelp, kun 6 prosent mente det er et godt tiltak.*

Selv om ikke alle tiltakene treffer alle like godt, mener NHO de kan være svært viktige for ulike bransjer, for ulike bedrifter eller med tanke på størrelse.

Noen lyspunkt: Til tross for at flere bedrifter i Troms og Finnmark per 17.4.2020 planla oppsigelser, var det etter at støttetiltakene hadde virket noen uker enkelte lyspunkt fra medlemsundersøkelsen at færre hadde pengeproblemer og frykter konkurs. Likevel var det fortsatt 66 prosent som hadde gjennomført permitteringer, 15 prosent hadde planer om oppsigelser (3 prosent hadde gjennomført oppsigelser), 26 prosent opplevde en reell risiko for konkurs, 31 prosent manglet penger til å betale regninger som forfaller om kort tid, og 85 prosent meldte om lavere etterspørsel eller kanselleringer av ordre som følge av koronaviruset. Tallene var generelt noe bedre enn to uker før som følge av støttetiltakene. NHO Arktis kommenterer videre at «vanskelighetene står fortsatt i kø for bedriftene. For mange handler det om å få penger på konto. Det avgjørende framover er få til et taktskifte fra krisepakke til gjenreisning».

Nasjonalt var situasjonen at 59 prosent på samme tidspunkt hadde gjennomført permitteringer. 90 prosent av både reiselivs- og transportbedrifter hadde permittert og 4 prosent hadde gjennomført oppsigelser. Både innen luftfart, **innen reiseliv og olje/gass** hadde 30 prosent av medlemsbedriftene i undersøkelsen planer om oppsigelser. Mange opplevde reell fare for konkurs, og ikke minst altså innen reiseliv og små bedrifter.

---

⁵¹ <https://www.altaposten.no/nyheter/2020/04/18/F%C3%A6rre-bedrifter-i-Troms-og-Finnmark-frykter-konkurs-21616153.ece> (NHO Arktis ved regiondirektør Målfrid Baik til Altaposten 18.4.2020)

Flest oppga at redusert arbeidsgiverperiode for permittering (53 %) og syke- og omsorgspenger (45 %) i stor grad hadde vært til hjelp for bedriften. 17 prosent mente kompensasjonsordningen i stor grad ville hjelpe dem. Garantilån er det tiltaket som færrest mente er til god hjelp.

5.4.3 Oppdaterte korona-erfaringer og framtidsperspektiver om mulige langtidseffekter av korona

Nyere data på forsommeren fra NAV viser at de negative effektene av korona på arbeidsmarkedet var betydelig redusert ved utgangen av mai 2020. Da var antall helt ledige redusert til 6,4 prosent og 181.500 personer. Det er mer enn 100.000 lavere enn ved utgangen av mars med vel 300.000 helt ledige (10,7 pst.). I tillegg til de helt ledige var 161.400 delvis arbeidsledige. Over 90.000 av helt arbeidsledige, og 125.000 av delvis ledige var. Den største nedgangen i arbeidsledigheten kommer innen servicenæringen.

Den positive trenden er en følge av at man har begynt å åpne samfunnet igjen, og det er en tendens som vi regner med at fortsetter, sier sjeføkonom i *Handelsbanken* Kari Due-Andresen.⁵² Andresen tror at tallene fortsetter ned i tiden som kommer. Hun peker på at en stor andel av de ledige er personer som er permitterte. Mange av disse vil kunne komme tilbake til jobb, men ikke alle. Ledigheten vil stabilisere seg på høyere nivåer enn før krisen, sier Andresen, som tror ledigheten etter hvert vil stabilisere seg på rundt fire prosent. Sjeføkonomen peker på at samtidig med koronakrisen har en vært midt i en oljekrise. Utviklingen i den næringen vil være veldig viktig fremover.

NHO og *Nordea Markets* ser for seg et lignende scenario for ledigheten og tror den vil legge seg på 5–6 pst. over sommeren. Etter det antas det å bli tyngre å få folk tilbake i jobb, men at ledigheten vil avta til 4,5 pst. ved inngangen til neste år og forbli høyere en god stund enn nivået før korona.

Til tross for en viss forbedring utover i mai, viser *NHO* Arktis til *NHO sin ferske medlemsundersøkelse*⁵³ ved inngangen til juni at utfordringene langt fra er over. Mange er fortsatt permitterte og nasjonalt planla 1 av 5 av medlemsbedriftene oppsigelser. Like mange forventet stor risiko for konkurs, reiselivet var særlig negativt. Næringsorganisasjonen Virke mener «Reiselivet i nord blir ekstra hardt rammet fordi man har klart å bygge opp en god vintersesong» og helårsdrift (nrk.no 14.8.2020)⁵⁴. Samtidig refererer *NHO* til Næringslivets økonomibarometer (NØB) at: «markedssituasjonen i Troms og Finnmark er dårlig og forventningene framover likeså. Det ventes også vesentlig lavere sysselsetting det nærmeste året». Andelen bedrifter som svarer at manglende tilgang på kvalifisert arbeidskraft er et stort problem nasjonalt falt fra 35 prosent i første kvartal til 16 prosent i andre.⁵⁵ Samme utvikling ses i de fleste næringer.

---

⁵² <https://www.dn.no/arbeidsliv/nav/nordea-markets/nhoorganisasjonen/arbeidsledigheten-fortsetter-a-falle-64-prosent-er-registrert-som-helt-ledige-i-mai/2-1-816742>

⁵³ Altaposten 4.6.2020: <https://www.altaposten.no/nyheter/2020/06/04/%E2%80%93-Det-verste-ligger-sannsynligvis-foran-oss-21992432.ece>

⁵⁴ Nrk.no 14.8.2020: https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/leder-for-virke-reiseliv_-reiselivet-i-nord-blir-ekstra-hardt-rammet-1.15120947

⁵⁵ Økonomisk overblikk 2/2020: Utsikter 2020-22, s. 20. *NHO*: https://www.nho.no/contentassets/7556b21603c547509d94596ac35eccdc/nho_ekonomisk_overblikk_2_2020.pdf

6 Kompetansetilgjengelighet i næringer pga. ubalanse i sysselsattes arbeids- og bosted

Som nevnt tidligere, er det totalt sett netto utpendling fra Finnmark og Nord-Norge generelt til andre deler av landet og norsk sokkel, men ubalansen er betydelig redusert og lå siste år på et lavt nivå. Det kan tyde på mindre avhengighet av arbeidsplasser i andre regioner. Selv om det nesten er balanse i den totale innlands pendlingen til fylket, kan det være stor ubalanse i pendlingen til/fra de ulike næringene⁵⁶. Her skal vi se på hvordan netto pendlingen er fordelt for de ulike næringene i Finnmark. Da vil det samtidig framgå *hvilke næringer* som bidrar til den samlede ubalansen i pendlingen inn/ut av Finnmark.

Som følge av at SSB nå bare frigir grov næringsinndeling for innpendling og utpendling, har vi anvendt en metode der vi bare får fram *netto* pendling for næringene, men på denne måten får vi presentert dette for en mer detaljert næringsfordeling⁵⁷.

Stort sett var det de to foregående årene netto utpendling fra de fleste næringer, men det er positiv netto innpendling til Finnmark i noen næringer. Basert på detaljert underlagsmateriale framkommer positiv **netto innpendling** særlig fra *transport og lagring* (+100), og det omfatter både sysselsatte innen sjøfart, lufttransport og transport/lagring på land. Dernest var det netto innpendling til både *bergverksdrift og olje-/gassutvinning*, og videre til *fiskerier/akvakultur* og til *forretningsmessig tjenesteyting* – der sistnevnte i vesentlig grad omfatter arbeidskrafttjenester/arbeidskraftutleie.

De næringene der **netto utpendlingen** er klart størst gjelder *varehandel* (–183. Muligens en del borteboende studenter) og *helse-/sosial* (–151). Dernest kommer *bygg- og anlegg*, *overnatting/servering*, og dels *industri, undervisning* samt en del *personlig tjenesteyting, teknisk tjenesteyting og finans*.

Basert på en tidligere studie Norut gjorde om næringslivets kompetansebarrierer (Karlstad et al. 2013)⁵⁸ har vi sett på om pendlingsbalansen for de ulike næringene har endret seg siden hhv. **2009 og 2014**. For **netto innpendling** omfattet det de samme næringene med omtrent samme antall, med unntak av bergverksdrift/olje-gass utvinning der situasjonen i 2014 var omvendt ved at det da var netto utpendling.

---

⁵⁶ Pendlingsbalansen for arbeidskraft etter type utdanning kommer vi tilbake til litt senere.

⁵⁷ Mer detaljerte næringsfordelte data for både inn og utpendling kan framskaffes basert på vår forskningslisens, men må søkes, spesialbestilles og koster en del.

⁵⁸ Temaet er også belyst i en annen Norut-rapport (Arbeidsnotat 2013:1004), som bekrefter våre funn om næringsfordelt nettoppendling i Finnmark.

Tabell 3: Sysselsetting etter hhv. bosted og arbeidssted, og netto innpendling, fordelt på næring. Finnmark, 2018 og 2019. (syssels. bosatt i Norge, arbeidsst. Norge inkl. sokkel, Svalbard o.l.).

	Syss.	Syss.	Syss.	Syss.	Arb-BoSt.	Arb-BoSt.	Arb-BoSt.
	bosted	bosted	arb.sted	arb.sted	Nto innp.	Nto innp.	Nto innp.
	2018K4	2019K4	2018K4	2019K4	2018K4	2019K4	Gj.SN. 18/19
Jordbruk, skogbruk, fiske	2531	2526	2533	2548	2	22	12
Bergverksdrift, O&G-utvinning	842	903	918	843	76	31 ⁵⁹	54
Industri	2126	2117	2047	2076	-79	-41	-60
Elektrisitet., vann, renovasjon	695	711	686	704	-9	-7	-8
Bygge-/anlegg	3439	3442	3326	3389	-113	-53	-83
Varehandel, rep. motorvogn	4157	4124	3989	3926	-168	-198	-183
Transport og lagring	2150	2127	2245	2232	95	105	100
Overnattings-/servering	1381	1372	1312	1306	-69	-66	-68
Info og kommunikasjon	617	623	621	615	4	-8	-2
Finans og forsikring	154	146	136	109	-18	-37	-28
Tekn. tj.yt., eiendom	1252	1214	1177	1206	-75	-8	-42
Forretningsm. tjenesteyting	1496	1415	1523	1498	27	83	55
Off. adm., forsvar, sos. forsikr.	3654	3816	3614	3826	-40	10	-15
Undervisning	3627	3587	3560	3515	-67	-72	-70
Helse- og sosial	8704	8719	8591	8531	-113	-188	-151
Personlig tjenesteyting	1303	1325	1242	1284	-61	-41	-51
Uoppgitt	243	194	240	195	-3	1	-1
SUM	38371	38361	37760	37803	-611	-558	-585

Kilde: SSB. Bearbeiding og grafikk: NORCE.

At omfang og retning på nettoppendling variere for de ulike næringene skyldes næringenes egenart som i ulik grad matcher det lokale arbeidsmarkedet, f.eks. at det er nye næringer der relevant arbeidskraft ikke finnes fra før, eller det er nedgangsnæringer eller konkurser som har skapt overtallighet for bestemte typer arbeidskraft lokalt. Så har vi typiske næringer med lite stasjonære oppdrag som bygg- og anlegg og transport, og ikke minst at en del finner det attraktivt å pendle til offshore jobb, flest til Nordsjøen (ca. 100) enn så lenge, men det arbeides med å øke andelen finnmarkinger til offshore produksjon i Barentshavet etter hvert som aktiviteten der øker. Og sistnevnte er et eksempel der det er viktig å få fram flere lokale med riktige kvalifikasjoner, f.eks. gjennom lærlingeordninger, men også generelt utdanne og spesialisere lokal arbeidskraft til de mange næringene som krev annen eller veldig spesialisert kompetanse. Alternativet er ekstern rekruttering i konkurranse med andre regioner om attraktiv arbeidskraft. I hvor stor grad ubalanse i arbeidsmarkedet gjelder bestemte utdanningsnivå og fagretninger vil vi komme inn på i neste kapittel.

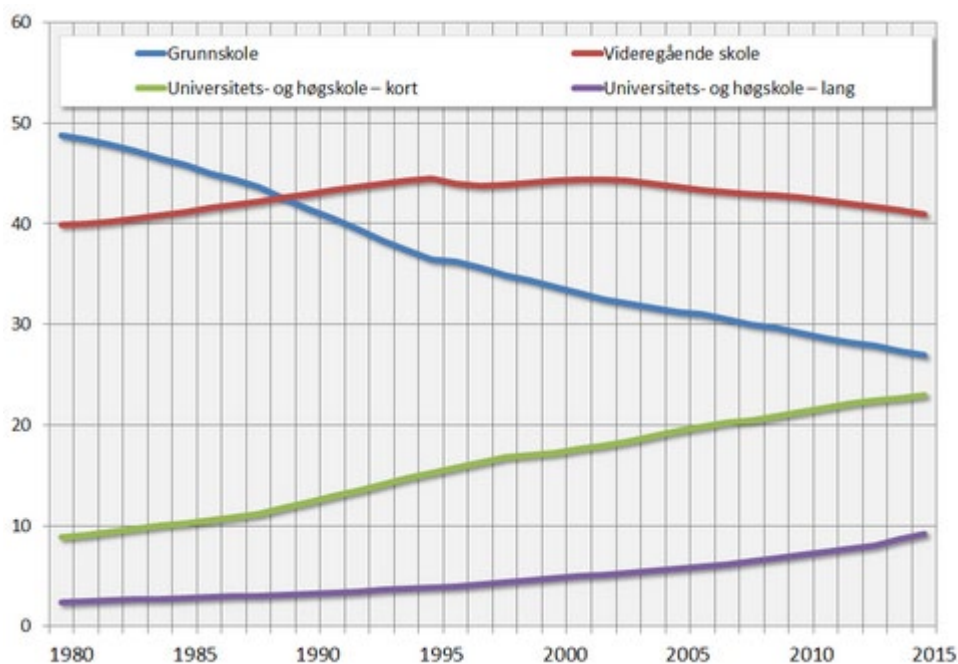
Utenom dette kommer innpendling fra bosatte i utlandet på korttidsarbeid i Finnmark, men det har vi omtalt tidligere i rapporten.

⁵⁹ Her ser ut til å være en uregelmessighet med registreringen av sysselsatte for utvinning av olje og gass i 2019, som påvirker hele næringsgruppen «bergverk og utvinning olje/gass» ganske mye, slik at vi legger til grunn at tallet som står hos SSB, nemlig -60, bør korrigeres. Vi velger å erstatte det tallet med et gjennomsnitt for årene 2015-2019, som gir tallet på +31 som står i tabellen.

7 Kompetanse, utdanning og rekruttering

De siste 100 år har det skjedd radikale endringer i arbeidsmarkedet når det gjelder andelen nordmenn med utdanning. Dette har skjedd i en vekselvirkning med nye jobber som krever mer kunnskap. I dag er den største gruppen i befolkningen videregående skole som øverste nivå (40 prosent). Høyere utdanning, om man slår dem sammen, er imidlertid nest største gruppe (1 av 3). Dette er en forholdsvis ny situasjon. Ser man lenger tilbake i tid, til 1980, var kun 1 av 9 høyt utdannet. Andelen med kun grunnskole har derimot blitt nær halvert, fra rundt halvparten av den voksne befolkningen til en fjerdedel. Figuren under viser fordelingen mellom de fire mest sentrale kategoriene fram til og med 2015, før fagskole ble introdusert som en egen SSB-kategori.

Figur 26: Utdanningsnivå blant nordmenn over 16 år. 1980–2015. Prosent.⁶⁰

Kilde: Arbeidsliv.no / SSB.

7.1 Utdanningsnivå og fordeling på fagretninger – Finnmark

7.1.1 Utdanningsnivå og utvikling for personer 16 år og over i Finnmark

I dag utgjør den største utdanningsgruppen i befolkningen i Finnmark av de som har videregående, inkl. fagskole, som høyeste utdanningsnivå (39 prosent). Universitets- og høyskoleutdanning er det som har vokst desidert mest. Mens det i år 2000 var bare 18 pst. av befolkningen i Finnmark som hadde høyere utdanning hadde andelen økt til 28 pst. i 2018. Av disse var det nesten 4 av 5 som hadde kort UoH-utdanning (inntil 4 år). Andelen med kun grunnskole har også endret seg kraftig og redusert fra en andel i 2000 på 42 pst. til 33 pst. i 2018.

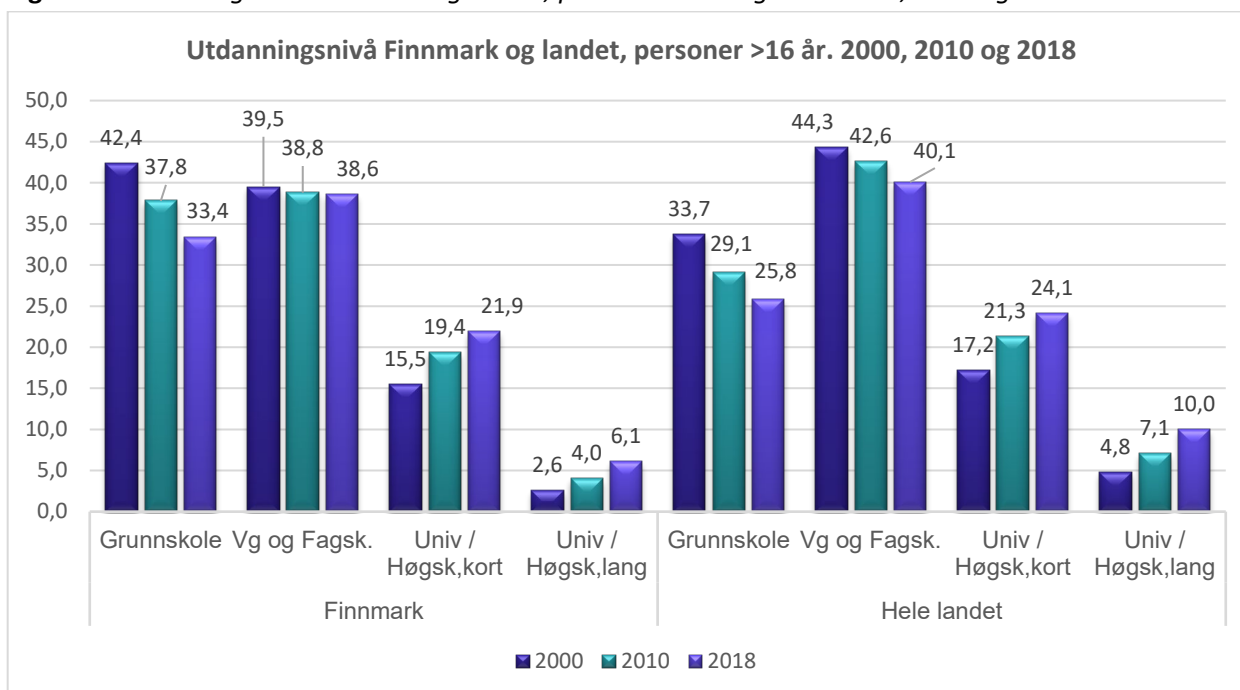
⁶⁰ <https://arbeidslivet.no/Arbeid1/Arbeidsmarkedet/Arbeidsmarkedet-i-tall-og-fakta/>

Tabell 4: Utdanningsnivå 2000–2018 personer 16 år og over. Prosent av utdannede i alt. Finnmark.

	2000	2003	2006	2009	2012	2015	2018
Grunnskole	42,4	41,1	39,7	38,4	36,7	35,0	33,4
Videregående- og Fagskole	39,5	39,5	38,8	38,9	38,8	38,6	38,6
Universitet / Høgskole, kort	15,5	16,5	18,0	18,9	20,1	20,9	21,9
Universitet / Høgskole, lang	2,6	2,9	3,4	3,8	4,4	5,6	6,1

Kilde: SSB

Selv om utdanningsnivået er økt betydelig i Finnmark, ved at langt færre har grunnskole og langt flere tar høyere utdanning, så er Finnmark nå der landsgjennomsnittet for høyere utdanning var for ti år siden. I 2018 var det nasjonalt 34 pst. som hadde høyere utdanning mot 28 pst. i Finnmark. For videregående- og fagskole er det nesten samme andel som nå har dette i Finnmark (39 pst.) som landets 40 pst., men mens landet har redusert sin andel har Finnmark ligget stabilt på dette nivået i lengre tid. Størst forskjell til landet er det for grunnskole der det er vesentlig færre i landet som har dette som sin høyeste utdanning (26 pst.) sammenlignet med 33 pst. i Finnmark. Selv om utdanningsnivået er økt betydelig i Finnmark de siste ti- og tjuårene, så er det imidlertid bare for videregående- og fagskole at Finnmark har nærmet seg landsnivået, mens andelen i landet med lang høyere utdanning har økt mer enn for Finnmark.

Figur 27: Utdanningsnivå Finnmark og landet, personer 16 år og over. 2000, 2010 og 2018

For Finnmark har antall personer 16 år og over med grunnskole som høyeste utdanningsnivå i perioden 2008 til 2018 gått ned med 5 pst. til om lag 21.000.⁶¹ Antall personer med videregående og fagskole er i samme periode økt med 10,5 pst. til ca. 24.000. Antall personer med høyere utdanning (UoH) er økt med om lag 40 pst. til 4.949, der økningen var 31 pst. til 3.200 for kort UoH-utdanning og økt med 86 pst. til 1.759 personer for lang høyere utdanning (>4år).

Elever ved skoler i Finnmark og studenter ved utdanningsinstitusjoner i Finnmark og Nord-Norge
Når det gjelder antall elever i *grunnskolen* i Finnmark i perioden 2009 – 2019 har den gått ned med

⁶¹ SSB.

15 pst. til 8.275 elever.⁶² Antall elever i *videregående opplæring* i fylket ble i samme periode redusert med 9,4 pst. til 2.806 elever.⁶³ Nedgangen er størst for yrkesfag (-13 pst.), mens allmennfag gikk ned noe mindre (-6 pst.). Det var omtrent like mange elever på allmennfag og yrkesfag i 2019, hhv. 1451 og 1355. Det har vært en økning i antall elever med innvandrerbakgrunn⁶⁴ innen videregående opplæring i Finnmark – økt fra 182 elever i 2009 til 494 elever i 2019. Ser vi på antall personer i befolkningen, 16 år og over, med universitets- og høgskoleutdanning⁶⁵ (UoH) har denne økt med 40 pst. til 17.448 personer, fordelt med 31 pst. økning for kort UoH-utdanning (4 år) og 86 pst. for lang (>4 år). Antall med universitetsutdanning har imidlertid økt i samtlige fylker i landsdelen.

I 2019 var det 23.678 studenter i [høyere utdanning](#) ved utdanningsinstitusjoner⁶⁶ i Nord-Norge, 1 pst. færre enn i 2018. Flest studenter ved UoH-institusjoner i nord finner man i Troms (56 prosent) ved UiT Norges arktiske universitet og 10 pst. i Finnmark. Studiestedene i Finnmark, etter størrelse, er: Alta, Hammerfest og Kautokeino, dessuten noen studenter (18) i Sør-Varanger. Det er flere kvinner (60 pst. av studentene i 2019) enn menn som utdanner seg ved universitetene i Nord-Norge.

Utdanningsnivået blant sysselsatte i Finnmark og Nord-Norge

Når det gjelder *utdanningsnivået* blant **sysselsatte**, så vil det påvirkes av næringsstrukturen. De sysselsatte i **Nord-Norge** har ikke uventet lavere utdanningsnivå enn snittet for landet. I Finnmark hadde 25,3 prosent av de sysselsatte grunnskole som høyeste utdanningsnivå i 2018. Troms ligger tettest opp mot de nasjonale tallene. Det nasjonale snittet var 18,5 prosent. Nordland har en høy andel med videregående skole som høyeste utdanningsnivå (41,8 prosent), mot 38,7 prosent nasjonalt. For kortere universitetsutdanning er det mindre som skiller mellom fylkene og nasjonalt. For universitets- eller høgskoleutdanning over fire år, er det 6,55 prosent av de sysselsatte i Finnmark som har dette som høyeste nivå, mens tallet for Nordland er 6,23 prosent. Troms ligger på det nasjonale nivået med 10,8 prosent.

7.1.2 Frafallet i videregående skole i Finnmark og Nord-Norge ellers

Frafallet i den videregående skolen har vært, og er fortsatt, en stor utfordring. *21,2 prosent av elevene i Finnmark som startet på videregående utdanning i 2013, hadde fem år senere sluttet før fullført studieløp.* Dette gjorde Finnmark til fylket med størst frafall i Norge, fulgt av Nordland. Troms hadde den fjerde svakeste verdien i landet. Trenden er imidlertid positiv: andelen som slutter underveis er nedadgående.

---

⁶² SSB.

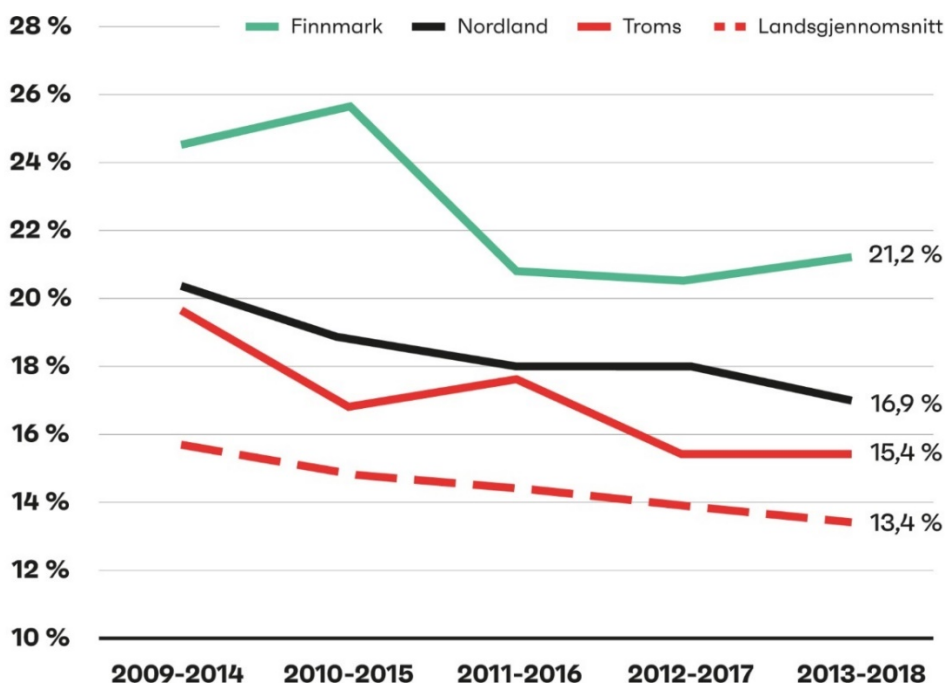
⁶³ SSB.

⁶⁴ SSB.

⁶⁵ SSB.

⁶⁶ SSB.

Figur 28: Andel elever i videregående opplæring som har sluttet underveis i Finnmark, Nord-Norge ellers og landet. 2009–2018.⁶⁷

Kilde: SSB. Grafikk: kbnn⁶⁸.

7.2 Ubalanse i lokalt arbeidsmarkeds kompetanse

7.2.1 De største fagretningene i arbeidslivet i Finnmark

Av oversikten under framgår hvilke utdanningsnivå og fagretninger som er sterkt representert hos i arbeidslivet i Finnmark. Sysselsatte med *videregående skole* utgjør den største utdanningsgruppen (12.952), og klart største fagretning her er Naturvitenskap/håndverk/teknikk (5.088), dernest Helse-/sosialfag (2.311), Allmennfag og Samferdsels-/sikkerhets/servicefag. Sysselsatte med *kort UoH utdanning* utgjør også en stor gruppe (9.301), og her er det fagretningene Lærer-/pedagogiske fag (2.843) og Helse-/sosial (2.774) som er de to desidert største, deretter økonomi/administrasjon. Innen *lang UoH-utdanning* (2.704) er det langt færre enn de to lavere utdanningsnivåene, og dermed blir det også færre innen de ulike fagspesialitetene. Her er de ulike fagretningene i arbeidslivet mer jevnbyrdige i størrelse, men Helse-/sosialfag er klart størst (656), og deretter kommer faggrupper som Samfunnsfag/jus, Lærer/pedagogiske fag og Naturvitenskap/tekniske fag.

⁶⁷ Sluttet innen seks år etter start i vg1 for elever som begynte på ett av de yrkesfaglige utdanningsprogrammer, og fem år for elever som begynte på ett av de studieforbereende programmer.

⁶⁸ <https://www.kbnn.no/artikkel/kompetanse-i-nord-tilpasset-behov-og-muligheter>

7.2.2 Fagretninger som vokser eller er nedadgående i arbeidslivet i Finnmark

For de som har sin arbeidsplass i Finnmark med **videregående skole** som høyeste utdanning er det en del færre (-500, -3 pst.) som har dette nå enn for ti år siden. Det har likevel vært små endringer i antall sysselsatte innen de fleste fagretninger innen vgs. Et klart unntak er at de med økonomisk/administrative fagretning fra vgs. er blitt lang færre, og vi antar det skyldes at denne type arbeid til dels er mer digitalisert/automatisert og dessuten i større grad utføres av de med høyere utdanningsnivå. Vi ser også en viss økning innen fagretningene Samferdsel/sikkerhet/service. For vgs. er det viktig å presisere at en nedgang i sysselsatte med dette som høyeste utdanningsnivå ikke nødvendigvis betyr mindre behov for elevplasser her, men at det er flere enn før som fortsetter til høyere utdanningsnivå. For yrkesfagene derimot kan imidlertid økning eller nedgang gi indikasjon på endret etterspørsel for de ulike fagretninger, men tolkning her kan i noe grad forstyrres av at en del som tok yrkesfag har fortsatt⁶⁹ med høyere utdanning. Når det gjelder sysselsatte som arbeider i Finnmark og har **kortere UoH-utdanning** er de økt betydelig i antall (+1.360, 17 pst.). Her er det særlig innen fagretningene Helse- og sosial at mange flere jobber, og dernest innen Samferdsel/sikkerhet/service, Naturvitenskap/teknisk (bl.a. ingeniør), men også Økonomi/administrasjon samt Primærnæringsfag. Den fagretningen vi ser en nedgang er innen Humanistiske/estetiske fag. Når det gjelder de sysselsatte ved virksomheter i Finnmark med **lang UoH-utdanning** så er det en sterk økning i antall (+1.300) på dette utdanningsnivået, og i prosent enda mer markert sterk økning (+66 pst.). Økningen gjelder de fleste fagretninger, og i antall har økningen siste ti år vært størst innen Økonomi/administrasjon, Helse-/sosial, Lærere/pedagogikk, og Samfunnsfag/jus, men også Naturfaglig/teknisk og Humanistisk/estetiske fag. Relativ økning har vært klart størst innen økonomi/administrasjon og skyldes at fagområdet tidligere hadde få med høy UoH-utdanning.

---

⁶⁹ Bl.a. en del som har tatt påbygning til generell studiekompetanse.

Tabell 5: Utdanning: Sysselsatte etter bosted og arbeidssted fordelt på utdanningsnivå og fagretning. Finnmark, 2018 og 2019..

	Sys bost	Sys bost	Sys arbst	Sys arbst	Nto. Egendekn. arb. kraft (+)	Nto. Egendekn. arb. kraft (+)
	2009	2019	2009	2019	2009	2019
Allmenne fag	2878	2596	2685	2332	193	264
Humanist/estetiske fag	300	218	271	212	29	6
Lærer-/pedagogikk utdann.	27	15	25	18	2	-3
Samfunnsfag, juridiske fag	24	33	18	39	6	-6
Økonomiske/adm. fag	1991	1190	1926	1188	65	2
Naturvitsk., håndverk, tekn.	4962	5209	4873	5088	89	121
Helse-, sosial- og idrettsfag	2204	2307	2165	2311	39	-4
Primærnæringsfag	527	566	517	564	10	2
Samferds-, sikkerh., service	957	986	928	1052	29	-66
Uoppgitt fagfelt	66	161	60	148	6	13
SUM Videregående skole	13936	13281	13468	12952	468	329
Allmenne fag	0	16	0	13	0	3
Humanist/estetiske fag	557	448	507	429	50	19
Lærer-/pedagogikk utdann.	2947	2889	2893	2843	54	46
Samfunnsfag og juridiske fag	430	467	363	454	67	13
Økonomiske/adm. fag	1048	1211	1015	1163	33	48
Naturvitsk., håndverk, tekn.	826	1036	774	981	52	55
Helse-, sosial- og idrettsfag	2092	2826	2030	2774	62	52
Primærnæringsfag	46	82	44	79	2	3
Samferds-, sikkerh., service	233	420	234	431	-1	-11
Uoppgitt fagfelt	82	135	80	134	2	1
SUM UoH 1-4 år	8261	9530	7940	9301	321	229
Allmenne fag	0	0	0	0	0	0
Humanist/estetiske fag	209	300	204	311	5	-11
Lærer-/pedagogikk utdann.	105	308	117	299	-12	9
Samfunnsfag og juridiske fag	320	493	339	511	-19	-18
Økonomiske/adm. fag	67	320	66	317	1	3
Naturvitsk., håndverk, tekn.	309	426	312	418	-3	8
Helse-, sosial- og idrettsfag	454	616	447	656	7	-40
Primærnæringsfag	84	103	87	112	-3	-9
Samferds-, sikkerh., service	39	38	40	33	-1	5
Uoppgitt fagfelt	13	38	13	47	0	-9
SUM UoH > 4 år	1600	2642	1625	2704	-25	-62

Kilde: SSB, Tabell 11615

Merknad: Netto egendekning arbeidskraft (+): positivt tall betyr netto innlands utpendling av arbeidskraft. Framkommer når differansen mellom sysselsatte bosatt i Finnmark minus sysselsatte med arbeidssted Finnmark er et positivt tall. Negativt tall (-), dvs. netto innpendling, fordi det er flere som innpendler fra landet ellers enn som utpendler fra Finnmark.

7.2.3 Balanse tilbud og etterspørsel utdanning Finnmark – innbyggernes utdanningsnivå og fagretninger ift. behovet virksomheter i Finnmark⁷⁰

Alle kommuner ønsker at bedrifter etablerer seg i egen kommune. Det gir jobb til egne innbyggere, økt etterspørsel og aktivitet hos andre bedrifter i kommunen samt skatteinntekter.

⁷⁰ Fagretninger der innbyggere i Finnmark har størst ubalanse (underdekning eller overdekning) ift. behovet hos virksomhetene lokalisert i regionen

Imidlertid vil ofte flere ansatte i bedriftene komme fra en annen kommune og pendle til kommunen bedriftene er lokalisert i, ofte fordi kommunen mangler nok kvalifisert arbeidskraft. I andre kommuner kan situasjonen være omvendt, ved at man har overskudd av yrkesaktive innbyggere som må pendle til en bedrift i en annen kommune. Denne ubalansen mellom yrkesaktives bosted og arbeidsted skal vi se på om det er knyttet til om man har høyere eller lavere **utdanningsnivå**, men også for de ulike **fagretningene** innen hvert utdanningsnivå.⁷¹

Balanse tilbud og etterspørsel utdanningsnivå

Fra tidligere studie (Karlstad et al., 2016) har vi for årene 2009 og 2014 funnet at alle landsdeler utenom Oslo/Akershus har hatt «*overskudd*» av sysselsatte innbyggere samlet for de med videregående- eller høyere utdanning sammenlignet med antall arbeidsplasser i egen landsdel der ansatte har videregående eller høyere utdanning. Om vi hadde inndelt i flere utdanningsnivå eller avgrenset til regioner/byer innenfor landsdeler ville nok resultatene variert. Samlet for de tre utdanningsnivåene så vi samme tendens med netto (innlands)⁷² utpendling fra *Nord-Norge* totalt, men når vi betrakter utdanningsnivåene vgs., kort UoH og lang UoH hver for seg, så var det imidlertid underdekning (netto innpendling) av sysselsatte med lang UoH utdanning i landsdelen, men ellers overdekning (netto utpendling).

Oppdaterte data for *Finnmark* viser netto innlands utpendling *samlet for de tre utdanningsnivåene* vi har sett på, men *avtakende* fra 2009 (764) til 2014 (616) og 2019 (496). Betrakter vi imidlertid de tre utdanningsnivåene hver for seg blir bildet annerledes ved at det er *underdekning* (netto innpendling) av sysselsatte med *lang UoH-utdanning* til arbeidsplasser i *Finnmark*. Ubalansen er ikke stor, men den har vært stabil og noe økende fra –28 til –62 de siste ti årene. Både for vgs. og kortere UoH-utdanning har det likevel hele perioden 2009–2014–2019 vært netto utpendling til andre fylker («overdekning» av utdannede lokalt), men den har vært avtakende til dagens 329 for vgs. og 229 for kortere UoH-utdanning.

Balanse tilbud og etterspørsel for ulike fagretninger (innenfor hvert utdanningsnivå)

Her ønsker vi å belyse for hvilke *fagretninger* innen hvert utdanningsnivå det er størst ubalanse. En utfordring er at utdanningsgruppene i datamaterialet ikke er finmasket nok til å avdekke behovene for de enkelte spesiallinjene, samt at det vil være lokale variasjoner i kommuneregioner som fylkestall ikke får fram.

For de fleste (grove) faggrupper ser det tilsynelatende ut til at *Finnmark* har bra egedekning av utdannede blant bosatte (netto utpendling), kanskje særlig innen utdanningsnivåene vgs. og kort UoH-utdanning.

På videregående utdanningsnivå er det innen fagretningen «*Naturvitenskap, håndverk og teknikk*» at *Finnmark* i 2019 har klart størst ubalanse i form av *høy netto utpendling* (overdekning, 121). Dette har økt jevnt i perioden 2009–2014–2019. Vi har da sett bort fra Allmenne fag som skiller seg ut med enda høyere (264), og økende netto utpendling, fordi vi antar her ligger skjult bl.a. en del studenter i ekstrajobber o.l. Den eneste faggruppen det er *underdekning* av (netto innpendling), er *Samferdsel/sikkerhet/service*, tilsvarende 6 prosent av arbeidsplassene i regionen med denne utdanningen. Tidligere var dette en fagretning med overdekning og netto utpendling.

---

⁷¹ Fordi utlendinger på korttidsopphold ikke er med i statistikken her, og mangler utdanningsdata om, ville innpendlingen framstått som større for noen utdanningsgrupper enn tallene vi har brukt her. F.eks. kunne noen av våre tall som viser netto utpendling blitt netto innpendling om utenlandsk bosatte på korttidsopphold i *Finnmark* hadde blitt medregnet.

⁷² Når vi skriver netto innpendling eller netto utpendling av sysselsatte, så snakker vi om innlands pendling av sysselsatte bosatte i Norge da utenlands bosatte ikke er med i SSBs «ordinære» sysselsettingsstatistikk.

For sysselsatte med kort UoH utdanning (1–4 år) er det en viss nettoutpendling for omtrent alle faggrupper. Antallet er ikke stort, men relativt sett er det innen «Naturvitenskap, håndverk og teknikk» der ubalansen er størst ift. antall sysselsatte i regionen med slik utdanning (6 prosent). Unntaket fra de øvrige faggruppene er Samferdsel, sikkerhet og service der det er en viss netto innpendling, herunder bl.a. en del innpendling til luftfart/helikopterberedskap. To faggrupper som framstår med «overdekning» (netto utpendling) er sysselsatte med hhv. Helse-/sosialfag og Lærer/pedagogisk utdanning, men antagelig likevel oppleves som knapphet på i regionens arbeidsmarked. At regionen institusjoner ikke klarer å rekruttere mer slik lokal attraktiv utdannet arbeidskraft som utpendler antar vi er en bekymring for regionens helse og skoleinstitusjoner.

Når det gjelder *lange universitets-/høgskoleutdanninger* (>4 år) synes det å være klart flere fagretninger, enn for lavere utdanningsnivå, at det er underdekning og knapphet av blant bosatte i Finnmark ift. behovet i lokalt arbeidsmarked. Underdekning (netto innpendling fra andre fylker) gjelder for det første Helse-/sosial, og deretter Samfunnsfag/jus, Humanistisk/estetiske fag samt Primærnæringsfag. Alle de øvrige fagretninger er bare så vidt i balanse (netto pendling nær 0) og vil i praksis oppfattes som knapphet på. Under disse faggruppene er det flere spesialiserte viktige funksjoner der ubalansen eller mismatch kan være større enn det framgår her som flere spesialiteter er samlet i bredere faggrupper. For de fleste fagretninger innen lang UoH-utdanning har forholdet tilgang/etterspørsel (grad av ubalanse) vært ganske stabil de siste ti årene, men størst svekkelse ser vi nok innen lengre helsefaglige UoH-utdanninger.

For nærmere vurdering av situasjonen og utviklingen i de enkelte fylkene viser vi til tabellene ovenfor.

Ved å bryte disse analysene av ubalanse i fagretninger og utdanningsnivå ned på kommuner ville vi fått en bedre innsikt i kompetansestyrke og –utfordringer innad i Finnmark. Det kunne også vært ønskelig å studere ulike arbeidsmarkedssammenhenger ved å analysere utdanning fordelt på næring. Det er ikke anledning til, også fordi data ikke er enkelt tilgjengelige ettersom det både krever analysearbeid samt bestilling og spesialkjøringer av nye datasett.

7.2.4 Hva om utdanningsnivået i eksisterende næringer i Finnmark hadde vært som landets (ekskl. Oslo). Underrepresentasjon av høyere utdanning.

Nord-Norge har i dag underdekning av sysselsatte med utdanning sammenlignet med landsgjennomsnittet, unntatt Oslo, selv når vi korrigerer for ulikhetene i næringsstrukturen. Et interessant moment er å se på hvilket utdanningsnivå de sysselsatte i eksisterende næringer i Finnmark ville hatt dersom de hadde samme utdanningsnivå som de samme næringene i «landet» (utenom Oslo). Avvik vil da forekomme hvis man f.eks. har rekruttert personer med lavere utdanning i tilsvarende næringer i Finnmark pga. rekrutteringsutfordringer e.l., eller at deler av landet har flere høyt spesialiserte avdelinger og nasjonale funksjoner der flere stillinger krever høyere utdanning. Et slikt scenario har vi under illustrert basert på et tidligere NORUT prosjekt (Norut Alta, Arbeidsnotat 2013:1004).⁷³

---

⁷³ Datagrunnlaget er spesialkjøringer og spesialbestilte data der næring, utdanning og yrke var koblet for sysselsatte i 2011.

Tabell 6: Underrepresentasjon av utdanning ved virksomheter i Finnmark sammenlignet med et scenario der næringene har sysselsatte med samme utdanningsnivå som landet utenom Oslo. 2011

	Uoppgitt	Grunnskole	Videregående	Kort høyere	Lang høyere
Finnmark	1324	10420	14633	8914	2174
Finnmark (*)	861	8127	16158	9461	2859
Differanse	-463	-2293	1525	547	685

Mens tallene i første rad er ordinære SSB data for sysselsatte med arbeidssted Finnmark fordelt på utdanningsnivå, beregnet vi i andre rad, Finnmark (*), hvilket utdanningsnivå de sysselsatte i Finnmark ville hatt dersom de hadde samme utdanningsnivå som i landet utenom Oslo.

Sysselsettingen ble splittet ned på 2-sifret NACE (dvs. ca. 88 næringer/sektorer) slik at man kunne ta hensyn til at ulike næringer har ulikt utdanningsnivå, men at raden Finnmark (*) med korrigeret beregnet/forventet utdanningsnivå samtidig gjelder for den næringsstruktur man reelt hadde på analysetidspunktet i Finnmark. Resultatet ble at hadde man hatt samme utdanningsnivå i de enkelte næringene som tilsvarende næringer i «landet»(utenom Oslo), så skulle man hatt 1232 flere med høyere utdanning, 1525 flere med videregående utdanning, men 2293 færre med kun grunnskole. Så, selv når man tar hensyn til næringsstruktur har Finnmark et forholdsvis lavt utdanningsnivå blant de sysselsatte.

Ytterligere interessant blir det når man bryter ned på næring. Dersom man ser på de 5 næringene med størst underdekning av personer med høyere utdanning så får man følgende bilde:

Tabell 7: Underrepresentasjon av høyere utdanning i ulike næringer i Finnmark sammenlignet med et scenario der næringene har sysselsatte med samme utdanningsnivå som landet utenom Oslo. 2011

Kort Høyere (underdekning)		Lang Høyere (underdekning)	
Helsetjenester	112	Undervisning	174
Sosiale omsorgstjenester	104	Offentlig adm. forsvar og trygdeordninger	139
Detaljhandel (unntatt med motorvogner)	98	Utvinning av olje og naturgass	124
Pleie og omsorgstjenester	63	Helsetjenester	58
Forlagsvirksomhet	35	Forlagsvirksomhet	27

Innenfor **kort høyere utdanning** er «underdekningen» størst innenfor 5 sektorer/næringer, og underdekningen innenfor disse 5 næringene/sektorene utgjør 75 % av den totale «underdekningen». Her er det ikke privat sektor som først og fremst har behov for realister og ingeniører, men *helsetjenester, sosiale tjenester og pleie- og omsorgstjenester*. Det er også en viss underdekning innenfor detaljhandel. Dette kan være forårsaket av at man på landsbasis har at mange med en kort høyere (og lite yrkesrettet) utdanning går inn i detaljhandel, men det kan også tyde på en viss underdekning av personer med økonomiskadministrativ utdanning.

For **lang høyere utdanning** så står 5 næringer/sektorer for 75 % av «underdekningen». Igjen er det offentlig sektor med *undervisning, offentlig administrasjon og helsetjenester* der «underdekningen» er størst. I tillegg har man en «underdekning» innenfor næringen *utvinning av olje og naturgass*, men man bør her ha i mente at når man sammenligner med resten av «landet» (utenom Oslo) så får man også med utdanningsnivået innenfor petroleumsvirksomhet lokalisert i Stavanger. Sammenligner man med utdanningsnivået innenfor petroleumsvirksomhet i Møre og Romsdal så manglet man ikke mer enn ca. 25 personer med høyere utdanning (kort og lang sett under ett) innenfor petroleumsvirksomhet i Finnmark.

Når det gjelder høyt utdannede yrkesgrupper det var behov for, med Finnmarks *eksisterende* næringsstruktur, gjelder det sykepleiere, sosialarbeidere m.fl. innenfor helse og sosial og omsorgstjenester. Det var også behov for høyt utdannede lærere (dvs. lektorer som har en mastergrad) og flere med bakgrunn innenfor økonomi og administrasjon. Noe stort behov for realister og ingeniører framkom ikke da.

Utfordringen for Finnmarks del er todelt. For det første hvordan man skal dekke behovene den eksisterende næringsstrukturen har, og for det andre hvordan utdanningsinstitusjonene kan bidra til å *skape den fremtidige næringsstruktur i Finnmark*. Denne todelte oppgaven har alltid utgjort en utfordring for høyere utdanning og da spesielt innenfor naturvitenskap og teknologi.

7.3 Kompetansebehov – bedriftenes vurderinger av eget behov

7.3.1 Kompetanse- og arbeidskraftbehov Finnmark – NAV bedriftsundersøkelser

Vi vil her se på kompetanse- og arbeidskraftbehovet i Finnmark med utgangspunkt i tilgjengelige data fra NAVs bedriftsundersøkelser. Herunder presenterer vi også oversikt over estimert mangel på arbeidskraft fordelt på næringer og yrker i Finnmark. Der det er mulig og relevant gjør vi sammenligninger med situasjonen i landet ellers.

NAVs bedriftsundersøkelse ser på hvilke forventninger bedriftene har i forhold til sysselsettingsutviklingen det kommende året, om bedriftene har mislyktes i å rekruttere arbeidskraft de siste tre månedene og om dette skyldes for få kvalifiserte søkere på stillingene.

Bedriftsundersøkelsen gjennomføres årlig i første kvartal for alle landets fylker, og siste tilgjengelige data om Finnmark er fra publisering i mai 2018⁷⁴. Etter det opplyste ble det ikke utarbeidet noen bedriftsundersøkelse for Finnmark i 2019. Undersøkelse for 2020 var ikke tilgjengelig da arbeidet med herværende rapport ble utført. Som følge av fylkessammenslåing ville den imidlertid ikke hatt egne tall for Finnmark fylke, men bare totaltall for nye Troms og Finnmark fylke.

Rekrutteringsutfordringer virksomheter i Finnmark – klarer de å rekruttere riktig kompetanse

[Navs bedriftsundersøkelse](#) kartla at det i 2018 var 16 prosent av landets bedrifter som ikke klarte å skaffe arbeidskraften de trengte. Størst andel virksomheter som oppga at de hadde mislyktes med å rekruttere arbeidskraft, eller at de hadde vært nødt til å ansette noen med annen eller lavere formell kompetanse enn den de søkte etter, hadde Nordland (22%), Akershus (21%) og Finnmark (21%). Utfordringene var litt mindre i Troms, som kom på en femteplass i denne undersøkelsen.

I NAV undersøkelsen i 2019 er det størst andel bedrifter Vest Viken (Buskerud, Asker og Bærum), som har opplevd dette som en utfordring, dernest Oslo, Troms og Nordland. Manglende data for bedrifter i Finnmark gjør at de ikke er med i 2019-tallene.

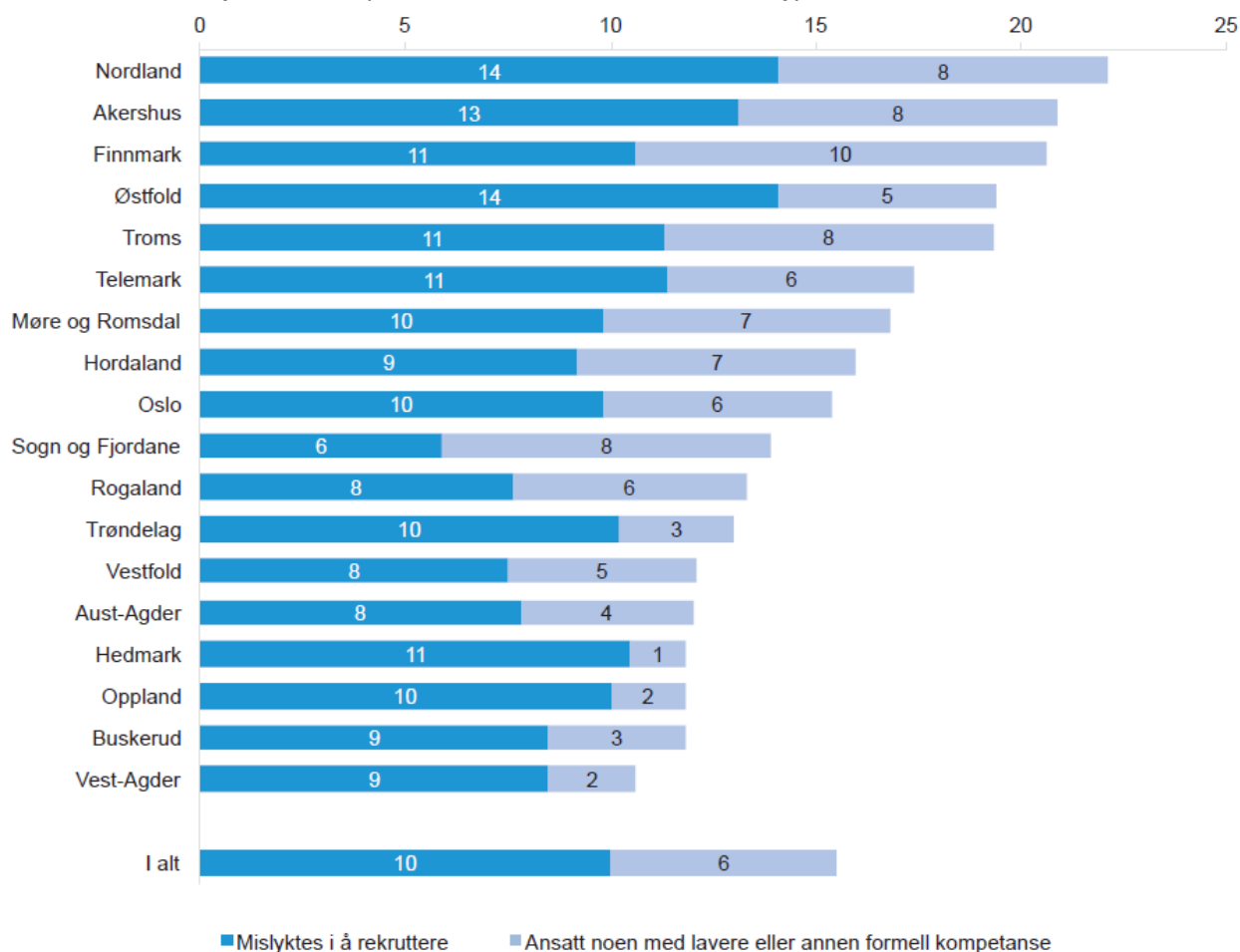
Funnene her i Navs bedriftsundersøkelse blir i stor grad *bekreftet av NHOs kompetansebarometer* blant NHO bedrifter i 2019 (*Finnmark som egen region mangler i NHO undersøkelsen f.o.m. 2019*). Der framgår at det er bedriftene i NHO Nordland, NHO Arktis og NHO Viken Oslo som har størst

---

⁷⁴ Bedriftsundersøkelsen gjennomføres blant et representativt utvalg av alle landets offentlige og private virksomheter. Utvalget er trukket fra Bedrifts- og foretaksregisteret. 324 (46%) av 701 utvalgte virksomheter svarte på undersøkelsen i Finnmark, som pga. en hendelse ved uttrekket av bedrifter er lavere svar enn før.

udekket kompetansebehov. Samtidig peker rapporten på at det er små forskjeller mellom regionene, og at det er få som skiller seg ut.

Figur 29: Virksomheter som har mislyktes i å rekruttere arbeidskraft eller måttet ansette noen med annen eller lavere formell kompetanse enn man søkte etter, etter fylke. 2018. Prosent.⁷⁵

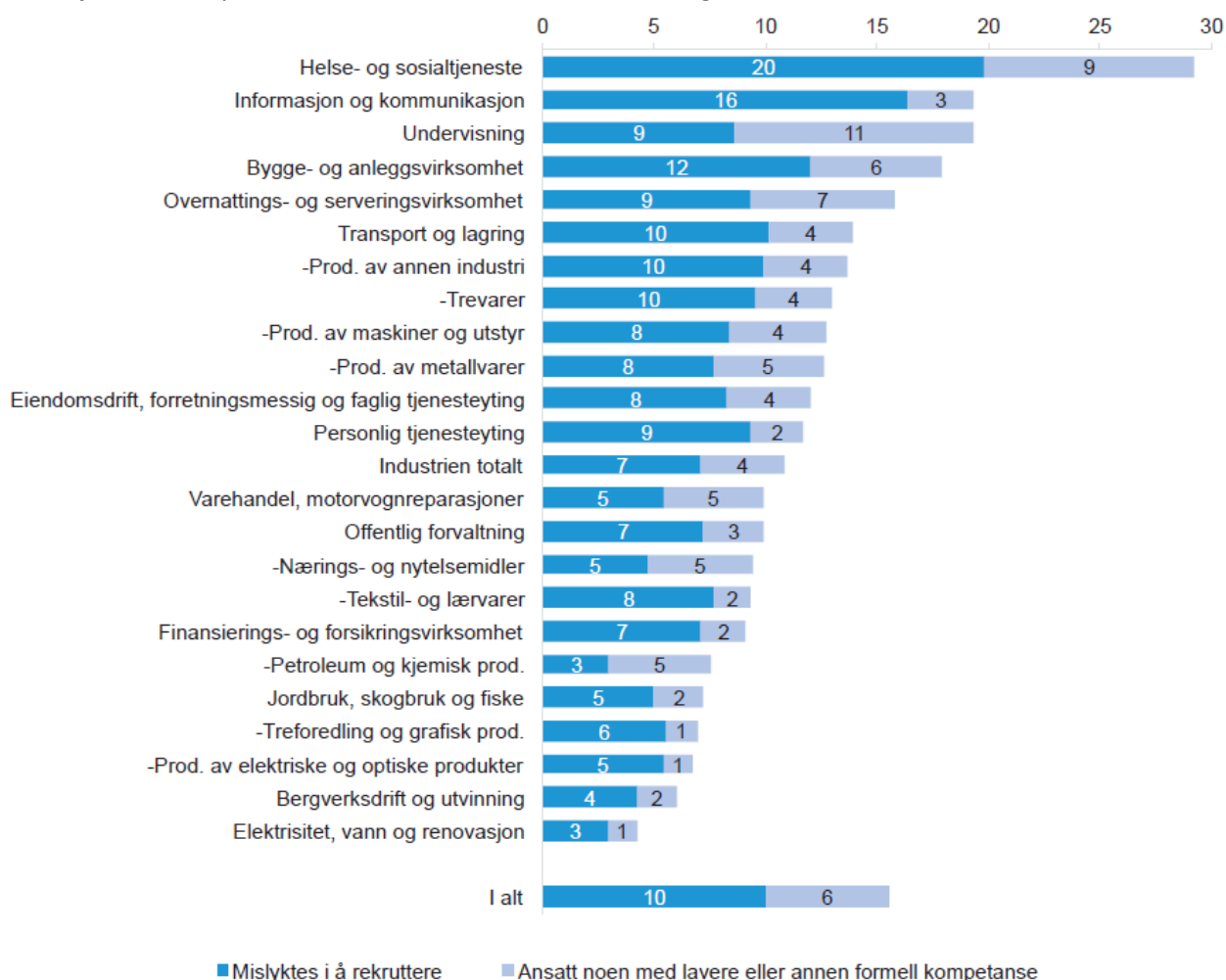
Kilde: NAV

For alle fylkene er hovedårsaken til rekrutteringsproblemene at det var for få kvalifiserte søkere. For landet gjelder det 13 prosent som har et *alvorlig* rekrutteringsproblem av de 16 prosentene i tabellen ovenfor, og for Finnmark gjelder det 18 av de 21 prosentene i tabellen over.

Hvis vi ser på i hvilke næringer mange av bedriftene *nasjonalt* har store rekrutteringsutfordringer, jf. tabellen under, er det særlig Helse- og sosialtjeneste (29 pst.) som skiller seg ut, og dernest IT (19 pst.), Undervisning (20 pst.) og Bygg- og anlegg (18 pst.). Også Overnatting/servering (16 pst.) og Transport/lagring (14 pst.) er blant næringene der mange bedrifter nasjonalt har rekrutteringsproblemer. Vi vil imidlertid presisere at bedriftene har veldig forskjellig størrelse, slik at hvis et stort antall små bedrifter har svart så representerer de en mindre andel ansatte enn andelen bedrifter som har svart.

⁷⁵ NAV Bedriftsundersøkelse 2018. Notat 2018:1.

Figur 30: Virksomheter som har mislyktes i å rekruttere arbeidskraft eller måttet ansette noen med annen formell kompetanse enn man søkte etter, etter næring. Landet, 2018. Prosent.

For **Finnmark** er det litt få bedrifter i undersøkelsen til å presentere hele næringsfordelingen, samt at svarene for hver næring også vil være usikre, men de næringene i Finnmark der størst andel bedrifter svarer at de har rekrutteringsutfordringer⁷⁶ er i rangert rekkefølge (blå markerte tall er andel som har mislyktes å rekruttere, og tallet til høyre er andel ansatt med annen kompetanse):

- Produksjon av maskiner og utstyr (50 + 0)
- Helse- og sosialtjeneste (16 + 14 pst)
- Undervisning (14 + 21 pst.)
- Offentlig forvaltning (22 + 11)
- Transport og lagring (5 + 26 pst.)
- Varehandel og reparasjon av motorvogner (11 + 11)
- Personlig tjenesteyting (20 + 9)
- Informasjon og kommunikasjon ((16 + 0)
- Overnatting og servering (15 + 0)
- Bygg- og anleggsvirksomhet (7 + 7)
- Industrien totalt (9 + 0)

⁷⁶ NAV bedriftsundersøkelse Finnmark 2018.

Finnmark har flere av de samme næringene som landet der stor andel bedrifter har store rekrutteringsutfordringer. Det gjelder Helse- og sosial, Undervisning, Transport- og lagring samt IT.

Finnmark har imidlertid markert større andel bedrifter med rekrutteringsutfordringer enn landet ellers særlig innen maskin- og utstørsproduksjon, offentlig forvaltning, undervisning, personlig tjenesteyting, varehandel- og bilreparasjon, transport og lagring.

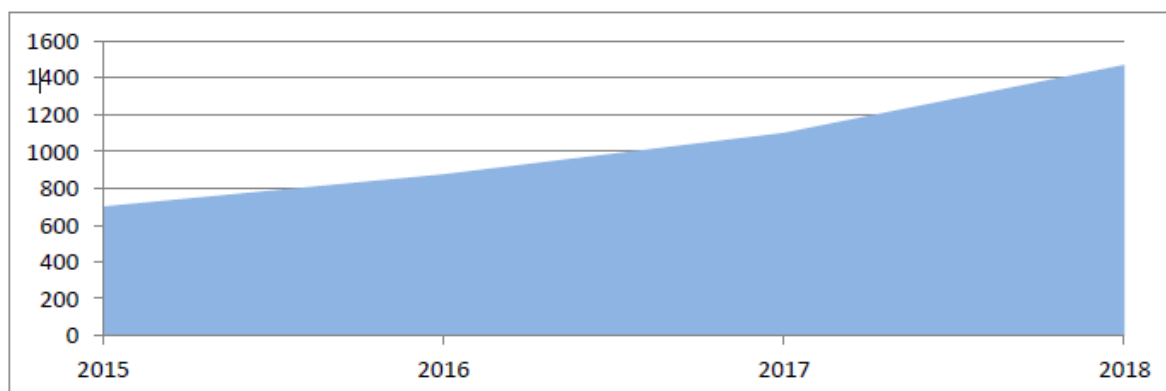
Noen bransjer har lang tradisjon for å rekruttere mye fra andre land eller andre landsdeler, samt har unormal konjunktursituasjon undersøkelsesåret eller har sesongsvingninger, og svarer kanskje ikke representativt på om de har rekrutteringsproblem. Slike næringer er bygg- og anlegg, reiseliv, fiskerinæringen, helsesektoren og deler av leverandørindustrien.

Antall personer virksomhetene trenger, og til hvilke næringer og yrker

I bedriftsundersøkelsen estimerer NAV behovet for arbeidskraft i de ulike fylkene. NAV estimerer mangelen på arbeidskraft i landet til å være på 44 400 personer i 2018, en økning på vel 30 prosent fra året før. NAVs bedriftsundersøkelse for Finnmark viser at behovet for arbeidskraft var estimert til 1469 personer i 2018. Det er en økning på 33,5 prosent fra 2017 da det ble oppgitt behov for ca. 1100 personer. Tallene viser at mangelen på arbeidskraft økte i Finnmark i takt med mangelen på arbeidskraft i Norge som helhet. For Nordland og Troms foreligger også tall for 2019, og det estimerte behovet for arbeidskraft var da 20 pst. høyere enn 2018, mens for Troms var det ingen økning.

Det estimert arbeidskraftbehov i bedriftsundersøkelsene fram til 2019 (2016–2018) tydet på at norsk økonomi ville fortsette i den positive retningen etter oljenedturen inntrådte fra høsten 2014. Utviklingen i den estimerte etterspørselen etter arbeidskraft i Finnmark de siste årene viser en økning fra ca. 700 i 2015 til 1469 personer i 2018. Dette er en fordobling og gir en økning på i overkant av 52 prosent. Fylket har i tillegg hatt en lav arbeidsledighet rundt landsgjennomsnittet og ligget forholdsvis stabilt forankret på det nivået.

Figur 31: Estimert arbeidskraftbehov i NAV bedriftsundersøkelsene for Finnmark 2015–2018⁷⁷

Kilde: NAV Finnmarks bedriftsundersøkelse 2018

⁷⁷ NAV bedriftsundersøkelse Finnmark 2018.

En situasjon med knapphet på arbeidskraft kan måles ved en *stramhetsindikator*⁷⁸. Stramhetsindikatoren er forholdstallet mellom mangelen på arbeidskraft og ønsket sysselsetting. Finnmark har i bedriftsundersøkelsen fra 2018 den *høyeste* stramhetsindikatoren i landet foran Nordland med 3,3, Troms med 2,8 og Oslo med 2,3. Finnmark hadde således det strammeste arbeidsmarkedet i landet i 2018 der indikatoren til sammenligning var 1,7. Året før lå Finnmark med den nest høyeste stramhetsindikatoren. Landsnittet for 2017 var 1,3 som tyder på en tendens til at arbeidsmarkedet hadde utviklet seg i en strammere retning. Stramheten på arbeidsmarkedet er en indikator fra et arbeidsgiverperspektiv. Vi merker oss at for arbeidstakerne kan en høy stramhetsindikator være et tegn på et godt arbeidsmarked. En høy stramhetsindikator betyr at det er høy etterspørsel etter arbeidskraft.

Estimert mangel på arbeidskraft etter næring

Næringer i Finnmark som manglet mest arbeidskraft i 2018, siste undersøkelsesåret i NAV undersøkelsen tall for Finnmark foreligger, var Helse- og sosial (377) samt Forretningsmessig/faglig tjenesteyting (336), og videre Undervisning (131), Bygg- og anlegg (131) og Varehandel/motorvognreparasjoner (127). Deretter, med noe lavere mangel, følger Transport/lagring og Overnatting/servering.

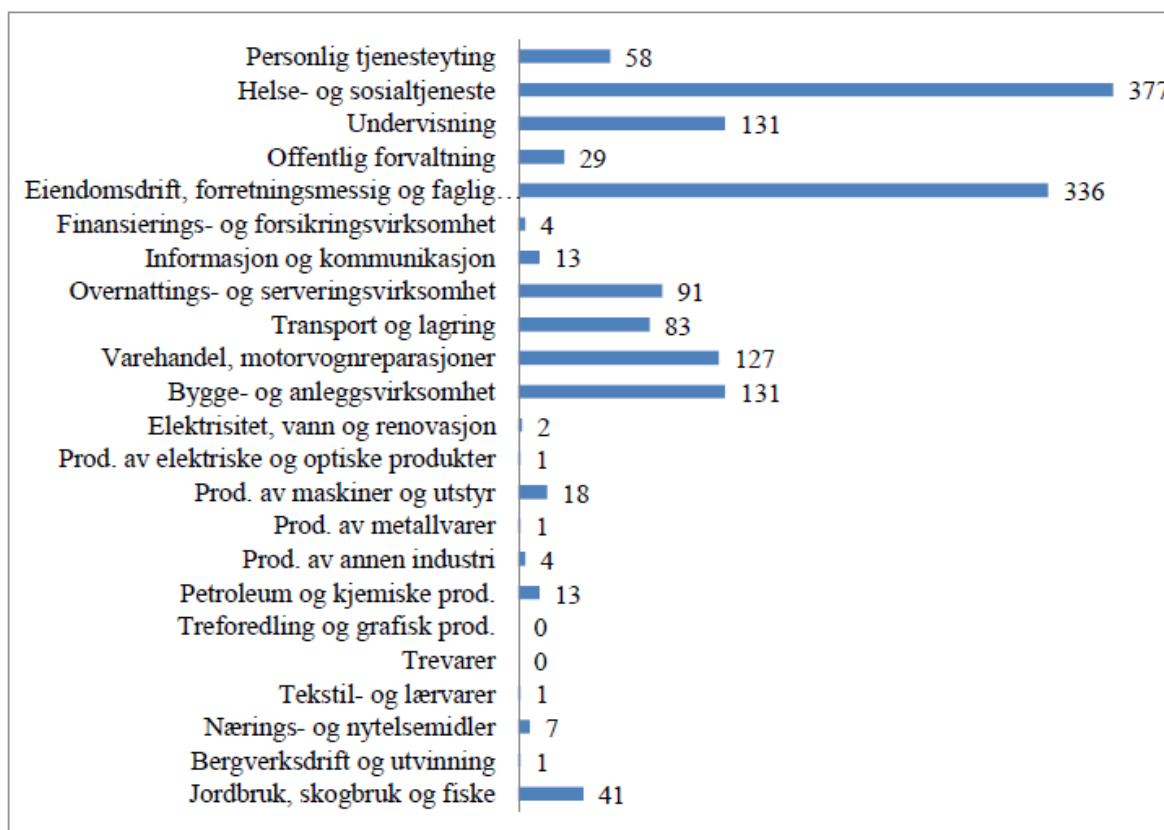
Finnmarksbedriftene opplevde fortsatt en stor økning i behov for arbeidskraft, en økning på 34 prosent fra foregående år. Denne økningen fordeler seg svært ulikt etter næring i fylket.

De næringene der behovet (mangelen) på arbeidskraft har økt mest i *antall* er: Forretningsmessig tjenesteyting⁷⁹ med (fra 175 til 336 = + 160), Varehandel/motorvognreparasjoner (fra 60 til 127 = +67), Transport/lagring (fra 20 til 83 = +63), Helse/sosial (fra 335 til 377= + 40) og primærnæringer (fra 0 til 40 = + 40). Den næringen der estimert behov/mangel har falt klart mest er Bygg- og anlegg (fra 220 til 131= – 90). For øvrige næringer var endringene små.

---

⁷⁸ **Stramhetsindikatoren** er forholdstallet mellom mangelen på arbeidskraft og ønsket sysselsetting, hvor ønsket sysselsetting er lik den faktiske sysselsettingen pluss mangelen. Stramhetsindikator uttrykker dermed hvor stor andel av den ønskede sysselsettingen den estimerte mangelen utgjør. Et høyt forholdstall indikerer et stramt arbeidsmarked problem med å rekruttere arbeidskraft. Den estimerte mangelen på arbeidskraft i antall personer vil ha sammenheng med hvor stor yrkesgruppen er, mens den relative mangelen, målt ved stramhetsindikatoren, vil ta hensyn til ulik størrelse på yrkesgruppene. Det presenteres to stramhetsindikatorer. Én for yrker (STYRK- 08) og én for næringsgrupper (SN2007). I stramhetsindikatorene er antall personer virksomhetene mangler basert på resultater fra NAVs bedriftsundersøkelse våren 2018. Sysselsettingstallene etter næring er hentet fra Statistisk sentralbyrås registerbaserte sysselsettingsstatistikk fra fjerde kvartal 2017. Sysselsettingen for de ulike yrkene er hentet fra Statistisk sentralbyrås arbeidskraftsundersøkelser, og er gjennomsnittstall for 2017.

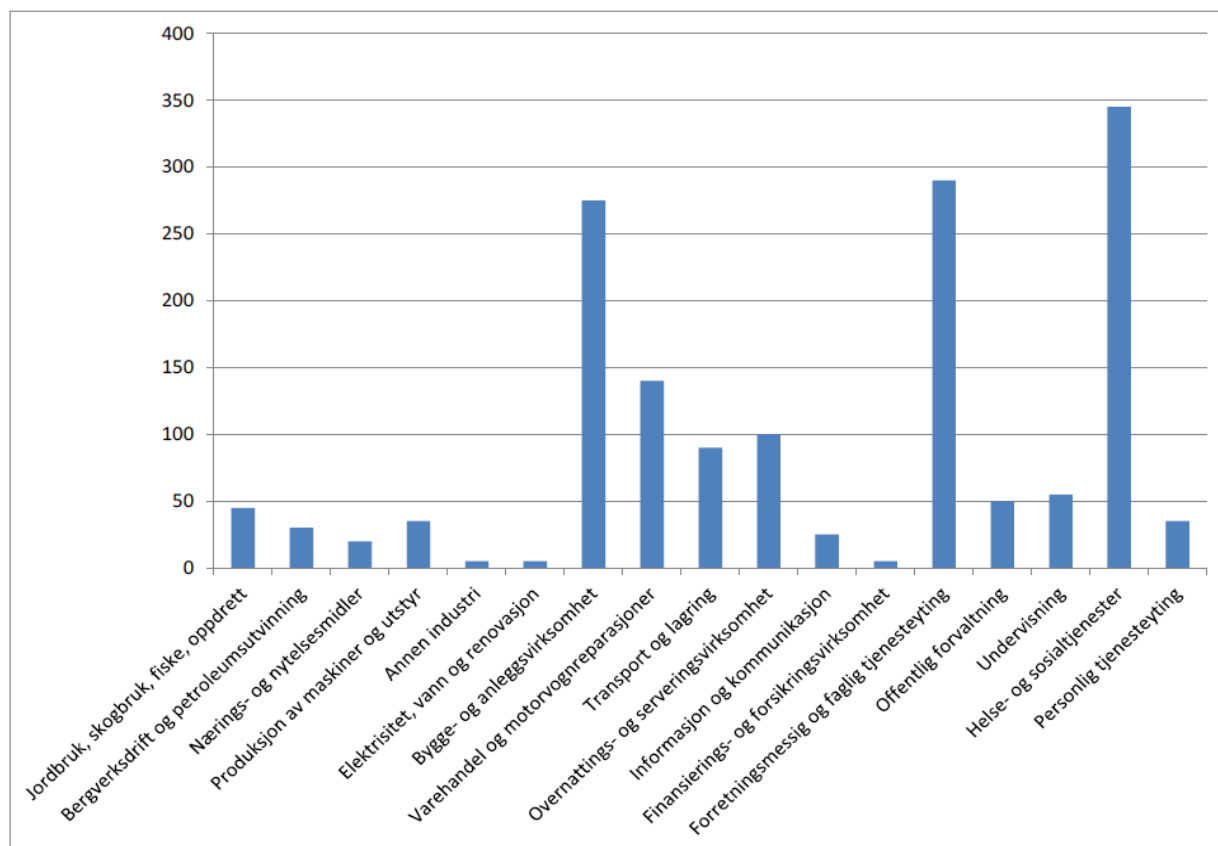
⁷⁹ I forretningsmessig tjenesteyting inngår bl.a. utleie av arbeidskraft, som kan variere mye fra år til år.

Figur 32: Forventet arbeidskraftbehov fordelt på næring, Finnmark 2018

Kilde: NAV bedriftsundersøkelse Finnmark 2018

Tabellen under for hele perioden 2009–2013 samsvarer godt med tabellen ovenfor for 2018. Helse- og sosial, forretningsmessig tjenesteyting, bygg-/anlegg, varehandel/bilverksteder, overnatting og transport med antatt størst udekket arbeidskraftbehov. Undervisning er næringen som i senere år har økt behovet mye. Store konjunktursvingninger gjelder spesielt bygg/anlegg der topper uansett må dekkes ved en del pendling.

Figur 33: Bedriftenes uttalte arbeidskraft- og kompetansebehov, fordelt på næring. Årlig gjennomsnitt Finnmark 2009–2013.

Kilder: NAVs bedriftsundersøkelser – årlig gjennomsnitt 2009–2013. Bearbeidet årstall av **NORUT** til tidsserie 2009–2013, og ut fra det lagd årsgjennomsnitt for perioden 2009–2013, NORUT Alta Arbeidsnotat 2013:1004.

I Nordland og Troms, basert på NAV bedriftsundersøkelse 2019⁸⁰, er etterspørselen etter arbeidskraft i 2019 størst innenfor helse- og sosialtjenester. Troms manglet alene 540 personer innenfor dette tjenesteområdet. Blant disse er 200 sykepleiere, 160 helsefagarbeidere og 50 spesialsykepleiere.

Under vises tabell for alle norske regioner, der Nord-Norge vises i kolonnen helt til høyre⁸¹. Næringer som mest trengte arbeidskraft i **Nord-Norge** var Helse- og sosial, undervisning, bygg-/anlegg og en del tjenesteytende/faglige næringer (forretningsmessig tjenesteyting, transport, handel og overnatting).

⁸⁰ <https://www.kbnn.no/artikkel/kompetanse-i-nord-tilpasset-behov-og-muligheter>

⁸¹ NAV bedriftsundersøkelse 2018, landet, s. 19.

Tabell 8: Mangel arbeidskraft fordelt på næringer og regioner. 2018

	Østfold, Vestfold og Telemark	Oslo og Akershus	Hedmark, Oppland og Buskerud	Agder- fylkene og Rogaland	Hordaland, Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal	Trøndelag	Nord- Norge
Jordbruk, skogbruk og fiske	50	0	50	50	50	0	150
Bergverksdrift og utvinning	0	0	0	0	0	0	0
Industrien	200	150	200	150	300	150	250
Nærings- og nytelsemidler	0	50	50	0	50	0	50
Tekstil- og lærvarer	0	0	0	0	0	0	0
Trevarer	0	0	50	0	0	0	0
Treforedling og grafisk prod.	0	0	0	0	0	0	0
Petroleum og kjemiske prod.	0	0	0	0	0	0	0
Prod. av annen industri	50	50	50	50	50	0	50
Prod. av metallvarer	50	0	50	50	50	50	50
Prod. av maskiner og utstyr	50	50	50	50	100	100	100
Prod. av elektriske og optiske produkter	0	0	0	0	0	0	0
Elektrisitet, vann og renovasjon	0	0	0	0	0	0	0
Bygge- og anleggsvirksomhet	900	1 300	950	200	500	300	800
Varehandel, motorvognreparasjoner	550	1 200	500	250	450	450	750
Transport og lagring	150	700	200	100	250	150	650
Overnattings- og serveringsvirksomhet	250	750	200	250	500	100	350
Informasjon og kommunikasjon	100	1 450	50	100	200	50	50
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	50	100	0	0	0	0	0
Eiendomsdrift, forretningsmessig og faglig tjenesteyting	1 350	4 950	1 350	850	1 450	1 300	1 550
Offentlig forvaltning	50	50	50	50	50	50	150
Undervisning	250	300	150	300	200	100	450
Helse- og sosialtjeneste	950	1 350	1 050	1 300	1 550	1 400	2 600
Personlig tjenesteyting	200	400	100	150	250	50	200
I alt	5 000	12 700	5 000	3 900	5 700	4 100	8 000

Type arbeidskraft virksomhetene i Finnmark trenger, fordelt på yrker

Basert på de utvalgsbedriftene som har svart i NAVs bedriftsundersøkelse er det beregnet mangel på arbeidskraft i Finnmark, fordelt på en grovinndeling av yrkeskategorier, jf. tabellen under. De yrkesgrupperinger som manglet klart mest arbeidskraft er innen: **Helse- og omsorg (377)** samt **Akademiske yrker (337)**. Videre **Reiseliv/transport (174)**, **Undervisning (131)**, **Bygg/anlegg (131)**, **Butikk/salgssarbeid (127)** samt **Landbruk/fiske**.

Tabell 9: Mangel på arbeidskraft fordelt på yrker og arbeidsledige. Finnmark 2018.⁸²

Yrkesgrupper	Estimert mangel på arbeidskraft Avrundet	Helt ledige og arbeidssøkere på tiltak Avrundet
Ledere	0	9
Ingeniør- og ikt-fag	0	66
Undervisning	131	10
Akademiske yrker	337	20
Helse, pleie og omsorg	377	103
Barne- og ungdomsarbeid	0	61
Meglere og konsulenter	0	26
Kontorarbeid	0	94
Butikk- og salgsarbeid	127	140
Jordbruk, skogbruk og fiske	41	129
Bygg og anlegg	131	218
Industriarbeid	0	301
Reiseliv og transport	174	154
Serviceyrker og annet arbeid	0	152
Ingen yrkesbakgrunn eller uoppgitte	0	130
I alt	1469	1613

Kilde: NAV bedriftsundersøkelse Finnmark, 2018.

I høyre kolonne i tabellen ovenfor om yrkesgrupper er også tatt med antall arbeidsledige. Her framgår, som i andre fylker, at det kan se ut som det er flere ledige enn det beregnede behovet for en del yrker. Dette skyldes dels at yrkesgruppene her er veldig grovt inndelt med ulike type utdanninger innenfor – f.eks. kan det finnes for mange av en type utdanning og altfor få av en annen innenfor yrkesgruppene. Videre kan det være annen mismatch i arbeidsmarkedet, f.eks. at den ledige arbeidskraften lokalt ikke er kvalifisert ved mangelfull utdanning/erfaring/spesialisering og **bor et annet sted i regionen enn der ledig arbeid finnes**, men kan også skyldes ulik grad av manglende registreringer av ledige i ulike yrker og næringer, eller usikre beregninger av arbeidskraftbehov. Det vil være nødvendig med et mer detaljert datagrunnlag for å kunne avdekke hva som ligger bak den tilsynelatende «mismatch» mellom de to tallkolonnene for å avdekke de reelle utfordringene.

Vi har i tillegg sett nærmere på underlagsmaterialet der det beregnede behovet angitt i tabellen over er mer detaljert angitt for *utvalgte* yrker (tabellen under), ikke bare bredere yrkeskategorier som i tabellen over. Usikkerheten øker med detaljeringsgrad, men vi har med fargekoder

⁸² Tabellen viser beregnet antall arbeidstakere som mangler innen *utvalgte* yrkesgrupper i Finnmark. Tallene for fylkene er beregnet ut fra svarene til deltakerne i undersøkelsen. Undersøkelsen tar for seg utvalgte yrkesgrupper. Ettersom tallene er beregnet kan de ikke betraktes som et direkte mål på næringslivets behov. En utfordring med NAVs og NHOs bedriftsundersøkelser er at de ikke er ideelle å bryte ned på regionalt nivå, bl.a. pga. begrenset utvalg respondenter.

framhevet yrker som virksomhetene også i undersøkelser de foregående årene har svart det er knapphet på.

Tabell 10: Antall personer av ulike yrker det er estimert behov for basert på NAV bedriftsundersøkelse for Finnmark i 2018, og kontrollert for beregnet gjennomsnitt behov 2015–2018.⁸³

Yrker	2018	Gj. snitt 2015-2018	Yrker	2018	Gj. snitt 2015-2018
Sykepleiere	175	144	Lastebil-/trailersjåfører	50	13
Elektrikere	75	50	Førskolelærere	25	6
Helsefagarbeidere	50	44	Regnskapsmedarbeidere	25	6
Grunnskolelærere	75	38	Platearbeidere	25	6
Andre helseyrker	50	31	Bilmekanikere	25	6
Spesialsykepleiere	50	31	Lektorer mv. (vgs.)	25	6
Legespesialister	25	31	Revisor, regnskapsrådgiver	25	6
Tømrere og snekkere	25	31	Anleggsmaskinførere	25	6
Renholdere i bedrifter	50	19	Kontomedarbeidere	25	6
Kokker	25	19	Tele-/IKT-installasør	25	6
Servitører	25	19	Bussjåfører	25	6
Vernepleiere	25	19	An. hjelpearbeider industri	25	6
Spesiallærer/-pedagog	25	13			
Sveisere	25	13			
Andre håndverkere	25	13			
Frisører	25	13			
Anleggsmaskin/industrimekaniker	25	13			
Univ./høgskolelektor/lærer	25	13			
Andre salgsmedarbeidere.	0	13			

Merknad: Mørke grønne tall gjelder yrker med både høy gj.sn. verdi antall personer det er behov for perioden 2015–18 og dessuten har svart det både siste år 2018 (unntak ett av grønne yrker) og flere av årene før. Lys grønn har noe lavere gj.sn. verdi årene 2015-2018, men ellers lik mørk grønn. Gul farge er yrker som det bare i data for siste år (2018) er svart at det er mangel på personer med det yrket.

Av det som undersøkelsene har fanget opp er det særlig *mange yrkesfaglige yrker* som er fanget opp, typiske yrker der jobbene i stor grad er innen privat sektor og dels i offentlig sektor. Særlig elektrikere og tømrere/snekkere, men også bl.a. kokker, servitører, sveisere, industrimekanikere, platearbeidere, renholdere, lastebil-/bussjåfører, bilmekanikere mv. Ellers er det klar mangel på utdannet personale innen helsesektoren og utdanningssektoren. Særlig sykepleiere/spesialsykepleiere, og videre andre helseyrker, helsefagarbeidere, legespesialister/leger og vernepleiere etterlyses. Betydelig mangel er det også innen utdanningssektoren, og her er nevnt spesialpedagoger og universitets-/høgskolelektor/lærer, men dels også førskolelærere og lektorer i videregående skole. Undersøkelsen har ikke fanget opp noe stort antall med underdekning av høyere utdannede yrkesgrupper fra privat sektor. *Dersom det er reelt*, kan det skyldes manglende representativitet av bedrifter som har svart eller at det er flere små yrkeskategorier som hver for seg ikke når høyt nok opp i antall, men det vet vi ikke. Det kan også være at konjunktursituasjonen de senere år, eller at man eventuelt klarer å rekruttere greit ved innleie, pendling eller lignende, som kan gjøre at bedriftene ikke melder om slike behov.

Hvilke yrker som er med i tabellen over, samt rangeringen av disse, må **tolkes med varsomhet** pga. begrenset datautvalg og at dette er estimerte anslag. **En kan ikke betrakte oversikten som komplett.** En må betrakte dette som et utvalg av yrker som svært sannsynlig er berettiget å stå i tabellen, og regne med at enkelte yrker ikke er med pga. for få virksomheter i svarmaterialet

⁸³ NAV Bedriftsundersøkelse 2015-2018, NORCE: bearbeiding av data og grafikk.

(representativitet), særlig yrker som er mindre i antall, og blant de er gjerne viktige og spesialiserte yrker. Men en kan regne med at de fleste av yrkene som er med i tabellen reelt er yrker som jevnlig er eller har vært *mangel* på flere av de siste årene.

Når det gjelder typiske stillinger i kommunesektoren har vi også sett på funn i Kommunesektorens arbeidsgivermonitor (KS 2019). Det laveste geografiske nivået resultatene er publisert for er landsdeler. Her framkommer at i Nord-Norge er det særlig *sykepleiere, psykologer og leger*, og dernest *sivilingeniører*, som kommunesektoren (kommunene) har særdeles vanskelig for å rekruttere. Men også lærere i grunnskole og barnehage, andre ingeniører og vernepleiere omtales som ganske utfordrende å rekruttere. For fylkeskommunene foreligger bare *nasjonale tall*, og der er det særlig tannleger, og dernest IKT-utdannede, yrkesfaglærere og sivilingeniører som vanskeligst å rekruttere.

Ytterligere har vi tatt med noen resultater fra undersøkelsen *Nullpunktsmåling av regionreformen*⁸⁴. Her har en bl.a. sett på landets fylkeskommuners kapasitet og evne til å rekruttere kompetanse til administrasjon og planlegging samt ansvarsområdene samferdsel og infrastruktur, utdanning, kultur, levekår og helse, næring og miljø mv.⁸⁵ Fylkeskommunene vurderer generelt at rekrutteringen av relevant kompetanse er god både til overordnede administrative- og planoppgaver samt til de ulike sektorvise ansvarsområdene.

På spørsmål om spesifikke faggrupper fylkeskommunene har vansker med å rekruttere, ble følgende grupper nevnt:

- Høyere undervisningsstillinger (rektor, lektor)
- Lærere i norsk og fremmedspråk
- Tannleger
- Folk med plankompetanse

Ellers ble det påpekt at primært på samferdsel konkurrerer fylkeskommunen som arbeidsgiver med det private næringsliv. Vi antar det har sammenheng med overføringen av sams veg-administrasjon fra Statens vegvesen til fylkeskommunene. Hvordan de landsdekkende funnene fordeler seg på landets fylker framgår ikke av datamaterialet.

Nedenfor har vi i form av en ord-sky illustrert arbeidskraftsbehovet etter **yrke** slik det fremkommer særlig i NAVs bedriftsundersøkelse 2018 for Finnmark.

---

⁸⁴ Samfunnsøkonomisk Analyse, SØA RAPPORT 2019:19.

⁸⁵ Resultatene gjelder landets fylkeskommuner samlet. Datagrunnlaget er kvalitativ undersøkelse med intervju av fylkesrådmenn og andre personer med tilsvarende oversikt over fylkeskommunenes utfordringer.

Figur 34: Ord sky – illustrasjon av arbeidskraftsbehovet etter yrke Finnmark 2018.

Et særtrekk ved Finnmark er at omtrent **alle kommunene utgjør en bo- og arbeidsmarkedsregion**. Det betyr at det er lite daglig arbeidspending mellom kommunene pga. store avstander. Dermed vil man ikke kunne nyttiggjøre seg eventuell ledig kompetanse i andre kommuner i fylket. Det kan føre til at hvis man først må ukependle, så kan man like gjerne ukependle til andre regioner eller pendle ut av fylket. Unntakene er f.eks. de to regionene hhv. Nesseby/Vadsø og Lebesby/Gamvik som i SSBs nye BA-regioninndeling (TØI, 2019) tilhører samme BA-region.

Ettersom data for Finnmark manglet i NAVs *bedriftsundersøkelse for 2019*, har vi tatt med utvalgte resultater fra nabofylkene det året. Her framkom etterspørsel etter ulike typer *ingeniører* både i Nordland og Troms i 2019⁸⁶. Blant praktiske håndverksyrker med fagutdanning var det størst mangel på lastebil- og trailersjåfører, helse- og omsorgsarbeidere, tømrere, snekkere, rørleggere, elektrikere, kokker og renholdere. Ser vi på praktiske yrker i industrien med fagbrev, var det størst etterspørsel etter sveisere, mekanikere, automatikere og betong- og platearbeidere.

7.3.2 NHO kompetansebarometer regioner og landet

I en nylig foretatt nullpunktanalyse utført av Samfunnsøkonomisk analyse (SØA 2019)⁸⁷, basert på data fra NIFU/NHOs kompetansebarometer⁸⁸ økte andelen bedrifter i landet som har et udekket kompetansebehov mellom 2015 og 2018. I 2018 oppga 61 prosent av landets NHO-bedrifter i

⁸⁶ <https://www.kbnn.no/artikkel/kompetanse-i-nord-tilpasset-behov-og-muligheter>

⁸⁷ Samfunnsøkonomisk Analyse sin SØA rapport 2019:19 *Nullpunktsmåling av regionreformen*, basert på data fra NHO Kompetansebarometer.

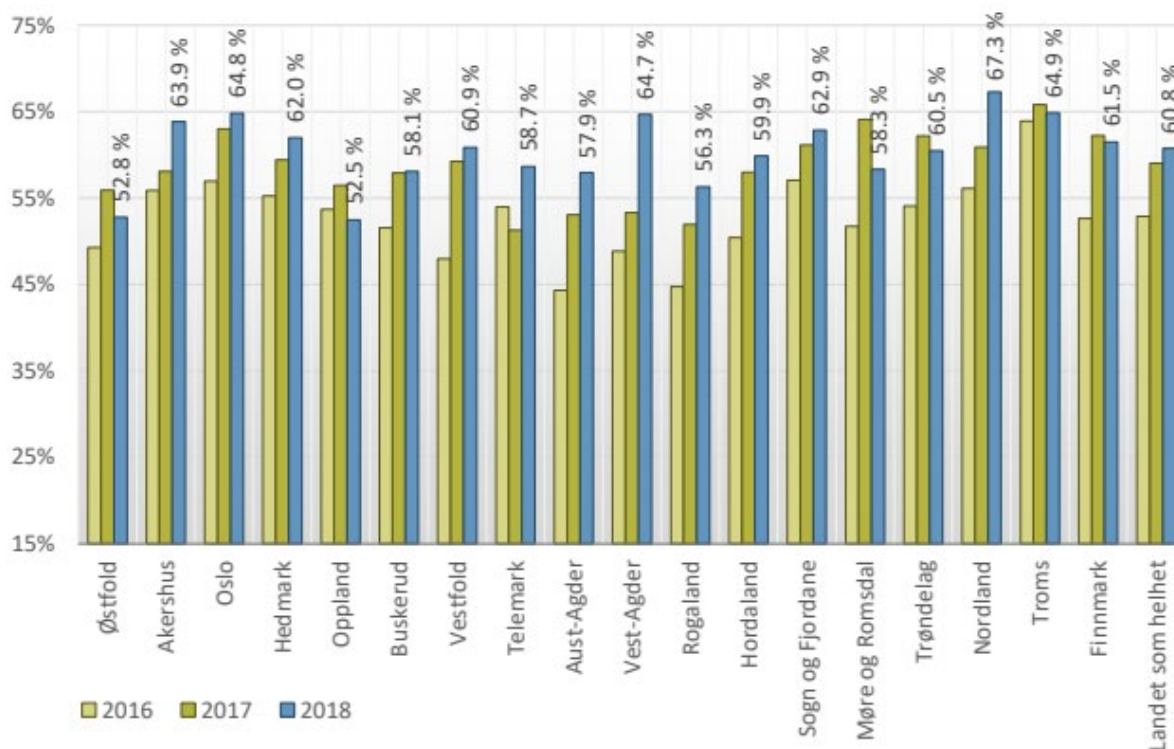
⁸⁸ NHOs kompetansebarometer er en årlig undersøkelse som kartlegger NHOs medlemsbedrifters kompetansebehov. Undersøkelsen ble gjennomført for femte gang i 2018 av Nifu. Siste undersøkelse omfattet svar fra om lag 6 400 medlemsbedrifter, noe som utgjør 34 prosent av totalt antall medlemmer. Undersøkelsen kartlegger medlemmenes kompetansebehov, herunder konsekvenser av og strategier for å dekke kompetansebehov, bedriftenes bruk av og behov for etter- og videreutdanning samt hvilken betydning språkkunnskaper har for bedriftene.

undersøkelsen at de hadde udekket kompetansebehov, jf. figuren under. Funnene er i tråd med tilsvarende undersøkelser i [Storbritannia](#). I **Finnmark** svarte 61,5 prosent av bedriftene at de har et udekket kompetansebehov, og både det og utviklingen årene før er voksende som landet ellers. Andel bedrifter i Troms med kompetansebehov har ligget høyere og stabilt på 65 prosent og over hele måleperioden. Nordland hadde høyest kompetansebehov i landet i 2018 med 67 prosent, men her gjaldt at utviklingen var mer ustabil og vokst fra et lavere nivå årene før, slik som Finnmark. Vi antar at lavkonjunkturen som slo inn høsten 2014, 2015 og varte til begynnelsen 2016 berørte Nordland og Finnmark⁸⁹ sterkere pga. en annen næringsstruktur og global konkurransesituasjon enn i Troms.

Dette viser at det vil være en viktig oppgave i de nye regionene i nord å styrke tilgangen på relevant kompetanse og rigge utdannings- og inntakssystemet i tråd med næringsstrukturen og behovene i landsdelen.

Figur 35: Andel virksomheter med udekket kompetansebehov siste fem år. 2016–2018. Prosent.⁹⁰

Kilde: SØA-rapport 2019:19, basert på NHOs Kompetansebarometer 2016–2018.

Finnmark 2014: 66 %, 2015: 66 %

Troms 2014: 65 %, 2015: 58 %

Samtidig ser vi at det er små forskjeller mellom regionene i landet, og det er få som skiller seg ut. Det framgår f.eks. av siste år (2018) i tabellen over så var Oppland med 52 pst. og Nordland med

⁸⁹ F.eks. var det i Finnmark både i 2014 og 2015 ca. 66 pst. som hadde et udekket kompetansebehov, og gjennom den brå lavkonjunkturen merket redusert etterspørsel som slo inn i løpet av 2015/2016 og reduserte arbeidskraftbehovet en viss periode, og senere har merket ettervirkninger, dels via effekter fra landet ellers.

⁹⁰ Datainnsamlingen til NHO kompetansebarometer er utført samme år som utgivelsesåret. F.eks. ble dataene for kompetansebarometer 2018 innsamlet fra begynnelsen mai - begynnelsen av juni i 2018, og tilsvarende ble datainnsamlingen for kompetansebarometer 2019 gjennomført mai/juni 2019.

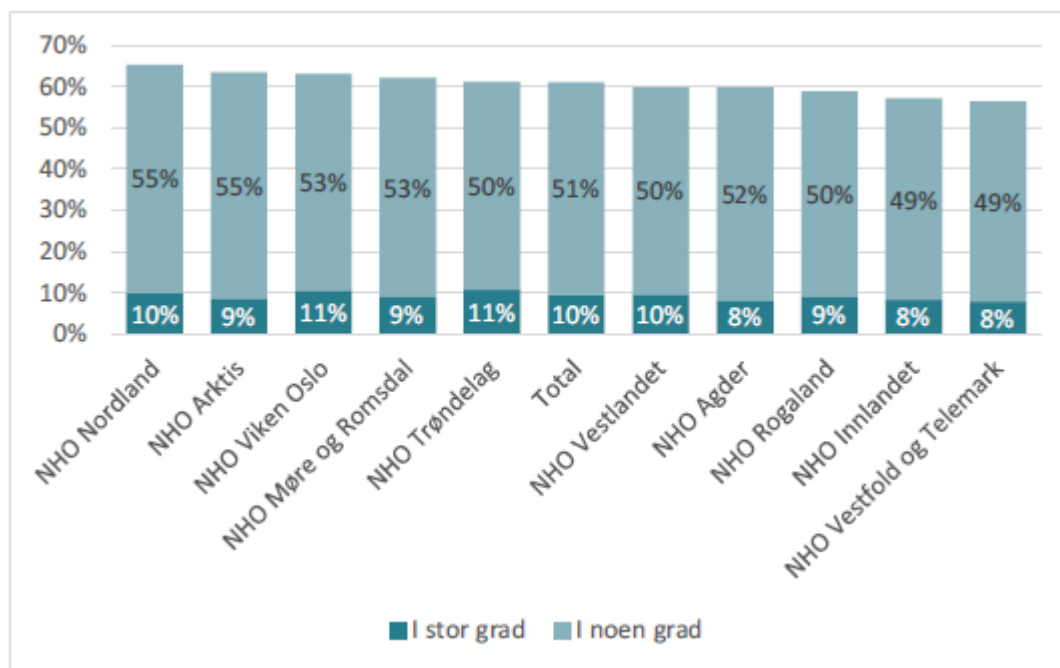
Undersøkelsen er gjort blant NHOs medlemsbedrifter.

67 pst. ytterpunktene mht. hva virksomhetene rapporterte om udekket kompetansebehov. Det kan derimot stilles spørsmålsteget ved om dette er høyt eller lavt. Spørsmålet har ingen enkle svar, men selv i fylket som kommer best ut (Oppland) rapporterte altså over halvparten av virksomhetene at de har udekket kompetansebehov.

Utviklingen i indikatoren er dermed vel så interessant som nivået. Over tid vil det være positivt for måloppnåelsen om andelen virksomheter som rapporterer om udekket kompetansebehov reduseres. For de siste tre årgangene har andelen kun gått (noe) ned i Oppland, med én prosent. I øvrige fylker har andelen økt.

Figuren under viser andel bedrifter med udekket kompetansebehov i 2019, fordelt etter NHO-regioner. Bedriftene i NHO Nordland, NHO Arktis (Troms og Finnmark), samt NHO Viken Oslo er de tre regionene med størst udekket kompetansebehov, alle med andeler på 64–65 prosent. NHO Arktis⁹¹ omfatter f.o.m. 2019 både Troms/Svalbard og Finnmark, og bare aggregerte tall er fra da oppgitt for de to fylkene. Ut fra data for de to foregående årene var kompetansemangel i Finnmark mindre enn i Troms, og derfor er beste antakelse at det også kan gjelde 2019.

Figur 36: NHO-bedriftenes vurdering av i hvilken grad de har et udekket kompetansebehov i 2019, etter NHO-region (N=6996).⁹²

Kilde: NHO kompetansebarometer 2019. Nifu-rapport 2019:16 (fra region NHO Arktis svarte 410 bedrifter av brutto 1243 forespurte i regionen, svarandel 33%).

⁹¹ NHO Arktis omfatter f.o.m. NHO Kompetansebarometer 2019 både Troms/Svalbard og Finnmark etter at man i 2017 vedtok sammenslåing av NHO Finnmark og NHO Troms/Svalbard til NHO Arktis.

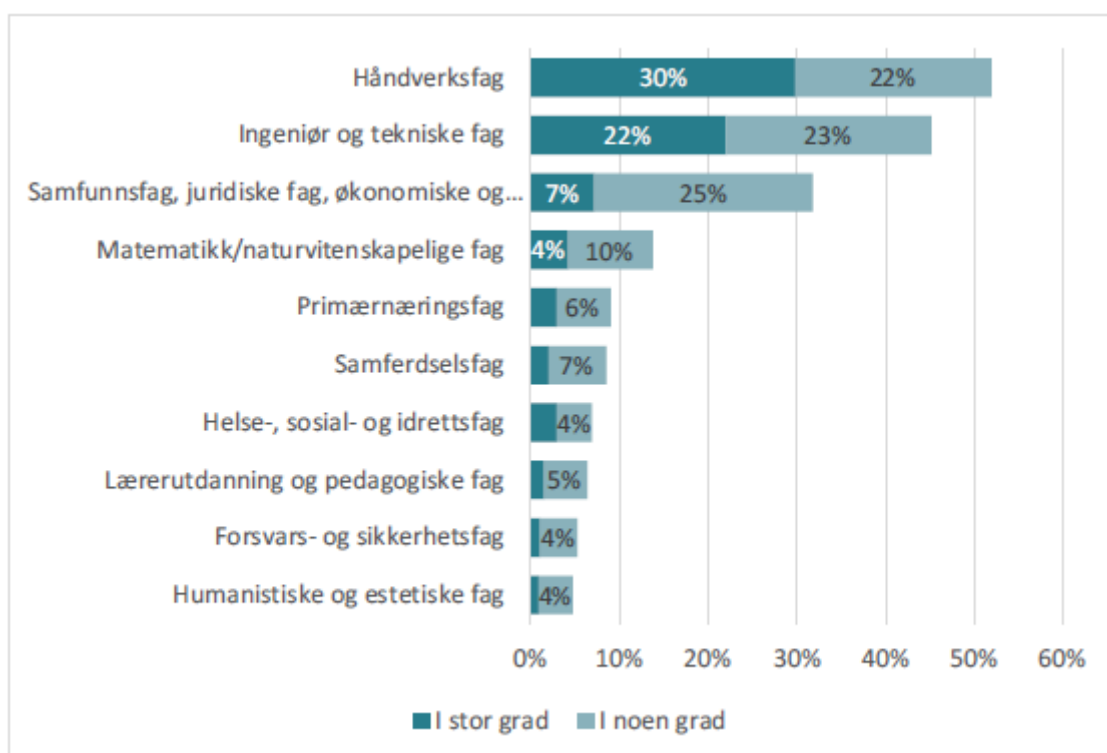
⁹² Datainnsamlingen ble utført ved at spørreskjemaet ble sendt til NHO-bedriftenes ledere på e-post. Antall svar var 6996 bedrifter, som gir en svarprosent på ca. 37%.

NHO – Behov for typer fagkompetanse de neste fem årene:

Figuren under viser de fagområdene som NHO-bedriftene antar de vil ha behov for de neste fem årene.

Håndverksfag er det fagområdet som flest bedrifter i landet etterspør (52 prosent), hvorav 30 prosent oppgir dette i stor grad. Ingeniør og tekniske fag er det nest viktigste fagområdet for bedriftene med 45 prosent som har behov, hvorav 22 prosent oppgir dette i stor grad. Videre oppgir rundt en tredjedel å ha behov for ulike samfunnsfag, hvor også juridiske, økonomiske og andre administrative fag inngår.

Figur 37: Andel NHO-bedrifter som i stor eller noen grad har behov for ulike typer fagkompetanse de neste fem år (N=6996). Landet, 2019.

Kilde: NHO Kompetansebarometer 2019, spørreundersøkelse hos NHO-bedrifter. Nifu rapport 2019:16, figur 3.1, s. 25

Datagrunnlaget for årene 2015–2019 viser at bedriftenes etterspørsel etter det enkelte fagområdet har vært svært stabil. Etterspørselen etter *ingeniører og tekniske fag*, men også *samfunnsfagene*, har økt med noen prosentpoeng i løpet av perioden.

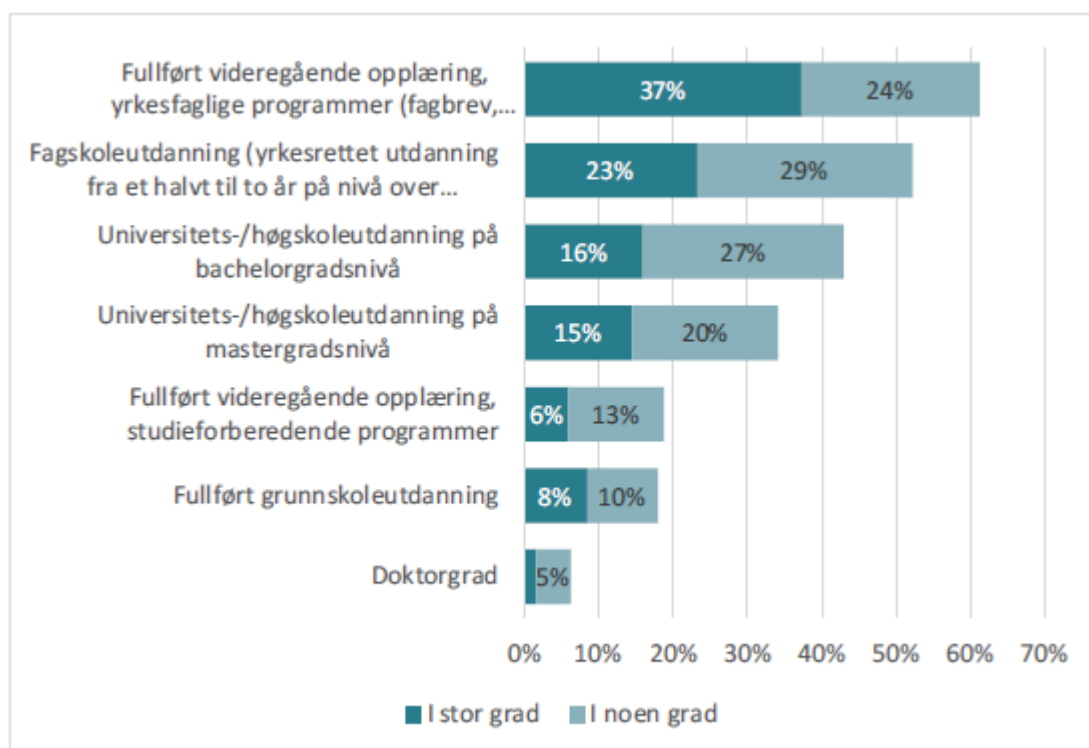
At flesteparten av bedriftene har behov for håndverksfag og ingeniør- og tekniske fag, er farget av at landsforeningene som etterspør nettopp disse fagene og med *mange småbedrifter*, utgjør et stort antall av medlemsbedriftene.

Selv om flest bedrifter har behov for håndverksfag totalt sett, *øker behovet med bedriftsstørrelse* når det gjelder ingeniører og tekniske fag, men også *samfunnsfagene* og *matematikk/naturvitenskapelige fag*.

NHO bedriftenes kompetansebehov etter utdanningsnivå/fagretning

NHO-bedriftenes kompetansebehov etter utdanningsnivå i 2019 og de neste fem år er vist i figuren under. Om lag 60 prosent av bedriftene oppgir å ha behov for kompetanse på videregående nivå, yrkesfaglige programmer, og 37 prosent etterspør dette i stor grad. Deretter følger kompetanse på fagskolenivå som det nest mest etterspurte nivået, som litt flere enn halvparten ønsker, hvorav ca. en fjerdedel oppgir dette i stor grad. Det tredje mest etterspurte nivået er universitetsutdannede på bachelorgradnivå. Dette utdanningsnivået etterspørres av rundt 45 prosent av bedriftene, herav 16 prosent i stor grad. Kompetanse på mastergradnivå etterspørres av ca. en tredjedel, og 15 prosent har dette behovet i stor grad. Kompetanse på doktorgradnivå er det bare 6 prosent som etterspør totalt sett, og én prosent oppgir dette i stor grad.

Figur 38: Andel NHO-bedrifter som i stor eller noen grad har behov for følgende utdanningsnivå de neste fem årene (N=6996). Landet, 2019.

Kilde: NHO Kompetansebarometer 2019, spørreundersøkelse hos NHO-bedrifter. Nifu rapport 2019:16, figur 3.3, s. 28

Sammenligner med tidligere årganger av barometeret har bedriftenes svar vært relativt *stabile* med *samme rangering*. Mens etterspørselen etter yrkesfag på videregående nivå har vært stabilt høyt i hele perioden, har etterspørselen etter andre utdanningsnivåer *økt*. Dette gjelder spesielt for *mastergrad* og *bachelorgrad*, men til en viss grad også fagskoleutdanning. Mens henholdsvis 27 og 36 prosent av bedriftene oppga behov for mastergradsutdannede og bachelorgradsutdannede i 2015, var andelen i 2019 henholdsvis 34 og 43 prosent. Andelen bedrifter med behov for master- og bachelorgrad har med andre ord økt med 7 prosentpoeng. Samtidig har andelen bedrifter med behov for doktorgradskompetanse gått noe ned sammenliknet med fjorårets undersøkelse.

Alle bedriftsstørrelser etterspør utdanninger både på master, bachelor og videregående/fagskolenivå. Lavest behov er det for de med grunnskole og vgs studiespesialisering. *Hovedforskjellen* er at særlig bedrifter *under 20 ansatte* har en relativt *lavere etterspørsel* etter

master- og bachelor utdannede. Alle bedriftstørrelser har stort behov for yrkesfag/fagskoleutdannede.

Lærlingebehov – og fordelt på type utdanningsprogram:

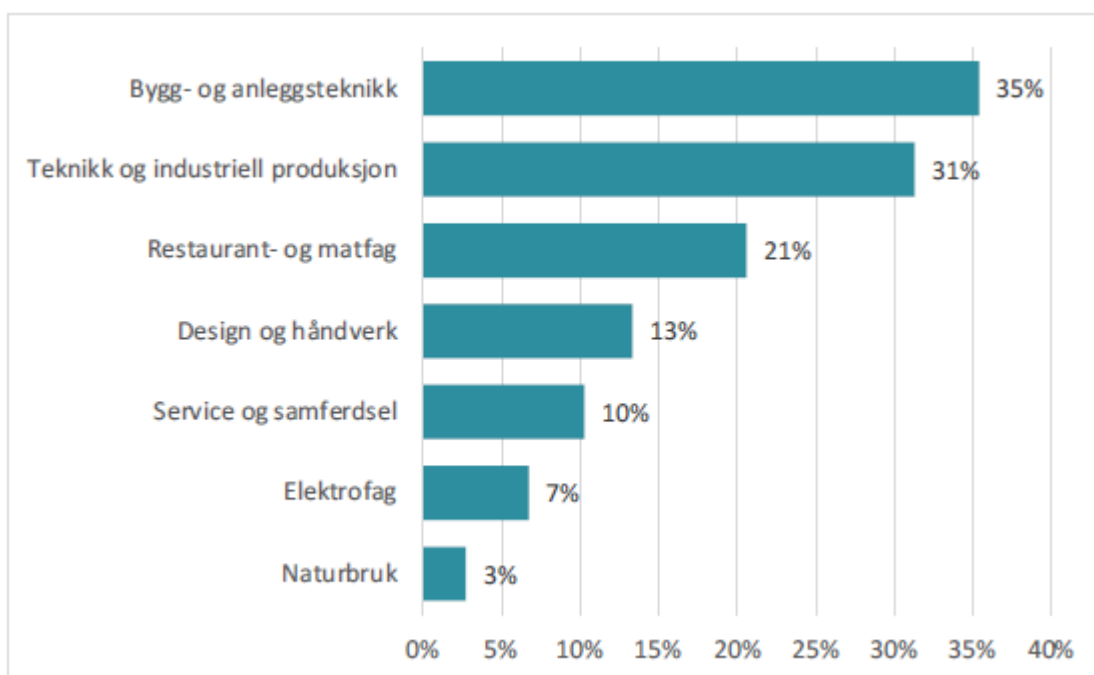
Halvparten av landets bedrifter i denne undersøkelsen har oppgitt at de er lærebedrifter. Det norske arbeidslivet er avhengig av tilgang til kvalifiserte fagarbeidere. Lærlingordningen er ett av flere yrkesfaglige videregående løp, hvor det opprettes en avtale mellom en virksomhet og en lærling. En lærebedrift er en autorisert bedrift godkjent av fylkeskommunen.

På spørsmål om bedriftene får tak i lærlinger besvarte om lag en fjerdedel (25 prosent) av bedriftene at de *ikke fikk tak i lærlinger*. Blant de mange ulike NHO landsforeninger utmerker NHO *Reiseliv*, NHO *Mat og drikke* og NHO *Transport* seg ved at mellom 35 og 40 prosent av bedriftene ikke får tak i lærlinger.⁹³

Problemet med å få tak i lærlinger ser ut til å være relativt *likt over hele landet*, mellom 22–27%, fra lavest i Rogaland mens de i Vestfold, Telemark, Trøndelag og *Arktis sliter litt mer* enn gjennomsnittet.

På spørsmål om fra hvilke utdanningsprogram eller fagretninger bedriftene ikke får tak i lærlinger, oppgir landets NHO bedrifter utdanningsprogrammene *Bygg- og anleggsteknikk*, *Teknikk- og industriell produksjon* og *Restaurant- og matfag*.

Figur 39: Andel bedrifter som ikke får tak i lærlinger til tross for behov, etter utdanningsprogram (N=879). Landet, 2019.

⁹³ Nifu rapport 2019:16 NHO kompetansebarometer 2019, s. 37-38.

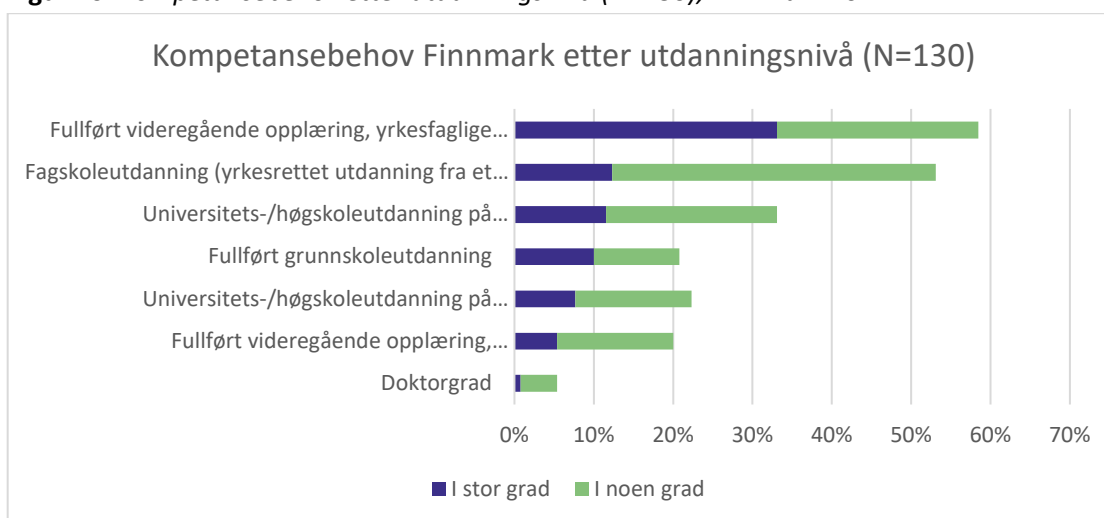
Når det gjaldt hvilke *fagretninger* de hadde problem å skaffe lærlinger var blant de oftest spesifiserte lærefagene, etter synkende behov⁹⁴: *kokkefag, bilfag, rørleggerfag, malerfag, servitørfag og frisørfag*.

7.3.3 NHO kompetansebarometer Finnmark

Her må vi innlede med at datagrunnlaget for Finnmark har vært problematisk da dette ikke har vært tilgjengelig, eller ikke finnes, for de to siste årene 2018 og 2019. Data for 2019 som omfatter NHO Arktis har vært tilgjengelig, men det er totaltall for Troms/Svalbard og Finnmark. Prosjektet i denne rapporten har hovedfokus på Finnmark. Derfor undersøkte vi for siste tilgjengelige tall i 2017 om NHO Arktis data da ville vært representative for situasjonen i Finnmark. Vi kom til at tallene var såpass forskjellig internt i regionen at det ville være bedre å benytte data for Finnmark i 2017, og så i tillegg benytte utviklingen i landstall de senere år som referanse for eventuelle trend- endringer i samfunnet.

Når det gjelder **utdanningsnivå** svarte bedriftene i Finnmark at det var arbeidsfolk med fullført videregående yrkesfaglig utdanning de hadde desidert mest behov for (stort behov 33% + noe behov 25%), deretter fagskole og folk med kortere UoH-utdanning.

Figur 40: Kompetansebehov etter utdanningsnivå (N=130), Finnmark 2017.⁹⁵

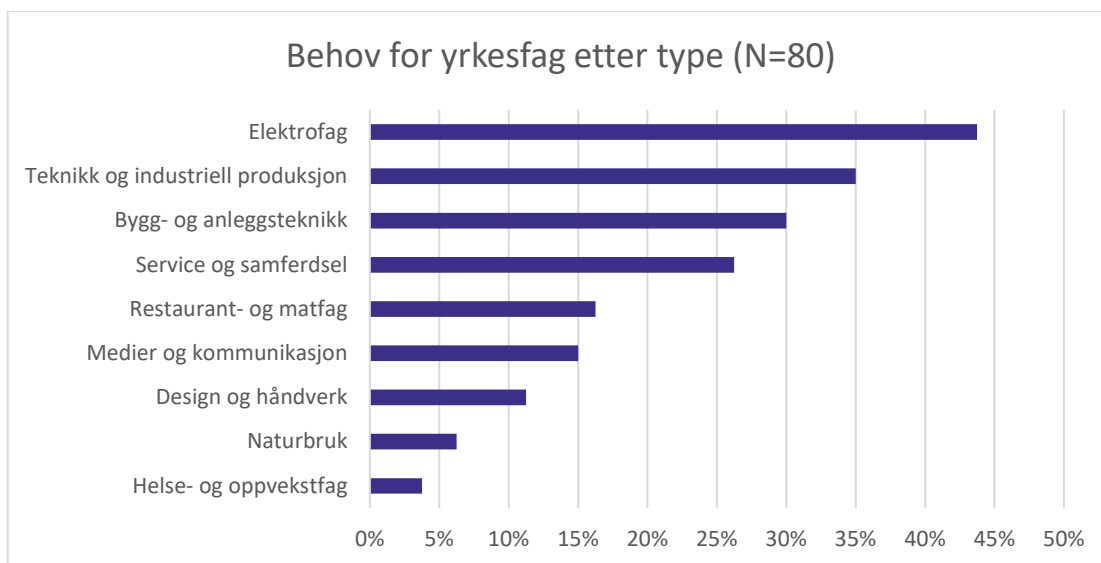

Kilde: NHO

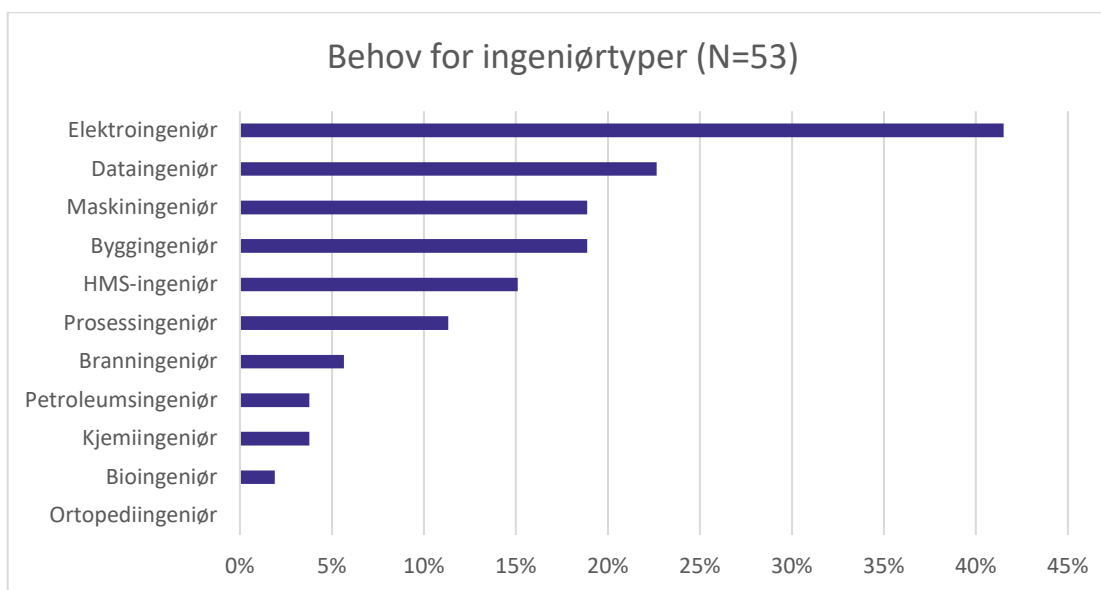
I figuren under har vi presentert hvilke **typer yrkesfag** det var mest behov for. Alle yrkesfagene under er etterspurt, men de fagene som flest bedrifter svarer er knapphet på er elektrofag, teknikk/industriell produksjon, bygg-/anleggsteknikk og service-/samferdsel. Deretter følger restaurant-/matfag og medier-/kommunikasjon, mens øvrige etterspørres av færre.

⁹⁴ Her må tilføyes at det i Nifu rapporten påpekes at svarprosenten var lav, bare 4 av 10 svarte, slik at datagrunnlaget er litt svakt.

⁹⁵ NHO kompetansebarometer 2017, regionale tall. NHO/Nifu-rapport.

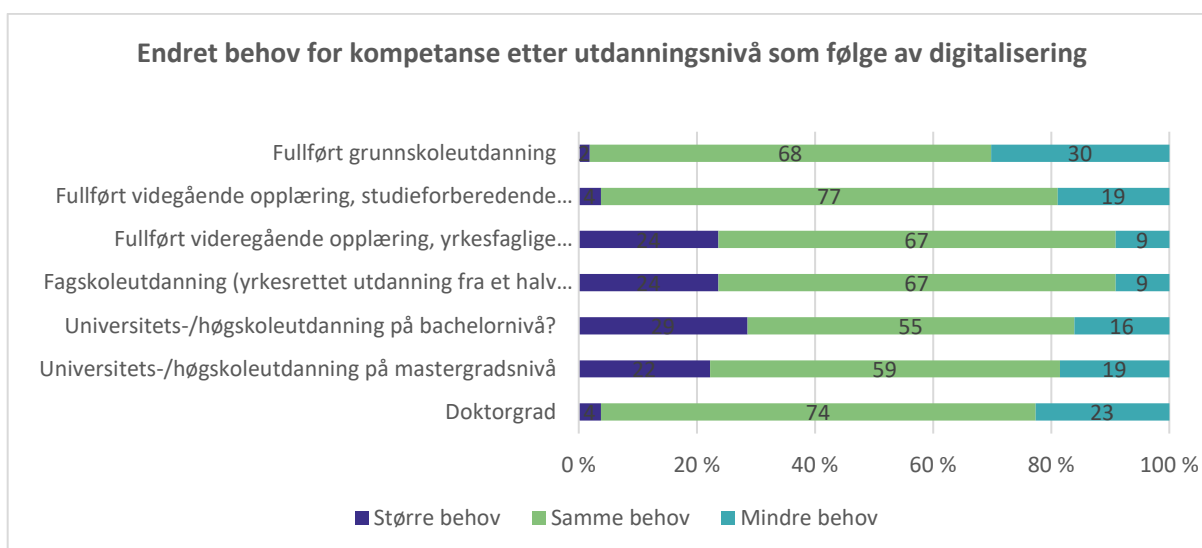
Figur 41: Behov for yrkesfag etter type (N=80), Finnmark 2017. NHO kompetansebarometer.

Når det gjaldt **type ingeniører** de hadde behov for, svarte klart flest elektroingeniører (42 pst.), deretter dataingeniør (23 pst.), maskiningeniør, bygg ingeniør, HMS-ingeniør og prosessingeniør. Øvrige som ble nevnt var branningeniør, petroleumsingeniør, kjemiingeniør og bioingeniør.

Figur 42: Behov for ingeniørtyper (N=53), Finnmark 2017. NHO kompetansebarometer

Nedenfor viser vi hva bedriftene svarer når det gjelder endring i behov for arbeidskraft på ulike **utdanningsnivå** som følge av digitalisering. Her er det personer med bachelorutdanning størst andel bedrifter (29 pst.) svarer det vil være økt behov for, men nesten like mange svarer videregående skole (24 pst.), fagskole (24 pst.) og mastergrad (22 pst.).

Figur 43: Endret behov for kompetanse etter utdanningsnivå som følge av digitalisering. Finnmark 2017.⁹⁶

Det ble dessuten spurt om hvilke **fagområder** det er endret behov for kompetansen til som følge av digitalisering. Her svarte størst andel bedrifter at behovet særlig økte etter kompetanse som ingeniør-/tekniske fag (42%) og dernest håndverksfag (28%).

7.3.4 Kompetansebehov leverandørnæringer til petroleumssektoren – fordelt på utdanningsnivå og fagretninger – Case: Barentshavet sørøst

For å bygge lokal kapasitet til å dekke etterspørselen fra petroleumsnæringen er det sentralt å rette fokus på utdanningsbehovet i næringen. Som en illustrasjon på behovet for arbeidskraft, og særlig sammensetningen av ulike typer utdanning (nivå og fagretninger), anvender vi noen eksempeldata fra et tidligere Norut-prosjekt (Karlstad og Nilsen, 2017)⁹⁷. Beregningene så på arbeidskraft- og kompetansebehov basert på to case/scenarier, som hadde sin opprinnelse i OD sine utbyggingsscenarier i tidligere Konsekvensutredning for Barentshavet Sørøst (2012).

Høyt-scenario la til grunn utbygging av 4 moderate gassfunn og 2 oljefelt. Oljeproduksjonen skulle skje fra 2 offshore flytende produksjonsenheter, og distribusjonsløsningen var båttransport der oljen ble lastet på feltet. Gassproduksjonen skulle skje fra flere havbunnsinstallasjoner der gassen samles i rør til ett LNG-landanlegg. Virkningsberegningene tok utgangspunkt i produksjon med trinnvis produksjonsstart 2026, 2027, 2028.

Lavt-scenario la til grunn utbygging av ett oljefelt og to gassfelt. Produksjonen av oljen skulle skje fra offshore plattform og lasting/transport derfra med skip. Gassfeltene skulle tilknyttes samme produksjonsplattform, og distribusjon av gassen derfra med CNG-skip. Virkningsberegningen var basert på produksjonsstart olje og gass i 2029.

⁹⁶ Merknad: 130 bedrifter deltok på spørsmålene her om digitalisering. Alle svarte ikke på alle de sju spørsmålene, slik at det var 10-20 uoppgitte svar på hver av de. Prosentene gjelder andel som valgte de tre ulike svaralternativene blant de 100-110 som svarte på hvert spørsmål.

⁹⁷ Karlstad, S. og Nilsen, T. (2017): *Regionale virkninger av petroleumsvirksomhet i Barentshavet sørøst*.

Utdanningsbehovet hos leverandører og underleverandører (ikke operatørselskapet) i Nord-Norge og Finnmark er analysert for både høy- og lavscenarioet beskrevet foran. Selve utdanningsbehovet er beregnet med utgangspunkt i tidligere forskningsarbeid (SSB; Bjørnstad m.fl. 2010) om hva slags arbeidskraft de forskjellige næringene vil etterspørre⁹⁸ fram til 2030. Ved å koble dette sammen med beregning av hvor stor sysselsetting petroleumsaktiviteten vil etterspørre fra de ulike næringene, har man beregnet et anslag for utdanningsbehovet ved de to scenarioene.

Vi starter med å se på utdanningsetterspørselen over hele prosjektperioden, både utbyggings- og produksjonsfasen, for å få fram hvordan behovene i kortere perioder vil utvikle seg.

I **høyscenarioet** med ett LNG-landanlegg og to offshore FPSO-enheter, er det utbyggingsperioden som har et mest toppet arbeidskraftbehov, men i en begrenset periode på inntil fem år. Det er *størst behov* for sysselsatte med utdanning innen elektrofag, mekaniske fag og maskinfag og bygg- og anleggsgfag fra videregående skole eller fagskole. Dette skyldes at petroleumsaktiviteten krever mye industrielle produkter. Etablering av LNG-anlegget fører til høy etterspørsel etter bygg- og anleggsarbeidere. Bygg- og anleggsbehovet er relativt høyt i Finnmark, nettopp fordi sektoren etterspør mye lokal arbeidskraft.

Ved **lavscenarioet** er det betydelig mindre aktivitet i Barentshavet sørøst. Derfor blir også kompetansebehovet langt mindre. Det er mest behov for personer med utdanning innen elektrofag, mekaniske fag og maskinfag fra videregående skole eller fagskole. Bygg- og anleggsgfaglig kompetanse vil være langt mindre etterspurt. I dette scenarioet er det antatt at gassen blir prosessert på offshore på FPSO, og transportert derfra med CNG-skip direkte til markedet. Det er derfor ikke behov for et anlegg på land, og da heller ikke så mange bygge- og anleggsarbeidere.

I tabellen under vises resultatene av beregningene for ulike utdanningsgrupper, målt som gjennomsnittlig utdanningsbehov for årene i perioden 2025–2030, og der en har valgt å basere det dels på aktiviteten i utbyggingsfasen og dels i driftsfasen. Tabellen viser både utdanningsnivå og fagretninger.

---

⁹⁸ Herav finner man andelen ulike utdanningsgrupper (typer kompetanse) vil utgjøre innen ulike næringer.

Tabell 11: Sysselsettingen hos *leverandører og underleverandører*⁹⁹ til petroleumsvirksomheten i Barentshavet sørøst, fordelt på utdanningsgrupper. Gjennomsnitt perioden 2025–2030.¹⁰⁰

	Høyt scenario, Nord-Norge	Høyt scenario, Finnmark	Lavt scenario, Nord-Norge	Lavt scenario, Finnmark	Utdann type, andel av syss. (gj.sn. %)
Obligatorisk utdanning (grunnskole)	237	101	85	18	15
Mellomutdanning (videregående og fagskoler)	674	282	264	55	45
<i>Allmennfag og økonomi- og administrasjonsfag</i>	143	59	56	12	10
<i>Yrkesfag</i>	531	223	208	43	36
Bachelorutdanning (høgskole/universitet, kort)	392	162	164	36	27
<i>Ingeniørutdanning</i>	56	22	24	5	4
<i>Økonomiske og administrative fag</i>	111	45	46	10	8
<i>Samfunnsfag, humanistiske og estetiske fag</i>	65	27	26	6	5
<i>Andre fag</i>	160	68	68	15	11
Masterutdanning eller høyere	165	65	75	17	12
<i>Sivilingeniørutdanning</i>	49	19	23	5	4
<i>Andre realfag, høyere nivå</i>	47	18	22	5	3
<i>Andre fag</i>	69	28	30	7	5
SUM	1468	610	588	126	100

Kilde: Karlstad, S. og Nilsen, T. (2017): *Regionale virkninger av petroleumsvirksomhet i Barentshavet sørøst*.

Det mest åpenbare resultatet er det **sammensatte behovet for ulike typer arbeidskraft** olje- og gassaktivitet trenger – både for utdanningsnivå og type fagretninger. Helt tydelig framgår at de med kun *grunnskole* forventes å utgjøre liten andel (15%) av jobbene i leverandørnæringene. Den klart største gruppen er de med *videregående-/fagutdanning* (45%), og der de som har tatt yrkesfag på videregående skole utgjør hele 36% av alle i leverandørnæringene. De med *bachelorutdanning* antas å utgjøre 27%, og da bredt fordelt på ulike fagretninger. De med *lang UoH-utdanning* er anslått å fylle 12% av jobbene, og over halvparten av disse innen realfag/ingeniørfag og resten merkantile og administrative fag. Det er viktig å påpeke at *sammensetningen av utdanninger* her er basert på hvordan man *tidligere tenkte hvilke petroleumsrelaterte aktiviteter som ville bli lagt til nord*, det omtales litt senere. Ved å legge flere funksjoner til nord vil både antall sysselsatte og andel med høyere utdanningskrav øke. I *operatørleddet* (som ikke er inkludert i tabellen under), er f.eks. etableringen av driftsorganisasjon for Goliat utbyggingen et slik eksempel der hoveddelen av driftsorganisasjonen med mange høykompetansefunksjoner er lokalisert i Hammerfest.

Alle næringer trenger **ufaglærte**, og det er utbyggingsscenarioet med LNG landanlegg at behovet for disse vil være størst. Det er særlig i bygge- og anleggsnæringen, leverandørindustrien og varehandelen det vil bli et økt behov for ufaglærte. Det er grunn til å tro at mange arbeidsinnvandrere havner blant denne gruppen, enten fordi de er ufaglærte eller fordi deres utdanning ikke er registrert eller godkjent.

⁹⁹ Her er bare tatt med produksjonsbaserte sysselsettingsvirkninger hos leverandørnæringene i de to scenariene (direkte samt indirekte fra underleveranser). Konsumeffekter fra sysselsatte og deres forbruk er ikke med i sysselsettingsvirkningene i tabellen. Sysselsatte hos operatørselskapene er heller ikke med.

¹⁰⁰ Kilde: KU 2012 for Barentshavet sørøst [side 70, eventuelt mer detaljert side35], OED/Pöyry 28.9.2012.

Det er imidlertid et langt større behov for personer med utdanningsnivå utover grunnskolen. Resultatene viser at det i begge scenarioene, og særlig i scenarioet der det forutsettes at det bygges et LNG-prosessanlegg på land, vil bli et stort behov for arbeidere med utdanning på **videregående- /fagskolenivå**, om lag 300 i Finnmark og 650 i Nord-Norge. Det gjelder utdanninger innen bygg- og anleggsgfag og elektrofag, mekaniske fag og maskin fag fra videregående skole eller fagskole. Det er særlig den økte sysselsettingen innen bygge- og anleggsnæringen som bidrar til dette resultatet.

På **bachelornivå** vil det være størst behov for personer med økonomiske og administrative fag. Dette gjelder i nær sagt alle næringer som blir berørt. Denne gruppen har vært i sterk vekst i arbeidsmarkedet de siste tiårene, og Bjørnstad m.fl. (2010) antar at utviklingen fortsetter. Økningen blant denne utdanningsgruppen skyldes særlige sysselsettingsveksten innen forretningsmessige tjenester, og til en viss grad også i leverandørindustrien.

Og av enkeltutdanninger på bachelornivå vil det bli et klart behov for flere med ingeniørfag og andre med realfag. I scenarioet med LNG-anlegg trengs omkring 50 flere ingeniører i Nord-Norge og 25 i Finnmark i 2025–2030.

At det også trengs en del nye lærere, og til en viss grad også sykepleiere, illustrerer at mange av disse arbeider utenfor henholdsvis skoleverket og i den offentlige omsorgssektoren, og at behovet for denne kompetansen således er etterspurt også i andre næringer.

På **masternivå** finner vi størst økning i behovet for sivilingeniører og andre realfagutdannede, samlet ca. 40 i Finnmark i *høyt scenario*. Flere av disse arbeider i rene konsulentbedrifter som er å finne i private tjenestenæringer, men mange er også direkte sysselsatt i petroleumsnæringen. Imidlertid trengs nesten like mange til sammen av økonomer, jurister og samfunnsvitere (til sammen ca. 30). Ved *lav-scenarioet* ser vi at behovet hos leverandørnæringene er vesentlig lavere. For Finnmark fordeler behovet seg på anslagsvis 20 ufaglærte, 60 med mellomutdanning, 40 med bachelor og 20 med masterutdanning.

7.4 Utdanningsvalg UoH, fagskoler og videregående skole – førstevalg søknader V2020

7.4.1 UoH utdanninger – førstevalg søknader

Hovedsøknadsfristen til **Universitet og høyskoler** (UH) gjennom samordnet opptak (SO) var 15. april¹⁰¹. Med vel 150.000 søkere til høyere utdanning i 2020 er det rekordhøye søkertall og en betydelig økning på 9 prosent fra fjoråret. Kombinert med stabilt antall studieplasser vil økningen i søkertallene innebærer det større konkurranse om plassene. Søkingen gir ganske klare *indikasjoner hva unge tenker om framtida og hvilke utdanningsretninger og yrker de nå tror vil gi jobbmuligheter.*

Mye av økningen kan nok knyttes til situasjonen med koronavirus, som skaper usikkerhet i arbeidsmarkedet og rundt mulighetene for å studere i utlandet eller på folkehøgskole (Unit¹⁰², pressemelding)¹⁰³. At flere enn vanlig søkte i siste liten (på frisdagen) kan det tyde på at flere har søkt og ønsker en plan B ved å søke høyere utdanning i Norge.

Mer fullstendige regionfordelte data (lærested) med resultater av søknader og opptakene av studenter til UH-utdanningene forelå etter denne del av rapporten ble avsluttet. Nasjonale data over søkertall fra SO viser imidlertid noen tendenser som senere vil vise seg om de er representative for studiesøkingen i nord. Fire utdanningsområder har nasjonalt over 20 % *økning* i antall førstevalgs-søkere fra i fjor.¹⁰⁴ Det er utdanningsområdene «Økonomisk– administrative fag», «Mediefag», «Historie» og «Samfunnsfag». Deretter følger «Land- og havbruk» (19%), estetiske fag (14%), «It» (14%) og «Realfag» (12%). Etter at det i 2019 var 4,7 prosents nedgang i søkertallene til helsefag, ser vi i år en oppgang på 4,1 prosent.

«Reiseliv» er som i fjor utdanningsområdet med størst prosentvis *nedgang*, i år med 10 prosent færre søkere. Deretter følger «lærerutdanninger» med en reduksjon på 8 prosent.

Diagrammet under viser den prosentvise endringen i planlagte studieplasser mellom de ulike utdanningsområdene for i år mot i fjor.

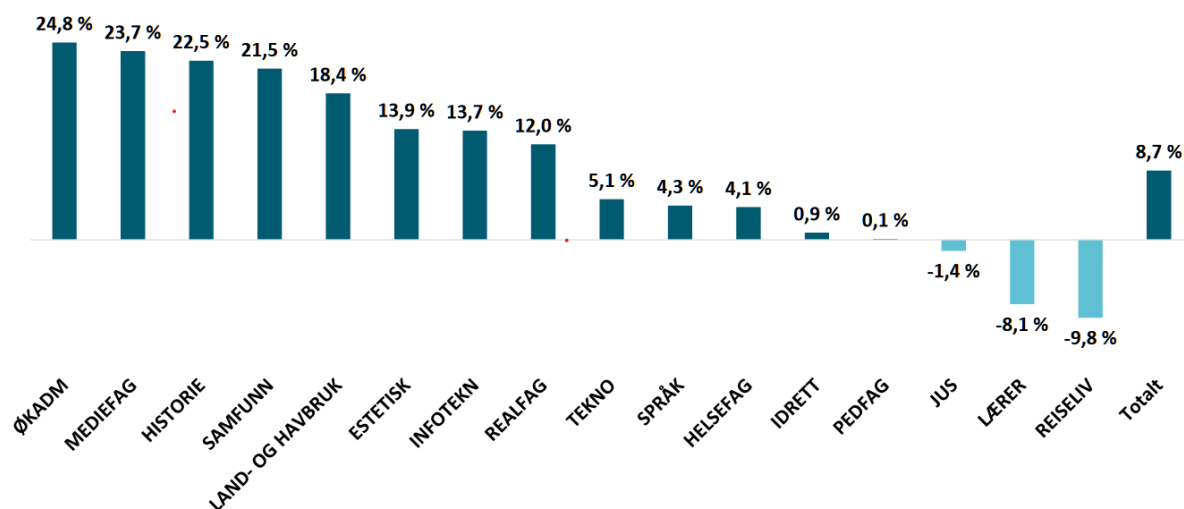
---

¹⁰¹ Samordnet opptak omfatter ikke enkelte grunnutdanninger som Y-vei, TRES ingeniør/kunst samt enkelte påbygginger til master basert på bachelor; f.eks. praktisk-pedagogisk utdanning, etterutdanninger, enkeltemner.

¹⁰² Unit = Direktoratet for IKT og fellestjenester i høyere utdanning og forskning.

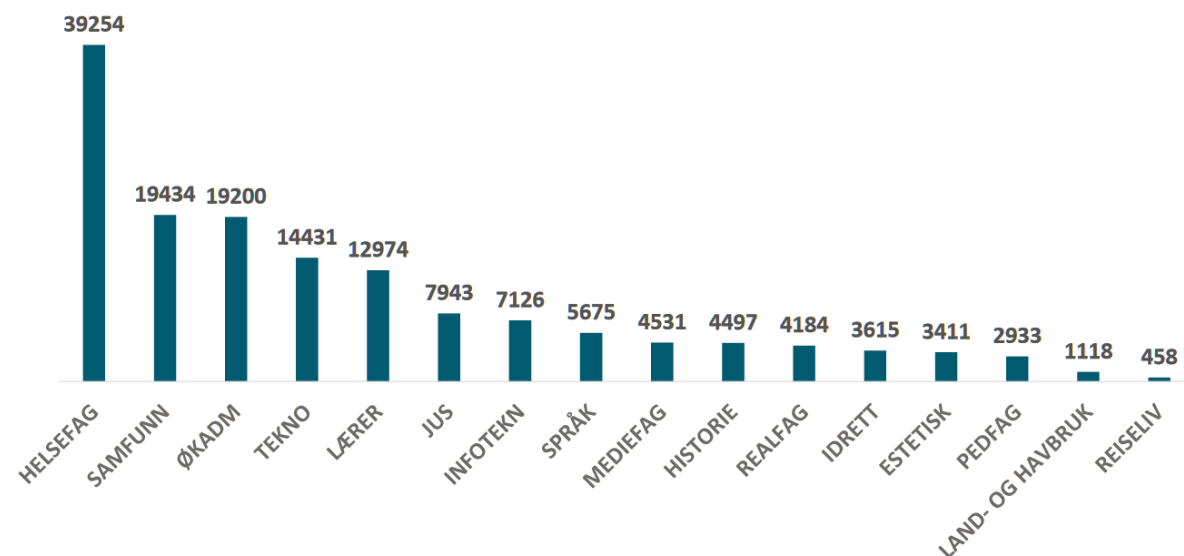
¹⁰³ <https://www.aftenposten.no/karriere/i/3JblRv/joergen-foss-har-soekt-seg-til-et-av-landets-mest-populaere-studier-her>

¹⁰⁴ <https://www.samordnaopptak.no/info/om/sokertall/sokertall-2020/uhg-faktanotat-so-april-2020.pdf>

Figur 44: Utdanningsområder UoH – endring i søknader med førstevalg fra V2019 til V2020. Norge.

Kilde: Samordna opptak. Søknadsfrist 15.4.2020.

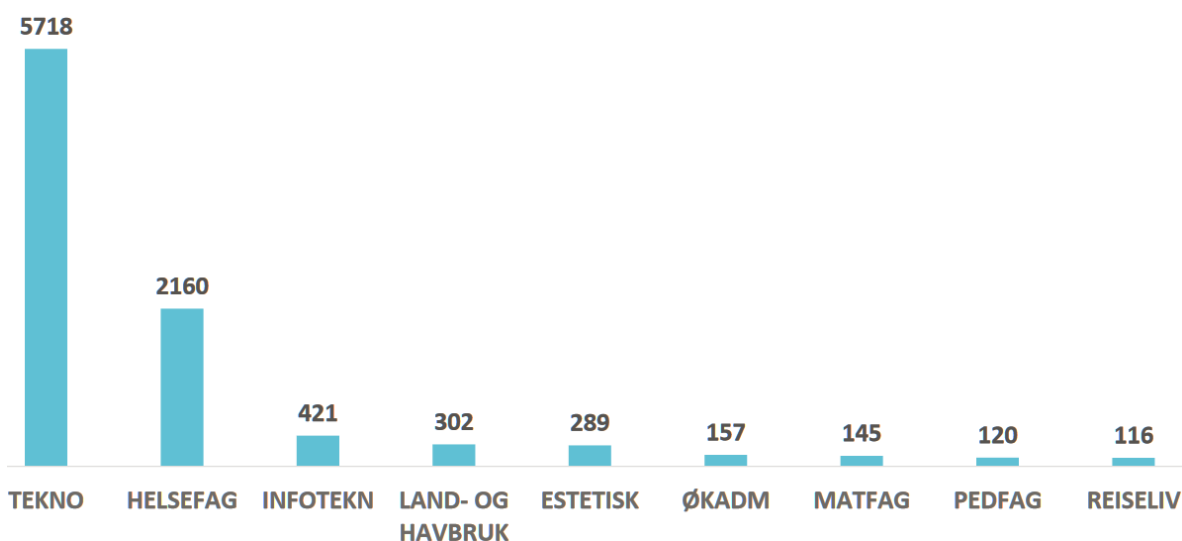
Utdanningsområdet med desidert *flest søkere* er innen helsefag, dernest samfunnsfag, økonomi/administrasjon, teknologi og lærerutdanninger. Øvrige utdanningsområders søknadstall framgår av figuren under.

Figur 45: Førstevalgssøkere utdanning ved UoH etter utdanningsområde, våren 2020. Norge

Kilde: Samordna opptak. Søknadsfrist 15.4.2020.

7.4.2 Fagskoleutdanninger – førstevalg søknader

Fagskoleutdanninger er høyere yrkesfaglige utdanninger som bygger på yrkeskompetanse. Fristen for å søke opptak til høyere yrkesfaglig utdanning ved fagskoler gjennom Samordna opptak (SO) var 15. april, og dette er første år fagskoler deltar i SO. Alle offentlige fagskoler er med, mens det er valgfritt for private fagskoler. Det var i årets Samordna opptak 25 offentlige og 5 private fagskoler. Nasjonalt er det desidert størst søking til tekniske fag (5718), deretter helsefag (2160), mens øvrige fagretninger varierer fra 100 til 400.

Figur 46: Fagskoler – antall førstevalgsøkere etter utdanningsområde, våren 2020. Norge.

Kilde: Samordna opptak. Søknadsfrist mars/april 2020.

Troms og Finnmark: Fylkesfordelte data for fagskoler forelå ikke da vi arbeidet med dette, men av nasjonale hovedtall framgår at blant bosatte i Troms og Finnmark var det 420 søkere til fagskoler over hele landet (4,5% av 9400 søkere nasjonalt).

Tabell 12: Fagskoler, antall studier, studieplasser og søkere i Troms og Finnmark, april 2020

Lærested	Ant. studier	Studieplasser	Ant. søkere	Søkere førstevalg
Fagskolen i Kirkenes	1 ¹⁰⁵	20	10	5
Nordkapp maritime fagskole	1 ¹⁰⁶	10	23	9
Fagskolen Troms	10	395	425	283

Kilde: Samordna opptak.

Antall læresteder med fagskoler i Troms og Finnmark oppført under Samordnet opptak er tre, hhv. Fagskolene i Kirkenes, Nordkapp maritime fagskole og Fagskolen i Troms¹⁰⁷. Kirkenes og Nordkapp har ett studietilbud hver mens Troms har flere. Fagskolene i Kirkenes og Troms tilbyr også samlings- eller nettbasert tilbud. Fagskolene i Troms og Finnmark hadde totalt 445 studieplasser, og 302 søkere hadde fagskolene i fylket som førstevalg – herav 244 førstevalgsøkere fra Troms og Finnmark.

I forslag til revidert nasjonalbudsjett for 2020 foreslo regjeringen å bevilge midler til 1 000 nye studieplasser i høyere yrkesfaglig utdanning allerede høsten 2020 (regjeringen, pressemelding 10.6.2020)¹⁰⁸. I mai ble fylkeskommunene, sammen med fagskolene og partene i arbeidslivet lokalt, bedt om å melde inn hvor det var behov for nye fagskoleplasser og hvor mange de hadde kapasitet til å oppskalere. De fleste studieplassene nasjonalt ble foreslått skulle gå til *tekniske fag* (312), *helsefag/oppvekst* (267) og *økonomisk/administrative fag* (248), men også bl.a. Data/IT (63)

¹⁰⁵ Anlegg og bergverk.

¹⁰⁶ Dekksoffiser på ledelsesnivå.

¹⁰⁷ Fagskolen i Troms og Finnmark tilbyr i Troms utdanninger på studiestedene Tromsø, Harstad og Skjervøy.

¹⁰⁸ <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/her-kommer-de-1000-nye-fagskoleplassene2/id2705748/>

og Primærnæring (37). At denne fordelingen er basert på regionale kartlegginger indikerer at dette er fag som det reelt oppleves er behov for å styrke utdanningstilbudene innenfor.

Av de 1.000 nye fagskoleplassene var 63 foreslått tildelt *Troms og Finnmark fylke*, hvorav 18 til fagretninger innen helse/oppvekst/sosial og 45 tekniske fagretninger. Ettersom en stor andel av studieplassene er til deltidsutdanninger, uttalte regjeringen at det samlede antall plasser vil kunne komme 1 800 studenter til gode fra høsten 2020.¹⁰⁹

I ettertid, som resultat av videre budsjettbehandling og vurderinger, forelå i slutten av juni 2020 oppdaterte tall for tildelinger til fagskolene der *Troms og Finnmark fylkeskommune er tildelt 88 studieplasser* i samlet tildeling for høsten 2020 (mot tildelt 63 i første runde). Disse 88 plassene fordeler seg på: barn med særskilte behov (18), anlegg (10), bygg (10), elkraft (15), prosessteknikk (20) og Helse/miljø/sikkerhet (15). Ifølge fylkesråd for utdanning eksisterte det før de nye tildelingene 515 studieplasser på fagskolene i fylket.¹¹⁰

7.4.3 Videregående skole (VGS) – førstevalg søknader

Utviklingen i søkertall til videregående opplæring er en indikasjon på ungdommens preferanser mht. utdanningsønsker og yrkesvalg. I sine valg vurderes utdanningsvalgene opp mot hvilke arbeidsplasser som forventes å være tilgjengelig de kommende årene, og som kan sikre både en stabil økonomi og interessant jobb. En god del har klare bostedspreferanser, og da er det viktig at utdanningen kan gi jobb på f.eks. hjemmeplassen. Også utdanningssted kan ha betydning slik at noen velger utdanningsretning ut fra hvilke fagretninger som finnes lokalt, mens andre velger å reise bort for å ha tilgang til flere typer utdanninger eller rett og slett for å oppleve et nytt sted. På kort sikt er preferanser som er basert på egenrealisering og *interesser mer stabil*, mens *samfunnsomveltninger* som brått tilsier endring i næringsstruktur og andre jobbmuligheter vil merkes ved mer *umiddelbare endringer i søkertall*, fra år til år, for ulike utdanningsretninger.

I Finnmark har næringsstrukturen de senere år vært noenlunde stabil, riktig nok med noe usikkerhet omkring oljesektorens framtid og omkring omstillinger i offentlig sektor. Denne næringsstrukturen forventes å kunne gjenfinne i utdanningsvalg hos regionens ungdom sammenlignet med andre regioner. Kjentetegn ved ungdommens utdanningsøking til videregående opplæring, og ikke minst endringer siste par år, eventuelt som følge av korona, vil konkretisere med datamateriale og gi vurderinger av – og så langt mulig med særlig vekt på Finnmark.

Om statistikken

Tallene viser en fordeling av førsteønskene til søkere til offentlige videregående skoler og til læreplasser tilknyttet vgs.¹¹¹ Tallene er basert på data fra Utdanningsdirektoratet. Statistikken gjelder per 1. mars, som er ordinær søknadsfrist for inntak til videregående opplæring, dvs. før de statlige nasjonale omfattende *korona-tiltakene* 13. mars 2020. Datagrunnlag, og noen fakta om

¹⁰⁹ Men hos ifinnmark.no 23.6.2020 skrives det: «...regjeringa i revidert nasjonalbudsjett har satt av penger til 1500 flere fagskoleplasser og 88 av disse kommer til Troms og Finnmark. 18 studieplasser går til helsefag, 55 plasser til tekniske fag og 15 plasser til økonomiske og administrative fag».

¹¹⁰ Altaposten 27.6.2020: <https://www.altaposten.no/nyheter/2020/06/27/Nye-studieplasser-til-fagskolene-22173417.ece>.

¹¹¹ Læreplasser er inkludert i tallene for yrkesfaglig studieretning. I tallene for studieforberedende program ligger også antall elever som har søkt seg til «påbygging for generell studiekompetanse».

koronahendelser av relevans for utdanningssøking, har vi beskrevet i egne faktabokser etter tabellene.

I tabellene har vi *valgt ut noen få av studieprogrammene under yrkesfag*, hovedsakelig de aller største og de det har vært *mest endring* i antall søkere eller prosent endring siste par år. For 2020 finnes ikke tall for region Finnmark, bare samlet for Troms og Finnmark fylke. Derfor har vi både en tabell for Finnmark (2018 og 2019) og en «konstruert» tabell for Troms og Finnmark (2018–2020) der vi har slått sammen tall for hhv. Troms og for Finnmark fra 2018 og 2019 for å kunne lage en sammenhengende tidsserie 2018–2020 for Troms og Finnmark fylke.

Hva sier tallene og hva er årsakene

En markert forskjell søkingen til videregående opplæring mellom landet og Troms og Finnmark fylke er den betydelig høyere andelen nasjonalt som i 2020 søkte studieforbereende fag (55 pst.) sammenlignet med yrkesfag (45 pst.), mens tilsvarende for Troms og Finnmark var 50 pst. for hver av dem. Når det gjelder søkingen til de enkelte yrkesfaglige programområdene var det for Troms og Finnmark fylke flest søkere til helse- og oppvekstfag, med «teknikk og industriell produksjon», «elektrofag» og «bygg- og anleggsteknikk» på de påfølgende plassene. Også nasjonalt var det de samme programmene som hadde flest søkere, men med en merkbar forskjell at nasjonalt utgjorde helse- og oppvekst samt bygg- og anleggsteknikk klart høyere andel av søkerne til yrkesfagprogrammene enn i Troms og Finnmark fylke. For programmene elektrofag samt teknikk- og industriell produksjon var derimot andelen av søkerne til yrkesfagprogrammene merkbart høyere i Troms og Finnmark fylke.

Når det gjelder utviklingen perioden 2018–2020 var det både nasjonalt og i Troms og Finnmark fylke nedgang i søkere, men bare – 1 pst. nedgang i landet og hele –9 pst. i fylket. Mens studieforbereende perioden 2018–2020 hadde nedgang på –3 pst. og yrkesfag økning på 2 pst. nasjonalt, var tilsvarende for fylket en nedgang på hele –10 pst. for studieforbereende og –6 pst. for yrkesfag. Nedgangen i Troms og Finnmark fylke for yrkesfag gjaldt særlig programområde helse- og oppvekst (–11 pst.) og bygg- og anleggsteknikk (–5 pst.), programområder som nasjonalt hadde økning. Det var også nedgang for service og samferdsel (utgående program) og økning for salg, service og reiseliv (nytt program), men samlet for disse to en nedgang på om lag 20 pst. (inkluderes nye IT og medieproduksjon blir nedgangen på –11 pst. sammenlignet med tidligere service og samferdsel).

Tabell 13: Antall søkere til videregående opplæring (skole- og læreplasser), 1. mars, 2018–2020. Landet.

Hele landet	2018	2019	2020	Endr. % 2018-20	Endr. Ant. 2018-20	% av tot. 2019	% av tot. 2020
VG skole, totalt	207 383	206 112	205 809	-0,8	-1 574	100	100
*Studieforb. totalt	116 281	113 947	112 960	-2,9	-3 321	55,3	54,9
*Yrkesfag totalt	91 102	92 165	92 849	1,9	1 747	44,7	45,1
Helse og oppvekst	25 196	25 679	25 839	2,6	643	12,5	12,6
Bygg- anleggsteknikk	11911	11927	12058	1,2	147	5,8	5,9
Elektrofag	15464	15117	14769	-4,5	-695	7,3	7,2
Salg, service, reiseliv			2 564		2 564	0,0	1,2
Service & samferdsel	10 669	10 732	7 249	-32,1	-3 420	5,2	3,5
Tekn.& Industr. prod.	14 291	15 107	15 500	8,5	1 209	7,3	7,5
-Kjemiprosess2	373	520	574	53,9	201	0,3	0,3
-Kjemiprosessfag3	283	293	398	40,6	115	0,1	0,2

Kilde: Utdanningsdirektoratet. Grafikk: NORCE

Nærmere om Finnmark: Om vi fokuserer spesielt på region Finnmark, ser vi en enda tydeligere forskjell enn for Troms og Finnmark totalt, ved at bare 42 pst. søkte studieforberedende og hele 58 pst. søkte yrkesfag i Finnmark i 2019. Tilsvarende for region Troms det året var 53 pst. og 47 pst. som er nærmere landsnivået. Dette er minimalt endret fra 2019 til 2020

2020 er første året med ny yrkesfaglig tilbudsstruktur. I Troms og Finnmark er service og samferdsel utgått, men det tilbys to nye utdanningsprogram: salg, service og reiseliv, samt IT og medieproduksjon. Det som tidligere het design og håndverk er nå delt i to utdanningsprogram: det ene er håndverk, design og produktutvikling, og det andre er frisør, blomster, interiør og eksponeringsdesign. Alle de nye yrkesfaglige utdanningsprogrammene på Vg1 finnes ved skoler i Troms og Finnmark fylkeskommune.

For å få fram tendensen i søkertall for de ulike programområdene t.o.m. 2020, avgrenset til Finnmark, må vi supplere med underlagsmateriale fra Vigo og fylkeskommunen (tffk.no)¹¹². Det skyldes at Utdanningsdirektoratets tall er litt annerledes tilrettelagt (se faktaboks) og bare er bearbeidet for gjeldende fylkesinndeling i 2020 som er Troms og Finnmark totalt.

I Finnmark er **vg1 teknikk og industriell produksjon** og **vg3 påbygging til generell studiekompetanse** ("påbygg") særlig populært i 2020. Fylkeskommunen mener arbeidet med rekruttering av næringslivet rundt de **oljerelaterte yrkene har gjort utslag i god søking** til disse spesielt på Hammerfest videregående skole. **Landslinjen for anleggsteknikk** ved Kirkenes videregående skole er også populær for kommende skoleår. **Vg1 Restaurant- og matfag** opplever lav søking, med unntak av Alta og Kirkenes videregående skole. Her har det vært jobbet med rekruttering spesielt. Alta og Kirkenes opplever god søking til **Vg1 frisør, blomster, interiør og eksponeringsdesign**. Dette er gledelig for et helt nytt utdanningsprogram.

Finnmark har en liten nedgang i antall søkere til **lære plasser** i 2020. Det er 462 søkere med førsteønsker. Det er en økning i antall søkere til lære plasser **innen teknikk og industriell produksjon**, og til lære plasser innen **bygg- og anleggsteknikk**. For **helse- og oppvekstfag** er det stor nedgang i antall søkere.

Det samsvarer også med tallene i tabellen for Troms og Finnmark samlet (fotnote). I uttalelse fra skoler i Finnmark sies at økning i søking til påbygging etter yrkesfag og færre som søker lære plasser skyldes: «*Påbygg-bølgen har kommet som følge av korona. Vi har sett det fra nasjonalt hold og også lokalt at det vil bli vanskeligere for elevene å finne lære plasser.*»¹¹³ Nytt av året er at Losalinjene er nedlagt for studiespesialisering, men er tilgjengelig for yrkesfag. Søkere her har blitt kontaktet og «fått lov til å søke på nytt på en annen linje».

---

¹¹² Tffk.no 23.6.2020, dokumentasjon i notat og datagrunnlag søkertall.

¹¹³ Jf. ifinnmark.no 9.8.2020: <https://www.ifinnmark.no/denne-linja-er-ekstra-popular-i-ar-vi-har-ansatt-flere-larere/s/5-81-1209555> .

Tabell 14: Tabell: Antall søkere til videregående opplæring (skole- og læreplasser), per 1. mars, 2018-2020. Troms og Finnmark fylke.

Troms og Finnmark	2018	2019	2020	Endr. % 2018-20	Endr. Ant. 2018-20	% av tot. 2019	% av tot. 2020
VG skole, totalt	10 228	9 748	9 359	-8,5	-869	100	100
*Studieforb. totalt	5 176	4 800¹¹⁴	4 628¹¹⁵	-10,6	-548	49,2	49,4
*Yrkesfag totalt	5 052	4 948¹¹⁶	4 731¹¹⁷	-6,4	-321	50,8	50,6
Helse og oppvekst	1 276	1 260	1 132	-11,3	-144	12,9	12,1
Bygg- anleggsteknikk	563	568	535	-5,0	-28	5,8	5,7
Elektrofag	883	873	882	-0,1	-1	9,0	9,4
Salg, service, reiseliv	0	0	94		94	0,0	1,0
Service & samferdsel	538	504	324	-39,8	-214	5,2	3,5
Tekn.& Industr. prod.	921	886	913	-0,9	-8	9,1	9,8
-Kjemiprosess2	4	24	22	450,0	18	0,2	0,2
-Kjemiprosessfag3	3	0	17	466,7	14	jf. 2020: 0,2	0,2

Kilde: Utdanningsdirektoratet. Grafikk: NORCE

Tabell 15: Antall søkere videregående opplæring (skole- og læreplasser). Per 1. mars, 2018-2020. Finnmark.

Finnmark	2018	2019	2020 ¹¹⁸	Endr. % 2018-20	Endr. Ant. 2018-20	% av tot. 2019
VG skole, totalt	3 502	3 284				100
*Studieforb. totalt	1 550	1 383				42,1
*Yrkesfag totalt	1 952	1 901				57,9
Helse og oppvekst	528	507				15,4
Bygg- anleggsteknikk	243	214				6,5
Elektrofag	337	323				9,8
Salg, service, reiseliv						0,0
Service & samferdsel	160	139				4,2
Tekn.&Industr. prod.	362	381				11,6
-Kjemiprosess2	3	20				0,6
-Kjemiprosessfag3	2	0	(17)			jf. 2020 TF

Kilde: Utdanningsdirektoratet. Grafikk: NORCE

Det viktige og interessante er å se ungdommens søking til ulike programområder i lys av tendensene i næringsutviklingen, og i den grad ungdommen «bommer», skal da fylkeskommunene endre utdanningstilbudene etter søkertallene, eller skal de innrette tilbudene etter tendensene i næringsutviklingen i de ulike regionene? Søknadsfristen til vgs kom dessuten i forkant av at koronapandemien slo inn for fullt i Norge og tiltakene fra 13 mars, og spørsmålet er da også om ungdommens preferanser etterpå er endret?

¹¹⁴ Herav utgjør søkere til «påbygging til generell studiekompetanse» 498 elever skoleåret 2020-2021.

¹¹⁵ Herav utgjør søkere til «påbygging til generell studiekompetanse» 521 elever skoleåret 2020-2021.

¹¹⁶ Herav 1167 læreplasser

¹¹⁷ Herav 1125 læreplasser

Nærmere om datagrunnlaget:

Kilder: Data hos Utdanningsdirektoratet¹¹⁹ om søkere til VGS er registerdata på individnivå. Disse data utgjør datagrunnlaget vi har benyttet i tabellene. Data er hentet fra fylkeskommunenes inntakssystem VIGO, og overføres derfra til Utdanningsdirektoratet like etter søknadsfristens utløp. Tall i Utdanningsdirektoratets statistikk kan fordeles på fylke, utdanningsprogram, programområde, trinn, kjønn og rettstype.

Kvalitetskontroll: Etter mottak av data utfører Utdanningsdirektoratet dublettkontroll slik at samme individ ikke er registrert flere ganger. Statistikken her er en oversikt over søkerens førsteønske. Hver søker knyttes kun til ett fylke. For søkere med flere førsteønskter, vil ønsket i hjemfylket telle foran andre førsteønskter. Tallene kan derfor avvike noe fra VIGO.

Fire nye og to nedlagte utdanningsprogram nasjonalt i 2020–21:

Endringer i utdanningsprogram har betydning for tolkning av endringer i søkertall fra over tid. Skoleåret 2020–21 er det fire nye utdanningsprogrammer på yrkesfaglig Vg1, mens utdanningsprogrammene design og håndverk og service og samferdsel er lagt ned (for de nedlagte programmene blir *søkere til Vg1 plassert inn i nye utdanningsprogrammer*). Av de nye utdanningsprogrammene har salg, service og reiseliv flest søkere, mens håndverk, design og produktutvikling har færrest søkere.

Korona – tidsforløpet statlige smittetiltak og smitteutvikling sett ift. søknadsfrist VGS og UoH:

Ordinære søknadsfrister utdanning til VGS er 1. mars og til høyere utdanning 15. april. Første registrerte korona i landet var 26. februar, og økningen i korona smitte skjedde for alvor fra begynnelsen av mars. **Korona rakk muligens ikke påvirke søknader til vgs mye, men kan påvirke søknader vgs i 2021 og kan ha påvirket søking til UoH allerede 2020 der frist var 15. april.** Antall koronasmittede økte til toppnivå ca. 26. mars. Smittetallene var fortsatt høye i april, men sterkt nedadgående utover i måneden som følge av sterke statlige vernetiltakene innført fra 13. mars. Laveste smittenivå ble etter dette nådd i midten av mai. Da hadde man allerede fra 20. og 27. april begynte første delvis gjenåpning av noen aktiviteter (bl.a. barnehager og barneskoler), ytterligere åpning fram mot 10. juli da også fritidsreiser til/fra land med lav smitte ble tillatt uten karantene. Fra slutten av juli/begynnelsen august økte antall smittede igjen, og fra 7. august strammet regjeringen inn med nye tiltak som tidligere var trukket tilbake, bl.a. mot utenlandsreiser.

7.4.4 Utdanningsøking og behov for styrking utdanningstilbud – noen eksempler på fagretninger som er etterspurt, uansett utdanningsnivå

IT-utdanninger og behov i næringslivet

Global konkurranse, strammere offentlige budsjetter og ny teknologi innebærer økende digitalisering av både offentlig og privat sektor. Dette bidrar til å øke utfordringene med å rekruttere personer med riktig kompetanse til Finnmark og Nord-Norge. Samtidig ligger det et

¹¹⁸ Det manglet sammenlignbare tall til tabellene ovenfor for 2020 for søkere til skole- og læreplasser i Finnmark, for å få tallene sammenlignbare med tidligere år og med andre deler av landet i tabellene over. Det finnes nye tall for søkere til læreplasser (fordelt på programområde i Troms og Finnmark totalt) og skoleplasser, fordelt på skoler i Troms og Finnmark, men tallene synes ikke helt sammenlignbare med kildematerialet brukt i tabellene overfor til å oppdatere tabellen sammenlignbart for 2020. Bl.a. gjøres det visse justeringer i datakilder for tall vi har benyttet i tabellene sammenlignet med slik siste tallene foreligger i Vigo og søkertall i saksframlegg (juni 2020) / datagrunnlag fra fylkeskommunen for 2020.

¹¹⁹ Udir.no

betydelig uforløst, digitalt potensial innenfor utdanningssektoren. En offensiv tilnærming til digitalisering fra utdanningsinstitusjoner vil kunne skape nye muligheter for å tilby utdanning og videreutdanning der folk bor, tilpasset brukernes behov og tilgjengelig tid.

En faggruppe som rekrutteringsselskap framhever at blir *stadig mer etterspurt* er nettopp **IT-folk**. Vi har *ikke godt nok datagrunnlag til å dokumentere i hvilken grad dette er like representativt for Finnmark*, eller om denne trenden ikke har rukket å nå finnmarksnæringslivet for fullt enda? Nasjonale rekrutteringsbyrå uttaler med sine erfaringer at mens Norge har hatt de høyeste ledighetstallene siden andre verdenskrig våren 2020, kjemper arbeidsgivere med alle midler om å rekruttere disse. «**Digitalisering** preger nå alle deler av arbeidslivet. Alle selskaper, bransjer og yrkesgrupper, offentlig og privat sektor, kjemper om teknologisk kompetanse for å møte brukernes behov for digitale løsninger, spesielt IT-folkene med flere års erfaring. ... **Alt dette tatt i betraktning** er det et tankekors til slutt at det ikke finnes flere utdanningsmuligheter for unge håpefulle. I år har i overkant av 7.000 unge søkt seg til de snau 2.200 studieplassene som finnes innen IT. Med andre ord: 4.800 av fremtidens teknologer blir stående igjen på perrongen. På samme tid har vi den største arbeidsledigheten siden andre verdenskrig» (e24.no, 13.6.2020)¹²⁰.

Derfor er det forslag om at myndighetene kommer med tiltak for å møte etterspørselen, f.eks.:

- Videreutdanning til permitterte og andre med interesse og motivasjon for en karriere innen IT.
- Kortere utdanningsløp, eksempelvis innen grunnleggende koding, programmering og arkitektur i regi av studiesteder, eller initiert av offentlige selskaper.
- Flere studieplasser innenfor IT ved studiestedene, samt senke terskelen for å komme inn og tilby flere årsstudier ved siden av de tradisjonelle bachelor- og masterprogrammene

Til sistnevnte punkt kan anføres, at for å bedre rekrutteringen til IT-næringen i Finnmark, har lokale IT-selskap i år vært aktive i å oppfordre¹²¹, samt sponse med bl.a. datautstyr, til de som søker 1. år bachelor i datateknikk ved UiT campus Alta.

Fiske og fangst – VG2

Fiskeri og havbruk er viktig del av næringsliv og arbeidsplasser i Finnmark. Det er 20 skoler over hele landet som tilbyr yrkesutdannelsen fiske og fangst, med jobbmuligheter både innen havbruk og fiskerier. I en undersøkelse utført av NRK (nrk.no, 24.6.2020)¹²² var det meldt om stor søking i år til alle skolene som var kontaktet. I dag er det registrert vel 11.000 fiskere i Norge. Etter mange år med nedgang i antall fiskere, har nedgangen nå stoppet. «Statusen for yrket har tatt seg opp». I oversikten over denne utdanningen i Nord-Norge, fra nevnte undersøkelse, framgår to utdanningssteder med denne linjen i Nordland (Meløy og Sortland) og to i Troms (Skjervøy og Senja), og ca. 15 elevplasser hvert sted. Utdanningen ved VG2 ved Nordkapp videregående skole var ikke oppført i oversikten, og vi hadde ikke tilsvarende info om status der da dette ble skrevet. Ved de nevnte undersøkte stedene i nord har søkingen økt, det er flere søkere enn plasser. Både interesse og muligheter for gode inntekter er oppgitt som forklaring på økt interesse, men deler av landet melder om mangel på lærlingeplasser.

---

¹²⁰ <https://e24.no/norsk-oekonomi/i/rAon1a/den-nye-maktbalansen-i-arbeidslivet>

¹²¹ <https://www.altaposten.no/nyheter/2020/08/16/Leverte-utstyr-som-lovet-22487732.ece>

¹²² NRK 24.6.2020: <https://www.nrk.no/rogaland/kan-tjene-seg-rike-som-fiskere--unge-soker-som-aldri-for-1.15063301>

8 Sammenfatning: kompetanseutfordringer, framtidsperspektiv, metodiske anbefalinger

I dette kapitlet vil vi først oppsummere funn fra analysene foran når det gjelder utviklingstrekk relatert arbeidsmarkedsbalanse og kompetansebehov i Finnmark. Dernest vil vi i lys av de seneste globale og nasjonale utfordringer påpeke noen framtidsperspektiv som regionen kan forvente seg og vil måtte håndtere i lys av den næringsstruktur og arbeidsmarkedsutfordringer som vi har analysert foran. For det tredje vil vi fokusere på noen hovedstrategier som regionale arbeidsmarkedsaktører kan anvende i kompetanseutviklingsarbeidet i møte med utfordringene å skaffe tilstrekkelig og riktig kompetanse til regionens virksomheter. Til sist vil vi påpeke noen metodiske- og datamessige begrensninger for å løpende kunne ha et bedre og oppdatert kunnskapsgrunnlag i arbeidet med å sette inn tiltak rettet mot utdanningstilbud og rekruttering av arbeidskraft.

8.1 Oppsummering funn arbeidsmarked – kompetanseutfordringer

8.1.1 Balanserer befolkningsutviklingen med arbeidsplasstilgangen i Finnmarks regioner og totalt

Tendensene nasjonalt og i Europa er lave fødselsrater og aldrende befolkning med den konsekvens at arbeidsstyrken blir mindre. *Norge* har pga. gode innlands konjunkturer opplevd arbeidsinnvandring (særlig perioden 2006–2015/2016) og immigrasjon av flyktninger, og dermed hatt relativt *høy befolkningsvekst* og tilgang på arbeidskraft. Denne trenden er i ferd med å snu ved at tilgangen på folk og arbeidskraft utenfra er gått betydelig ned. Særlig ser det nå ut til å ramme distriktsregionene og Nord-Norge, der også byer opplever stagnasjon i arbeidsstyrken. Samtidig opplever distriktsregioner at offentlige arbeidsplasser sentraliseres til de større byene. Det svekker bredden i tilbudet av arbeidsplasser og attraktiviteten for arbeidsinnflytting og bosetting.

Finnmark har nå med 75.500 innbyggere samme befolkningsstørrelse som midt på 80-tallet. Mellom der var en oppgangsperiode 1989–1995 og befolkningsmessig høydepunkt i 1995 med 77.000. Det skjedde mens nasjonen ellers var preget av nedgang etter «jappetiden», og jobb og bosetting i Finnmark ble mer attraktivt. Fra 1995–2008 var en befolkningsmessig lang nedtur på seks prosent som følge av trøbbel i ulike næringer slik at unge folk flyttet og barnekullene sank. Etter bunnivået på 72.000 innbygger i 2008 kom en sammenhengende lengre periode med befolkningsvekst på fem pst. fram til 2016 da veksten stagnerte for så å merkbart gå ned de siste to–tre årene. Veksten skyldes både en bra periode for næringslivet og høy innvandring, mens nedgangen fra 2018 i store deler av fylket, nesten ned til nivået i 2014, skyldes betydelig reduksjon i innvandring og fortsatt lave fødselstall og vedvarende nettoutflytting innlands. Mens landets befolkning vokst 12 prosent 2008–2019 (4. kv.) var økningen fire prosent i Finnmark, hvorav alle regioner utenom Alta, Hammerfest og Sør-Varanger hadde nedgang. De to–tre foregående årene har nesten samtlige regioner i fylket befolkningsnedgang, og Vadsø kraftig nedgang hele perioden etter 2014.

Ovennevnte gir for de fleste kommunene i Finnmark ikke et godt utgangspunkt for å håndtere eventuell økt arbeidskrafttetter spørsel basert på eget befolkningsgrunnlag. Når prognosene samtidig viser klar nedadgående andel innbyggere i yrkesaktiv alder, og den eksisterende

arbeidsstyrken vil reduseres når de store etterkrigskullene etter hvert vil fase seg ut av arbeidsmarkedet (som i resten av landet), kan arbeidskraft bli utfordrende.

Et sentralt spørsmål er om befolkningsutviklingen de siste fire årene har fulgt utviklingen i arbeidsplasser? Her viser dataene vi har sett på at folketallet har gått litt ned (–0,4 pst.) i Finnmark mens antall arbeidsplasser har økt med ca. 3 pst. Betraktet over de siste ti-årene har folketallet vokst ca. 4 pst. mens antall arbeidsplasser har vokst vel 6 pst. (korrigert for endret sysselsettingsregistrering i 2015). Hvor mye dette betyr, avhenger bl.a. av utviklingen i den yrkesaktive aldersgruppen av befolkningen, som igjen avhenger av framtidig innvandring og innlands flytting.

8.1.2 Næringsstruktur og endring – næringenes betydning hittil og endring framover

Den desidert **største** «næringen» i Finnmark, som ellers i landet, er *Helse- og sosial*. Her var det 8531 som hadde arbeidssted Finnmark ved utgangen av 2019, 23 prosent av arbeidsplassene totalt. Deretter følger de fire desidert neststørste næringene med ca. 10 pst. hver av arbeidsplassene – *Varehandel, Offentlig administrasjon/forsvar*¹²³, *Undervisning* samt *Bygg- og anlegg*. Tre av disse – Helse/sosial, Offentlig administrasjon/forsvar og Undervisning omfatter hovedsakelig arbeidsplasser i offentlig sektor. Disse utgjør til sammen 42 pst. av arbeidsplassene i regionen, stabile arbeidsplasser der mange har høyere utdanning som lærere, leger, sykepleiere, fysio-/biokjemikere, økonomer mv. Jordbruk/fiske/havbruk (2548 sysselsatte/7 pst. av sysselsatte totalt)¹²⁴ og industri (2076 sysselsatte, 6 pst. av total) er også blant de større næringene. Forretningsmessig tjenesteyting og Teknisk tjenesteyting utgjør samlet 7 pst., overnatting/servering (3,5 pst.), Personlig tjenesteyting (3,4 pst.), Elektrisitetsforsyning/Renovasjon (2 pst.), Utvinning bergverk/Olje og gass (2,2 pst., hovedsakelig O&G) og IT/kommunikasjon (1,6 pst.). Petroleumssektoren er ikke definert som egen næring, men samlebetegnelser for aktivitet som også skjer i deler av andre næringer. ***Samlet gjenspeiler den presenterte næringsstrukturen en god del om hvilke utdanninger og yrker Finnmark har behov for i de nærmeste årene.*** Arbeidskraft fra andre land på korttidsoppdrag i Norge, er ikke med i de ordinære sysselsettingstillene ovenfor der bare sysselsatte bosatt i Norge omfattes.

Når det gjelder hvordan de ulike næringene i Finnmark har endret seg i perioden 2010–2019 (4. kv.) har det vært desidert størst prosentvis sysselsettings**nedgangen** innen Finans/forsikring (–58%, –153 sysselsatte), dernest Varehandel (–14%, –657 sysselsatte), Bergverksdrift/utvinning O&G (–15%, –147), IT/kommunikasjon (–9%, –62) og Undervisning (–5%, –185). I antall er det altså Varehandel som har desidert størst nedgang og deretter Undervisning.

Størst relativ **økning** i sysselsettingen finner vi innen Bygg- og anlegg (24%, 650 sysselsatte), Industri (22%, 377), Personlig tjenesteyting (13%, 152), Overnatting/servering (11%, 131) og Helse- og sosial (7,4%, 591). I antall framgår av ovennevnte at den klart største økningen har vært innen Helse- og sosial (591) og Bygg- og anlegg (651) og Industri (377), men også bra økning innen Personlig tjenesteyting (152) og Overnatting/servering (131).

¹²³ Ansatte i forsvaret og sjøfolk er registrert med bostedskommune som arbeidsstedskommune.

¹²⁴ Data i teksten har SSB som kilde. Men supplert med annen kilde (Panda) har vi splittet tallene opp i følgende: *Fiskeoppdrett*: 585, *fiske og fangst*: 1303, *landbruk*: 682. Vedrørende fiskeoppdrett har vi ikke informasjon om slakteri og evt. fryseri kommer i tillegg. Det kan være noe avvik mellom SSB og Panda data. Dessuten, mens SSB er 2019-tall, gjelder Panda tallene for 2018 (2019 mangler), begge per 4. kvartal.

8.1.3 Arbeidsstyrken og arbeidsplassene i Finnmark i balanse? Hvor stor betydning utgjør lokalbefolkning, pendlere og bosatte innvandrere som arbeidskraft i fylkets næringer?

Finnmark *totalt* sett er netto eksportør av arbeidskraft til andre fylker i Norge. Det betyr at det er flere sysselsatte finnmarkinger som pendler ut av fylket enn innpendlere fra andre fylker. Nettoutpendling til andre fylker har foregått lenge og er redusert fra 1419 i 2005 til 554 i 2019, og kan tolkes som bedre balanse i arbeidsmarkedet. Det trenger imidlertid ikke bety at innpendling og utpendling hver for seg er mindre, bare at differansen er mindre.¹²⁵ De tre siste årene skjedde det en økning både i antall innpendlere med 350 og utpendlere med 250. Det kan bety både et strammere arbeidsmarked og økt «mismatch» i kompetansen til behovene i de lokale næringene og bedre muligheter utenfor fylket. Noe pendling vil det normalt være selv om antall arbeidsplasser totalt kan være tilstrekkelig. *Like relevante som balansen mellom antall arbeidsplasser og yrkesaktive i et fylke er derfor: har vi de riktige arbeidsplassene, har folk den riktige kompetansen og er arbeidsplasser og folks kompetanse geografisk lokalisert slik at de «matcher» og er tilgjengelig for hverandre?*

Selv om den tidligere netto utpendlingen fra Finnmark over tid er redusert og nærmer seg balanse, kan det likevel være noen næringer med større ubalanse i pendlingen til/fra andre fylker? De siste årene var det netto utpendling fra de fleste næringer, men det er positiv netto innpendling i noen næringer. Positiv **netto innpendling** gjaldt særlig fra *transport og lagring* (+100), og det omfatter både sysselsatte innen sjøfart, lufttransport og transport/lagring på land. Dernest var det netto innpendling til både *bergverksdrift og olje-/gassutvinning*, og videre til *fiskerier/akvakultur* og til *forretningsmessig tjenesteyting* – der sistnevnte i vesentlig grad omfatter arbeidskrafttjenester/ arbeidskraftutleie. De næringene der **netto utpendlingen** er klart størst gjelder *varehandel* (–183, muligens en del borteboende studenter) og *helse-/sosial* (–151). Dernest kommer *bygg- og anlegg, overnatting/servering*, og dels *industri, undervisning* samt en del *personlig tjenesteyting, teknisk tjenesteyting* og *finans*.

Av de 34.472¹²⁶ sysselsatte i alderen 20–66 år med arbeidssted Finnmark i 2019 var 95 prosent lokalt bosatte mens 1551 (fem prosent) var innpendlet fra andre fylker, og det forholdet har vært stabilt lenge. Så er det to interessante utviklingstrekk vi vil framheve. For det første de senere årenes betydelige økning i arbeidsinnvandring der mange har valgt å bosette seg i Finnmark. Bosatte innvandrere utgjorde 5.600 sysselsatte ved utgangen av 2019. Det utgjorde 16 prosent av alle sysselsatte i Finnmark, en økning fra 6,6 prosent i 2005. Økningen har skjedd i en periode med knapphet på arbeidskraft i flere kommuner og næringer. Det er arbeidsinnvandring fra EU land i Øst-Europa som har økt mest og nå er største gruppe bosatte sysselsatte, foran Asia som har vokst mer jevnt.

Den andre spesielle utviklingen er at i tillegg de forannevnte sysselsatte, som bare medregner bosatte i Norge, utgjør innpendling av utlands bosatte på korttidsopphold en betydelig gruppe sysselsatte som arbeider i Finnmark. I 2019 utgjorde de 1.856 sysselsatte og er det høyeste nivået på mange år (gjennomsnitt 2008–2019 er ca. 1400). Her er det først og fremst EU-land i Øst-Europa (1157, klart flest fra Polen og Litauen) og dernest fra Norden ellers (506) de to landregionene det kommer flest fra. Disse kan på den ene side oppfattes å fortrenge muligheter for lokal sysselsetting, men bidrar imidlertid særlig til å bedre arbeidskrafttilgangen til Finnmark på tidsbegrensede prosjekt og der tilgang på spesialkompetanse er utfordrende også nasjonalt. Når vi omtaler tilgangen på utenlandsk arbeidskraft til Norge, så viser forskningen at den er mer

¹²⁵ Utenlands bosatte på korttidsarbeid i fylket er utenom.

¹²⁶ 37.802 i alderen 15-74 år.

konjunkturutsatt enn annen sysselsetting. **Når man inkluderer innpendling fra utenlandsk bosatte (korttidsopphold), og legger det til innlands innpendling, så er det en betydelig samlet innpendling av arbeidskraft, og innebærer at netto «innpendling utenfra» til Finnmark har økt de siste årene.** Å forstå strukturene i arbeidskraft opphavet, endringene og hva de arbeider med, er litt krevende, men gir nødvendig innsikt til å forstå kompetanseutfordringene.

De næringer som har mest av innpendlet arbeidskraft (samlet fra andre fylker og korttids fra utland), er utleie av arbeidskraft (arbeider i flere næringer), bygg- og anlegg, oljeserviceindustri/utvinning, fiskeindustri/fiskeri/havbruk, helse- og sosial, overnatting/servering og transport. Nærmere omtale foran i rapporten.

8.1.4 Arbeidsledige og tilgang stillinger

Arbeidsledigheta har de siste ti årene vært omkring tre prosent i Finnmark, og ned mot 2,5 pst. de siste årene. Med store avstander for dagpendling fra andre arbeidsmarkedsregioner vil aktivitetsvekst måtte dekkes med tilført arbeidskraft utenfra – med tilflytting eller rotasjonsordninger for langveis pendling. Lavest har ledigheta vært i de fire største bykommunene og Indre-Finnmark. Også når det gjelder tilgangen på nye stillinger i prosent av arbeidsledighet var det ved utgangen av 2019 (før korona) disse kommune som hadde den beste tilstanden med 50–70 nye stillinger i prosent av antall arbeidsledige.

Yrker som det er utlyst klart flere stillinger (160) enn det er arbeidsledige foregående år, var desidert innen helse- og omsorg, men også akademiske stillinger. Riktig nok var det også mange ledige innen helse- og omsorg (ca. 60), men disse har antagelig ikke riktig utdanning eller bor annet sted i Finnmark enn der de ledige jobbene er. Yrker innen undervisning og lederstillinger har like mange utlyste som ledige jobber. I øvrige yrker er det registrert klart flere arbeidsledige enn tilgang på stillinger, og blant disse er det transport og serviceyrker som har flest utlyste stillinger. Når det gjelder ledige og tilgang stillinger fordelt på yrke, er det noen det ikke er tradisjon for å utlyse og noen varierer veldig med sesong (bygg/anlegg, fiskeri/fiskeindustri, reiseliv o.l.) – disse har vi ikke omtalt akkurat her, særlig fordi dataene gjelder utgangen av året (4. kv. 2019). Imidlertid er det overraskende å se at i yrker som ingeniør/IKT-fag og barne-/ungdomsarbeid er det betydelig flere arbeidsledige enn tilgang på stillinger, yrker som er noenlunde vanlig å lyse ut.

8.1.5 Utdanningsnivå, utdanningssøking UoH/Fagskoler/VGS og netto pendling etter utdanning/fagretning

Det har skjedd radikale endringer i arbeidsmarkedet når det gjelder utdanningsnivået til nordmenn over 16 år. I dag er den største gruppen i befolkningen de med videregående skole som øverste nivå (40 prosent) og høyere utdanning nest største gruppe (34 pst.). I 1980, var kun 1 av 9 høyt utdannet og andelen med kun grunnskole nær halvert til en fjerdedel. Også i Finnmark har utdanningsnivået blitt endret betydelig, særlig flere med høyere utdanning som i perioden 2000–2018 har økt fra 18 til 28 pst., mens andelen med kun grunnskole ble redusert fra 42 pst. til 33 pst. Andelen med vgs./fagskole er imidlertid uendret og er 39 pst. Finnmark har imidlertid ikke redusert utdanningsavstanden til landet ellers fordi begge områder har bedret seg mye. Der Finnmark blant den voksne befolkningen henger mest etter landsnivået er høyere andel med grunnskole (33 mot 24 pst.), dernest høyere utdanning (28 mot 34 pst.), men samme nivå for vgs./fagskole. Når det gjelder dimensjoneringen av skoletilbudet er det imidlertid færre elever både i grunnskolen og videregående skole ved at elevtallet er reduser med hhv. 15 og 10 pst. de siste ti årene. Samtidig er det en positiv utvikling ved at drop-outs/frafallet i videregående skole i Finnmark har gått ned. Når det gjelder søking til vgs skoleåret 2020/2021 har tendensen for Troms og Finnmark vært færre søkere siste to år. Finnmark skiller seg ut med klart høyere andel søkere til yrkesrettede fag enn Troms og landet. I Finnmark har søking i 2020 til vg1 teknikk- og industriell produksjon (TIP) samt til påbygging generell studiekompetanse vært populær, likeså søking til

oljerelaterte fag i Hammerfest, anleggsteknikk i Kirkenes og vg1 frisør, blomster, interiør og design. Søking til vg1 restaurant- og matfag varierer mye mellom skolene. For øvrig er det noe færre søkere til lære plasser fordelt med bl.a. øking til TIP og bygg/anlegg, men stor nedgang til helse-/oppvekstfag. Når det gjelder *Fagskoler* er det identifisert økt behov fra bl.a. næringslivet. Det er fulgt opp med økt statlig satsing ved at tidligere 445 plasser i Troms og Finnmark fylke i siste statsbudsjett ble økt med 88 plasser, men andelen nye plasser til Finnmark kjenner vi ikke. Når det gjelder søking til Universitet og høyskoler (UoH) er det rekordhøye søkertall nasjonalt i 2020, og tendensen er størst økning (20 pst.) i søknader til økonomi/administrasjon, mediefag, historie og samfunnsfag, og dernest noe lavere (14 pst.) til land-/havbruk, IT og realfag. Reiseliv og helsefag hadde størst nedgang.¹²⁷

En måte å se på om fylket mangler arbeidskraft er om det pendler flere ut enn inn til fylket. Foran har vi vist at Finnmark i lang tid har hatt netto utpendling, og vi har vist dette fordelt på næringer, men hvordan er **pendlingsbalansen** for de ulike **utdanningsnivåene**, og for de ulike **fagretningene** innen hvert utdanningsnivå. Her viser det seg at for alle de tre utdanningsnivåene grunnskole, vgs. og høyere utdanning har det vært, og er fortsatt, netto utpendling, riktig nok avtakende. Hvis vi imidlertid deler opp høyere utdanning i hhv. kort- og lang UoH-utdanning blir bildet annerledes ved at det er *underdekning* (netto innpendling) av sysselsatte med *lang UoH-utdanning* til arbeidsplasser i Finnmark. Ubalansen er ikke stor, men den har vært stabil – og omfanget kan være undervurdert fordi en god del jobber dekkes opp av pendlende vikarer.

Hvis vi også ønsker å belyse for hvilke *fagretninger* innen hvert utdanningsnivå det er størst ubalanse, har Finnmark bra egendekning (netto utpendling), kanskje særlig innen utdanningsnivåene vgs. og kort UoH-utdanning.

På videregående utdanningsnivå er det fagretningen «*Naturvitenskap, håndverk og teknikk*» at Finnmark i 2019 har klart størst ubalanse i form av *høy netto utpendling* (overdekning, 121) til andre fylker. Den eneste faggruppen det er *underdekning* av (netto innpendling), er *Samferdsel/sikkerhet/ service*.

For sysselsatte med kort UoH utdanning (1–4 år) er det en viss nettoutpendling for omtrent alle faggrupper. At det er netto utpendling av en yrkesgruppe som helse-/sosialfag, som generelt er knapphet på, og fylkets egne institusjoner ikke klarer rekruttere mer av, er en utfordring. Unntaket blant faggruppene med kort UoH utdanning er Samferdsel, sikkerhet og service der det er en viss netto innpendling, herunder bl.a. en del innpendling til luftfart/helikopterberedskap. Når det gjelder *lange universitets-/høgskoleutdanningen* (>4 år) synes det imidlertid å være flere fagretninger enn for lavere utdanningsnivå, at det er underdekning og knapphet på blant bosatte i Finnmark ift. behovet i lokalt arbeidsmarked. Underdekning (netto innpendling) gjelder for det første Helse-/sosial, og deretter Samfunnsfag/jus, Humanistisk/estetiske fag samt Primærnæringsfag. Utenom disse faggruppene er det flere spesialiserte viktige funksjoner der ubalansen kan være større enn framgår her der flere spesialiteter er samlet i bredere faggrupper.

Vi har videre sett på en beregning av hva utdanningsbehovet ville vært i dagens næringsliv i Finnmark dersom disse næringene hadde hatt samme utdanning som i landet ellers (utenom Oslo). Da ville betydelig færre (–20 pst.) av de sysselsatte hatt grunnskole, flere hatt videregående utdanning (+10 pst.), flere hatt kort UoH-utdanning (+5 pst.) og klart flere hatt lang UoH-utdanning (+ 30 pst.). Blant de med kort UoH-utdanning er det yrker innen Helse- og sosial som ville utgjort større andel av sysselsatte, og for lang UoH utdanning er det innen undervisning, offentlig administrasjon og utvinning olje-/gass at det ville vært relativt flere. I noe grad ville det også vært

---

¹²⁷ Under arbeidet hadde vi ikke tilgjengelig eller rullet bearbeide oversikt over søking til UoH studiesteder i nord.

flere innen helsetjenester, men ikke mer enn at det viser at andelen med lang UoH utdanning i Finnmark innen helse er nært opp mot landsnivået.

8.1.6 Bedriftenes vurderinger av kompetansebehov – til hvilke næringer, utdanninger og yrker?

Det foreligger flere virksomhetsundersøkelser, men de fleste har svakheter ift. å være representativ når det gjelder kompetanseutfordringer for hele bredden av næringer og virksomhetstyper, og noen mangler egne oppdaterte datasett for Finnmark de siste par årene. Svarene vil påvirkes av hvem som er representert i undersøkelsene, og uten korrigerende vurderinger vil det bli ubalanserte konklusjoner. Vi har i rapportens vurderinger forsøkt å kombinere statistiske data og de ulike virksomhetsundersøkelsene for å få fram et så robust kunnskapsgrunnlag som mulig. I denne delen av oppsummeringen trekker vi fram utvalgte resultater basert på noen av virksomhetsundersøkelsene.

Finnmark har de siste årene vært blant topp fem av fylker (21 pst., NAV 2018) med stor andel virksomheter som mislyktes med å rekruttere arbeidskraft, eller at de hadde måttet ansette noen med annen kompetanse enn de søkte etter. For alle fylkene er hovedårsaken til rekrutteringsproblemene at det var for få kvalifiserte søkere. Næringene i Finnmark med størst andel bedrifter som har svart de har rekrutteringsutfordringer er i særdeleshet produksjon av maskiner og utstyr (50 pst.), dernest følger offentlig forvaltning, undervisning, helse-/sosial, transport/lagring, reparasjon motorvogner/varehandel og personlig tjenesteyting. Unntatt førstnevnte, er det 30 pst. av virksomhetene i næringene foran som har oppgitt at de ikke har klart å rekruttere riktig kompetanse.

I bedriftsundersøkelsen estimerer Nav behovet for arbeidskraft i de ulike fylkene. Tallene viser at *mangelen på arbeidskraft økte* i Finnmark i takt med mangelen på arbeidskraft i Norge som helhet. Utviklingen i den estimerte etterspørselen etter arbeidskraft i Finnmark de siste årene viser en økning fra ca. 700 i 2015 til 1469 personer i 2018. *Næringer i Finnmark som manglet mest arbeidskraft* i det siste undersøkelsesåret 2018 var Helse- og sosial (377) samt Forretningsmessig/faglig tjenesteyting (336), og videre Undervisning (131), Bygg- og anlegg (131) og Varehandel/motorvognreparasjoner (127). Deretter, med noe lavere mangel, følger Transport/lagring og Overnatting/servering. Dette samsvarer godt med data vi sammenlignet med hele perioden 2009–2013. *Stramhetsindikator*¹²⁸ fra bedriftsundersøkelsen for 2018 viste at Finnmark hadde det strammeste arbeidsmarkedet i landet, og nest strammest året før.

Basert på de utvalgsbedriftene som har svart i NAVs bedriftsundersøkelse er det beregnet *mangel på arbeidskraft fordelt på utvalgte yrker*. Tabellen har rangert yrkene med fargekoder, se «Merknad» under tabellen. Dataene er forklart og drøftet tidligere i rapporten og må tolkes med varsomhet. For å øke robustheten i data, har vi også trukket inn tilgjengelige detaljerte datasett for tidligere år.

---

¹²⁸ Forholdstallet mellom mangelen på arbeidskraft og ønsket sysselsetting. NAV, 2018.

Tabell 16: Antall personer av ulike yrker det er estimert behov for basert på NAV bedriftsundersøkelse for Finnmark i 2018, og kontrollert for beregnet gjennomsnitt behov 2015-2018.¹²⁹

Yrker	2018	Gj. snitt 2015-2018	Yrker	2018	Gj. snitt 2015-2018
Sykepleiere	175	144	Lastebil-/trailersjåfører	50	13
Elektrikere	75	50	Førskolelærere	25	6
Helsefagarbeidere	50	44	Regnskapsmedarbeidere	25	6
Grunnskolelærere	75	38	Platearbeidere	25	6
Andre helseyrker	50	31	Bilmekanikere	25	6
Spesialsykepleiere	50	31	Lektorer mv. (vgs.)	25	6
Legespesialister	25	31	Revisor, regnskapsrådgiver	25	6
Tømrere og snekkere	25	31	Anleggsmaskinførere	25	6
Renholdere i bedrifter	50	19	Kontormedarbeidere	25	6
Kokker	25	19	Tele-/IKT-installatør	25	6
Servitører	25	19	Bussjåfører	25	6
Vernepleiere	25	19	An. hjelpearbeider industri	25	6
Spesiallærer/-pedagog	25	13			
Sveisere	25	13			
Andre håndverkere	25	13			
Frisører	25	13			
Anleggsmaskin/industrimekaniker	25	13			
Univ./høgskolelektor/lærer	25	13			
Andre salgsmedarbeidere.	0	13			

Merknad: **Mørke grønne** tall gjelder yrker med både høy gj.sn. verdi antall personer det er behov for perioden 2015-18 og dessuten har svart det både siste år 2018 (unntak ett av grønne yrker) og flere av årene før. **Lys grønn** har noe lavere gj.sn. verdi årene 2015-2018, men ellers lik mørk grønn. **Gul farge** er yrker som det bare i data for siste år (2018) er svart at det er mangel på personer med det yrket.

Datagrunnlaget over er breddedata og forsøker å favne alle næringer. Når det gjelder typiske stillinger i **kommunesektoren** har vi også sett på funn i Kommunesektorens arbeidsgivermonitor (KS 2019), som mer spesialisert fokuserer denne sektoren behov. Det laveste geografiske nivået resultatene er publisert for er landsdeler. Her framkommer at i Nord-Norge er det særlig *sykepleiere, psykologer og leger*, og dernest *sivilingeniører*, som kommunesektoren (kommunene) har særdeles vanskelig for å rekruttere. Men også lærere i grunnskole og barnehage, andre ingeniører og vernepleiere omtales som ganske utfordrende å rekruttere. For fylkeskommunene foreligger bare *nasjonale tall*, og der er det særlig *tannleger*, og dernest *IKT-utdannede, yrkesfaglærere og sivilingeniører* som vanskeligst å rekruttere.

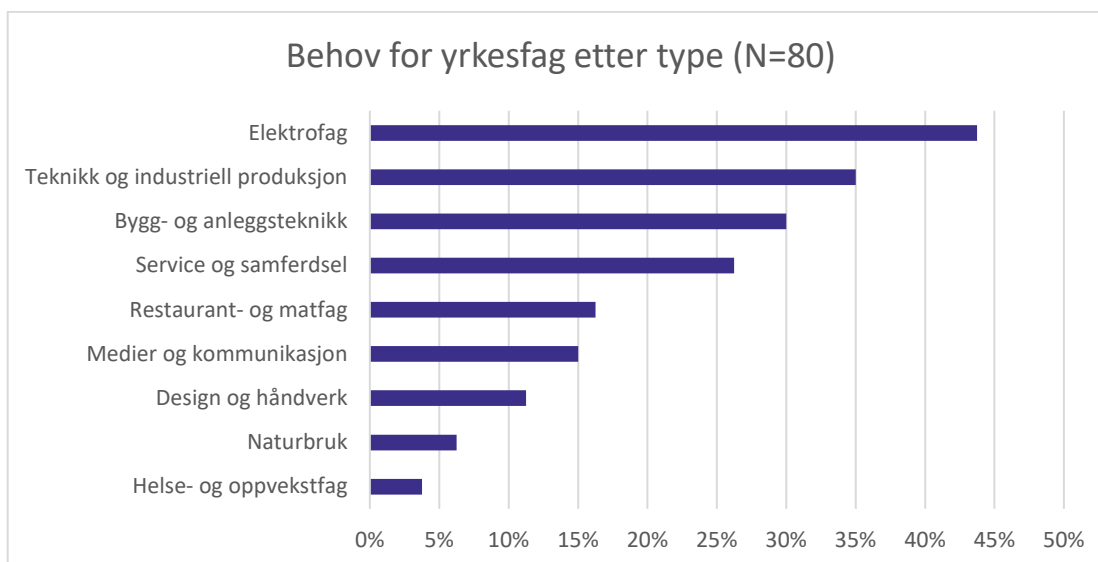
Ytterligere har vi trukket inn NHOs kompetansebarometer som er mer spesialisert på **NHOs medlemsbedrifter** i *privat sektor*, men med begrenset tilgang av nyere data for Finnmark. Fra en annen rapport (SØA, 2019), basert på NIFU/NHOs kompetansebarometer 2015–2018, så økte andelen NHO-bedrifter i landet som har et udekket kompetansebehov mellom 2015 og 2018. Her framgår at i 2018 svarte 61,5 prosent av svar-bedriftene i **Finnmark** (landet 61 pst.) at de har et udekket kompetansebehov. Det er lavere enn tidligere år (unntatt 2016), og lavere enn nabofylkene. Øvrige NHO data for Finnmark i 2018 og 2019 finnes ikke eller har vi ikke hatt tilgang til, men analyser av data for region NHO Arktis 2019 har vi grundig presentert tidligere. Her oppsummerer vi noen funn for Finnmark ut fra *siste* NHO-data vi har hatt tilgang til for fylket.

¹²⁹ NAV Bedriftsundersøkelse 2015-2018, NORCE: bearbeiding av data og grafikk.

Når det gjelder **utdanningsnivå** svarte bedriftene at det desidert var arbeidsfolk med fullført videregående yrkesfaglig utdanning de hadde mest behov for (stort behov 33% + noe behov 25%), deretter fagskole og folk med kortere UoH-utdanning.

I figuren under har vi presentert hvilke **typer yrkesfag** det er mest behov for. Alle yrkesfagene i figuren er etterspurt, men de som flest bedrifter svarer er knapphet på er ingeniører innen elektrofag, teknikk/industriell produksjon, bygg-/anleggsteknikk og service-/samferdsel. Deretter følger restaurant-/matfag og medier-/kommunikasjon, mens øvrige etterspørres av færre.

Figur 47: Behov for yrkesfag etter type (N=80), Finnmark 2017. NHO kompetansebarometer.

Når det gjaldt **type ingeniører** de hadde behov for, svarte klart flest elektroingeniører, deretter dataingeniør, maskingeniør, bygg ingeniør, HMS-ingeniør og prosessingeniør. Øvrige som ble nevnt var branningeniør, petroleumsingeniør, kjemiingeniør og bioingeniør.

8.2 Noen framtidsperspektiv etter korona, oljekrise og globale kriser med usikkerhet

Den norske ressursbaserte økonomien basert på godt betalte produsenters tilgang til verdensmarkedet, og de siste måneders håndtering av brå endringer med lave oljepriser og korona-nedstenging, viser landets sårbarhet og robusthet på samme tid. Både internasjonale markeder, norsk arbeidsliv og statlige finanser er stilt overfor så dramatiske utfordringer at det er oppstått veldig stor usikkerhet omkring hvilke langsiktige strukturelle endringer dette vil føre med seg. Blant annet ser vi betydelige endringer både i konsumentadferd og arbeidsmetoder i bedriftene der mange bedrifter er usikre om markedet og kundene vil være der framover – f.eks. ved at bedrifter vil være konkurs, at innlands yrkesreiser kraftig reduseres etter erfaring med digitale møter og at internasjonal reiselivstrafikk vil være på lavbluss de kommende årene? Vi har delvis berørt dette tidligere, og det er særlig to drivere som synes å være så dominante at hvordan de utvikler seg vil prege utviklingen både nasjonalt og i landets regioner.

Korona-erfaringene og forventningene omtalt foran viste en umiddelbar effekt med kraftig økt arbeidsløshet de første to månedene. Særlig reiseliv og restaurant, transport, servicebedrifter med én til én tjenester overfor kunder (frisører mv.) og næringer avhengig av utenlandsk arbeidskraft

ble umiddelbart rammet. Begrensninger i antall publikummere viste seg også etter hvert, i økende grad, å ramme hele verdikjeden i *kultursektoren*. En stor andel av bedriftene permitterte mange av sine ansatte og varslet konkursfare. Myndighetenes differensierte støtteordninger med bl.a. 100% lønnskompensasjon i 26 uker permitteringsperiode, kompensasjon for faste kostnader til bedriftene, penger til å opprettholde minimum flyruter mv. holdt samfunnet og økonomien i «overlevelsmodus» for mange. Etter hvert som man åpnet opp for mer aktivitet i skoler, frisører, reiser, nødvendig pendling osv. fra utgangen av mai ble det mer aktivitet i flere virksomheter, skoler åpnet og flere permitterte kunne begynne å jobbe og ledigheten gikk ned til 6,5 prosent, nesten en halvering siden utgangen av mars. Oppsigelser og ledighet kan igjen øke i flere næringer når permitteringsperioden på 26 uker er over, selv om de senere er forlenget til 52 uker. Analyseavdelinger i større banker (Handelsbanken og Nordea Markets) og NHO forventer at arbeidsledigheten vil ligge på om lag 6 prosent til over sommeren, og at det deretter vil bli krevende å redusere dette ytterligere til forventet nivå på 4,5 pst. ved inngangen av neste år.

Til tross for en viss forbedring utover i mai og sommeren, viste vi foran i rapporten til *NHO sin ferske medlemsundersøkelse*¹³⁰ ved inngangen til juni at utfordringene langt fra var over. Mange var fortsatt permitterte og nasjonalt planla 1 av 5 av medlemsbedriftene oppsigelser. Like mange forventet stor risiko for konkurs, *reiselivet var særlig negativt*. Næringsorganisasjonen Virke mener «Reiselivet i nord blir ekstra hardt rammet fordi man har klart å bygge opp en god vintersesong» og helårsdrift (nrk.no 14.8.2020)¹³¹. Samtidig refererer NHO Arktis til Næringslivets økonomibarometer (NØB) at: «*markedssituasjonen i Troms og Finnmark er dårlig og forventningene framover likeså. Det ventes også vesentlig lavere sysselsetting det nærmeste året*». Andelen bedrifter som svarer at manglende tilgang på kvalifisert arbeidskraft er et stort problem nasjonalt *falt* naturlig nok samtidig fra 35 prosent i første kvartal til 16 prosent i andre.¹³² Samme utvikling ses i de fleste næringer. Ytterligere kan vi oppdatere fra NHOs 10. nasjonale bedriftsundersøkelse 11.–13.8.2020 at bedriften før sommerferien blant *NHO bedriftene* hadde bremsset opp, og når det gjelder oppsigelser hadde flere bedrifter nå gjort det og 19 prosent varslet ytterligere oppsigelser (dn.no, 14.8.2020). Lignende bekymring for utviklingen viste undersøkelsen i august for Nord-Norge, og videre har antall konkurser hittil i år økt i Troms og Finnmark (ifinnmark.no 14.8.2020).¹³³

En siste nyhet, som kan avhjelpe situasjonen noe, er at pga. faren for nye oppsigelser etter permitteringsperioden på 26 uker, så utvidet regjeringen 13.8.2020 permitteringsordningen til 52 uker, gjeldende fra 1.11.2020 og varer til 30.6.2021.¹³⁴ Dermed kan f.eks. de som ble permittert i mars være permittert til mars 2021 uten at bedriftene tvinges til å si de opp. Regjeringen påpeker etter kontakt med arbeidslivspartene at dette er innført bl.a. av hensyn til reiselivet og eksportbedrifter. Det er samtidig innført en ny arbeidsgiverperiode på fem dager fra 1.1.2021 for de som er permittert mer enn 30 uker. Det begrunner regjeringen med at ordningen må «*ikke bli et hinder for at folk kommer tilbake i jobb. Vi er opptatt av at arbeidsgivere reelt sett må vurdere*

---

¹³⁰ Altaposten 4.6.2020: <https://www.altaposten.no/nyheter/2020/06/04/%E2%80%93-Det-verste-ligger-sannsynligvis-foran-oss-21992432.ece>

¹³¹ Nrk.no 14.8.2020: <https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/leder-for-virke-reiseliv-reiselivet-i-nord-blir-ekstra-hardt-rammet-1.15120947>

¹³² Økonomisk overblikk 2/2020: Utsikter 2020-22, s. 20. NHO: https://www.nho.no/contentassets/7556b21603c547509d94596ac35eccdc/nho_ekonomisk_overblikk_2_2020.pdf

¹³³ ifinnmark.no 14.8.2020: <https://www.ifinnmark.no/konkursfrykt-og-flere-oppsigelser-det-vi-fryktet-og-forventet-har-slatt-til/s/5-81-1213090>

¹³⁴ vg.no 13.8.2020: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/JoVKbj/solberg-naa-faar-bedriftene-permittere-folk-i-ett-aar>

om de skal beholde folk permittert eller om arbeidskraften skal gjøres disponibel for andre».

Oljeøkonomiens betydning for norske arbeidsplasser er uomtvistelig betydelig for store deler av landet og for flere næringer, men samtidig innebærer den *både en robust og en usikker dimensjon – både nå og framover*. For det første arbeider tusenvis av ansatte med olje- og gassutvinning i de ulike operatørselskapene, og enda flere ti-tusener arbeider i leverandørnæringer rundt omkring i landet. Dernest bidrar næringen til store inntekter fra skatter og avgifter mv. som finansierer en betydelig andel av utgifter over statsbudsjett, midler som også finansierer kommuner, universitet, sykehus mv.

Det store spørsmålet som ofte reises er på hvilken måte vil petroleumssektoren utvikle seg (*usikkerhet*) og hvor sårbar eller robust er nasjonen og regionenes bosettingsgrunnlag etter mange år der oljeøkonomien har finansiert offentlige utgifter og bygd opp et stort pensjonsfond («oljefondet»).

Sårbarheten så vi bl.a. fra slutten av 2014, og nå i begynnelsen av 2020, da kraftige fall i oljeprisene gjorde at oljeselskapene brått satte bremsene på både mht. utvikling av nye utbyggingsprosjekt, reduserte vedlikeholdsarbeid, leteaktivitet mv. slik at en så for seg kommende masseoppsigelser i hele sektoren. I Finnmark skjedde begge disse hendelsene uten store umiddelbare konsekvenser pga. hendelsene ikke skjedde i en periode da det forelå vesentlige investeringsbeslutninger, men vil kunne få betydning for kommende utbygginger om situasjonen vedvarer. Samtidig er det bragt inn krav om kostbare stimulerings tiltak for å holde oppe aktiviteten, der vedtatte lettelsener i skattlegging i kommende utbyggingsprosjekt vil være sentrale. I samme periode rammer korona-pandemien nasjonen, og det settes inn kostbare tiltak for å sikre økonomien til arbeidsledige, hindre at mange bedrifter går konkurs og bidra til opprettholdelse av minimum av infrastruktur som transport. Vi vet at dette har vært helt avgjørende tiltak for alle landets kommuner. At landet mestrer å møte disse krisene bedre enn de fleste andre land handler i betydelig grad om «resilience», en *robusthet* der «oljefondet» er sentral i å ha økonomiske muskler for å sette inn nødvendig skadebegrensende tiltak.

Selv om petroleumssektoren har vist seg ustabil pga. varierende markedspriser, men også som følge av miljøkrav og økt fokus på fornybar energi som erstatning for fossil energi, så kan det vise seg at den langvarige satsingen på en mer omdiskutert oljenæring kan vise seg å ha en langsiktig robust ettervirkning for *nasjonen* selv om næringen selv er beheftet med usikker utvikling. Det skyldes at landet har spart opp en gigantisk formue i oljefondet, som er plassert i aksjer og andre verdipapirer som gir årlig avkastning til ytterligere styrking av fondet. *Den årlige avkastningen fra den akkumulerte oppsparing til oljefondet over mange år er nå, pga. fondets størrelse, viktigere enn de årlige variasjonene i statlige inntekter fra petroleumsnæringen*. Sjeføkonom i Sparebanken Markets uttalte nylig om dette; «Ikke så bekymret. Oljeprisen stuper, men avkastningen i oljefondet er mye viktigere» (sjeføkonom Andreassen, 21.4.2020)¹³⁵. «En lavere avkastning fra oljefondet er langt mer ødeleggende for hva staten kan bruke av penger på deg og meg enn den lave oljeprisen.» En annen stabiliserende effekt følger av valutakursens motsykliske bevegelse som gjør at når oljeprisen i dollar går ned, svekkes den norske krona, og dermed reduserer inntektsnedgangen fra oljen i norske kroner. Tilsvarende effekt har vi sett når verdiene av oljefondets internasjonale aksjer falt kraftig i første kvartal, og økte i andre kvartal, så fikk det begrenset effekt målt i norske kroner, jf. (nrk.no, 29.6.2020)¹³⁶: «Kronekursen skjuler dramatisk halvår for oljefondet». Imidlertid, selv om oljefondet via sin størrelse, valutakurs og internasjonale

---

¹³⁵ <https://www.nettavisen.no/okonomi/oljeprisen-stuper-men-avkastningen-i-oljefondet-er-mye-viktigere/3423956274.html>

¹³⁶ <https://www.nrk.no/norge/kronekursen-skjuler-dramatisk-halvar-for-oljefondet-1.15069617>

aksjemarkeder til dels, og i noen år, kan *kompensere* for økonomiske effekter *nasjonalt* av nedgang i petroleumssektoren, vil de *oljeavhengige regionene i landet fortsatt være svært sårbare* for sektorens utvikling.

Når det gjelder svingningene i oljenæringen, virkningene av korona og utsiktene framover etter ulike tiltak for å normalisere aktiviteten i næringslivet, vil de langsiktige effektene for flere næringer være usikre – særlig for bedrifter med svak økonomi, næringer som er avhengig av verdensmarkedet og næringer der leverandører eller kunder har gått konkurs. Det er grunn til å anta at mange andre land har opparbeidet seg stor gjeld og har et hardt rammet næringsliv som vil påvirke etterspørselen mot norsk næringsliv negativt, men usikkert hvordan og hvor lenge. Norske næringer som selger til markeder basert på økonomisk vekst og god kjøpekraft hos kundene antas derfor å kunne møte utfordringer kommende år – f.eks. internasjonalt reiseliv (hotell, fly-/båtcruise/turbusser, opplevelsesaktiviteter), underleverandører til utenlandske leverandører av konjunktursensitive produkter. F.eks. er bilproduksjonen kraftig redusert i koronaperioden, og da vil norske underleverandører rammes. Derimot vil typiske leveranser av nødvendighetsvarer være mindre utsatte for redusert etterspørsel, f.eks. mange typer matvarer – herunder fiskeeksporten. Dette vil påvirke kompetanse- og arbeidskraftetterspørselen rundt om i landet. Den robuste nasjonaløkonomien og den demografiske utviklingen med flere eldre forventes framover å sørge for fortsatt høy etterspørsel etter arbeidskraft til offentlig sektor og annen offentlig finansiert tjenesteyting, samt stimulere til aktivitet gjennom langsiktig nyttige infrastrukturinvesteringer, men for flere yrker og næringer vil det likevel være betydelig usikkerhet om arbeidskraftetterspørselen.

Imidlertid er det interessant å ha observert at avhengigheten av oljeaktiviteten nasjonalt er gått ned de siste årene (Aftenposten 27.5.2020)¹³⁷. Betydningen oljevirkksomheten på norsk sokkel har for økonomien på land kan f.eks. måles av utviklingen i investeringer, innkjøp og utbetalte lønninger i forbindelse med virksomheten på norsk sokkel. Summen av dette har falt fra 13,5 prosent i 2013 til 8,8 prosent i 2019, målt som andel av BNP for fastlandet. Dette tallet gir det beste bildet av hvor sterk drahjelp oljevirkksomheten på sokkelen har bidratt og bidrar med inn i resten av økonomien. Nedgangen har vært tydelig, hovedsakelig fordi oljeinvesteringene har falt. Koronakrisen kan øke farten på omstillingen av norsk økonomi, men de som mister oljejobber nå, går inn i et langt tøffere arbeidsmarked enn sist.

Betrakter vi **framtidutsiktene med utgangspunkt i situasjonen før korona** erfarte mange distriktsregioner at store deler av næringslivet klarte seg bra. Basis for aktiviteten er gjerne råvarebaserte næringer, leverandørnæringer til disse, kommunale arbeidsplasser og enkelte servicenæringer. Og arbeidsledigheten var vedvarende lav fram til korona-pandemien¹³⁸. En utfordring er imidlertid at lav ledighet dels skyldes at netto utflyttingen har økt, og deler av næringslivet baserer seg på kortvarig innpendlet arbeidskraft i samsvar med sesongvariasjoner i reiseliv, fiske og bygg/anlegg – dels til jobber som er vanskelig å rekrutter eller mindre populære for norske arbeidstakere. Bildet er variert, men ungdom som i økende grad tar høyere utdanning finner færre kompetansearbeidsplasser i mange hjemkommuner.

Usikkerhet har imidlertid også preget kommuner i Finnmark med positive forventninger selv før korona. F.eks. ser deler av fylket for seg mer aktivitet rundt petroleums- og leverandørnæringene med nye forventede feltutbygginger de nærmeste årene. Likeså foreligger realistiske muligheter for at gruvenæringen kan vokse framover – men også der er det usikkerhet. Nylig ble det

---

¹³⁷ <https://www.aftenposten.no/norge/i/Vbv5g6/norge-kan-bli-kvitt-oljeavhengigheten-raskere-enn-ventet-den-er-allerede-kraftig-redusert-sier-oekonom>

¹³⁸ Som vi omtaler annet sted, så steg ledigheten kraftig de første par månedene etter, for så å bedre seg noe. Framover råder usikkerhet, særlig i noen næringer og i lokalsamfunn der disse næringene er viktige.

imidlertid kjent at gruveselskapet Nussir har inngått avtale med om leveranse av hele kobberproduksjonen fra anlegget i Kvalsund i Hammerfest kommune i ti år framover. Da ligger det bedre til rette for at arbeidet med oppstart av produksjon med 200 sysselsatte kan starte i 2020/2021 fordi det øker finansieringsmulighetene (NHO/LO, 13.8.2020).¹³⁹ Nordnorsk baserte LNS AS (Leonhard Nilsen & Sønner) er valgt som entreprenør for utbygging og gruvedrift under jord til bl.a. driving og utrustning av ca. 130 km tunnel. Kontraksverdi er anslått til ca. 4 mrd. kr, antagelig største norske gruvekontrakt. «Vi ser fram til at LNS etablerer seg i Kvalsund og bidrar til å skape ringvirkninger fra gruvedriften, gjennom lokale ansettelser og bruk av regionale underleverandører på oppdraget» (Nussir, ifinnmark.no 14.8.2020)¹⁴⁰. Her ligger utfordringer i rekruttering av lokal kompetanse, og der arbeidsliv og utdanningssektor i god tid må forberede relevante lokale kompetanseutviklingstiltak. Fiskekvotene er fortsatt høye, havbruk har økt osv., men manglende helårstilgang til råstoff og variable markeder gjør investeringer usikre. Havbruk har over tid vokst og forventes å bli en enda viktigere næring i Finnmark. Det generelle bildet har likevel fram til første kvartal 2020 stort sett vært en forventning om knapphet på arbeidskraft til en aldrende befolkning, og en del bedrifter har meldt om rekrutteringsutfordringer. Spørsmålet er derfor i hvilken grad fylket framover vil kunne påvirke den opplevde knappheten på viktig arbeidskraft i enkelte næringer og regioner – herunder unngå at den arbeidskraften fylket er i mismatch med etterspørselen fra næringslivet, og dermed risikerer at det blir vanskelig å få til nyetableringer eller vekst i bedriftene. I rapporten har vi påvist slik mismatch på en del viktige områder: Etter korona ble imidlertid alt enda usikrere og etterspørselen etter arbeidskraft falt brått. Så vil realitetene vise seg kommende måneder og år om og når ting stabiliserer seg, og hva som blir den «nye» normalsituasjonen.

8.3 Noen systemiske og metodiske utfordringer og strategier i arbeidet med regional kompetanseutvikling

8.3.1 Strategisk tilnærming til regionalt samarbeid om omstillingsutfordringer i fylkenes arbeid med kompetanseutvikling

Tidligere i rapporten har vi analysert samfunnsmessige utviklingstrekk og identifisert regionens tilgang på arbeidskraft og sammensetning av kompetanse opp mot behovene i arbeidsmarkedet. Dette er et viktig kunnskapsbasert utgangspunkt, men for å møte kompetanseutfordringene med konkret handling vil det også være nødvendig med et koordinert apparat til å transformere en slik innsikt til relevante tiltak og for å koordinere implementeringen av tiltakene regionalt. Til dette er det flere parter i regionen som må samarbeide – herunder utdanningssektor, NAV, næringslivs- og arbeidstakerorganisasjoner. Og det regionale samarbeidet må skje innenfor en struktur som er fastsatt av nasjonale utdanningsmyndigheter. OECD har sett på det norske kompetansesystemet med eksterne øyne og vektlegger i sine vurderinger bl.a. behovet for omstillingsevne og fleksibilitet.¹⁴¹ Når vi her vil sammenfatte noen **strategiske anbefalinger** til det regionale kompetanseutviklingsarbeidet, vil vi på den ene siden basere oss på funn fra analysene foran i

---

¹³⁹ NHO Arktis-LO Troms/Finnm. 14.8.2020: <https://www.altaposten.no/meninger/2020/08/13/Gratulerer-til-Nussir-og-Hammerfest-kommune-22476227.ece> .

¹⁴⁰ Ifinnmark.no 13.8.2020: <https://www.ifinnmark.no/nordnorske-lns-skal-drive-nussirs-gruve-i-repparfjord-far-milliardkontrakt/s/5-81-1212648>

¹⁴¹ OECD Skills Strategy Diagnostic Report Norway (2014)

rapporten og videre trekke inn erfaringer fra nevnte type ekstern litteratur og egne prosjekterfaringer.

Overordnet handler det om å **etablere et rammeverk og tilrettelegge betingelser som er nødvendig i arbeidet mot et effektivt kompetanseutviklingssystem**. I det inngår en organisering der ulike myndighetsnivå opptrer koordinert som aktører som understøtter hverandre og der det foreligger en klar rolleforståelse og ansvarsfordeling på ulike nivå. I basis for arbeidet må det ligge til grunn **klart definerte kompetansemål, og som er utviklet etter en forutgående prosess med involvering av det samarbeidende partnerskapet der særlig utdanningssektor, NAV og arbeidsmarkedsparter er sentrale**.

Vi ser for oss at dette arbeidet skal utvikle kompetansebygging for framtidig verdiskaping og velferd ut fra tre strategiske innsatsområder:

- Utvikling av kompetanse
- Effektiv anvendelse av kompetanse
- Stimulere tilbudet av arbeidskraft

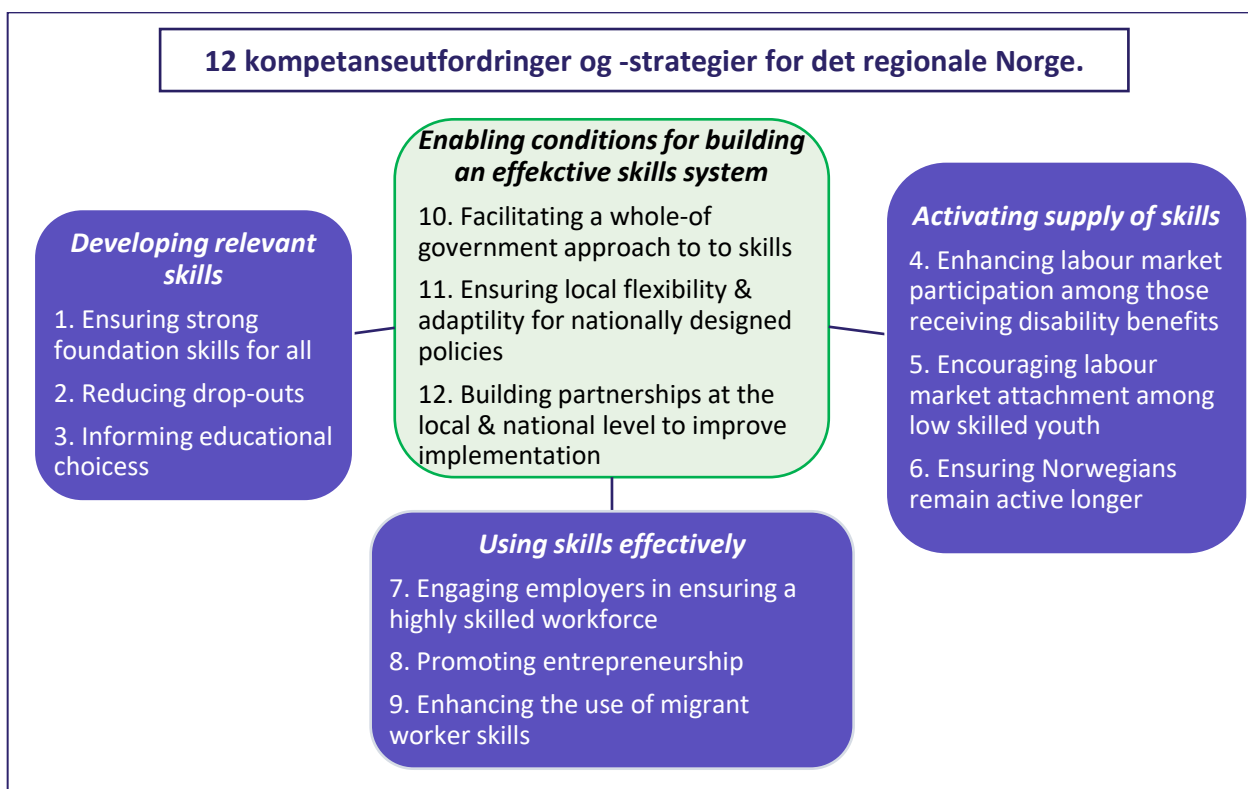
Innsatsområdet «**Utvikling av kompetanse**» handler om å utvikle utdanningsretninger og utdanningsmetodikk og sette inn ressurser som tilfører elever og studenter relevant utdanning av høy kvalitet. Herunder inngår en skole som er tilpasset elevenes forutsetninger og dermed bidrar til læring, mestring og redusert frafall (drop-outs) i løpet av utdanningsperioden. Gjennom tidlig veiledning vil elever og studenter gis mulighet til å gjøre informerte utdanningsvalg.

Innsatsområdet «**effektiv anvendelse av kompetanse**» innebærer bl.a. å engasjere arbeidsgivere og næringsforeninger, i samspill med utdanningssektoren o.a., slik at både nyutdannede og yrkesaktive videreutvikler sin kompetanse ytterligere i et samspill og bidrar til at regionen hele tiden har en kompetent arbeidskraft til å dekke behovene til et stadig mer avansert arbeidsliv. Her inngår også å ta i bruk og utdanne arbeidskraftpotensiale som ligger i økende andel av befolkningen som har innvandret fra utlandet de senere år.

Et tredje innsatsområde er å «**stimulere tilbudet av arbeidskraft**». Vi har tidligere vist at en kan forvente at tilgangen på yrkesaktive antas å bli en økende utfordring med lavere fødselstall, lav nettoinnvandring og økende andel eldre som krever flere ansatte i helse- og omsorgsykker. Det forventes at utfordringen særlig vil ramme mange distriktskommuner. Det innebærer tiltak for å ta i bruk arbeidsevnen til flest mulig av innbyggerne. Tiltak kan være oppfrisking av kompetanse og bedre tilrettelegging på arbeidsplassen o.l., men det kan også innebære tiltak for å få eldre til å stå lengre i jobbene sine, øke arbeidslivsdeltakelsen blant unge uten fullført utdanning, og ytterligere ta i bruk flere funksjonshemmede. Sistnevnte gjelder både ut fra et verdiskapingsperspektiv og et rettighetsperspektiv der både utviklingshemmede og fysisk- og psykisk funksjonshemmede i dag opplever store begrensninger i å kunne bidra i arbeidslivet.

Ovennevnte innsatsområder understøttes av funn fra OECD (op. cit.) sine studier av utfordringer i det norske kompetansesystemet, og som vi har presentert i figuren under. OECD sier i sin rapport om betydningen av et velutviklet kompetansesystem: «Skills are central to Norway's future prosperity and the well-being of its people». Rapporten identifiserer 12 kompetanseutfordringer for Norge, og grupperer dette i to hovedkategorier:

- *The first nine skills challenges refer to specific outcomes across the three pillars of developing, activating and using skills.*
- *The last three skills challenges refer to the "enabling" conditions which strengthen the overall skills system.*

Figur 48: Strategier for kompetanseutvikling i regionale Norge¹⁴²

Grafikk: NORCE, basert på OECD (2014).

Utdannings- og opplæringssektoren i fylket – herunder utdanningsinstitusjonene selv og offentlige etater med ansvaret for disse, sitter på kompetanse og mye erfaring på sine ansvarsområder om hva som er utfordringene med dagens organisering, og har oversikt over tidligere tiltak som har lyktes eller mislykkes og årsakene til det – enten man mener det er implementeringen av tiltakene som har feilet eller at tiltakene i seg selv ikke er egnet. Finnmark fylkeskommune har i sin rapport «Bedre balanse mellom tilbud og etterspørsel på kompetanse i regionale arbeidsmarkedet» samlet inn et betydelig antall innspill fra interne og eksterne deltakere. Basert på det er det utarbeidet en liste med forslag til tiltak som kan bidra til *bedre og mer formelt samarbeid* for bedre balanse i det regionale arbeidsmarkedet i Finnmark. Dette er en rapport og prosess fylkeskommunen selv har arbeidet tett på og som innebærer erfaringer og muligheter som kan være verdt at fylkeskommunen følger opp videre.

8.3.2 Noen metodiske og datamessige utfordringer for planlegging og vurdering av kompetansebehov i regionalt arbeidsmarked

Med utgangspunkt i tidligere prosjektarbeid vil vi her sammenfatte noen metodiske og datamessige erfaringer fra arbeid med analyser og samarbeid for å dekke kompetansebehovene i regionale arbeidsmarkeder. Kunnskapsdepartementet og Kommunal- og moderniseringsdepartementet sto noen år siden bak et slikt nasjonalt prosjekt med deltakelse fra fem fylkeskommuner, herunder også Troms fylkeskommune. Norut/Norce ble invitert til å bidra i gjennomføringen av arbeidet, og erfaringene er analysert og publisert i rapporten «Pilot – bedre kunnskapsgrunnlag for regionale kompetanseplaner i Troms (Mikkelsen, Karlstad et al., 2016). Det er særlig to forhold vi her velger å trekke fram. For det første vurderinger av dagens bruk og nytte

¹⁴² OECD Skills Strategy Diagnostic Report: Norway 2014.

av tilgjengelige datakilder, samt aktuelle analysemetoder for å få bedre kunnskap om det framtidige kompetansebehovet. For det andre trekke fram noen erfaringer og utfordringer omkring bedre samarbeid om regionalt kompetansebehov.

Vi velger å trekke fram at følgende er blant hovedutfordringene med denne type arbeid i regionene, og at det i stor grad kan ha relevans også i Finnmark:

- Det er klare ønsker og behov for bedre analyser av kompetansebehov og kompetansetilgang
- Det finnes flere relevante undersøkelser som aktører i Nord-Norge gjennomfører selv eller har tilgang til gjennom sine organisasjoner. I tillegg finnes mye statistikk og annet materiale, men aktørene opplever det som utfordrende å ha oversikten og å gjøre samlede analyser.
- Flere med behov for arbeidskraft med rett kompetanse ønsker at dialogen med de som finansierer og utformer utdanningstilbud eller andre kompetansehevede tiltak skulle vært bedre.
- Å ha kontakt med og få innspill fra aktører i enkelt næringer er viktig for å få til gode vurderinger av behovet for analyser om kompetanse, og også for å gjennomføre slike analyser.
- Statistikk om utdanning og yrke for befolkning og sysselsatte i ulike deler av næringslivet i fylkene er kun lett tilgjengelig for svært overordnede kategorier/nivåer. Statistikk på mer relevante kombinasjoner og nivåer av disse må spesialbestilles. På grunn av personvern hensyn vil ikke statistikk på kombinasjoner av detaljerte næringer/yrker/utdanninger/regioner være tilgjengelig, unntatt for spesielle formål godkjent av datatilsynet, for eksempel forskning.

Basert på konklusjonene ovenfor, men også utfordringer referert til tidligere i herværende rapport, kan oppfølging med bl.a. følgende fem konkrete tiltak være verdt å vurdere:

- I. *Arbeide videre med å få på plass et fungerende fast samarbeid om analyser av kompetansebehov og utvikling av tilbud utdanninger og andre kompetansehevede tiltak.
- II. Samarbeid og forum bør etableres med jevnlig møteplass for de regionalt viktige aktørene. I tillegg til å utveksle erfaringer bør man gjøre årlige vurderinger om hvilke sektorer/næringer og regioner en ønsker å gjøre analyser av kompetansebehov og -tilgang på.
- III. Man må knytte til seg personer og institusjoner som kjenner næringene/bransjene man vurderer å gjøre analyser om, og som har kontakter som de får til å bidra.
- IV. Man bør samle inn noen faste detaljerte datasett, bestilt fra SSB og sammenstilt fra andre kilder, for å muliggjøre jevnlig analyse av kompetansebehov og -tilgang. Dette kan evt. suppleres med datainnsamling direkte fra bedriftene, f.eks. surveys annet hvert år.¹⁴³
- V. Man bør ha et årlig seminar om kompetansebehov og -tilgang i fylket.

---

¹⁴³ Noen konkrete eksempler på datautfordringer, nevnt foran i rapporten er: I dag utføres periodiske/årlige datainnsamlinger i regi av enkelte offentlige etater, næringsorganisasjoner m.fl. Noen av utfordringene er manglende stabilitet i gjennomføringen flere år, at regionnivået data lages for er for grovt, at antall respondenter/bedrifter som deltar ofte begrenser analysemulighetene og at data som finnes i flere tilfeller ikke gjøres tilgjengelig for den som utfører analysen. Vi har i vurderingene også lagt til grunn andre enn hovedkildene vi har referert til, f.eks. Kompetanse Norges Virksomhetsrapport, Kommunesektorens arbeidsgivermonitor og ny rapport fra Oslo Economics (for KMD) om rekrutteringssituasjonen i kommunesektoren basert på utvalg av de minste kommunene. Felles for disse er at de har få regionale respondenter, eller bare representerer en samfunnssektor, men de er utnyttet som supplerende kilder og inkludert i våre vurderinger i herværende rapport.

9 Referanser

- Gasco (januar 2020): *Vurdering av gasstransportalternativer i Barentshavet sør*.
- NHO kompetansebarometer 2019. Nifu-rapport 2019:16
- NHO, Økonomisk overblikk 2/2020: *Utsikter 2020–22*.
- Samfunnsøkonomisk Analyse/SØA (2019): *Nullpunktsmåling av regionreformen*. SØA rapport 2019:19
- TØI (2019): *Inndeling i BA-regioner 2020*. TØI rapport 1713/2019
- NAV *Bedriftsundersøkelse Finnmark 2018*. NAV Finnmark mai 2018.
- NAV *Bedriftsundersøkelse 2018* (hele Norge). Notat 2018:1.
- NORUT/NORCE: *Kompetanse- og arbeidskraftbehovet i næringslivet i Finnmark*, Arbeidsnotat 2013:1004
- Karlstad, S. og Nilsen, T. (2017): *Regionale virkninger av petroleumsvirksomhet i Barentshavet sørøst*. NORUT-rapport 2017 (upublisert).
- Lie, I., Nilssen, I. B. og Vik, L. H. (2013): *Kompetanse og arbeidskraftbehov i næringslivet i Finnmark*. NORUT Alta, Arbeidsnotat 2013:1004.
- Karlstad, S. (red.), Sørnes, J. O. et al. (2013): *Næringslivets kompetansebarrierer i petroleumsrelatert virksomhet i nord*. NORUT-rapport 2013. NORUT og Nord Universitet.
- Kompetanse Norge: *Virksomhetsbarometeret 2019*.
- Konsekvensanalyse for Barentshavet sørøst (2012). Rapport OED/Pöyry, 28.9.2012
- KMD – Oslo economics: *Kartlegging og vurdering av lokale ordninger for å beholde og rekruttere arbeidskraft i Nord-Norge*. Basert på undersøkelse av utvalg av veldig små distriktskommuner (sentralitet 5 eller 6 hos SSB). OE-rapport nummer 2020–31.
- KS: *Kommunesektorens arbeidsgivermonitor 2019*
- Nasjonal kompetansepolitisk strategi (NKPS)* i februar 2017, gjeldende for perioden 2017–2021
- NORCE/NORUT: *Smart spesialisering Finnmark*. To publikasjoner (april 2019): i) *Tilstandsrapport – Bakgrunnsdokument for arbeidet med SMART spesialisering*. li) *Regional innovasjonsstrategi for Finnmark (RIS3)*.
- Mikkelsen, E., Karlstad, S. et al. (2016): *Pilot – Bedre kunnskapsgrunnlag for regionale kompetanseplaner i Troms*. NORUT rapport 2016:17.
- NORCE/NORUT Alta (2013): *Nasjonal industribygging i nord – kompetanse og infrastruktur er nøkkelen*. Arbeidsnotat 2013:1001. Nilssen, I. B. (upublisert).
- OECD Skills Strategy Diagnostic Report Norway* (februar 2014). I serien OECD Skills Studies Norway

OECD Skills Strategy Action Report, sluttrapport OECD Skills Studies Norway.

SSB analyse 2018/03: *Arbeidsinnvandringen fra 2003 til 2016*

Andre relevante kilder:

-NORCE/Iris: *Bedre balanse mellom tilbud og etterspørsel etter kompetanse i regionale arbeidsmarkeder*. Rapport utarbeidet for Rogaland fylkeskommune (2018).

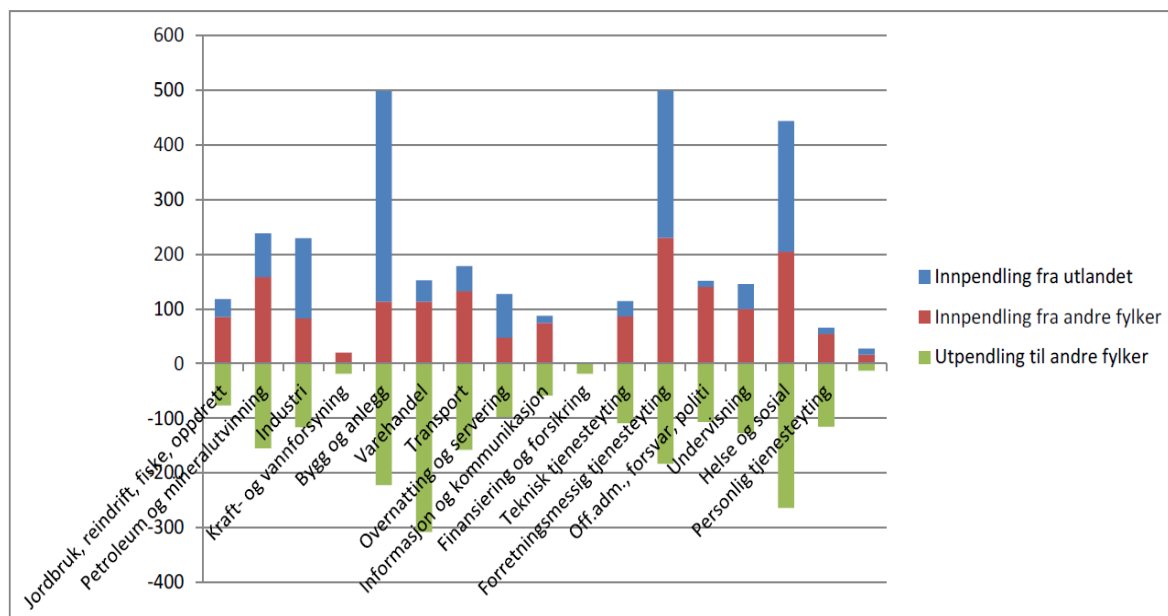
-NORCE/Teräs, J., Cuadrado, A., Lundgren, A. og Wøien, M. (2019): *Skills Policies – Building Capacities for Innovative and Resilient Nordic Regions. Preliminary report: Policy and literature review*. Discussion paper prepared for Nordic thematic group for innovative and resilient regions, August 2019, Stockholm. Working Paper i Nordiskt Samarbetsprogram 2017–2020. Nordregio.

-Finnmark fylkeskommune: *Bedre balanse mellom tilbud og etterspørsel på kompetanse i regionale arbeidsmarkeder – Fase 2»*, november 2017.

-Finnmark fylkeskommune: *Regional plan for kompetanse i Finnmark 2016– 2028*.

10 Appendiks – figur/tabell vedlegg.

Figur 49: Innpendling til Finnmark fra utlandet og fra andre fylker, og utpendling til andre fylker fra Finnmark, fordelt på hovednæringer, 4. kvartal 2012. Finnmark.

Kilde: Norut Alta, Arbeidsnotat 2013:1004

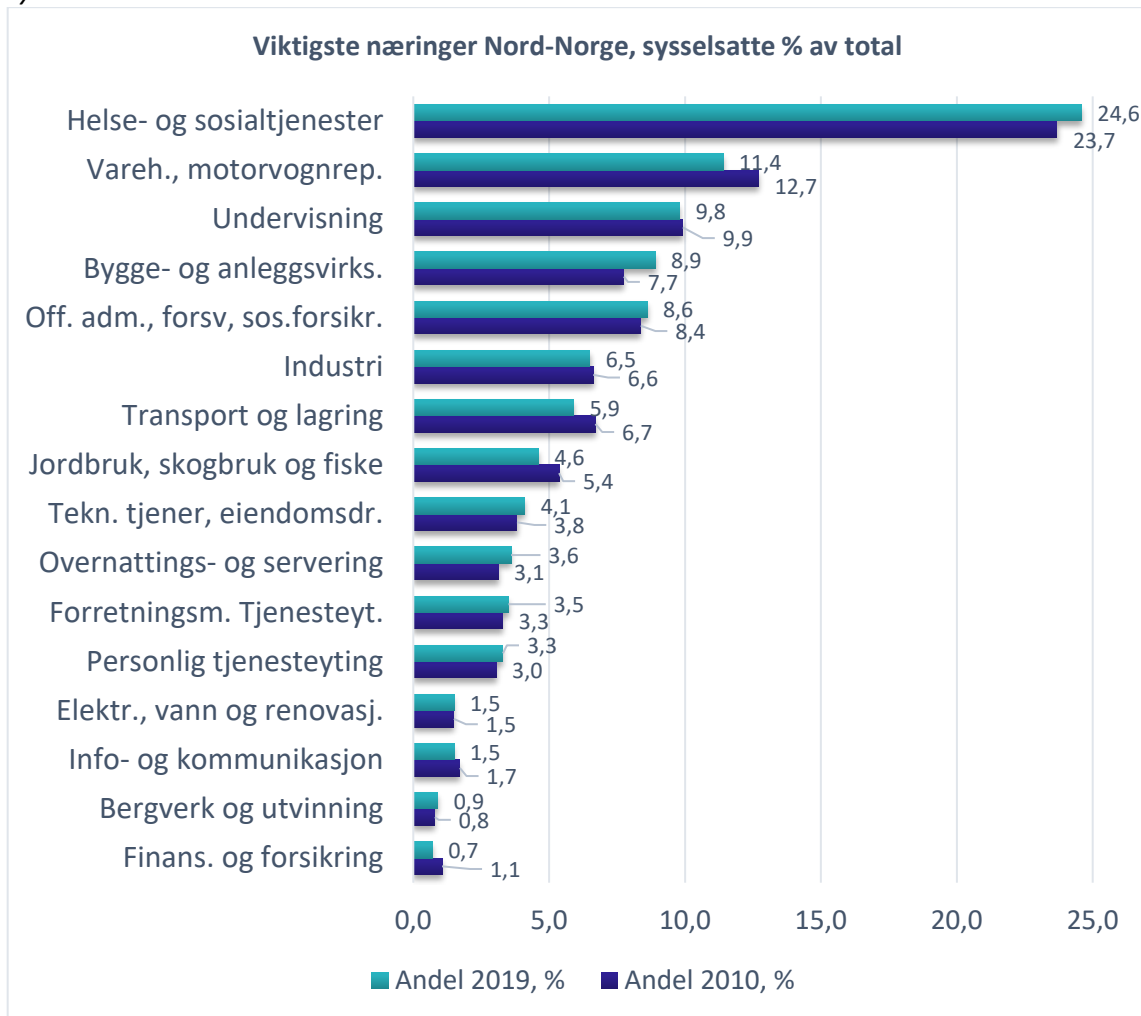
Merknad: Vi har benyttet denne tabellen per 4. kvartal 2012 fordi den viser pendlingsmønster på en mer detaljert næringsinndeling enn data for nyere åringer som er vist foran i rapporten.

Her ser man hvordan innpendling fra andre fylker og utland, samt egen utpendling, klarer arbeidsmarkedet og kompetansebehovene.

Innpendling indikerer udekket arbeidskraft- og kompetansebehov i Finnmark. Her framgår hvilke næringer som har høy innpendling, og til hvilke næringer finnmarkinger pendler ut av fylket.

Næringer som har **høyest innpendling** utenfra (totalt fra andre fylker og utland), er *bygg- og anlegg*, *forretningsmessig tjenesteyting* (mye *utleie* av arbeidskraft) samt *helse- og sosial*. Der nest kommer *petroleum/mineral*, *industri* og *transport*. Det er også en god del innpendling til teknisk tjenesteyting og undervisning. Næringer der *utenlandsk* korttidsinnpendling utgjør stor *andel* av innpendlingen er særlig *bygg-/anlegg*, *utleie* av arbeidskraft (*forretningsmessig tjenesteyting*), *helse- og sosial* og ikke minst *overnatting/servering*. Utpendling er størst for *varehandel*, noe vi tror har sammenheng med bla. studenter i deltids- og ekstrajobber.

Figur 50: Viktigste næringer i Nord-Norge, 2010 og 2019. Sysselsatte etter arbeidssted, andel av sysselsatte totalt.

Kilde: SSB. Grafikk: NORCE.

NORCE Norwegian Research Centre AS
www.norceresearch.no